

1981-82
21/11/82

अभिज्ञान

नियतकालिक

LIBRARY
RECEIVED
21/11/82

Arts Science &
Commerce College
LIBRARY
JALGAON

मुळजी जेठा कॉलेज, जळगाव.

रवळ/७२.

व्य संपादक

म. के. येवले,

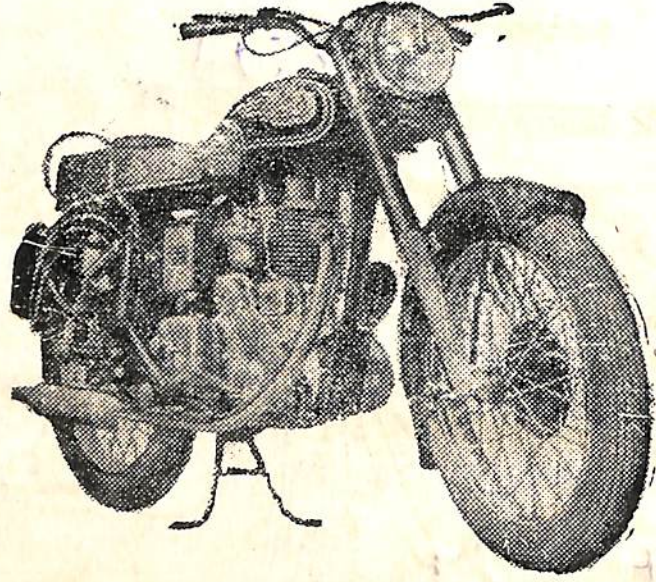
द्यार्थी प्रतिनिधी

B-V-5457

रींग कुळकर्णी.

BHASKAR

आपली आवडती, मजबूत बुलेट व इनफिल्ड-२००
मोटार-सायकल

- हजर स्टॉकमध्ये उपलब्ध -

ओरिजनल सुटे पार्टस्, खात्रीलायक रिपेअरिंग, टायर ट्यूबस् व
सर्व प्रकारच्या बॅटरीजसाठी

मे. अल्लीभाई प्रेमजी टायरवाला

१४ स्टेडीयम शॉपिंग सेंटर, जळगांव • फोन नं. ४६०८

मुळजी जेठा महाविद्यालय

LIBRARY
RECEIVED
Date..... 15/6/99
Signature.....

जळगाव

नियतकालिक

१९७८-७९

अंक - ३४

वर्ष - ३३

अजिंठा

विद्यार्थी प्रतिनिधी :
श्री. श्रीरंग कुलकर्णी

प्रमुख संपादक
प्रा. एम्. के. येवले

'अ जिं ठा'

१९७८-७९

संपादक मंडळ :

प्राचार्य चं. रा. पोतनीस

उप-प्राचार्य सु. म. थत्ते

प्रा. एम्. के. येवले (प्रमुख संपादक)

प्रा. राजा महाजन

प्रा. शं. र. पुणतांबेकर

प्रा. स. दि. सिरसीकर

प्रा. श्री. र. याज्ञिक

प्रा. डॉ. इफितखार अहमद

प्रा. शं. मु. छापेकर

प्रा. पी. जे. जोशी

श्री. श्रीरंग कुळकर्णी (विद्यार्थी प्रतिनिधी)

प्रकाशक :

प्रा. एम्. के. येवले

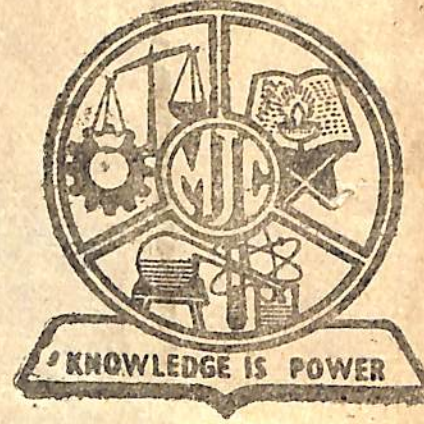
म. जे. महाविद्यालय,
जळगाव.

मुद्रक :

सुभाष के. चौधरी

श्रीकान्त मुद्रणालय,

१७४, बळीराम पेठ, जळगाव.

संपादकीय

व्यक्तिमत्त्वाचा सर्वांगीण विकास साधण्याचे प्रभावी माध्यम म्हणजे महाविद्यालयीन जीवन. सुखी आणि समृद्ध जीवन जगण्याचा पाया घालण्याचा हा महत्त्वाचा कालखंड. शारीरिक, मानसिक व बौद्धिक प्रगल्भता प्राप्त करून घेण्याची सुवर्ण संधी ह्याच जीवनात लाभते ज्ञानसाधनेतील हा कालावधी तसे म्हटले तर तारेवरची कसरतच. एकीकडे तारुण्यातील आनंद लुटण्यासाठी मन क्षणिक सुखाचा आहारी जाते व त्याचबरोबर ध्येयाची जाणीवही मनाला खेचते. ज्ञानार्जनासाठी प्रत्येक क्षण हा अत्यंत मोलाचा आहे हे ओळखून विद्यार्थ्यांनी आचरण केले तर हा कालखंड त्यांना वरदानच ठरेल.

आंतरराष्ट्रीय बालक वर्षानिमित्त बालकांचा सर्वांगीण विकास होण्याची जाणीव आपणास प्रकर्षाने होणे स्वाभाविक आहे तनाने आणि मनाने सुदृढ बालकच उत्तम नागरिक होऊ शकतील व भविष्यातील आपल्या जबाबदाऱ्यांची धुरा समर्थपणे पेलू शकतील. आपल्या राष्ट्राला अशा समर्थ तरुणांची गरज आहे. शारीरिक, बौद्धिक आणि मानसिक या सर्व बाबतीत त्यांचा विकास व्हायला हवा. त्यांचे वैयक्तिक, सामाजिक, राष्ट्रीय, धार्मिक व सांस्कृतिक जीवन सुखी आणि समृद्ध बनायला हवे. त्यासाठी विज्ञाननिष्ठ दृष्टिकोन, अखंड ज्ञानलालसा, वाडमयीन सद्भिर्हूची, कलासक्ती त्यांच्यात निर्माण व्हायला हवी. ही त्यांची भूक त्यांना आपल्या महाविद्यालयाने जीवनामध्ये भगविता आली पाहिजे.

B.V. 5457

प्रतिकूल काळातही निरुत्साहित न होता ध्येयाची वाटचाल विद्यार्थ्यांना करता आली पाहिजे. नैतिक मूल्य जोपासण्याची प्रेरणा त्यांना मिळाली पाहिजे. विद्यार्थ्यांत सामाजिक जाणीवा निर्माण झाल्या पाहिजेत. राजकारणाचे अंतरंग त्यांना अचूकपणे ओळखता येवून बदलत्या काळाची चाहूल त्यांना घेता आली पाहिजे. या सर्वासाठी विद्यार्थ्यांनी सुद्धा सातत्याने ज्ञानाची उपासना केली पाहिजे आपल्या जीवनाला एक विशिष्ट वळण लावून घेतले पाहिजे अशा डोळस, विधायक व व्यासंगी अभ्यास वृत्तीने त्यांच्या सृजनात्मक शक्तींचा व्यक्तिगत व सामाजिक जीवनांत मंगलमय आविष्कार होऊ शकेल व त्यामुळे त्यांचे जीवन तर सुखावह होईलच पण त्याबरोबर सामाजिक जीवनही अधिक निरोगी व अधिक आनंदमय बनेल.

या वर्षाचे आपले अजिंठा नियतकालिक आपल्या हाती देतांना आम्हास आनंद होत आहे अंकाचे प्रकाशन होईपर्यंत एक ना दोन अनेक अडचणींना आपणास तोंड द्यावे लागते. या वर्षी अडचणी आम्हास तशा थोड्या विकटच वाटल्या. तरी पण आपणा सर्वांच्या सहकार्याने प्राप्तून मार्ग काढून हा अंक वेळेवर आपल्या हाती असा देऊ शकलो.

पुण्यस्मरण :

मराठी ललित साहित्यात उत्कट प्रण्याविष्काराचे काश्मीरी गुलाब प्रथमच बहरविणारे, मराठी वाङ्मयातील युगप्रवर्तक, अजोड वाङ्मयीन जादुगार-सुप्रसिद्ध साहित्यिक प्रा. ना. सी. फडके यांचे दिनांक २२ ऑक्टोबर १९७८ रोजी देहावसान झाले. अग्रगण्य कादंबरीकार, श्रेष्ठ दजचि ललित निबंधकार, रसिक टिकाकार व प्रभावी वक्ता आज आपणातून हरपला आहे. खेळ व संगीत यासारख्या विषयातही प्रभावोपणे लेखणी चालविणारे चतुरस्त्र प्रतिभेचे लेखक म्हणूनही आप्पासाहेब फडके यांचा उल्लेख करावा लागेल. भाषेतील असामान्य गोडवा, रचनेतील कलापूर्ण रेखीवपणा आणि विषयातील नाविन्य या गुणांमुळे प्रा. फडके यांनी साहित्य दरबारात मानाचे स्थान पटकाविले होते. अशा थोर साहित्यिकास आपण आज मूकलो व्हातो. त्यांना आमचे स्नेहपूर्ण अभिवादन.

भारतीय सर्वोत्तम अष्टपैलू क्रिकेटपटू विनू मांकड यांचे निधनही एक अतिशय दुर्दैवी घटना होय. हा अष्टपैलू खेळाडू पहिल्या क्रमांकापासून अकराव्या क्रमांकापर्यंत सर्व जागांवर फलंदाजी करणारा जगातील दुसऱ्या क्रमांकाचा खेळाडू होता. आघा-डीचा तडाखेबाज फलंदाज आणि अव्वल दर्जाचा फिरकी गोलंदाज म्हणून विनू मांकडने गाठलेली उंची भारतीय क्रिकेटची प्रतिमा जागतिक क्षेत्रापर्यंत वाढविण्यास कारणीभूत ठरली असे म्हटल्यास वावगे ठरणार नाही. अशा तऱ्हेने क्रिकेटच्या क्षेत्रातील ह्या स्वयंसाची खेळाडूस आपण कायमचे मूकलो आहोत. अशा या श्रेष्ठ क्रिकेटवीरास आमची भावपूर्ण श्रद्धांजली.

आपल्या खान्देश कॉलेज एज्युकेशन सोसायटीचे सेक्रेटरी श्री. बासुदेव विष्णु कोल्हटकर यांचे निधन ही अशीच एक दुःखद घटना होय. श्री कोल्हटकर हे जळगाव शहरातील एक नावाजलेले कायदेपंडीत होते. त्यांनी त्यांचे जीवन शैक्षणिक व सामाजिक कार्यासाठी वाहून घेतले होते. ते आपल्या संस्थेचे संस्थापक सदस्य होते. तसेच ते गेली पंधरा वर्षे सोसायटीचे सन्माननीय सेक्रेटरी होते श्री. कोल्हटकर यांना आमची आदरपूर्वक श्रद्धांजली

यावर्षी आपल्या महाविद्यालयाच्या पदार्थ विज्ञान विभागातील सेवक श्री. ए. एस झांबरे यांचे कॅन्सरच्या रोगाने अकाली निधन झाले. श्री झांबरे यांचा स्वभाव अतिशय शांत व मनमिळावू होता. दिलेले कोणतेही काम ते अतिशय उत्साहाने आणि तत्परतेने करीत असत. त्याचप्रमाणे आपल्या महाविद्यालयात T. Y. B. Sc या वर्गात शिकत असलेला अतिशय हुशार व होतकरू विद्यार्थी श्री. मू. की. झांबरे यांचे अपघाती दुःखद निधन झाले. मृतात्म्यांना चिरंशांती लाभो हीच प्रभुचरणी प्रार्थना.

या सर्वांच्या पुण्य स्मृतीस पुनश्च, विनम्र अभिवादन.

महाविद्यालयीन वार्ता

यावर्षी महाविद्यालयाचे कामकाज तीन टप्प्यात सुरू झाले. बारावीच्या वग २० जूनपासून सुरूवात झाली १ जुलैपासून सिनियर कॉलेजच्या कामकाजास प्रा झाला. दहावीचे निकाल उशिंग लागल्यामुळे अकरावीचे वर्ग १६ ऑगस्ट पासून झाले. ज्युनिअर व सिनियर कॉलेज मिळून विद्यार्थ्यांची पटावरील संख्या २७०० प होती. आमच्या महाविद्यालयाचे निकाल नेहमीच वाखाणण्याजोगे असतात. उच्च यशाची ही परंपरा आजपावेता आम्ही सतत टिकविली आहे. यावर्षीमुद्धा कॉलेज निकाल अतिशय समाधानकारक होते. मुंबई व पुणे वगळल्यास इतर जिल्ह्य बोरडांचे फक्त नऊ विद्यार्थीच गुणवत्ता यादीत आले होते. आमच्या महाविद्यालय दृष्टीने अमिमानाची गोष्ट अशी की या नऊ विद्यार्थ्यांमध्ये चार विद्यार्थी आ महाविद्यालयाचे होते. श्री. संजीव डोळे हा बोर्डात १४ व्या क्रमांकाचे, कु. सु चौधरी आणि प्रदीप चोपडे हे दोघे १७ व्या क्रमांकाचे व कु. संध्या घांडे ही १९ क्रमांकाचे उत्तीर्ण झाली बी. एस्सी या परिक्षेतही ४८ विद्यार्थ्यांनी विशेष प्रा मिळविले श्री. एम्. टी. फाटक हा विद्यार्थी एफ्. वाय्. बी. कॉम्. या परिक्षेत प्राविण्य मिळवून उत्तीर्ण झाला. यावर्षी एम्. ए. (इंग्रजी), एम्. ए. (हि एम्. ए. (संस्कृत) व एम्. ए. (मराठी) या परिक्षांचे निकालही स्पृहणीय इंग्रजी या विषयात ४, हिंदी या विषयात ३, संस्कृतमध्ये २ व मराठीत एक वि प्रथम श्रेणीत उत्तीर्ण झालेत. डिप्लोमा इन ऑफिस मॅनेजमेंटमध्ये आमच्याच ज्यु महाविद्यालयातील प्रा. आर. बी. जोशी विद्यापीठात सर्वप्रथम आले. डिप्लोमा सेल्समनशिप अँड अडव्हरटायझिंगमध्ये विद्यापीठात प्रथम येण्याचा मान आप महाविद्यालयातील श्री. नवल पाटील यांना मिळाला.

ज्युनिअर कॉलेजचे कामकाज मागच्या वर्षाप्रमाणे यावर्षी प्रा. डी. एस्. यांनीच पाहिले. मागील वर्षाचा अनुभव पाठीशी असल्याने ह्यावर्षी त्यांनी ज्यु कॉलेजची कामे मोठ्या कौशल्याने हाताळली.

डिप्लोमा इन ऑफिस मॅनेजमेंट आणि डिप्लोमा इन सेल्स मॅनेजमेंट अभ्यासक्रमाचे संचालक म्हणून प्रा. डी. व्ही. पाटील यांनी काम पाहिले.

यावर्षी " सर्वोत्तम विद्यार्थ्यांचे " पारितोषिक श्री. अनिकेत जावरे, तु कला व श्री. एस. आर. करमरकर, द्वितीय वर्ष विज्ञान या दोघांमध्ये सारखे दि देण्यात आले.

आपल्या महाविद्यालयातील तृतीय वर्ष शास्त्र या वर्गातील विद्यार्थ प्रदीप गुलाबराव पवार हा पुण विद्यापीठाच्या विद्यार्थी मंडळावर चेअरमन निवडून आला. श्री. पवार तसेच आपल्या महाविद्यालयाच्या दृष्टीने ही अमिमानाची गोष्ट होय. श्री. पवार यांचे हार्दिक अभिनंदन.

दरवर्षीप्रमाणे ह्यावर्षी देखील आपण अजिठा नियतकालीकाच्या मुखपृष्ठा-
साठी चित्रे मागवून स्पर्धा आयोजित केली होती. गेल्यावर्षीप्रमाणेच यावर्षीही
श्री सोपान पाटील ह्या विद्यार्थ्यांचे चित्र निवड समितीने सर्वोत्तम ठरविले. तेच चित्र
आपण मुख पृष्ठावर वघत आहात.

स्वागत व निरोप :

ह्यावर्षी आपल्या स्टाफवर खालीलप्रमाणे नेमणूका झाल्या :-

सिनिअर कॉलेज :

प्रा. बी. व्ही. नाईक	लेखाकर्म विभाग
प्रा. पी. एल. कोल्हे	अर्थशास्त्र विभाग
प्रा. ए. जी. राव	वाणिज्य विभाग
प्रा. आर. एस. भागडीकर	संख्याशास्त्र विभाग

ज्युनिअर कॉलेज :

प्रा. एम. एल. पाटील	इंग्रजी विभाग
प्रा. जे. के. काशीकर	वाणिज्य विभाग
प्रा. आर. वाय. माहोरे	अर्थशास्त्र विभाग
प्रा. पी. जे. जोशी	मराठी विभाग

ह्या सर्वांचे आम्ही हार्दिक स्वागत करतो. ह्यात प्रा. बी. व्ही. नाईक व प्रा.
पी. एल. कोल्हे ह्यांच्या पाठीशी अध्यापनाचा अनुभव आहे. इतर सर्व नवागत प्राध्या-
पक तरुण, उत्साही, अभ्यासू व कर्तव्यदक्ष आहेत. ते आपल्या महाविद्यालयाच्या पर-
परेत खचितच चांगली भर घालतील असा विश्वास वाटतो.

प्रा. सुहास कुळकर्णी व प्रा. चंद्रकांत जोशी हे महाविद्यालय सोडून गेले. त्यांची
आम्हास सदैव आठवण राहिल.

प्राध्यापकांसंबंधी थोडेसे :

प्रा. लता पाटणकर :- राजा राममोहन राँय लायब्ररी फौंडेशन, कलकत्ता या
संस्थेवर. केन्द्र सरकारतर्फे, अखिल भारतीय पातळीवर ११ सदस्यांची निवड करण्यात
आली. त्यात निवडलेल्या ४ शिक्षण तज्ज्ञांपैकी एक शिक्षण तज्ज्ञ म्हणून निवड.

प्रा. डॉ. एस. आर. चिरमाडे :- महाराष्ट्र सरकारतर्फे जळगाव - भुसावळ
प्रादेशिक नियोजन मंडळावर उपाध्यक्ष म्हणून निवड.

यावर्षी पुणे विद्यापीठाच्या झालेल्या विविध निवडणुकात आपल्या महाविद्या-
लयातील खालील प्राध्यापक निर्देश केल्याप्रमाणे निवडून आलेले आहेत.

१) उप-प्राचार्य एम. एम. थत्ते	रसायनशास्त्र-अभ्यास मंडळ
२) प्रा. म. मो. केळकर	संस्कृत अभ्यास मंडळ
३) प्रा. डी. डब्ल्यू. जोशी	गणित अभ्यास मंडळ व सायन्स फॅकल्टी
४) प्रा. मो. स. भावे	अर्थशास्त्र अभ्यास मंडळ व आर्ट्स फॅकल्टी
५) प्रा. डॉ. शां. र. पुणतांबेकर	हिंदी अभ्यास मंडळ
६) प्रा. डी. एस. नेमाडे	भौतिकशास्त्र अभ्यास मंडळ व सायन्स फॅकल्टी
७) प्रा. ए. जी. कर्णिक	जीवशास्त्र अभ्यास मंडळ व सायन्स फॅकल्टी
८) प्रा. एल. एन. मूलबागल	वनस्पतीशास्त्र अभ्यास मंडळ
९) प्रा. राजा महाजन	मराठी अभ्यास मंडळ व आर्ट्स फॅकल्टी
१०) प्रा. जी. एम. तल्हार	वाणिज्य अभ्यास मंडळ व कॉमर्स फॅकल्टी

खालील प्राध्यापकांना अभ्यास मंडळावर स्वीकृत सभासद म्हणून घेण्यात आले.

१) प्रा. एन. एल. सावजी	संख्याशास्त्र
२) प्रा. डॉ. इफितखार अहमद	अरेबिक उर्दू व पश्चिम
३) प्रा. डी. एच. महाजन	समाजशास्त्र
४) प्रा. एस. एस. सावळे	इतिहास

यातही अभिमानाची गोष्ट अशी की प्रा. डी. डब्ल्यू. जोशी व प्रा. ए. जी.
कर्णिक हे त्यांच्या अभ्यास मंडळाचे चेअरमन म्हणून निवडून आलेले.

प्रा. डी. व्ही. पाटील : पुणे विद्यापीठ बहिःशाल मंडळ तसेच पुणे विद्यापीठाच्या
हिशेव समितीवर निवड.

प्रा. रा. वा. पाटील :- महाराष्ट्र राष्ट्रभाषा प्रचार समिती, पुणे ह्या संस्थेच्या
उपाध्यक्षपदी फेरनिवड तसेच अखिल भारतीय राष्ट्रभाषा प्रचार समिती, वर्धा या
संस्थेच्या पाठ्यपुस्तक निर्मिती मंडळावर निवड.

या सर्वांचे हार्दिक अभिनंदन.

प्राध्यापकांची यावर्षी प्रकाशित झालेली ग्रंथसंपदा :

प्रा. एम. एम. थत्ते :	
1) Industrial Chemistry	for Sem. III
2) Inorganic Chemistry	for Sem. IV
3) Practical Chemistry	for Sem. IV

प्रा. मो. स. भावे :
समग्रलक्ष्मी अर्थशास्त्र

प्रा. डी. एस्. नेमाडे :

1) Optics	for Sem. III
2) Waves & Oscillations	for Sem. III
3) Practical course in Physics	for Sem. III
4) Electronics	for Sem. IV
5) Pract:cal course in Physics	for Sem. IV

प्रा. स. दि. सिरसीकर :

१) आर्थिक भूगोल	एस. वाय. बी. ए. (सेमि. तीन)
२) वाणिज्य भूगोल	एफ. वाय. बी. ए.

प्रा. डॉ. एस. आर. चिरमाडे :

१) व्यावसायिक अर्थशास्त्र	सत्र तीन करीता
२) व्यावसायिक अर्थशास्त्र	सत्र चार करीता

प्रा. आर. जी. खारूल :

1) Calculus of several variables.	all for S. Y. B. Sc.
2) A second course of Differential Equations.	
3) Elements of Abstract Algebra.	
4) Calculus of several variables.	
5) Vector Calculus.	
6) Complex variables.	

प्रा. एम. के. घेवले :

Modern Physics
for Sem. IV (approved by the
B. O. S. in Physics, univ. of
Poona)

प्रा. एल. एन्. पाटील :

1) Organic Chemistry	for Sem. II
2) Practical Organic Chemistry	for Sem. II
3) Organic Chemistry	for Sem. III
4) Practical Organic Chemistry	for Sem. III
5) Practical Physical Chemistry	for Sem I

डॉ. इंदु म. लिसये :

नाथ संप्रदाय

एक सांस्कृतिक विचार

अजिठा ★ १९७८/७९

प्रा. बी. एम. पाटील :

१) वाणिज्य भूगोल	एफ. वाय. बी. कॉम. सेमीस्टर दोनसाठी
२) आर्थिक भूगोल	एस्. वाय. बी. ए. सेमीस्टर तीनसाठी
३) सर्वेक्षण व हवादर्शक नकाशे	एस्. वाय. बी. ए. सेमीस्टर चारसाठी

प्रा. एस. आर. पाटील :

१) वाणिज्य भूगोल	एफ. वाय. बी. कॉम. सेमीस्टर दोनसाठी
२) आर्थिक भूगोल	एस्. वाय. बी. ए. सेमीस्टर तीनसाठी
३) सर्वेक्षण व हवादर्शक नकाशे	एस्. वाय. बी. ए. सेमीस्टर चारसाठी

प्रा. आर. डी. राणे :

व्यावसायिक अर्थशास्त्र
सत्र चार करिता

प्रा. ए. पी. चौधरी :

१) वाणिज्य भूगोल	एफ. वाय. बी. कॉम. सेमीस्टर दोनसाठी
२) आर्थिक भूगोल	एस्. वाय. बी. ए. सेमीस्टर तीनसाठी

प्रा. डॉ. शं. र. पुणतांबेकर :

यांचे खालील हिन्दी पुस्तकांवरील समीक्षात्मक लेख प्रकाशित व प्रसारित झाले.

१) रोचक प्रसंग (निबंध संग्रह)	ले. राजेश्वरप्रसादसिंह-प्रकर (दिल्ली)
ऑगस्ट ७८
२) बदलते चेहरे (कथा संग्रह)	ले. राजरानी-प्रकर-ऑक्टोबर ७८
३) विमल मित्र की श्रेष्ठ कहानियाँ	अनू. भोगेन्द्र चौधरी-प्रकर-जानेवारी ७९
४) नारवाणी का दोस्त (कथा संग्रह)	ले. प्रियदर्शी प्रभारी-प्रकर-फेब्रुवारी ७९
५) हिन्दी कहानी-१९७६	सं. गुप्त चतुर्वेदी-प्रकर-मार्च ७९
६) आदिम पुरखे (कादंबरी)	ले. हंसराज रहवर-समीक्षा-प्रकर
एप्रिल ७८
७) मेरी प्रिय कहानियाँ (कथासंग्रह)	ले. शिवप्रसादसिंह समीक्षा-जुलै-
ऑगस्ट ७८
८) सूर का भक्तिमार्ग	जळगाव आकाशवाणी केन्द्र येथून जून
७८ मध्ये प्रसारित
९) आधुनिक हिन्दी कहानी के
बदलते तेवर	जळगाव आकाशवाणी केन्द्र येथून
ऑक्टोबर ७८ मध्ये प्रसारित.

महाविद्यालयात सेवेत असलेल्या प्राध्यापकांनी संशोधन करून आपली गुणवत्ता वाढवावी व पदव्युत्तर अभ्यासक्रम पूर्ण करावा या हेतूने विश्वविद्यालय अनुदान मंडळ

अजिठा ★ १९७८/७९

प्राध्यापकांसाठी दरवर्षी काही विषयांच्या फेलोशिप्स देत असते. सदर योजनेखाली आपल्या महाविद्यालयातील वनस्पतीशास्त्र विभागातील प्रा. सी. पी. पी. जोशी ह्या मराठवाडा विद्यापीठात गेल्या आहेत. त्यांना सुयश लाभो हीच सदिच्छा.

यावर्षी आमच्याच संस्थेच्या वी. एड्. महाविद्यालयात इंग्रजी व भौतिक शास्त्राकरिता उन्हाळी शिबिरे आयोजित केली होती. इंग्रजी विषयाची प्रा. सी. मंगला नाडकर्णी, प्रा. हुपरीकर व प्रा. वी. आर. पाटील ह्यांनी व्याख्याने दिलीत. भौतिक शास्त्राची व्याख्याने प्रा. डी. एस्. नेमाडे व प्रा. एस्. एस्. पाटील यांनी दिली. विस्तार सेवा केंद्र, अध्यापक महाविद्यालय जळगाव तर्फे असोदे येथे आयोजित शिबिरात प्रा. स. दि. सिरसीकर व प्रा. एस. आर. पाटील यांनी भूगोल या विषयावर व्याख्याने दिली.

आमच्या महाविद्यालयात जिल्हा परिषदेतर्फे शिक्षकाकरिता गणित व जीव-शास्त्र या दोन विषयात उन्हाळी शिबिरे भरविण्यात आली. गणित विषयाची व्याख्याने प्रा. डी. डी. पाटील व प्रा. एम्. डी. बोंडे यांनी दिलीत. प्रा. खारुल यांनी संचालकांचे काम केले. जीवशास्त्र विषयाची व्याख्याने प्रा. ए. जी. कर्णिक, डॉ. पी. आय्. चौधरी, प्रा. आर. पी. चौधरी व प्रा. सुरेश जावळे यांनी दिलीत. प्रा. कर्णिक यांनी संचालक म्हणून काम पाहिले.

मिसेस मालती जावळे ह्या एन्. सी. सी. ऑफिसर्स ट्रेनिंग पूर्ण करून आल्या व्हायामुळे आपल्या महाविद्यालयात विद्यार्थिनींसाठी असलेल्या स्वतंत्र एन्. सी. सी. युनिटला जाणवत असलेली उणिवा भरून निघाली. तसेच प्रा. एस्. आर. पाटील यांची एन्. सी. सी. ऑफीसर म्हणून निवड झाली आहे.

स्टाफ कॉमन रुम सेक्रेटरी म्हणून प्रा. याज्ञिक, प्रा. व्ही. एम्. कुळकर्णी, प्रा. एस्. डी. भोळे, श्री. एल्. टी. देशमुख यांनी काम पाहिले.

सन्माननीयांच्या भेटी :

पुणे विद्यापीठाच्या कक्षेतील महाविद्यालयाच्या सर्व प्राचार्यांशी शिक्षण-विषयक प्रश्नांची प्रत्यक्ष चर्चा करता यावी व बिचारांचे आदान-प्रदान करता यावे या निमित्ताने आमच्या विद्यापीठाचे कुलगुरू डॉ. राम ताकवले हे प्रत्येक जिल्ह्याच्या ठिकाणी जाऊन आलेत आपल्या जिल्ह्यातील सर्व प्राचार्यांची बैठक आपल्या महा-विद्यालयात बोलविण्यात आली या निमित्ताने पुणे विद्यापीठाचे कुलगुरू डॉ. राम ताकवले यांच्या भेटीचा सुयोग आपल्या महाविद्यालयास लाभला. महाविद्यालयाचे व्यवस्थापन, अनुदान, सत्र पद्धतीचे गुणदोष, विद्यार्थ्यांमधील शिस्त यासारख्या विविध समस्यांवर प्राचार्यांनी आपले विचार मांडले. डॉ. ताकवले यांनी सर्वांच्या अडचणी समजावून घेतल्या व सत्रपद्धतीविषयी बोलतांना ते म्हणाले की ही एक शिक्षणाची नवीन दिशा आहे व नविन दिशेने जायचे झाले तर प्रश्न निर्माण होणारच. आपण या प्रश्नांचे आव्हान स्विकारले पाहिजे. त्यासाठी विद्यापीठ सर्वतोपरी मदत करीलच.

शिक्षणासंबंधी बोलतांना ते म्हणाले, की विद्यार्थ्यांत आत्मविश्वास निर्माण होईल असे शिक्षण त्यांना मिळाले पाहिजे. त्यासाठी प्राध्यापकांनी सुद्धा संशोधनाची आवड अंगी बाणली पाहिजे.

शेवटी डॉ. राम ताकवले यांनी आपल्या दोन योजना प्राचार्यांसमोर ठेवल्या. पुणे विद्यापीठात ग्रामिण भागातून शिक्षणासाठी येणाऱ्या विद्यार्थ्यांची राहण्याची सोय व्हावी यासाठी विद्यापीठाचे आवारात प्रत्येक जिल्ह्याचे स्वतंत्र वसतिगृह असणे आवश्यक आहे. त्यासाठी त्या त्या जिल्ह्याने फंड उभारून या कल्पनेस मूर्त रूप दिले पाहिजे असे त्यांनी आवाहन केले.

राहण्याचा प्रश्न सुटल्यानंतरही शिक्षणाच्या इतर बाबींसाठी गरीब विद्यार्थ्यांना पैशांची आवश्यकता असते. तो पैसा त्यांना श्रमातून स्वतः उभारता आला पाहिजे. या योजनेसाठी सुद्धा काही देण्या मिळवून देण्याचे आवाहन त्यांनी या बैठकीत केले.

त्यांच्या दुसऱ्या भेटीचा सुयोग फेब्रुवारी महिन्यात आला. या प्रसंगी विशेषेकरून सत्र पद्धती संबंधी त्यांनी आपले विचार मांडले. महाविद्यालयांना स्वायत्तता देण्याच्या दृष्टीने 'सत्र पद्धत' हे पहिले महत्वाचे पाऊल आहे असे त्यांनी सांगितले.

वेगवेगळ्या कार्यक्रमाचे संदर्भात आमच्या महाविद्यालयास खालील व्यक्तींच्या भेटीचा योग आम्हास लाभला.

- १) डॉ. सी. जे. जहागिरदार, मराठवाडा विद्यापीठ, कोहसीप योजनेखाली एम्. ए. (इंग्रजी) विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करण्यासाठी.
- २) डॉ. मूर्ती, अहमदनगर. कोसीप योजनेखाली रसायनशास्त्र विषयासाठी.
- ३) डॉ. पंडीतराव आवळीकर, धारवाड विद्यापीठाचे मराठी विभाग प्रमुख, पुणे विद्यापीठाने आमच्याकडे आयोजित केलेल्या न. चि. केळकर व्याख्यानमालेसाठी.
- ४) श्री. वी. डी. चौधरी, महाराष्ट्र राज्याचे माजी तांत्रिक शिक्षण संचालक.
- ५) श्री. एस्. एम्. जावडेकर, मॅनेजमेंट कन्सल्टंट व अॅकॅडेमी ऑफ मार्केटींग मॅनेजमेंट सायन्स पुणे या संस्थेचे मॅनेजिंग डायरेक्टर.
- ६) श्री. दि. ह. खिरे, जिल्हा सेवा योजन अधिकारी.
- ७) श्री. शरू रांगणेकर सर्ल फार्मासीक्यूटीकल्सचे मॅनेजिंग डायरेक्टर
- ८) श्री. देवराजभाऊ नारखेडे
- ९) श्री. सहस्त्रबुद्धे, अकॉटन्स ऑफीसर, अकॉटन्ट, जनरल ऑफीस
- १०) प्रा. नाईक, बर्वे इन्स्टिट्यूट, पुणे.
- ११) जळगाव नगरपालिकेचे नगराध्यक्ष, स. ना. भालेराव
- १२) शिक्षणतज्ज्ञ ल. नी. छापेकर

- १३) श्री. सी. पी. राणे, हबी सर्जिकल कॉटनचे उत्पादक
 १४) प्रा. म. ना. अदवंत
 १५) श्रीमती डॉ. टिकेकर
 १६) डॉ. लुकतुके
 १७) डॉ. मेहता
 १८) डॉ. श्रीमती घारपुरे
 १९) डॉ. जोशी
 २०) डॉ. विजय दाबलभक्त
 २१) श्री. अँड. व्ही. के. बोरोले
 २२) श्री. मदामे, डायरेक्टर गृहनिर्माण रचना
 २३) प्रा. प्र. र. करमरकर, स. प. महाविद्यालय, पुणे

जिमखाना -

यावर्षी जिमखान्याच्या कार्यान्वयन पध्दतीत काहीसा बदल करण्यात आला. जिमखान्याची धुरा वाहण्यासाठी एक सल्लागार मंडळ नेमण्यात आले. सदस्यात कामे विभागून देण्यात आली. त्यामुळे कार्य बरेच सुकर झाले. सल्लागार मंडळाचे चेअरमन म्हणून प्रा. बी. जी. अम्बंकर यांनी काम पाहिले.

यावर्षी आपल्या सिनिअर कॉलेजने ३ विजेते- पद व ८ उप - विजेते पदे मिळविली आहेत. वैयक्तिक स्पर्धेत जळगांव विभागाची चॅम्पियनशिप आपण अवघ्वा ३ गुणांनीच घालवली. श्री. वाहिद तडवी याची पुणे विद्यापीठाच्या फुटबॉल संघात निवड झाली त्याचे मनःपूर्वक अभिनंदन.

आपल्या ज्युनिअर कॉलेजचे मशही अतिशय स्पृहणीय आहे. श्री. राजीव चौधरी याची महाराष्ट्र राज्य ज्युनिअर स्नो-बो संघात, श्री. राधेशाम कोगटा याची महाराष्ट्र राज्य शालेय कबड्डी संघात आणि श्री. अजीत तडवी याची महाराष्ट्र राज्य ज्युनिअर कबड्डी संघात निवड झाली. श्री. अशोक कुळकर्णी याने आंतरमहाविद्यालयीन क्रिकेटच्या सामन्यात १०२ धावा काढून तो नाबाद राहिला. या सर्वांचे अभिनंदन. उल्लेखनिय गोष्ट म्हणजे महिला क्रिडा महोत्सवात आपला बॅडमिंटन संघ महाराष्ट्र राज्यात उप-विजयी ठरला. ही आपल्या कॉलेजच्या दृष्टीने अतिशय अभिमानाची गोष्ट होय.

विविध मंडळे :

आपल्या ज्युनिअर व सिनिअर महाविद्यालयातील विविध मंडळे विद्यार्थ्यांना बिकासाच्या दृष्टीने वेगवेगळे कार्यक्रम करीत असतात. या मंडळांचे अहवाल अंकाचे शेवटी दिलेले आहेत.

विभागीय स्नेहसम्मेलने :

आपल्या महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांची संख्या लक्षात घेऊन सर्व विद्यार्थ्यांचे एक स्नेहसम्मेलन आयोजित करणे हे अतिशय गैरसोईचे असते. म्हणून आपण विविध मंडळांची स्नेहसम्मेलने आयोजित करतो. अशी स्नेहसम्मेलने आयोजित केल्याने जास्तीत जास्त विद्यार्थ्यांना आपले कलाक्षेत्रातील कसब, गुण व अभिनय इ. व्यक्त करण्याची संधी उपलब्ध होते.

यावर्षी जीवशास्त्र मंडळाने साजरे केलेले स्नेहसम्मेलन अतिशय उत्कृष्ट असे होते. टी. वाय्. बी. कॉम्. च्या विद्यार्थ्यांनी त्यांच्या वर्गाचे स्नेहसम्मेलन आयोजित केले होते. करमणुकीचे कार्यक्रम, शोला पागोटे इ सर्व कार्यक्रम त्यांनी आयोजित केले होते. ज्युनिअर कॉलेज कलामंडळ व कॉमर्स असोसिएशन यांनीही स्नेहसम्मेलने आयोजित केली होती. कॉमर्स असोसिएशनच्या स्नेहसम्मेलनात दादाभाई नवरोजी ही मराठी नाटिका तसेच एक हिंदी नाटिका बसविण्यात आली होती. या दोन्हीही नाटिका उत्तम वठल्या. वसतिगृहाचे स्नेहसम्मेलन फार उत्साहात पार पडले.

स्नेहसम्मेलनाच्या कार्यक्रमात सहभागी झालेल्या विद्यार्थी-विद्यार्थिनींचे हार्दिक अभिनंदन.

आमचे ग्रंथालय :

आमच्या ग्रंथालयाची ह्या वर्षापासून नविन वास्तूत मांडणी झाली आहे. ग्रंथालयात दोनशे विद्यार्थ्यांची अभ्यासिकेत बसण्याची व्यवस्था आहे. यावर्षी आमच्या ग्रंथालयात अर्थशास्त्र, समाजशास्त्र, मराठी, इंग्रजी, हिंदी, भूगोल, भौतिकशास्त्र, रसायनशास्त्र, जीवशास्त्र, वनस्पतीशास्त्र, सख्याशास्त्र इ. सर्व विषयातील जुने, नवे ग्रंथ आहेत. प्रा. मो. स. भावे यांनी ग्रंथालयाच्या कामकाजात लक्ष घालून ग्रंथालयात अद्ययावत अशा ग्रंथाची भर घालण्यात मदत केली. यू. जी. सी., रोटरी क्लब व गरीब विद्यार्थी शाखा ह्यांच्या सहाय्याने गरीब विद्यार्थ्यांना पुस्तके पुरविण्याची योजना याही वर्षी राबविण्यात आली बहिस्थ विद्यार्थ्यांना अभ्यासिकेची सवलतही यावर्षी देण्यात आली.

आपल्या महाविद्यालयाची अभ्यासिका सकाळी ७-३० ते ५-०० व संध्या-काळी ७ ते १० वाजेपर्यंत सुरू असते. त्याचप्रमाणे विद्यार्थ्यांच्या सोयीकरिता गावामध्ये ला. ना. सार्वजनिक हायस्कूलमध्ये आपल्या महाविद्यालयाच्या वतीने रात्री ७ ते १० ह्या वेळात अभ्यासिका चालविण्यात येते.

राष्ट्रीय सेवा योजना :

राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या अंतर्गत आमच्या महाविद्यालयातील सुमारे २०० विद्यार्थी काम करीत आहेत. विद्यार्थ्यांच्या अंगच्या सुप्त शक्तीचा विधायक कार्यासाठी

उपयोग व्हावा, त्यांनी समाजाभिमुख व्हावे हे या योजनेचे मूळ उद्दिष्ट साध्य व्हावे म्हणून आमचे विद्यार्थी सदैव कार्यरत असतात. यावर्षी हिगणे, भराडी आणि सवतखेडे येथे जाऊन आमच्या विद्यार्थ्यांनी त्या गांवाच्या पुर्नवसनासाठी फार मोलाची मदत केली. १५ ते ३५ या वयोगटातील प्रौढांना शिक्षित करण्यासाठी आमच्या पथकाने भाग घेतला. प्रौढ शिक्षण कशा तऱ्हेने राबवावे या करिता एक चर्चासत्रही आयोजित करण्यात आले. प्रौढ शिक्षण योजनेस विद्यापीठाने आपणास १० वर्षांसाठी मान्यता दिली आहे.

यावर्षीचा एक अभिनव कार्यक्रम म्हणजे कुटुंबजीवन शिक्षण शिबिर. हे शिबिर विद्यार्थ्यांस अतिशय माहितीपूर्ण व उद्बोधक असे ठरले. या शिबिरास पुण्याचे डॉ. साठे, डॉ. लुकतुके, डॉ. मेहता, डॉ. श्रीमती घारपुरे व डॉ. जोशी यांनी स्वतः हजर राहून बहुमोल असे मार्गदर्शन केले.

राष्ट्रीय सेवा योजनेचे शिबिर बी. एड्. कॉलेज जळगाव येथे होऊन मु. जे. महाविद्यालय व पॉलिटेक्निक या दोन संस्थांना जोडणारा आणि रिंगरोडशी संपर्क साधणारा रस्ता तयार करण्यात आला. पुणे विद्यापीठाचे कुलगुरू डॉ. राम ताकवले बांनी या शिबिरास भेट देऊन सर्व शिबिरार्थ्यांना उत्तेजन दिले.

जळगाव जिल्हा दारूबंदी खात्याच्या सहकायाने आपल्या महाविद्यालयात राष्ट्रीय सेवा योजनेने मादक पदार्थ सेवन बंदी हा कार्यक्रम घडवून आणला. या योजनेची जबाबदारी प्रा. दि. ह. महाजन यांनी पार पाडली.

स्पर्धा परीक्षा :

भारत सरकारने आयोजित केलेल्या बृद्धिमत्ता संशोधन स्पर्धा परिक्षेस आपल्या जळगाव जिल्ह्यातील विद्यार्थ्यांची निवड जास्त प्रमाणात व्हावी या हेतूने आपल्या महाविद्यालयाने गेल्या वर्षाप्रमाणेच यावर्षीही खास मार्गदर्शनपर वर्ग आयोजित केले होते. या वर्गास आपल्या महाविद्यालयातील जेष्ठ प्राध्यापकांचे मार्गदर्शन लाभले. या वर्गाचे आयोजन प्रा. एम. के. यवले व प्रा. एल. आर. चौधरी यांनी केले.

अधिक गुण मिळविणाऱ्या विद्यार्थ्यांना विशेष मार्गदर्शन मिळावे व त्यांनी जास्तीत जास्त स्पृहणीय यश मिळवावे या दृष्टीने त्या विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करण्याची योजना आपल्याकडे राबविली जाते. बाही वर्षी ती शास्त्र विभागाकडे राबविली गेली. शिवाय ज्या विद्यार्थ्यांनी बोर्डाच्या परिक्षेत विशेष प्राविण्य मिळविले आहे. अशांचा एक वेगळा वर्ग करून त्यांना त्या त्या विषयांच्या प्राध्यापकांचे विशेष मार्गदर्शन लाभते व ह्या विद्यार्थ्यांमध्ये निरोग स्पर्धा निर्माण व्हावी या दिशेनेही यावर्षी प्रयत्न करण्यात आले.

प्राध्यापक प्रबोधिनी :

शैक्षणिक, सामाजिक तसेच राजकीय क्षेत्रातील विविध घडामोडी व त्यासंबंधीचा विचार प्रवाहाचा साकल्याने विचार व्हावा म्हणून आपल्या महाविद्यालयात प्राध्यापक प्रबोधिनीचे कार्य सतत सुरू असते. प्रा. आर. डी. राणे, प्रा. स. दि. सिरसीकर, प्रा. एम्. एम्. परदेशी यांनी यावर्षी प्रबोधिनीचे काम सांभाळले. श्री. भाईसाहेब महाजन यांचे 'अमेरिकेतील शिक्षण पद्धती' या विषयावर भाषण झाले. सभेच्या अध्यक्षस्थानी महाराष्ट्र राज्याचे माजी संचालकशिक्षण श्री. व्ही. के. चौधरी होते. श्री. भाईसाहेब महाजन यांनी आपल्या विवेचनात अमेरिकन शिक्षण पद्धतीक बदलते विचार-प्रवाह सामाजिक जीवनाचे संदर्भात स्पष्ट केले. प्रा. एम्. जी. देगांडे यांचे "आयकरांसंबंधी नव्या तरतुदीची माहिती" या विषयावर अभ्यासपूर्ण व उद्बोधक असे व्याख्यान झाले.

वादविवाद मंडळ :

वादविवाद मंडळातर्फे विद्यार्थ्यांना वाद कलेचे शिक्षण देण्याचा उाक्रम यावर्षी यशस्वीपणे पार पाडला. विशेषतः ज्युनिअर कॉलेजच्या विद्यार्थ्यांनी त्यास चांगला प्रतिसाद दिला. प्रा. कुळकर्णी व प्रा. काशिकर यांनी यासाठी मार्गदर्शन केले. असाच उपक्रम सिनिअर कॉलेजसाठी घेतल्यास आपले विद्यार्थी महाराष्ट्रीय पातळीवर चमकू शकतील असा विश्वास वाटतो.

वसतिगृह :

यावर्षी आमच्या वसतिगृहात एकूण १७५ विद्यार्थ्यांची व मुलींच्या वसतिगृहात एकूण ३२ विद्यार्थ्यांनीची सोय करण्यात आली. वसतिगृहाचा कारभार पाहणे ही एक अतिशय कठीण समस्या. ही समस्या प्रा. रा. वा वाटील व प्रा. आर. जी. खारूळ यांनी अतिशय गंभोरपणाने व शिस्तबद्ध रीतीने हाताळली. दरवर्षीप्रमाणे याही वर्षी काही मागास व गरीब विद्यार्थ्यांची मोफत रहाण्याची सोय वसतिगृहात केली होती. ह्यावर्षी चार विद्यार्थ्यांना राहण्याची विनामूल्य सोय उपलब्ध केली होती. त्यापैकी दोन विद्यार्थ्यांची जेवणाची ही मोफत सोय क्लब पद्धतीने केली जाते. गरीब विद्यार्थी फावल्या वेळात क्लबात फिरकोळ कामे करीत असतात.

गरीब विद्यार्थी फंड :

आमच्या महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना विविध प्रकारच्या सोयी उपलब्ध व्हाव्या म्हणून काही योजना ब्राम्ही आखतो. त्यापैकी "गरीब विद्यार्थी फंड" ही योजना होय. या फंडातून गरीब व होतकरू विद्यार्थ्यांना पुस्तकासाठी व परीक्षा फी साठी सढळ हाताने मदत केली जाते. यावर्षी सुद्धा गरजू व होतकरू विद्यार्थ्यांना या योजनेचा लाभ मिळाला.

महाराष्ट्र बँक विस्तार सेवा कक्ष :

यावर्षी आमच्या महाविद्यालयाच्या आवारात महाराष्ट्र बँकेने विस्तार सेवा कक्ष उघडून महाविद्यालय, विद्यार्थी व आजूबाजूच्या परिसरातील लोकांची आर्थिक देवघेवीच्या संदर्भात चांगली सोय केल्याने महाविद्यालयाच्या परिसरात एक उपयुक्त अशा संस्थेची भर पडली आहे.

आभार :

हा अंक तयार करण्याकरिता आम्हास अनेकांचे सहाय्य लाभले आहे. विद्यार्थी विद्यार्थिनी व प्राध्यापक वगनि आम्हास विविध प्रकारचे साहित्य पुरवून हा अंक वैशिष्टपूर्ण व दर्जेदार करण्यास मदत केली. मुखपृष्ठावरील चित्र आपले विद्यार्थी श्री. सोपान पाटील यांचे कुंवल्यातून साकार झाले आहे. ह्या सर्वांचे आम्ही आभारी आहोत.

श्रीकांत मृदणालयाचे व्यवस्थापक श्री. सुभाष चौधरी यांनी छपाई अतिशय सुबक व देखणी केलेली आहे. याकरीता त्यांनी व प्रेसमधील सर्व व्यक्तींनी जी मेहनत घेतली व आम्हास जी आत्मीयतेची वागणूक दिली ती आम्ही कदापिही विसरू शकणार नाही. श्री. सुभाष चौधरी यांनी दिलेली निर्दोष कल्पकता व साचेबंदपणा या गोष्टी खरोखरीच उल्लेखनीय आहेत. आम्ही या सर्वांचे आभारी आहोत.

आमच्या ज्या ज्या हितचिंतकांनी अंकाकरीता जाहिराती देऊन आम्हास उपकृत केले त्याबद्दल सर्वांचे मनःपूर्वक आभार.

ब्लॉकचे काम तत्परतेने करून, त्यांची उत्कृष्ट छपाई करून दिल्याबद्दल श्री. के. जोशी, पुणे यांना धन्यवाद.

हा अंकाच्या संपादन कार्यात प्राचार्य पोटनीस, उप-प्राचार्य थत्ते, प्रा. रा. वा. पाटील व इतर सहकारी प्राध्यापक ह्यांचे आम्हास वेळोवेळी मार्गदर्शन व सहकार्य लाभले. आपल्या ऑफिस स्टाफ व सेवक वगनिही वेळोवेळी आम्हास सहकार्य केले या सर्वांचे आम्ही ऋणो आहोत आणि शंबटी

सर्वे ऽ पि सुखिनः सन्तु सर्वे सन्तु निरामयाः ।

सर्वे भद्राणि पश्यन्तु न कश्चिद् दुःखमाप्नुयात् ॥

एवढी प्रार्थना करून हे लांबत चाललेले संपादकीय आटोपते घेती.

पुणे विद्यापीठाचे नवे कुलगुरु

डॉ. राम ताकवले

यांचे स्वागत !

स्नेहपूर्णान्तरङ्गो यो विद्यावान्गुणमण्डितः ।
प्राप्तोतु कुलगुरु "रामः" साफल्यं निजकर्मणि ॥

पुणे विद्यापीठाचे कुलगुरु म्हणून

२२ ऑगस्ट १९७८ रोजी अभिनंदनीय

निवड. याच विद्यापीठात अध्ययन

आणि अध्यापन करीत अत्युच्च

बहुमानाची नियुक्ती मिळविणारे

डॉ. राम ताकवले यांचे आमच्या

संस्थेच्या वतीने हार्दिक अभिनंदन !!!

प्रतिकूल आर्थिक परिस्थितीतही

पदार्थविज्ञान शास्त्रात उच्च

शिक्षण संपादन केले. एम. एस्. सी.

या पदव्युत्तर परीक्षेत डॉ. परांजपे

पारितोषिक मिळविले. १९६१ मध्ये

भारत सरकारतर्फे निवड होऊन

रशियात उच्च शिक्षणासाठी गेले.

प्रा. इव्हनिकॉ व प्रा. सांकोलॉव्ह

या विश्वविख्यात शास्त्रज्ञाबरोबर

संशोधन कार्य केले व सन्मानपूर्वक

पी. एच्.डी. पदवी संपादन केली.

पुरोगामी विचार, विधायक व

समाजहितंशी दृष्टिकोन, व्यासंगी

वृत्ती, शिक्षण क्षेत्रात नवे प्रयोग

समाजमुखी भूमिकेने पार पाडण्याची

तळमळ, ऋजू व सहकार्यशील

व्यक्तित्व यामुळे त्यांच्या मार्ग-

दर्शनाखाली पुणे विद्यापीठ निश्चित

भरीव कार्य करील असा विश्वास वाटतो.

त्यांची कारकीर्द यशस्वी होवो हीच

शुभकामना !!!

कुलगुरु डॉ. राम ताकवले

श्रद्धांजली !

कै. चासुदेव विष्णु कोल्हटकर

जळगांव जिल्ह्यातील जुन्या पिढीतील एक अत्यंत नावाजलेले कायदेपंडीत, सामाजिक कार्यकर्ते, शिक्षणप्रेमी श्री. वा. वि. कोल्हटकर यांना आदरपूर्वक श्रद्धांजली.

श्री. कोल्हटकर हे वकिली क्षेत्रात जेवढे प्रसिद्ध होते, तेवढेच त्यांच्या निःस्वार्थी, शैक्षणिक व सामाजिक कार्यासाठी जळगांवकरांना परिचित होते. आमच्या खान्देश कॉलेज एज्युकेशन सोसायटीचे ते एक संस्थापक सदस्य असून १५ वर्षे सोसायटीचे सन्माननीय सेक्रेटरी होते.

श्री. कोल्हटकर हे अत्यंत मनमिळावू व वृत्तीने धार्मिक होते.

परमेश्वर त्यांच्या आत्म्याला शांति देवो.

अर्जिठा - संपादक मंडळ

जिमखाना - कार्यकारी मंडळ

आंतर व विभागीय आंतर विद्यापीठीय विविध सामन्यात निवड झालेले खेळाडू

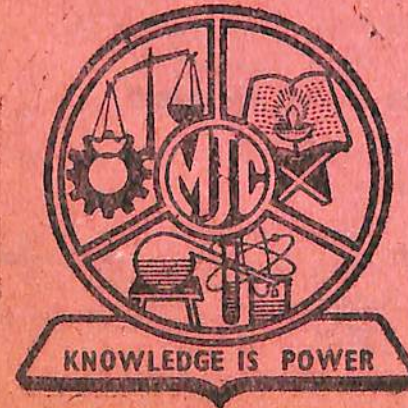

डिप्लोमा इन ऑफिस मॅनेजमेंट अँड सेल्स मॅनेजमेंट : प्राध्यापक व विद्यार्थी

नका दंतकथा येथे सांगों कोणी । कोरडे तें मानी बोल कोण ॥
अनुभव येथे पाहिजे साचार । न चलती चार आम्हापुढे ॥
बरी कोण मानी रसाळ बोलणे । नाही झालीं भने ओळखितों ॥
निवडी वेगळे क्षीर आणि पाणी । राजहंस दोन्ही वेगळाली ॥
तुका म्हणे येथे पाहिजे जातीचे । घेर गवाळाचे काय काम ॥

- तुकाराम

अजिंठा

मराठी विभाग

या अंकात—

★ कविता :

गझल	- कु. छाया जोशी	वणवा	- प्रफुल्ल चिकेकर
ती संध्याकाळ	- किरण गंगापूरकर	कारखाना	- दिलीप चौधरी
ढगांची शाळा	- कु. सुनीता कुलकर्णी	लपंडाव	- जगदीश महाजन
अखेरचा राम राम	- राजेन्द्र यशवंत मेंडकी	भांडण भांड्यांचं	- कु. सुनंदा पाटील
किनारा	- सोपान बी. पाटील	संध्याकाळ	- दिलीप वसंत खडके
गाणे मुक्या मुलाचे	- नंदकिशोर शुक्ल	गीत	- अशोक डी. पाटील
जीवनलाटा	- कु. सुरेखा छापेकर	खेळ	- कमलाकर दिनकर खडके
माझं स्वप्न	- विजय पुंडलिक नारखेडे	जीवन	- बाळकृष्ण माधव नेवे
पाऊले	- सतिश मदाने	पुनर्जन्म	- गिरीश श्री. नाईक
हिरव्या हिरव्या श्रावणमासी	- कु. लता मुकुंद देशपांडे	माझं जीवन	- हेमंत वसंत कुळकर्णी
अघोर करणी	- पी. आर. विभांडीक	कळी	- कु. वंदना शुक्ल

★ कथा :

हवा	- प्रफुल्लकुमार चौधरी	अंधारलाटा	- धिवेक काटदरे
गजरा	- शिरीष पाटील	लाटेवरचं पत्र	- एकनाथ माळी
त्रिमूर्ती	- कु. अलका कुळकर्णी	दुःखाचा शेवट	- सुनीता जीवे
ऊनपाऊस	- कु. कुमुदिनी कुलकर्णी		

★ व्यक्तिरेखा :

चौकटीतले	- अनिल पाठक	मन्सारामबुवा	- कैलास सार्वेकर
----------	-------------	--------------	------------------

★ ललित लेख :

ती	- श्रीरंग द. कुळकर्णी	जीवन	- शरद कुळकर्णी
----	-----------------------	------	----------------

✽ लेख :

विद्यार्थी आणि सामाजिक बांधिलकी	- देवेश्वर कासखेडीकर	भक्ती	- तात्या सिंगनूरकर
शैक्षणिक क्षेत्रातील स्त्री-एक दुर्लक्षित गटक	- प्रा. सुभाष द. भोळे	श्रीढ शिक्षण : एक दृष्टिक्षेप	- प्रा. बी. एम्. चौधरी

“ ती ”

श्रीरंग द. कुळकर्णी (T. Y. B. Com.)

सोनेरी मॅचिंग मनावर भुरळ पाडते. इतर सर्व जणीं-पुढे तिचा फार दिमाख, डौल असतो. कारण, पहिल्यापासूनच ती सर्वश्रेष्ठ, सुपर आहे. तिच्या दिमाखाचे मला मोठे कौतुक वाटते. तिच्या कपड्यां-मुळे मन कसे प्रफुल्लित होते. तिची लय, तिचा दिमाख, डौल, तिचा उन्मुक्तपणा ह्यामुळे ती मला फार फार आवडते. पण ..

पण नेहमी तालासुरात येणारी ती आज दोन अडिच तास झाले, तरी आली नाही. वाट पाहून पाहून मी कंटाळलो. मला फार राग आला. इतकी वंचना मी सहन करू शकलो नाही. आणि आजपर्यंतची नाती, स्नेह धुडकावण्याचे मी ठरविले. म्हटले “ ही नाही तर दुसरी ” मी जाण्यास निघालो. आजपर्यंतचा सर्व तोरा, दिमाख उतरविण्याचे मी ठरविले. मोठ्या स्वच्छंदीपणाने मी ‘दुसरी’ कडे निघालो. तेवढ्यात कोणीस म्हटलं...

“ बम्बईसे हावडा जानेवाली सुपर एक्सप्रेस, ‘गीतांजली’ का आनेका संकेत हो चुका है, और वो गाडी थोडेही देरमें प्लेटफार्म तं. ३ पर आयेंगी...

हॅम इट ! बोअर ! माणसे बोअर, झाडे बोअर, पशुपक्षी बोअर, मजूर बोअर, एव्हरीथिंग इज बोअर आणि वायका तर बोअरच बोअर. दिलेली वेळ, वचन, शब्द न पाळणे हा तर त्यांचा धर्मच असता की काय कुणास ठाऊक. अनेक लोक म्हणतात की वाट पहाण्यात फार मोठ्ठ थ्रिल असतं. वाट पहातानाच प्रेमाची कसोटी लागते. पण मला नाही असं वाटत. वाट पहाताना मनाची जी घालमेल होते, त्यामुळे नकोसं वाटू लागतं. आपली घोर फसवणूक होतेय असं वाटतं. छे ! वाट पहाण्यात कसलं आलं आहे थ्रिल ! Waiting is disgusting.

खरं तर आम्ही नेहमीच भेटतो. अगदी दररोज नाही पण २/४ दिवसांच्या अंतराने तर नक्कीच. ती नेहमी स्वतःच्याच धुंदीत, एका तालासुरात स्वतःशीच शीळ घालीत येते आणि मी मोठ्या आनंदाने मनाच्या हिंदोळावर बसून स्वप्नांच्या दुनियेत जातो. मोठ्या तालबद्ध लयीत. तिची शीळ, तिचा उन्मुक्तपणा मला फार आवडतो. तिचे पिवळे-

आणि मी एस्. टी.ने जाण्याचा विचार सोडून गीतांजली बरोबरच निघालो. मोठ्या ऐटीत, दिमाखात आणि तालबद्ध लयीत...

गझल

लाभे उरी दिलासा, माझ्या मुक्या मनाला
होत्या अजाण आशा, हळुवार भावनेला ॥
स्वप्नात धुंद व्हावे, गाणे खुशाल गावे
वाऱ्यावरी स्वतःला, झोकून दूर द्यावे ॥
गाणे मुक्या मनाचे, हळुवार गात जावे
हळुव्या खुळ्या मनाला, आधार देत गावे ॥
गाण्यात अर्थ मोठा, स्पर्शित काळजाला
मस्तीत धुंद होता, ये जागृती मनाला ॥
मस्तीत गीत गावे, मस्ती उरी घरावी
माझे मला कळावे, गाणेच विश्व व्हावे ॥

- कु. छाया जोशी
(S. Y. B. Com)

ढगांची शाळा

आकाशात निघाली ढगांची शाळा
लहान मोठे ढग झाले गोळा,
गणवेश काळा घालून अंगात
होते धावत सुसाट वर्गात ...

ढग फारच दंगेखोर
गर्जून भांडतात गुलामचोर,
शिस्त त्यांच्यात नाही मूळी
सरळ करीनात बघा ओळी...

राग आला वरुण गुरुजींना
म्हणाले 'सारे गप्प बसा' !
विजेची छडी गुरुजींनी काढली
ढगांच्या अंगावर सपसप ओढली. ...

ढग लागले रडायला
पाऊस लागला पडायला ...

- सुनीता कुलकर्णी
(S. Y. B. A.)

ती संध्याकाळ

स्मृतींच्या पाकळ्या उलगडताना
एकच संध्याकाळ माझ्या समोर उभी असते.
कशी विसरू मी ती संध्या
जेव्हा असेच किरण पडल्यावर
ती येत होती हरवलेले सापडण्यासाठी
आणि अशीच एकदा त्याच्या मागोमाग
जाताना ती गेली त्या नदीकाठी पण ...
ती पोहचली त्याने नदीपार केली. असताना
आताही जाऊन पाहा तुम्ही त्या नदीकाठी
दिसेल तुम्हाला ती वाळूची घरे बांधताना !

- किरण गंगापूरकर
F. Y. B. A.

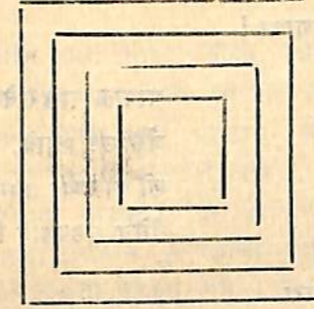
अखेरचा राम राम

झाली माझी वेळ
वाजते ही कॉलबेल
कॉलबेल वाजविणारा
जरा नाही धीराचा
थांब जरा क्षणभर ! म्हणेपर्यंत
पाश पडेल त्याचा
कारण थांबणे त्याच्या नाही गावी
म्हणून म्हणतो थांबू नका
अखेरचा रामराम करता आला नाही
म्हणून कृपया रागावू नका.

राजेंद्र यशवंत मेंडकी
(XII Sc.)

चौकटीतले

अनिल पाठक (T. Y. B. A.)

॥ राघव भोंजाळ ॥

राघव भोंजाळ 'पूर्णमा' मधून बाहेर पडला.
सिगारेटेने नुकताच त्याने आपला घसा
शेकून घेतला होता. आपली अकुलती अक वही
त्याने अशा स्टाळीलमध्ये हातात धरली की, कोण-
त्याही क्षणी तो फेकून देतील, असे पहाणाऱ्याला
वाटले असते. आज तो अकटाच होता. अकटा असला
की, तो पोकळ असतो. त्याला ते आवडत नाही तो
वैतागतो- रम्यावर, मराठेवर...

-कॉलेजच्या गेटमधून आत शिरताना त्याने
सिगारेट टाकून दिला. समोर पाहिलं तेव्हा त्याला
निशा जोशी दिसली .. तरी तो तसाच ओढत
चालत राहिला .. निशा जोशी पहिल्या दिवशी
कॉलेजला आली, तेव्हा तिचे बावरलेपण राघवने
ओळखले होते. त्याने आपण होऊन तिच्याशी ओळख
करून घेतली. पण दोन तीन दिवसानंतरच ती
त्याच्याशी बोलेनाशी झाली... सालं आपलं करे-
क्टरच वाडीट-सांगितलं असेल बाकीच्या पोरींनी
आपण कसे आहोत म्हणून- ह्या वर्षी जी. अम्.ची
पोस्ट घेण्यात आपण चुकलोच- हल्ली जी. अम्.ची
पोस्ट म्हणजे बदनामीचं सर्टिफिकेट झालंय.

प्रत्येक कॉलेजचा जी. अम्. मारामाऱ्या करण्यात
गुंतलेला- बाकी मारामाऱ्या केल्याशिवाय जी. अम्.
कुठलं होता येतंय ?... तो हसतो .. दादागिरी नि
मारामाऱ्या ह्या गोष्टी आपल्याला वाडीट कशा
वाटायला लागल्या ? - तेच तर आपलं भूषण-
कॉलेजचा पोरगाच नव्हे, प्रोफसर अन् प्रोफेसर टरकून
असतो आपल्याला- मग केवळ अका निशा जोशी-
पायी- ?- बाकी पोरगी गोड आहे- तिच्याबद्दल
आपल्याला काही वेगळंच वाटतं. हिला पाहून शिष्टी
फुंकली नाही नि 'माल है' म्हणून वर्णन केलं नाही,
अशी ही पहिलीच पोरगी- तिला आपल्याबद्दल
काय वाटत असेल ?-

-तो समोर बघतो... निशा जोशी कोणाशी
बोलतेय ? मोहन देसाजीच हा- त्याचं रक्त खवळून
अुठतं-मोहन देसाजीवर त्याचा पहिल्यापासून राग
आहे- असेस्तीला फस्टक्लास मिळवलेलं पोरगं-
अशांनी मुकाट्याने अभ्यास करून आपल्याला राम-
राम करावा. हे चिलटं निवडणुकीला काय अुभं
रहातं- कॉलेजच्या मुलांचं संघटन काय करतं-
प्रिन्सिपॉलशी काय भांडतं- सायन्सला असून
साल्याला अेवढा वेळ कसा मिळतो ?

अेफ्. वाय्.लाच मोहन देसाजी आपला रागव्हल
होणार हे त्याला कळलं नि तो त्याच्या डोळ्यात सल
लागला व्हायचं ते झालंच. ऑगस्टमध्ये जिमखाना
अिलेक्शन्स आल्या नि मोहन देसाजीने मॅनेजिन
सेक्रेटरीच्या पोस्टसाठी फॉर्म टाकला. पोरगं निवडून
येणार हे सूर्यप्रकाशाअितकं स्वच्छ होतं. कॉलेजच्या
अेकूण अेक पोरीचा देसाजीवर डोळा होता. शिवाय
अेवढे धंदे करून फस्टक्लास सोडत नव्हता म्हणून वेग-
ळीच अिसेज निर्माण झाली होती. राघवने मोहनच्या

किनारा

एक किनारा
दुर राहुनी
खुणवित आहे -

- सावज लाटा
माझ्या तरुला
बुडवित आहे -

एक बल्हवे
न बुडणारे
श्रमते आहे -

विकट हास्य
सागराचे या
छेडीत आहे -

मी माझाही
तोल सावरुनी
लढतो आहे -

एक किनारा
दुर राहुनी
खुणवित आहे...!

- सोपान बी. पाटील
(T. Y. B. Sc.)

अर्जठा ★ १९७८/७९

गाणे मुक्या मुलाचे

गाणे मुक्या मुलाचे
कळणार ना कुणाला !
डोळ्यामधील अश्रू
दिसणार ना कुणाला !

घायाळ पाखराने
जैसे उडू पहावे,
की बोलण्या तयाने
तैसेच घडपडावे !

शोधीत ये किनारा
तेथेच लाट फुटते
ओठातली कहाणी
ओठावरीच टिचते !

निःशब्दता तयाची
रुतते, कधी कुणाला !
निःश्वासही तयाचे
सलही, उभ्या जगाला !

अंगार त्या उरातील,
विज्ञानार ना कधीही !
गाणे मुक्या मुलाचे,
कळणार ना कधीही !

- नंदकिशोर शुबल
(Sr. M. A.)

३(अ)

आदल्याच दिवशी मॅगझिनसाठीच फॉर्म टाकला होता. दुसऱ्या दिवशी 'देसाओचा फॉर्म' म्हटल्यावर तो हादरला. पोद्द्याने भलतीच पचाशीत करून ठेवली. फॉर्म मागे घ्यावा तरी नामुष्की- न घ्यावा तरी नामुष्की- अलेशन्स झाल्या- राघव हरला. देसाओने राघवच्या धमक्यांना भीक घातली नाही. निवडणुकीच्या लेक्चर्समध्ये मात्र त्याने त्या धमक्यांचं भांडवल केलं राघव भौंजाळ गुंड नि मवाली म्हणून 'डिकलेअर' झाला तो देसाओमुळे.

-आणि आता निशा जोशी. आता जाऊन देसाओच्या दोन कानफटात घाव्या, अत त्याला वाटून गलं- आपण ह्या पाराला घाबरतोच... साला असासारखा तर लवूटांग आहे... चार मवा- लीही पाठीमागे नाहीत... पण का कोण जाणे... आपण त्याला टाळतोच... देसाओ त्याच्याकडे येत असल्याचं पाहून तो चटकून बाजूला झाला. देसाओचं त्याच्याकडे बघून 'काय भौंजाळ, मजेमें?' किवा जास्त खुशीत असला तर- 'काय राघव, तुमीवी अँकता नाय' म्हणणं नि हसणं त्याला नको होतं- तेवढ्यात त्याला रम्याच्या हाका अँकू आल्या. तसा तो तिकडे वळला.

"का रे ×××× कुठे मेला होता सकाळी सकाळी?"

"अरे यार तो बारावीचा नाओक जरा टरटर करतोय. मराठं त्याला घेऊन गेलाय कँटीनमध्ये- तू चल मी आलोच."

"अरे पण कँटीनमध्ये भानगड-"

"अवे-चल यार- कँटिनवाला आपलाच आहे" तो कँटिनमध्ये जातो. पोरगं भेदरलेलं असतं- राघवला पाहून तर त्याची पिवळी व्हायची पाळी येते. राघव चार-पाच चापटीतच आटपतं घेतो नि 'चल-पळ' म्हणतो. पोरगं लालभडक तोंड करून निघून जातं. मराठं 'चार हाप'ची ऑर्डर देतो नि तोंडाने घाणेरडे अपकारे बोलू लागतो-

"राघव, आज च्यायला कायतरी भानगड होणार-"

"का रे?"

"अरे ती अेस्. वाय्. बी. अे.ची भंगाळे रे-"

"मेलास वाटतं तू तिच्या मागे? तरी कितीदा बोंबललो की ती सुतारची मानलेली बहीण आहे-"
राघवचं वाक्य पूर्ण होण्याच्या आत रम्या आत येतो- "मराठ्या, सुतार बाहेर आलाय. दम असेल तर बाहेर या म्हणतो."

सुतारची गँग नि राघवची गँग ह्यात नेहमीच अकमेकांवर कुरघोडी करण्याचा प्रयत्न असतो- ह्यावर्षी जिमखान्याला सुतारचं पॅनेल पडलं- राघव कंटाळलेला असतो पण आता माघार घेऊन चालणार नसते. ते चौघं तसेच बाहेर येतात. सुतार अकटाच चौघांना पुरा पडतो. खरं म्हणजे राघवच अकटा मार खातो. देतो.

-पण सुतारचा ठोसा त्याच्या नाकावर बसताच त्याला अंधारून येऊ लागतं.

॥ मोहन देसाओ ॥

मोहन देसाओने 'Animal life' चा अिडेक्स नंबर निशा जोशीला काढून दिला आणि तिचे मधाळ 'थॅक्स' स्विकारत तो जरा घाओघाओनेच लाय- ब्ररीतून बाहेर पडला. आणखी पस्तीस मिनिटांनी त्याचं ट्युटोरियल सुरू होणार होतं नि ते कसलं आहे, ते त्याला अजून माहित नव्हतं. बायॉलॉजी डिपॉर्टमेंटमध्ये प्रो. जोशी अकटेच बसले होते- देसाओचं नि जोशीचं नेहमीच जमतं- ज्युनियर माणूस- पण अतिशय अतसाही- शिवाय प्रसिद्धी- पराड्मुख- देसाओ मॅगझिन सेक्रेटरी झाल्यानंतर त्यांनी त्याला निरतिराळचा कॉलेजची चाळीस पन्नास मॅगझिन्स दिली होती नि बेगवेगळ्या कल्पना दिल्या

अर्जठा ★ १९७८/७९

होत्या- त्यातल्या किती देसाजीने प्रत्यक्षात आणल्या ते सांगणं कठीण होतं- त्याचं नेहमी असंच होतं- पन्नास ठिकाणी डोकं घालतो नि एकही काम धड होत नाही.

-जोशी समोर दिसताच त्याला त्यामुळेच गिल्टी वाटायला लागतं- "या देसाजी, तुमची वाटच बघत होतो." तो काही न बोलता तसाच अुभा राहिला- अिप्रेषन मारायच्या अनेक कमावलेल्या स्टाडीसपैकी ही अेक-

"कॅटिनमधला प्रकार कळला की नाही तुम्हाला?"

"नाही सर, काही गडबड?"

नेहमीचंच पण आता हे कॉलेजच्या प्रिमायसेस मध्ये-चक्क कॅटिनमध्ये व्हायला लागलय-"

"सुतार?"

"हो- आणि राघवसुद्धा. आधी नाजीकला मारलं. मग ह्या दोघात मारामारी झाली- राघवला

हॉस्पिटलमध्ये नेलय-

राघवला हॉस्पिटलमध्ये नेलय' हे अंकताच आपल्याला अेकदम हायसं वाटलं, हे देसाजीला नाकबूल करवत नाही. सकाळी निशा जोशीशी बोलताना राघवची तो नजर- निशा जोशीला शक्यतोवर तो टाळतो- तिचे डोळे अगदो कनुसारखे आहेत. कनु- तिची आठवण विसरता विसरत नाही- तो प्रयत्न करतो. खूप- अेक दोन दिवस वाटतं- आता सगळं ठीक झालंय- आपण विसरलो तिला- मग पुन्हा तिसऱ्या दिवशीच -

"ईSSSशायरी वाचतोस तू? मला नाही आवडत- फार वाओट परिणाम होतो शायरीचा-"

"मोठ्या माणसांशी केवढा शिष्टासारखा वाग-

तोस रे- माझे दादासुद्धा म्हणाले- फार चांगला बोलतो- वागतो-"

"आता ठरवलंय- साडी घेओन तर आकाशी रंगाचीच- तुला खूप आवडतो ना आकाशी रंग-"

"परवा माझ्या मैत्रिणीकडे वारसं होतं. मला विचारलं- मुलाच नाव काय ठेवू? - मी सांगितलं- मोहन-"

हे सारं इतकं अुदात्त नि सुंदर- भंग कसं पावलं? आधी आधी तो तापायचा-

समाजावर सूड घेण्याचा निश्चय करायचा- फार लवकर कळलं- समाज हा एक महाकाय राक्षस-

आपण अेका फुंकरीचे बळी-

त्याचं रक्त थंड झालं.

पण आठवणी येत रहातात- अेखादी श्रवणम बॅंग- अेखादं चमकदार सावळेपण-अेवढंही पुरेसं होतं. -

त्याचे डोळे आतल्या आत भळभळा वहात रहातात.

ही पोकळी भरून काढायचा प्रयत्न करतो.

कॉलेजात गुंतत जातो- कार्यक्रम- व्याख्यान- अितर भानगडी-

आताही राघवचं अंकल्यावर तो ट्यूटोरियल विसरला. मुलांना भेटला नाओकच्या घरी गेला. त्याला बोलावून आणलं. मुलांची गेट मिटिंग घेतली. नाजीकला कॅलेंडर द्यायला लावली. त्रिनिपॉरना सगळी घटना समजवली-

सर हसले- I shall look in the matter, my enthusiastic boy!

तो थॅक्स म्हणाला.

आपण खूप अुत्साही दिसतो, हे त्याला माहीत होतं. मधून-जितके जास्त पोकळ, तितके अुत्साही-

आता हे सारं प्रकरण मिटलं, म्हणून तो त्रिनि-

पॉलच्या केबिनमधून बाहेर पडला, तर स्वनिळ वारलिंगे त्याची वाट अडवून अुभा- 'हॅलो मोहन, मला तुझ्याशी थोडी चर्चा करायचीये'- मोहन वेतागतो. वारलिंगेचं सारंच बोलणं सॉफिस्टिकेटेड अन् ओढून ताणून अुच्च दर्जाचं- सगळा मूखंपणा- वरं त्याला त्याच्याच बोलण्यातली हास्यास्पदता किती वेळा दाखवून द्यायची?

"मोहन, ह्या सगळ्या प्रकारांचं मूळ कुठे आहे, असं तुला वाटतं? क्लास स्ट्रगल- " तो मोहनला सिगारेट ऑफर करतो- "अरे का? मागच्या वर्षी तर ओढायचास-तू सोडलीस?"

सिगारेट... का सोडली?

"शीSSS सिगारेटी वाय ओढतोस? फेक- फेक.. फेक म्हणते ना-"

गरगरणाऱ्या गोफणीचा केंद्रबिंदू हरवल्यावर आणखी काय होणार?

ही टेन्शनस- सगळं मन टरटरा फाडून टाकावं-, असं त्याला वाटतं- अेकाच वेळी अितक्या आघाड्यांवर सामना? - सगळ्या ताणांचे अेकावर अेक थर- त्याला ते स्वप्न नेहमी पडतं- कुठल्यातरी स्टेशनवर ो झोपला आहे- त्याच्या अुघड्या छातीवर अेका- मागून एक प्रवासी सामान ठेवून जातात. धुसमटून तो जागा होतो आणि मोठ्याने रडायला लागतो. रात्री कुत्री रडतात तसा त्याच्या रडण्याचा आवाज...

त्याला पिव्चरला जावंसं वाटतं.

तीन तास त्या जळत्या बाहुल्या पाहताना तो रंगतो.

रात्री दहाला फिजिक्सची वही अुघडतो. चार आकृत्या काढून झाल्यावर नकळत झपाट्यासारखा तो लिहायला लागतो. कनु - कनु - कनु के - अे - अेन- यू - के - अे आणि धुमसून रडायला लागतो.

॥ निशा जोशी ॥

निशा जोशी अेकदम नव्हंस झाली.

ती फार लवकर नव्हंस होते.

तिने Animal Life चा अिडेक्स नंबर चुरगाळून टाकून दिला. हे चौथं पुस्तक. मोहन देसाजीने अिडेक्स नंबर काढून दिल्यावर कसं आहे, तेही न पाहिलेलं- आज सकाळी घरून निघायला तिला उशीरच झाला होता- पावणेआठला किती छान गाणी लागली होती. 'मनमोहना सावळा' मधल्या प्रत्येक 'मोहन' ला ती अस्वस्थ होत होती- किबहुना आपण अस्वस्थ होतो आहोत असं वाटून घेत होती. 'जिथे सागरा घरणी मिळते-' साठी तर 'आपली आवड' कार्यक्रमात ती पत्र टाकणार आहे. आणि तेव्हा डेअॉरिंग करून मोहन देसाईला तो कार्यक्रम अेकायला सांगणार आहे. ती मनातच लाजते- मोहन देसाईला आपल्या भावना कळतील का? "डोळ्यांनी तू 'हो' म्हटले, पण वाचेने वदणार कधी?" त्याला सगळं कळलं आहे- आपल्या डोळ्यांकडे कसा अनिमिषपणे बघत असतो- पण भलताच शाय आहे- पाच दहा मिनिटांतच भेट संपवतो. जोशी सरांच्या कवितांवर परवा परिसंवाद झाला. त्यातली ती कविता किती छान होती- काय बरं- हं.

डोळ्यात काजळ घालशील तेव्हा माझ्या प्रति- बिंबाला जागा ठेव-

कपाळी कुंकू लावशील तेव्हा चुंबन - खुणेचा ठेवा ठेव.

मोहन देसाजी बोलायला अुठला तेव्हा तिला वाटलं- तो त्या कवितेचा उल्लेख करणार नि तिच्या- कडे कटाक्ष टाकणार- त्याने ती कविता म्हटली- आणि काय म्हणाला. - हे - "ही कविता म्हणजे सरांनी आपल्या काव्यप्रियेचं केलेलं विडंबन आहे-" आणि केवढा जल्लोष झाला. सरही "ब्रेव्हो"

जीवनलाटा

कु. सुरेखा छापेकर
(Jr. M. A.)

एक लालसर मेघ त्यात छटा शैशवाची
होते मुरु तेथूनच वाटचाल आयुष्याची ॥ १ ॥

एक नीळसर मेघ त्यात छटा ताहण्याची
होते जाणीव तेथून स्वातंत्र्याची, सामर्थ्याची ॥ २ ॥

एक पांढरासा मेघ त्यात छटा वाघव्याची
होते जाणीव तेथून नैराश्याची विरक्तीची ॥ ३ ॥

एक काळसर मेघ त्याची छटाच मृत्यूची
होते जाणीव तेथून नश्वराची, शून्यत्वाची ॥ ४ ॥

मनुष्याच्या आयुष्याच्या अशा नानाविध छटा,
होती दृग्गोचर त्यात माऱ्या जीवनाच्या लाटा ॥ ५ ॥

★

माझं स्वप्न

विजय पुंडलिक नारखेडे
(S. Y. B. A.)

रानपाखराच्या संगतीत
जोपासलेलं माझं स्वप्न
रानवट पालवीतून
साकार होणारं -
फुलराणीच्या मौन कळीला
प्रणयात वुडविणारं
एका नाजूक क्षणासाठी
फुलात रुतून बसणारं-
चांदण्यात फुललेलं
निळाईत रहाणारं
रुक्षतेत हसणारं
माझं स्वप्न, माझं स्वप्न, उनाड स्वप्न...!

★

पाऊले

सतिश मदाने
(F. Y. B. A.)

एकेकाळची गावकुसावाहेरची वस्ती
आज .. गावालगतच असूनही... नसल्यासारखी
इथे जळतात दिवे परंपरागत यातनांचे
भोगले जाते स्वातंत्र्य कपाटातील पुस्तकी शब्दांचे
मिळते भाकर निवडणुकीतील घोषणापत्रांची
कधीमधी... येऊन थिरकतात पाऊले...
घेतल्या जातात जवानी टिपेही गळून जातात
सोडले जातात उसासे फाटकी लक्तेरे पहाता पहाता
शेवट काय? अमावस्येत दडलेल्या किरणांना
उजेडाची आस दाखवीत निघून जातात ती पाऊले
दूर... पुन : न परतण्यासाठीच !

★

हिरव्या हिरव्या श्रावणमासी

कु. लता मुकुंद देशपांडे
(XI Com.)

हिरव्या हिरव्या श्रावणातल्या ।
हिरव्या हिरव्या कोमल रंगा ।
विशाल, सुंदर धरणीअंगा ।
शोभतसे हा हिरवा शेला ।
शेल्यावरती बुट्टा पिवळा ।
खुलून दिसे हिरव्या रंगा ।
वृक्षामधुनी हिरवे तुषार ।
उडवीत असे हिरवे पणं ।
जरी दुपट्टा पोपट रंगी ।
मधुनच उडवी अवनीवरती ।
निळ्या निळ्या या नभावरती ।
रंग उडवी इंद्रधनुषी ।
हिरव्या हिरव्या श्रावणमासी ।
मुके काव्य हे वोलत राही ।

★

म्हणाले तिला रागच आला होता- पण त्याचं
बोलणं तिला आवडतं- तो स्टेजवर चढणार कसा-
किती सेकंद नुसता अुभा रहाणार- 'अध्यक्ष महोदय'
म्हणणार की नुसत्याच धारदार 'अपस्थित सज्ज-
नहो' ने सुरुवात करणार, ते सारं तिला पाठ झालं
होतं.

-पिरीयड संपायला आला तेव्हा ती भानावर
आली तेवढ्यात 'गेट मिटिंग' ची ओरड झाला.
'राघवची भानगड' म्हणताच तिच्या जोशीला
मोहनची काळजी वाटली- पडतो कशाला हा असल्या
भानगडीत-त्याच्या' पाठीमागे गॅग नाही. राघव
आणि सुतार अेकत्र आले म्हणजे? ती शहारते
तिला राघवच्या नजरेची भीती वाटते. आपल्याला
निसर्गाकडून जे काही लाभले आहे, त्याचा तिला
बऱ्याच वेळा कटाळा येतो. कॉलेजला ती धड
मोकळेपणे चालूही शकत नाही. शिट्ट्या-कॉमेंटस्-
बाण आणि काही नसलं तरी नुसत्या नजरा. चारा
वाजूनी बोचत रहातात. तिची चाल अवघडते. मना-
वर कसलेतरी पापुद्रं चढतात. सगळीकडे पाठ फिरवून
पळून जावंसं वाटतं.

स्वप्निल वारलिंगेने तेवढ्यात तिला गाठलं-
त्याचं अेक नाव सोडलं तर बाकी काहीएक तिला
आवडत नाही- अुगाचच छाप पाडायचा प्रयत्न करत
असतो सुरुवातीला आपण थोड्याशा भुललोच होतो-

"तुला सांगतो निशा- (हद्दा अेकेरी अुत्तेखा-
वद्दल ह्चाला अेकदा ज्ञापायलाच ह्वा सात पोर
आजूबाजूला- मी शांतपण उभा होतो मधे- म्हटलं
काय करायच ते करा. श्रद्धा बळ देते मला"

तिला तिटकारा येतो. सगळ्याचाच. गेट
मिटींगचाही. ता घरीच जायला निघते बसमध्ये अेक
दोनच मुली असतात. ती खिडकीवर डोक ठेवते.

नि पहाता पहाता तिच्या डोळ्यासमोर अश्रूंचा
पातळ पडदा तयार होतो.

॥ स्वप्निल वारलिंगे ॥

स्वप्निल वारलिंगे नेहमीप्रमाणे अुगाचच घाभी-
घाभीने चालत प्रिन्सिपॉलच्या केबिनकडे वळला.
जाताना कॉरिडॉरमध्ये उभ्या असलेल्या एका 'हिरो'ने
त्याला हात केला, तेव्हा 'आलोच प्रिन्सिपॉलना
भेटून-' असे म्हणून तो सटकला. जणू काही
प्रिन्सिपॉलना तो रोजच दुबारी भेटत असतो.
प्रिन्सिपॉलच्या केबिनमध्ये मोहन देसाई दिसताच तो
बाहेरच उभा राहिला तितक्यात त्याच्या वर्गातल्या
दोन मुली हेडक्लार्कशी वोलत असलेल्या त्याला
दिसल्या तसा तो तिकडे वळला. "अहो जरा डिवे-
टींगच्या फाडीलमधून 'गोखले करंडक'चं सक्क्युलर
द्या बघू"

हेडक्लार्कने ते सक्क्युलर त्याच्या हातात दिले,
तेव्हा अचानक त्या मुलींकडे लक्ष गेल्यासारखे दाख-
वून चिमण्यांमुळे दाणे टाकावे, तसे एक 'हलो' त्याने
फेकून दिले. 'हलो'ची ही व्हरायटी त्याने त्याच्या
कॉन्व्हेंटमधल्या मित्राकडून आत्मघात केली होती.
आणि पुन्हा घाईघाईने ती ते सक्क्युलर बघू लागला.

मोहन देसाईने केबिनमधून बाहेर पडताच त्याने
त्याला गाठले. "तुझ्यासाठीच थांबलो होतो. मला
तुझ्याशी थोडी चर्चा करायचीये"

आपली भाषा बाजड होत आहे हे त्याला
जाणवले.

आणि त्याला त्याचे समाधान वाटले. आज
देसाईने त्याच्या बोलण्यात फारसे अडथळे आणले
नाहीत- त्याला बरे वाटले. देसाईला बोलताना
त्याचा खोटेपणा नेहमी उघडा पडतो. मागे
अश्लीलतेबद्दल बोलताना अश्लील नाही. वारलिंगे ?
तुझे आडनांव अश्लील आहे. 'असं देसाई चट्कन्
म्हणून गेला होता.

“छे! ही दोगं करणं सोडून दिलं पाहिजे” त्याला वरेच वेळा वाटतं. पण जमत नाही त्याच्या अंगांगात ते भिनून गेलंय- त्याचे वेष बदलत जातात- मार्च सत्याहत्तरच्या निवडणूकीत तो लोकशाहीचा खंदा पुरस्कर्ता होता.

आणखी सहाच महिन्यांनी ‘बाईशिवाय अडि-याला फ्यूचर नाही’ म्हणत तो फुत्कार टाकू लागला.

आता तो कम्युनिस्ट आहे. ‘क्लास स्ट्रगल’ आणि मर्कटातील अिकांनामी’ ह्या शिवाय त्याच्या तोंडात दुसरे शब्द नाहीत.

काही वेळा आपण दुसऱ्याला वनवत आहोत, हे विसरून तो त्या भूमिकेशी अकरूप होतो. आपण खरोखर कम्युनिस्ट झाल्याचा त्याला भास होतो.

दिवसातून काही वेळ तो गांधीवादी असतो.

निशा जोशीशी बोलताना त्याला ते जाणवलं. ‘श्रद्धा बळ देते मला’ आपण ते वाक्य अगदी मनापासून म्हणालो, असं त्याला वाटलं... निशा जोशी हल्ली आपल्याशी पूर्वीसारखी मनमोकळेपणे बोलत नाही. सुरुवातीला दिवसातून दहा - बारा तास आपल्याबरोबर असायची... ही चौथी मुलगी आपलं कोणावर प्रेम आहे ह्याबाबत त्याचा नेहमी गोंधळ होतो... प्रेमा राजेचं लग्न झालं तेव्हा त्याने

खूप वाओट वाटून घेतलं होतं. दिवसभर तो सिगा-रेटी ओढत बसला. रेडिओवरची गाणी अंकताना रडू आणण्याचा तो प्रयत्न करायचा. ‘तुम्हे पता नहीं सरदारजी - अंदरही अंदर खोखला बना रहता हूँ’ असं त्याने टी. वायूच्या बिशनसिंगशी बोलताना सांगितलं होतं.

निशा जोशी त्याच्याशी ज्या पद्धतीने वागली, त्यातलं औदासिन्य त्याच्या हृदयाला जाऊन लागलं. सगळ्या गोष्टींतलं त्याचं लक्ष अडून गेलं. निशा जोशी त्याला रोज आठवते पुन्हा पुन्हा तो तिचं नाव अुच्चारत बसतो. तिने आपल्याला का टाकावं? त्याचं मन अंधारून येऊ लागतं उद्या ती आपल्याशी नीट बोलेल का? आपण वाओट आहोत का?

तो थांबला.

‘ह्यापुढे कधी कोणाशी खोटं बोलणार नाही...’

त्याने निश्चय केला...

आणि तो पुढे चालू लागला...

* * *

हवा

प्रफुल्लकुमार चौधरी XI. Com.

मराठीचा पिरियड संपल्यानंतर शीला पाध्ये रेस्ट-रूमकडे वळली. मीना परांडे आणि उपमा केसकर तिथे आधीच हजर होत्या. त्यांनी शीला पाध्येला पाहिलं नि खदखदून हुमल्या. शीला पाध्येला त्यांचं हसणं काही बरं वाटलं नाही. क्षणभर ती कसानुसा चेहरा करून मीना परांडे आणि उपमा केसकर-कडे पाहात राहिली. खरं तर मीना परांडे आणि उपमा केसकर तिच्या जीवामावाच्या मैत्रिणी होत्या. अगदी फायनल इअरपर्यंत एकाच वर्गात होत्या. त्यांत मीना परांडे तर तिच्या प्लॉटशेजारीच राहात होती. जशा कॉलेजमध्ये एकत्र तशा घरी देखील. सकाळच्या सगळ्या सोपस्कारापासून ते रात्री अंधरू-णात शिरेपर्यंत सगळे कार्यक्रम बरोबरीनं पार पडायचे, जशी शीला खिडकीतूनच विचारायची, ‘म ने अंधोळीला चलायचं ना.’ मीना म्हणायची, ‘चला, तयारी झाली.’ अंधोळीनंतर चहा मग अभ्यास नंतर जेवायच्या वेळेला मीना म्हणायची, ‘चला आटोपलं आईचं. आता जेवू या.’ मग शीलासुद्धा किचनकडे वळायची. हे सारं संपल की मग कॉलेजला देखील सोबतीनं.

अलिकडे शीला पाध्येचा स्वभावच बदलून गेला होता. कुणाची सोबत नको की बोलणं नको. नाकाच्या शेंड्याकडे पाहात कॉलेजमध्ये जायचं नि तसंच परतायचं. कॉलेजमध्ये वाटलंच तर रिडिंगरूम-मध्ये वाचत राहायचं. नाहीतर खूशाल रेस्टरूममध्ये स्वस्थ बसून राहायचं या पलिकडे काही करायचीच इच्छा उरली नव्हती.

काहीवेळानं ज्युनियर बी. ए. च्या तीन चार विद्यार्थीनी रेस्टरूममध्ये आल्या आणि एकत्र गलका झाला. आताशा आठ दहा नजरा शीला पाध्येच्या चेहऱ्यावर एकवटल्या होत्या. तिला मनात कसेसेच

झाले. कसल्या मेल्या मुली! एखाद्याकडे पाहायचं तरी किती वेळ नि कुठे कुठे! क्लासरूम, रिक्रिएशन-क्लब, लायब्ररी अन् बाग. मूळामुलीचं एक ठीक आहे पण स्वतः प्रोफेसर आगाशे मघा कॉरिडोरमधून रेस्टरूमकडे जाताना कसे विपारी नजरेनं बघत होते. तिनं क्षणभर रेस्टरूमभर पाहिलं. अजून मुलीचं खद-खदणं चालूच होतं. तिला ते सारं असह्य झालं हाता-तली पुस्तकं खाली फेकत तिने डोळे मिटून घेतले. क्षणभर वाटलं इथे बसूच नये. आपलं क्लासरूममध्येच जाऊन बसावं. तिनं डायरीत लिहून घेतलेलं टाईम टेबल पाहिलं आणि तिला सारे बळ गेल्या सारखे वाटले. स्टॅटिस्टिकचा पिरियड. त्यांत प्रोफेसर उमेश सुरतवालांचा व्यापेक्षा बॅक टू होम परवडले स्टॅटिस्टिक आणि प्रोफेसर उमेश सुरतवाला या दोघांना तिला विसरायचे होते. त्यांच्या पासून जितक्या दूर जाता येईल तितके दूर जायचे असे तिने ठरविले होते. ज्या प्रोफेसर उमेश सुरतवाला बरोबर निव्वळ नाटकात काम केल्यामुळे तिच्या आयुष्याची घडी विस्कटली होती त्या प्रोफेसर उमेश सुरतवालाला अजिबात जवळ येऊ द्यायचे नाही असा तिने घाट घातला होता.

आताशा रेस्टरूममध्ये एक गंभीर वर्तुळ तयार झालं होतं. एकीकडे शीला पाध्ये अबोल, शून्यांत हरवून बसली होती तर दुसरीकडे मुलीच्या नजरा संशयाचं भूत घेऊन तिच्या भोवती नाचत होत्या. त्यांतल्या त्यात मीना परांडे पुढे सरसावली आणि तिच्या खांद्यावर हात ठेवत म्हणाली, ‘आज राणी-साहेबांचा मूड बरा दिसत नाहीये. आमच्याशी मिनिटभर तरी बोलाल का?’

मीना परांडेकडे तिनं विषण्ण नजरेनं पाहिलं फक्त. मीना परांडे मग दूर जाऊन उभी राहिली. पुन्हा

सर्व प्रकारचे इलेक्ट्रीक साहित्य
आणि ब्रिटीश पेंट मिळण्याचे
एकमेव ठिकाण-

सुरेश इलेक्ट्रीक कॉर्पोरेशन

३४७, कृष्ण भवन
सिव्हिल कोर्टासमोर,
नवी पेठ, जळगाव.

शीला पाध्येला काही विचारायचं तिला धाडस उरलं नाही. आपल्या अखंड मैत्रीला जचानक तडा गेल्या-सारखं तिला वाटू लागलं. मुलींच्या घोळक्यात आता एक बिचित्र-अनाहूत भावना दाटत होती अजून मुलींपासून वेगळ्या उभ्या असलेल्या मीना परांडेला कुणीसं खसकून ओढलं नि आपल्यांत सामावून घेतलं. पुन्हा संभाषणाला सुरवात झाली, 'प्रोफेसर सु'तवाला

यंदा मॅरेज करणाराहे म्हणे.'

'हो का? इंटरकास्ट असेल!'

'कुणास ठाऊक पण आहे एक गुलछडी.'

'दॅटस् करेक्ट! मी सांगू का?'

'त्यांचं म्हणे स्टेजवरच लव्ह जमलं' अशा एक ना

अनेक वाक्यांनी रेस्टरूम गलबलून उठलं. शीला पाध्ये ताडकून उठली नि रेस्टरूम बाहेर पडली.

अजून उमेश सुरतवालांचा पिरियड संपायला दहा मिनिटे वेळ होता. काय करावे तिला मोठा प्रश्न पडला. बागेत जाऊन बसावं का? पण नको अजून तीनच वाजलेले होते. बागभर उन्हं खेळत होती. या वेळेला बागेत सहसा कोणी येत नाही. मग कुठे जाव? ती विचार करत असतानाच कॉरिडोरमधून चालत होती.

"हॅलो... शीला! टेबल टेनिसला नाव घायचंय का? पंधराला इंटर कॉलेज मॅचेस आहेत." तिने आवाजाच्या दिशेन वळून पाहिलं. तिच्याच वर्गातला डिसूझा तिला विचारत होता. तिला त्यात काही गम्य वाटलं नाही म्हणून ती म्हणाली, 'नो आय अॅम सॉरी!' डिसूझा न बोलताच मग निघून गेला तिनं ठरवलं होतं. आता काहीसुद्धा करायचं नाही. गेम्स, सोशल अॅक्टिव्हिटीज कशाकशांतच भाग घ्यायचा नाही. लोकांना म्हणू देत वाटलं ते. आपण डीम्स राहायचं.

मन्नाचा मुलीचा घोळका रेस्टरूममधून गलबलत बाहेर पडला नि शीला पाध्ये सावरली. उमेश सुरत-

वालांचा पिरियड संपला होता. तिला हायसं वाटलं. क्षणभर ती क्लासच्या बाहेरच उभी राहिली. क्लास-मधून बाहेर पडताना प्रोफेसर उमेश सुरतवालांनी शीला पाध्येकडे बघून स्मितहास्य केलं. पुतळ्या-सारखा तिनं आपला चेहरा मख्ख ठेवला नि ती क्लासमध्ये शिरली. तिच्या पाठीशी पिकलेली खसखस तिला स्पष्टपणे ऐकू आली. दुसरा पिरियड केव्हा सुरु होतो असे तिला होऊन गेले. आताशा मीना परांडे तिच्या जवळ येऊन बसली होती. दोघांत एक अबोल क्षण वावरत होता.

कॉलेज सुटल्यावर ती लगवगीनं बाहेर पडली नि घरचा रस्ता धरला. एरव्ही मुलींच्या सोबतीनं असणारी शीला पाध्ये एकट्यानेच घरी परतली होती. तिला सर्वस्वी एकांत हवा होता. मित्र, मैत्रिणी, प्राध्यापक वर्ग कोणांतच मिसळायचे नाही. लोक पराचा कावळा करतात. चालताना तिचे विचारचक्र सुरू झाले.

'प्रोफेसर उमेश सुरतवाला कुठला कोण आपण ओळखतसुद्धा नाही. निव्वळ स्टॅटिस्टिकचा एक प्रोफेसर या पलिकडे आपल्याला काही माहित नाही. कॉलेज गॅदरिंगच्या वेळेला 'कथा एका प्रीतीची' या नाटकात त्यानं सुमंतची भूमिका स्विकारणं नि आपल्याला कार्लिदीची भूमिका मिळणं हा योगायोगच. मग नाटक पार पडेपर्यंत सुमंत आणि कार्लिदीत निर्माण झालेलं नाटकीय नातं. बस्स. नाटकाच्या प्रयोगानंतर विचारा प्रोफेसर उमेश सुरतवाला स्टॅटिस्टिक शिक-वण्यात रंगून गेला नि आपण आपल्या अभ्यासांत. जणू काही घडलेच नाही. पण एक दिवस आपलीच मैत्रिण मीना परांडे चार मुलींसमोर आपल्याला म्हणाली, 'प्रोफेसर उमेश सुरतवाला तुम्ही रोज आठवण काढतात विच्याऱ्यांना एकवेळ भेटून तरी घे. या तिच्या वाक्यात असला कांही संशय भरला होता कि उभ्या कॉलेजमध्ये हा विषय रोजच्याने चर्चिला जाऊ लागला. मग कुणीही उठावं नि आपलं नाव प्रोफेसर उमेश सुरतवालाशी जोडावं. कॉलेजला एक करमणूकच होऊन बसली. मीना परांडे म्हणजे एक

विनडोक पोर. कुठे काय बोलावं कधी कळतच नाही! विचार करता करता घर केव्हा आलं तिला कळले देखिल नाही.

हळूच तिनं घराची चाहूल घेतली. मीना परांडेची आई तिच्या आईशी गप्पा मारत बसली होती. वहिनी बैठकीतल्या वगू नीट लावत होती. दादाला टापटिप फार आवडते. उगाच बाजार मांडलेला दिसला म्हणजे वहिनीसकट सान्या घराचा तो पाणउतारा काढतो ते टाळण्यासाठी वहिनी दादाचं ऑफिस सुटायच्या अर्धा तास आधीपासून पोराना बैठकीतून हाकलून देते नि जमेल तशी स्वच्छता राखत असते. तिला वाटलं आपण गपचूप वहिनीला मदत करावी. पण मीना परांडेच्या आईला तिची चाहूल आली तशी ती म्हणाली, 'सुटले कॉलेज! आणि मीना? काय ग, हल्ली मीनाशा तू बोलत नाहीस म्हणे. स्त्री जातीनं नीट वापरावं. आतां वयात आला तुम्ही पोरी; अशी एकटी दुकटी जाऊ येऊ नये.' मीना परांडेच्या आईला तिनं एका शब्दाचंही उत्तर दिलं नाही. दुसऱ्या खोलीत शिरताना तिनं मीना परांडेच्या आईकडे एकवेळ पाहून घेतलं नि तिला त्यांच्या नजरेत एक प्रकारचा किळसवाणा संशय दाटलेला दिसला

पुस्तकं कपाटांत ठेवून तिनं पटकन साडी बदलली नि आता वहिनीला बँठकित मदत करावी असा विचार केला तोच 'शीले' अशी करड्या

शब्दातील हाक तिच्या कानावर आली. क्षणभर विचाराविचारांचे थैमान तिच्या डोक्यात नाचून गेले. नेहमी प्रेमळपणे बोलणाऱ्या आईच्या आवाजात तिला एक प्रकारची चीड जाणवत होती. तिनं तिरक्या नजरेने किचनकडे पाहिलं मीना परांडेची आई निघून गेली होती. आताशा वहिनी तिथे येऊन बसली होती. 'शीले' आलीस का? चहा गार होतोय रांडे! चहा शब्द ऐकून तिला फार बरे वाटले. पण वहिनी-समोर आईनं आपल्याला असलं भलतंच काही म्हणावं याबद्दल तिला आईचा रागच आला.

आपलं गेलेलं धाडस एकवटत ती किचनमध्ये शिरली तशी वहिनीनं तिच्या पुढ्यात चहा ठेवला. आई आणि वहिनीच्या नजरेवर पाळत ठेवत तिनं चहा संपवला. क्षणभर घर शांत होते. मग आईचे घणा-घाती शब्द तिच्या कानावर आदळले, 'शीले, तुम्ही लक्षण काही ठीक दिसत नाहीय. मीना परांडेची आई काय सांगत होती माहितीय? म्हणे त्या कोण्या प्रोफेसर उमेश सुरतवालाच्या तू प्रेमात पडलीय नि काही दिवसानंतर तुम्ही लग्न करणारहे. थांब, दादाला घरी येऊ दे. तुझे कॉलेजांतून नाव काढायला सांगते. सटवे, आम्हाला चार दिवस मानानं जगू देशील का.' वहिनी खाली मान घालून बसली होती.

आईला काय उत्तर द्यावे तिला कळेना. उद्या आपले काय होणार या चिंतेनंच तिला घेरी आली.

लग्न समारंभाचे फ्लॅश फोटो व
ट्रीक फोटो आणि सर्व प्रकारचे गृप
फोटो काढून मिळतील.

सतीश फोटो स्टुडिओ
महाराष्ट्र बँकेसमोर जळगाव
मार्तंड फोटो स्टुडिओ
देना बँके जवळ, जळगाव

गजरा

शिरीष पाटील T. Y. Com.

नेहमीच उजळणारी संध्याकाळ आजपण उगवलीय. तशीच रात्र, तसाच अंधार, तशीच चंद्रकोर, तशाच चांदण्या ! आणि तसेच उजळलेले चेहरे. सर्व काही नेहमीसारखं.

आणि नेहमीच होणारे उदास मन. आजही उदास झालयं. कावरं बावरं झालयं. सारखं मागे भरान्या मारतय. आठवणीमागे घोटाळतय. आठवण झाली की काट्यासारखी खुपते. अशू गळतात ते रक्तासारखे.

ती- तिचा चेहरा याच दिवशी आठवतो आणि दुःख उफाळून येते. तिचा चेहरा आठवतो. हसरा चेहरा. तो पाहून हसू येते. हसता हसता नकळत आसू येतात. एक एक प्रसंग आठवत जातो....

'ए मुला SS'
'मला म्हणते आहेस'
'या झाडावरची फुलं काढून देतोस ?'
'हो काढून देईन ना. त्यात काय एवढं'
'हो पण खूप खूप फुलं हवीत हं'
'हो. तू वेच. मी झाड हलवतो'

मी झाड हलवतो. फुलांचा पाऊस पडतो. ती फुलं वेचण्यात दंग होते. कुठलं घेऊ अन् कुठले नको असे झाले असते.

'अरे अरे वास ना'
'खूप हवीत ना, अजून घे'
'नको रे खूप झाली.'

मी थांबतो. तिच्याकडे पाहतो. नुकतीच न्हायली होती. गोरापान चेहरा. काळे मोकळे केस वाच्याने सावरता सावरता नाकी नऊ येतात तिला. माझ्या पेक्षा मोठी होती ती. परकराचा ओचा माझ्यापुढे करून ती म्हणत होती.

'किती झाली ही फुलं'
'राहू दे संध्याकाळच्याला होतील'
'हट्ट वेडा ! संध्याकाळपर्यंत फुलं कोमेजून जातील.'

'मग शेजारी दे'
'नको. तुला पाहिजे'
'छट्ट. मी काय डोक्यात माळणार आहे'
'नाही रे ! बहिणीला दे'
'बहीण नाहीये'
'मग आईला दे'
'पण आम्हाला नकोच'
'बरं मग मी जाऊ'
'हं'
'आमच्याकडे येशील एकदा'
'कशाला'
'सहज ! आमचं घर पाहायला'
'पुन्हा केव्हातरी येईन'
'उद्या येशील फुलं काढायला'
'हो. नक्की येईन'

नंतर ती रोज फुले वेचायला येऊ लागली. माझ्यापेक्षा वयाने मोठी असली तरी खूप गप्पा

आमच्या
हार्दिक
शुभेच्छा

जेन्टस
स्पेशॅलीस्ट

आमच्या दुकानाची वैशिष्ट्ये

हिज मास्टर्स व्हाईस रेडिओ, ग्रामोफोन, रेकॉर्ड प्लेअर, स्टीरीओ केस, रेकॉर्ड्स, टेपरेकॉर्ड्स वगैरे.

फावरलूबा कंपनीची घड्याळे, टाईम पिसेस कॅडबरीज् चॉकलेटस्, बोनव्हिटा, नेस कॉफी व सर्व प्रकारचे सेन्टस्

सावण, ब्रिलियन्टाईन्स, स्नो, पावडर्स, टूथपेस्ट व इतर नित्यपयोगी वस्तू घाऊक व किरकोळ योग्य भावात आमचेकडे मिळतील.

— त्रिभुवनदास पुरुषोत्तमदास आणि कंपनी —

जनरल मर्चन्टस्, भवानी मंदीराजवळ, सुभाष चौक, जळगाव.

☎ ३४२२

मारायची. त्यामुळे माझी व तिची खूप मैत्री झाली. तिच्या घरी येणं जाणं वाढलं. ती घरात एकुलती एक असल्याने तिचे घरात खूप लाड व्हायचे. तिच्या घरी पत्त्याचा डाव रंगे, तर कधी कॅरम. एकदा तिने विचारले,

'ए, तुला एक गोष्ट विचारू'
'हो विचार की'
'तुला बहीण नाहीय ना'
'हो'
'मग या भाऊबीजेला तू माझ्याकडे येशील'
'हो येईन की'
'अगदी माझी शप्पथ'
'तुझी शप्पथ'

आणि भाऊबीजेचा दिवस उगवला. प्रसन्न संध्याकाळ झाली होती. घरोघरी पणत्या लावल्या होत्या. छोटी छोटी मूळ फटाके उडवण्यात दंग झाली होती. सगळीकडे वातावरण आनंदी आणि प्रसन्न होतं. मी तिच्याकडे गेलो तेव्हा ओवाळायचे ताट घेऊन ती तयारच होती.

'किती रे उशीर केलास'
'चलू. याच वेळेला येतात'
'मी बाई केव्हाची वाट पाहतेय'
'नवे नवे कपडे शिवलेस ना'
'हो. तू पण शिवलेस ना'
'हो. पण पहिल्यांदा ९ घपके मी घालणार'
'वा ग वा! पहिल्यांदा मी'
'अरे आज बहिणीचं रक्षण करायचं असतं'
'बरं बरं! तू मार पहिल्यांदा'
'बरं राहू दे. ओवाळून घेते'

ती मला ओवाळू लागते. तिचा गोंरा चेहरा निरांजनाच्या प्रकाशात खुलला होता. कदाचित तिची

पहिली भाऊबीज असावी. माझी सुद्धा पहिलीच होती. तिचे डोळे भरून आले. मला पण भरून आल्यासारखे वाटले. कितीतरी वेळ ताट हातात घेऊन ओवाळीत होती. तिची आई तिला सांगते,

'अग वेडे कुंकू लाव. अक्षता टाक. सुपारी फिरव'
'अं . . . हो . . हो' ती भानावर येते.
नंतर ती आईने सांगितल्याप्रमाणे ओवाळते. ताट खाली ठेवते.
'हं! बंधुराज, आता भाऊबीज घायची असते.'
'आणलीय ना'
'मग दे ना'
'मी तिला भाऊबीज देतो.'

'शी S! असली रे कसली भाऊबीज'
'का काय झालं'
'फुलांचा गजरा का कधी भाऊबीज असते'
'पण तुला गजरा आवडतो म्हणून आणलाय'
'ते खरं रे, पण असली कसली मेली भाऊबीज'
'असली नको तर कसली पाहिजे होती.'
'मला वाटलं की तू गळ्यात घालायला माळ नाहीतर कानात घालायला डूल असलं काही आणशील. मी उद्या मैत्रीणींना काय दाखवेन सांग बंधू'
'ए अशी चिडतेस का ग एवढी. बघ मी स्वतः फुलं वेचली त्यांचा गजरा तयार केला. आणि माळ-डूल आणायला पैसे नाही का लागत. मग मी पैसे थोडेच कमावतो. पैसे मिळवू लागलो किनई की मग तू म्हणशील ती भाऊबीज देईन!

'ए रागावलास ना. अरे मी मजा केली. तू काही जरी आणलं नसतंस तरी चाललं असतं. डूल आणि माळेसाठी थोडाच तू माझा भाऊ झालास. भाऊबीज आणि राखी पौर्णिमा आल्यावर कसतरी वाटायचं. आता तू हक्काचा भाऊ झालास. बरं ते जाऊ दे. आज मी तुझ्यासाठी लाडू केलेत. तुला आवडतो ना म्हणून.

मी पाटावर बसतो. ती फराळाचं ताट आणते.

'हं, आ कर'
'का'
'आज मी तुला खाऊ घालणार'
'छट्! मला काय हात नाहीत'
'पण आजचा मान माझा असतो'
'बर बुवा'
मी 'आ' करतो. ही लाडू भरवते.

दिवस जात होते: नातं पक्कं होत होतं. परंतु सगळे दिवस सारखे थोडेच असतात. सुखाचे दिवस कमी, दुःखाचे दिवस जास्त असतात. एक दिवस असाही उगवला.

'मला किनई तुला काही सांगायचय.'
'मग सांग ना. आताच.'
'पण बघ रागवायचं नाही'
'नाही'
'माझी शप्पथ'
'हं तुझी शप्पथ'
'तू आमच्याकडे रोज रोज येतोस ना'
'हं'
'मग रोज रोज नको येत जाऊस'
'इतक्या लीकर कंटाळली मला'
'तसं नाही रे. आठवड्यातून एकदा. जास्तीत जास्त दोनदा.'
'का?'
'तसं काही नाही रे. पण येवढं माझं ऐक'
'तू कारण लपवतेस माझ्यापासून'
'नाही रे. मला समजून घे!'

'बरं बरं मी चाललो. आता येणारच नाही'. मी रागात बोलतो. पण तिच्या डोळ्यात पाणी येतं. मी पण कावरा वावरा झालो. मी म्हणाली.

'ए खरच काय झालं सांग ना'

'मला माहितीय तू हट्टीयस खूप गप्प नाहीस बसायचा. मला समजून घे हं. रागवू विगवू नकोस. आपण दोघे कुणाला भाऊबहीण वाटतच नाही'

'म्हणजे?'

'आपण भावा - बहीणीच्या नात्याला कलंक लावतो असं वाटतं अगदी सगळ्यांना. आईला आणि बावांनासुद्धा. तुझी मैत्री कुणाला आवडत नव्हती. आई तर सारखी रागवायची.'

'पण का'

'कारण मी मोठी होत होते. आणि तू ही तसा काही लहान नव्हतास. वयाने लहान आहेस आणि अशी मैत्री असू नये असं घरी वाटायचं. पण मला तुझ्याशी मैत्री खूप आवडायची म्हणून तुला भाऊ बनवलं. मग आपण नको तितक्या मोकळेपणाने वावरलो भांडलो किती. कधी कधी मारामारीसुद्धा करायचो. पण ती कुणाला मारामारी वाटायची नाही. तू अंगाशी झटतोस असं वाटायचं. आपल्याला काही वाटत नसलं तरी दुसऱ्यांच्या नजरेत ते खूपायचं. तू भाऊबीजेला गजरा आणलास त्याचोसुद्धा सर्वांनी टिंगल केली. त्यांना वाटलं आपण या नात्याचा गैर-फायदा घेतो. मी वेळोवेळी समजावलं पण त्यांना ते पटत नाही. मी तरी काय करू. आणि काही झालं तरी हे मानलेलं नातं आहे सखं थोडंच आहे. तू माझा मानलेला भाऊ आहेस म्हणून येऊ नको म्हणायचा हक्क आहे. होय ना.'

'अग मला अगोदर सांगितलं असतंस तर मी सुद्धा काही म्हणालो नसतो. मला काही कळालंच नाही. आमच्या घरात आई ही एकटी स्त्री आहे.

आणि तिच्याशी असं थोडक भांडता येते तिच्याशी मारामारी थोडीच करता येते. तिच्यावर तर रागावता सुद्धा येत नाही. तू बहीण म्हणून आलीस. मैत्री-णीसारखी वागलीस त्यामुळे खूपच दंगामस्ती केली. आपण आपलं मानलेलं नातं विसरलो. आज तुझ्या आईला खूपलं, उद्या अजून कुणाला खूपेल मग आपल्याला वेड्यासारखं होऊन जाईल.

‘मला माहिती होतं तू मला समजून घेशील. लोकांच्या नजरेत खूपेल अस काहीच करायच नाही. पुढच्या जन्मी तुझा धाकटी बहीण म्हणून जन्माला येईन. मग आपल्याला कोणीच काही म्हणणार नाही.’

‘तुला खूप त्रास झाला नं माझ्यामुळे’

‘त्रास कसला रे. तू अगदी व्यवहारी बोलतो-यस रे’

‘आता तसंच राहायला हवं’

‘खरंच रागावलास का रे’

‘नाही ग. आता मी रागावणार नाही कधी तुझ्यावर.’

‘म्हणजे?’

‘मी तुझ्याशी बोलणारच नाही यापुढे’

‘का रे’

‘विसरून जायचय मला हे नातं’

‘असं कसं रे! अत्ताशी भाऊवीज झालीय. असून राखी पौर्णिमा यायचीय. मग मी राखी कोणाला वांधेन? तू कधी आला नाहीस तर मी भांडेन कुणाशी? मी रडायला लागल्यावर माझे हसून डोळे कोण पुसेल रे? मग मला ताई म्हणून कोण हाक मारील? मला विडावाई व रडूबाई म्हणून कोण चिडवेल. सांग बरं. तुझ्या शिवाय कोणी नाही रे. वाटलं तर रोज येत जा. पण असं नको करू. येतील ना पुन्हा? अगदी माझी शप्पथ?’

माझ्यापाशी तिच्या कोणत्याच प्रश्नाचे उत्तर नव्हते. मी फक्त गप्प उभा होतो. तिला रडू आवरत नव्हते. मला शब्द फुटेना. रडतापण येईना ती पुन्हा पुन्हा ‘येशील ना’ विचारत होती. मी गप्प उभा होतो. तिचे डोळे पुसावेसे वाटत असून पुसता येत नव्हते. ‘तायडे रडू नकोस गं’ असं सुद्धा म्हणू शकत नव्हतो. तिच्या कुशीत जाऊन रडावसं वाटत होतं. पण ते कसं शक्य होतं. कारण मला रडूच फुटत नव्हतं काहीच सुचेना. तेव्हा तिच्या घरातून बाहेर पळत मुटलो. घरी. माझ्या घरी. पुन्हा मागं वळून पहायचं नव्हतं. कधी तिच्या घरी जायचं नव्हतं. तिला भेटायचं नव्हतं.

आज पुन्हा भाऊवीज आलीय. दर वर्षीसारखी. एक एक आठवण उसळी मारतेय. दर वर्षी फुलांचा झाडाला बहर येतो. पण फुले वेचाला ती नसते नुसत्या वाऱ्याच्या झोताने फुलं गळून पडतात. आणि मुकून जातात आठवणींचा बहर आजही आलाय पण एकही आठवण ना कधी गळून पडलीय ना मुकलीय. ती नेहमीच टवटवीत असते.

वाटतं तिच्याकडे भाऊवीजेला जावं. ती वाट पहात असेल. ओवाळणीचं ताट घेऊन वाट पहात असेल. पण बाहेर आलं की फुलझाड दिसतं आणि मग मनच गळून पडतं. पाऊलमुद्धा उचलत नाही.

मनात आठवणींचे फटाके उडतायत. डोळ्यात अश्रूंची कारंजी उडतायत. आठवणींच्या रोपाला अश्रूंचं पाणी मिळाल्याने ते फोफावतय. ते रोप कुजवायला हवे! अगदी ते रोप मूळापासून नाहीस केलं पाहिजे. शक्य आहे ते?

“ त्रिमूर्ती ”

कु. अलका कुळकर्णी (XI. Com.)

धाड! धाड! धाड! या आवाजाने सर्वांचे लक्ष एकदम गाडीकडे वेधले जाते. गाडीचा वेग कमी होतो. गाडीतील लोक सामानाची आवरा-आवर करत असतात. तेवढ्यात गाडीचे ब्रेक्स लागले जातात. जे लोक उभे असतात ते पुढे झोकतात. जे लोक झोपलेले असतात अशांची डोकी मागच्या सीटवर आपटतात. काही लहान मुले (ज्यांना चालता येत नाही ते आईचे बोट धरून उभी असतात.) ती खाली पडतात; अशा स्थितीत गाडी ‘पाचगणी’ स्टेशननात थांबते.

प्रवासी आपले सामान आवरत-आवरत खाली उतरतात. तेव्हा स्टेशनवर एकच हलकल्लोळ निर्माण होतो, कोणी ‘हमाल-हमाल’ ओरडत होते. ताजे ‘गरमा गरमा’ बटाटेवडे, कचोरी, सामोसे, ‘है बनारसी पान’ असा एकच गोंधळ निर्माण झाला होता. ज्या लोकाना गावात जायचे होते ते सर्व लोक स्वयंप्रेरिका कोठे दिसते का? हे बघत होते. स्वयंप्रेरिका एका पाठोपाठ एक अशा येऊन उभ्या राहतात. प्रत्येक जण स्वयंप्रेरिकेतून आपल्याला कोठे जायचे तेथे जाण्यासाठी सांगतात. तशा स्वयंप्रेरिका वेगवेगळ्या रस्त्याने धावत असतात. जणू काही त्यांच्यामध्ये स्पर्धा लागल्या आहेत की काय? वेगवेगळे लोक त्या स्वयंप्रेरिकेत असतात. (एकाच कुटुंबातील लोक नाही! इतर)

तीन स्वयंप्रेरिका एकाच रस्त्याने धावत असतात. त्या तिन्ही स्वयंप्रेरिका एकाच ठिकाणी थांबतात. ते म्हणजे एक मोठे विद्यालय असते. तिन्ही स्वयंप्रेरिके-तील ‘लोक’ खाली उतरतात. त्यातील व्यक्ती म्हणजे तीन किशोरवयोन मुली आपापल्या आई-वडीलां-बरोबर आलेल्या असतात त्या नववीत प्रवेश घेण्यासाठी आलेल्या असतात. आठवीच्या प्रगतिपुस्तकावरून त्यांना ताबडतोब प्रवेश मिळतो. (काहीही पैसे न भरता.) तेथे प्रवेश घेतल्यानंतर त्यांच्या नियमाचे पालन करणे आवश्यक असते. त्याप्रमाणे दोन-चार दिवसांत त्या आपल्या आई-वडिलांना नाईलाजाने निरोप देतात व आपल्या खोलीकडे वळतात.

आता एकमेकींची नावे माहित करून घेणे आवश्यक ठरते पहिली रीता! ही नासिकहून आलेली असते. दुसरी गीता! ही औरंगाबादहून व तिसरी मीना! ही नांदेडहून. अशा ह्या तीन मुली असतात. त्या एकमेकीला दररोज फिरायला जाण्यासाठी विचारतात आणि त्याला सर्वजणी आनंदाने संमती देतात. व ती गोष्ट लगेच त्या आचरणात आणतात. पण कोणाला काहीच माहित नसते. त्यामुळे त्या एका मुलीची ओळख करून घेतात. व तिला एकदोन दिवस बरोबर घेऊन जातात. नंतर ती मुलगी त्यांच्या बरोबर जाणे बंद करते. कारण त्या मुलीचे ते वर्ष १० वी चे असते. तेवढ्या दोन दिवसांच्या कालावधीत त्या तिथी तिच्याकडून मुख्य ठिकाणांची माहिती करून घेतात (दररोज फिरायला जायला).

आता त्या तिघीच दररोज जात असतात. पण त्या मनमोकळेपणाने बोलत नसतात. कारण परमे-श्वराने प्रत्येकाला मन, स्वभाव हे वेगवेगळे दिलेले असते. पण त्यातही ते जुळवून घेण्याची काहींची प्रवृत्ती असते. त्या फिरायला जाताना काय गप्पा मारणार?

आपल्या घराविषयी आणि गावाविषयी ह्या व्यतिरिक्त काही इतर गोष्टी त्या सांगत असतात त्या वर्गातही एका बाकावर बसत असतात.

एकदा रीताला ताप येतो तेव्हा गीता व मीना ह्या तिच्याजवळ रात्रंदिवस बसून असतात. जर रीताच्या आईला कळविले तर ती काळजी करणार आणि त्यांना जाऊन नुकतेच पंधरा दिवस झालेले असतात त्या दोघा रीताला आपल्या बहीणीप्रमाणे प्रेम देतात त्यामुळे रीताला आईची एवढी आठवण येत नाही. अशा स्थितीत ती लवकर बरी होते. दिवस भराभर जात असतात, त्यांचे नाते वाढतच असते. दुसऱ्यांना त्या तिघींवा हेवा वाटत होता.

सर्व मुले व मुली त्यांना 'तीन देवीयाँ' ह्या नावाने ओळखत असतात व त्या तिघीही हुषार व होतकरू असल्याने त्यांना जास्त कुणाशी बोलण्याची वेळच येत नाही. (कारण त्या आपल्याच कामात गर्क असतात) तशी गरज ही प्रत्येकालाच असते. पण त्या तिघी असल्याने त्यांचे हे वागणे धकते. कुणी संकटात असेल तर त्या लगेचच धावून जात. हा त्यांचा विशेष गुण आहे. त्यांच्या शाळेत स्नेह-संमेलनाचा कार्यक्रम असतो. त्यात विविध स्पर्धा असतात, प्रदर्शन असते. रीता ही वक्तृत्वस्पर्धेत भाग घेते. त्यात तिला प्रथम पारितोषिक मिळते. गीता ही उत्कृष्ट चित्रकार असते. तिला प्रदर्शनात पाहिले बक्षीस मिळते. मीना ही सर्व खेळांत असते. तिला सर्वांमधे पहिले बक्षीस मिळते. इतके दिवस त्यांना हे एकमेकींचे सुप्त गुण माहित नसतात. (कारण कोण आपले कौतुक आपल्या तोंडाने करील?) आपोआप कळले असे सर्वांना वाटत असते. ह्या तिघींनाही कशात ना कशात तरी बक्षीस मिळाले असल्यामुळे सर्व शिक्षक त्यांच्याकडे हुषार मूली ह्या दृष्टीने पहात असतात. असे एकदरीत त्यांचे चालू असते. या गडबडीत ते वर्ष संपते.

आता त्या दहावीत गेलेल्या असतात. हे त्यांचे मॅट्रिकचे वर्ष असते. त्या ठरवतात की ह्यावर्षी कोठेही लक्ष द्यायचे नाही. (त्याप्रमाणे त्या वागतातही)

ह्यावर्षी त्यांना त्यांच्या सुप्त गुणांचे प्रदर्शन दाखवता येणार नसते. कारण वेळच नसतो त्यात शिकवण्या, जादा तास, ह्यांतच दिवस भराभर चाललेले असतात. मॅट्रिकची परीक्षा जसजशी जवळ येते तसे त्यांचे संध्याकाळचे फिरणेही बंद होते. आता सर्व शिक्षकांचे लक्ष त्यांच्याकडे लागलेले असते. त्या जेव्हा विचारतील तेव्हा तेव्हा सर त्यांच्या अडचणींचे अगदी आनंदाने निरसन करीत असतात. परीक्षा दोन दिवसांवर येऊन ठेपते. तसे त्या रात्री मीना तापाने फणफणते. सर तिच्या आईला तार करून बोलावून घेतात. त्या कालावधीत सर तिच्याकडे स्वतःच्या मुलीप्रमाणे लक्ष देतात व रात्री ह्या दोघी लक्ष देत असतात. असे त्यांचे ठरलेले असते. परीक्षेच्या दिवशी मीनाची आई हजर होते. त्यामुळे तिला थोडे बरे वाटायला लागलेले असते. तिची आई तिला परीक्षा न देण्याविषयी सांगते. त्यावेळेस ती सांगते "मी एकटीच कशी मागे राहू? मी परीक्षा देणार म्हणजे देणारच." तशीच ती परीक्षा देते. पेपर्स सर्वांनाच उत्तम जातात. आता मीनाला चांगलेच बरे वाटायला लागते. त्या दोघा मीनाच्या आईबरोबर त्यांच्या घरी जातात. तिथून त्या तिघी गीताकडे थोडे दिवस राहतात व नंतर रीताकडे जातात. दोघींना रीता सर्व नासिक दाखवते.

आता त्यांचे लक्ष असते फक्त निकालाकडे! एवढा दोन महिन्यांच्या कालावधी कुठल्या कुठे निघून गेलेला असतो. हे त्यांनादेखील समजून येत नाही. व निकालाच्या धास्तीमुळे त्यांचे मन आता कशालाच लागेनासे होते, म्हणून त्या तिघी परत पाचगणीला येतात. पाच सहा दिवसच निकालाला राहिलेले असतात. त्या कुठेही लक्ष देत नव्हत्या. शेवटी तो दिवस उजाडला! तो मुळी आनंदाचाच होता. निकाल लागला! रीता बोर्डात पहिली आली. गीताला मात्र दोन मार्कासाठी दुसरा नंबर पत्करावा लागतो. आणि विशंभ गोष्ट म्हणजे जिला जिची आई परिश्रमा वसू नकोस म्हणून सांगत होती ती मीना अगदी हट्टाने परीक्षेला बसला, तिचा नंबर दहावा लागला. त्यांच्या वृद्धीचे सर्वत्र कौतुक केले जाते. व दुसऱ्या

दिवसापासून त्यांचे परत फिरायला जाणे सुरू होते. येथूनच त्यांच्या आयुष्याला वेगळे वळण लागते.

त्या दिवशी त्या वागेत जातात. तशी गीता म्हणते "आपण पुण्यात एक बंगला बांधायचा आणि त्याला "त्रिमूर्ती" नांव द्यायचे तिने "त्रिमूर्ती" हे चित्र घेऊनच काढून आणलेले असते. ते ती त्यांना दाखवते. ते पाहून व कल्पना ऐकून त्यांना खूपच आनंद होतो. मीना म्हणते आता माझे एका. आपण एकाच दिवशा या विद्यापीठात आलो. आता आपण एकामेकीला सोडून जायचे नाही रीता त्यावर म्हणते जेव्हा सोडून जायची वेळ येईल त्यावेळी तिघींनीही जायचे. आता त्या थोडे दिवसच रिकाम्या असतात. त्यावेळी त्या सरांच्या मागे 'सहल काढा, सहल काढा' असे सारख्या मागे लागतात. त्यावेळी सर सर्व व्यवस्था करून त्यांना होकार देतात. सहल नेपाळला जायची निश्चित होते. त्या तिघीही वडिलांना पत्राने कळवितात. इकडे त्यांची जय्यत तयारी चालू असते. दान दिवसांतच पोस्टमन पैसे घेऊन हजर होतो.

सहल निघते. खूप मुले व मुली असतात. त्यांमुळे नेपाळचा प्रवास खूप लांबचा असून देखील त्यांना तो जाणवत नाही. शेवटी त्या नेपाळला पोहचतात. त्यांना एका धर्मशाळेत उतरविले जाते.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी पहिल्या प्रथम पशुपती-नाथाचे मंदीर व नंतर बाकीचे सगळे असे ठरते. पशुपतीनाथाला जायला एक अरुंद रस्ता असल्याने त्या तिघी एकापाठोपाठ एक अशा चालत असतात. पण नियतीला त्यांचा हा आनंद बघवत नाही. तेथील लोकांना सर्व रस्त्यांची माहिती होती तशी ह्या तिघींपैकी एकीलाही नव्हती. आजूबाजूला तुरळक झाडी असते. खाली खूप खोलवर गंगेचे स्वच्छ व निर्मळ पाणी वाहात असते आणि वरती निरभ्र आकाश तिच्या स्वच्छतेत भर घालत होते. अशात दुर्दैवाने रीताचा पाय सटकतो व ती खाली पडते व सुदैवाने त्या झाडीपैकी एका झाडाच्या फांदीला ती धट्ट पकडून ठेवते. आणि आपल्याला कोणीतरी वाचवेल ह्या आशने ती वर पहात असते. तिच्या दोन

डोळ्यांमध्ये प्राण गोळा झालेला असतो. त्यांचे सर ताबडतोब शेरपा लोकांकडे धाव घेतात ते मागतील तेवढे पैसे द्यायला ते तयार असतात. पण अशक्य! पैशासाठी आपले प्राण द्यायला कोणीच तयार नसते. हे लक्षात घेताच गीता व मीना क्षणाचाहो विलंब न करता उड्या घेतात व दुसऱ्या फांदींना लटकतात. अशा स्थितीत त्या सरांना ओरडून सांगतात "आमच्या आईवडिलांना हा वृत्तांत सांगा. आम्ही जातो" असे शब्द ऐकल्यावर सर्वांचे डोळे आपोआप हाताशनेने मिटले जातात. तेवढ्यात नियतीचा काळ-सर्प त्या तिघींच्याही भोवती विळखा घालून त्यांना गिळंकृत करतो.

जेव्हा डोळे उघडले जातात तेव्हा फक्त फांद्या अगदी शांतपणे हलत असतात. जणू काही त्या त्यांना वाराच घालतेय आणि गंगा! तीही अगदी आनंदाने खळखळ आवाज करत वाहत असते. कारण तिला आज तीन हुशार मुली येऊन मिळालेल्या असतात. नियतीच्या काळचा पडद्याआड त्यांची ती सोनेरी स्वप्ने त्यांच्याबरोबरच विलीन होऊन जातात. प्रत्येकाच्या डोळ्यासमोरून ते दृष्य हालत नव्हते, हलवता येत नव्हते. फक्त तोंड हालत होती आणि त्यांतून एकच उद्गार उमटत होता. "मैत्री हवी तर अशी!" "मैत्री हवी तर SSS!" "मैत्री हवी!" "मैत्री SSS!" "----- SSS -----!"

-०-

अघोर करणी-

पो. आर. विभांडीक, F.Y.B.A.

असेच होते करावयाचे
तर माझ्या हृदयात
थांबलीस का?
चंद्रफुलांचा घेऊन गजरा
त्याला हात लावता
तू पळालीस का?
तुला होता करावयाचा
केवळ अभिनय प्रेमाचा
अनोळख्या जिवाला
तगमग लावायचा.....

मनोहर ड्रेसेस

६६, फुले मार्केट,
जळगाव.
फोन नं. ३२५५

अद्यावत रेडीमेड व
होजिअरी करिता

बाहेती टी डेपो

१०६, पोलन पेठ, जळगाव.

आमचेकडे अनेकानी वापरून खात्री केलेला व
नाधाजलेला उत्कृष्ट व दर्जेदार, आसाम आणि डकंस
कंपनीचा चहा खास कमी केलेल्या दरात, रिटेल व
होलसेलमध्ये माल मिळेल.

एकवेळ आमच्या दुकानास अवश्य भेट द्या
व खात्री करा !

जळगावातील जुने व
विश्वसनीय ठिकाण

नवगाळे यांचे
भांडी दुकान

सर्व प्रकारच्या भांड्याचे व्यापारी

श्रीप्रा.- धनंजय रामदास नवगाळे
(B. A.)

ऊनपाऊस

कु. कुमुदिनी कुलकर्णी (T. Y. B. A.)

आज समुद्राला भयंकर तुफान आलं होतं लाटां-
मागून लाटा किनाऱ्याशी टकरा देत होत्या.
नेहमी शांत दिसणाऱ्या ह्या समुद्राला आज काय
झालं होतं कुणास ठाऊक ? पाहणाऱ्याला वाटावं
त्याच्या मनात कसल्या तरी भावनांची प्रचंड गर्दी
उसळली आहे.

नेहमीप्रमाणे स्वप्नीलही त्या समुद्राकाठी आला
होता. विषण्ण मनाने तो समुद्राकडे पहात होता.
समुद्राप्रमाणेच आज त्याच्या मनात विचारांच्या
असंख्य लाटा उसळत होत्या. त्या विचारांच्या लाटां-
बरोबर तो काळनदात दूर दूर फकला जात होता.

इतक्यात सुमा आली. आज तिने फिकट निळी
साडी नेसली होती. तसाच ब्लाऊज. रोज तो यायची
त्यावेळेस स्वप्नील तिची अगदी आतुरतेने वाट पहात
असायचा. ती येताबरोबर आनंदाने तिचा हात हातात
घेऊन हसून स्वागत करायचा.

सुमा स्वप्नीलच्या मागे येऊन उभी राहिली तरी
स्वप्नीलचे काही लक्षच नव्हते. तो सारखा त्या समुद्रा-
कडे, त्यांच्या उंच उंच फेकल्या जाणाऱ्या लाटांकडे
पहात होता.

‘ काय स्वारी रागावलेली दिसतेय ? ’ सुमाने
स्वप्नीलच्या खांद्यावर हात ठेऊन विचारले.

“ अ ? काय म्हणालीस ? ”

“ कुठे काय ? ” सुमा फुरगटून बसली.

“ रागावलीस ? ”

चार डोळे तत्काळ एकमेकांना भिडले. त्यातच
त्यांना उत्तर मिळाले.

‘ काय रे, पण आज इतका नाराज का ?
थोडासा उशीर झाला म्हणून इतका रागावलास
माझ्यावर ? ’

‘ नाही सुमा. आज तुला मला काही सागायचय.
please try to understand me. I want to say
something. सुमा का उगीच माझ्या सारख्या
पांगळ्या बरोबर लग्न करायचा अट्टाहास करतेस. ’

‘ स्वप्नील ! पहा पुन्हा असं बोलशील तर. मला
नाराज करायची तुझी इच्छा असेल तर खुशाल
बोल. ’

“ नाही सुमा. तसं नाही. सुमा दोन वर्षापूर्वीचा
तो सारा प्रसंग आठवतो आणि.....आणि वाटायला
लागतं..... पुन्हा नको त्या लग्नाच्या भागडीत
पडायला.

“ स्वप्नील, तुला झालय काय ? ”

“ सुमा, आज मला बोलू दे. सुमा तुला सगळं
कलायलाच पाहिजे. ”

“ बरोबर दोन वर्षापूर्वीची घटना. ८ डिसेंबरला
माझा साखरपुडा ठरला होता. मी इथंच वांम्बेला
होतो. आई वडील पुण्याला होते. सुमा, माणूस
आपल्या आशा आकांक्षाच्या इवल्या इवल्या
काड्या गोळा करून घरात बांधतो पण.....पण
खट्याळ दैवरूपी वारा एका क्षणाघात सर्व घरात
उध्वस्त करून टाकतो.

८ डिसेंबरला सकाळी एस्क्रेसने मी मोठ्या
तयारीने मुंबईवरून पुण्याला निघालो. भावी-आयु-
ष्याची सुख-स्वप्ने रंगविण्यात मी तर अगदी दंग

होऊन गेली होती. खिडकीतून वाहेर पाहताना वाटत होतं, निसर्गातलं प्रत्येक सुख मला हात हलवून बोलावत आहे. पण प्रत्यक्षात मात्र देवरूपी आगगाडी मला सुखांपासून दूर ... दूर कुठंतरी घेऊन चालली होती.

लग्न लगेच १५ दिवसांनी होते. त्यामुळे मी माझ्या भावी पत्नीच्या शालू साड्या, दागिने सर्व काही घेऊन चाललो होतो. घडी घडी त्या पेटीकडे लक्ष जाई अन् वाटे कशी दिसेल ही त्या साजात ! ह्या डाळीवी कलरच्या शालूत ती गोरीपान, नाजूक कुरळ्या केसांची भावी पत्नी कशी दिसेल ! तो नाजूक कंठा घातल्यावर कशी दिसेल ! ह्या विचारां-मध्ये मग्न असतानाच पुणे स्टेशन जवळ आले. घाई-घाईने मुटकेस उचलून दाराशी आलो. त्या दिवशी गाडीला भयंकर गर्दी होती. गाडी अजून थांबली नव्हती. प्रचंड गर्दीमुळे मी एकदम दारावाहेर फेकला गेलो आणि...आणि... ! क्षणाघात मोठा गलका झाला. 'गेला, गेला विचारा !' इतक्यात एका सद्गृहस्थाने साखळी खेचली. गाडी थांबली. पुढे मला काहीच आठवत नाही. संध्याकाळी मी शुद्धीवर आलो. प्रथम मला मी कुठे आहे काहीच समजेना. पण हळू हळू मी वास्तवाच्या प्रकाशात येऊ लागलो. मला समजले की माझा एक पाय मी गमावून बसलोय. सुमा तो एक पाय गेल्याचे दुःख नाही ग मला. पण ... पण त्या पायाबरोबर देवाने माझे सुख पण हिरावून नेल ग.

मी आता एका पायाने लंगडा झालो हे समज-ताच बहुपित्याने लगेच सांगून टाकले..... अशा पांगळ्या मुलाच्या गळ्यात मी माझी पोरगी बांधणार नाहीं सुमा मुलीशी तर मी एक शब्द देखील बोललो नव्हतो. पण तिला पाहिले आणि विश्वास वाटला, ही आपल्या सुखदुःखात नक्कीच समरस होईल. ती मुलगी लग्नाला तयार होती. मी पांगळ्या झाल्यावर पण तयार होती. पण तिचा बाप त्याने लगेच दुसरा मुलगा पाहून तिचे लग्न करून टाकले.

सुमा ती शालू, ते दागिने तसेच पडून आहेत. अजूनही त्यांच्या रूपाने देव मला वेडावून दाखवते,

अजिंठा * १९७८/७९

माझ्याकडे पाहून कुत्सीतपणाने हसत असते. भेटणारी प्रत्येक माणसे माझ्याकडे बोट दाखवून माझ्याविषयीची करुणा दाखवतात; हळहळत असतात. पण एकही महाभाग मुलगी घायला तयार होईना. काही काही महाभाग माझ्या पैशाकडे पाहून आपली मुलगी मला घायला तयार झाले होते. त्या मुलींची इच्छा नसतानामुद्धा. पण सुमा, मला असे नको होते. एखादी मुलगी खुशीने मला साथ घायला तयार असेल तर हवी होती. तशी मुलगी मला भेटली नव्हती म्हणून मी लग्नाचा विचार सोडून दिला पण सुमा सुमा. खुपीने साथ देणारी मुलगी नव्हे, देवता मला तुझ्या रूपाने भेटली.

सुमा तू भेटलीस आणि मी माझे सगळे दुःख विसरलो. पण.....पणसुमा, तो शालू, ते दागिने पाहील्यावर माझ्या अंगावर काटे उभे राह-तात. मागची जखम ओरवाडली जाते. आणि पुन्हा रक्त भळभव वाहायला लागते. वाटतं सुमा देवाने पुन्हा परिक्षा घ्यायला नको. नको सुमा मला पुन्हा तो प्रसंग नको आहे. त्यापेक्षा सुमा तू चांगला अनुरूप वर शोध. मी आशीर्वाद घायला येईन."

"स्वप्नील ! " सुमा ओरडली

होय, सुमा पुन्हा तो प्रसंग ओडवण्यापेक्षा असं केलेलं च्यांगले होईल. सांग सुमा, पुन्हा तो प्रसंग घडला ? तर झंझावाती वादळात उभी राहू शकशील तू नको सुमा. तुझी ती केविलवाणी मूर्ती मला नको आहे. तू अशीच हसत राहावी असं मला वाटतं.

"सुमा, विचार कर आणि उद्या निर्णय दे मला."

"स्वप्नील, देव आपल्याविरुद्ध असलं तरी आपण दोघही त्याच्याशी सामना देवू. मी तुला साथ देईन. देवाशी लढता लढता तुझ्या बरोबर मरण आले तर स्वतःला फार भाग्यवान मानेल मी."

"सुमा ! " स्वप्नील अश्रुपूर्ण नेत्राने ओरडला. सूर्य आता कलला होता. सगळीकडे अंधार पसरत होता. पण स्वप्नील आणि सुमाच्या हृदयात प्रकाशाचे लाख किरण उजळले होते.

अंधारलाटा

विवेक काटदरे (M. Com.)

कोण ? ... आई ! काय म्हणत होतीस ? देवाच्या पाया पडून जाऊ ? बरं ... ! तुलाही नमस्कार करतो. तसं तर— आईचे आशीर्वाद सततच पाठीशी असतात. आणि... देवाचेही ! !

काय म्हणतेस ? मी नक्कीच पास होईन ? graduate होईन मी ! तुझं स्वप्न साकार होईल ना ? ... आणि वाऱ्यांचेही... होय. बाबा जाताना म्हणाले होते... " दिपक तू मोठा हो. खूप खूप अभ्यास कर ! तू graduate हो. " नंतर बाबांनी डोळे मिटले. मी व तू खूप खूप रडलो. नंतर दुःखाचं धुकं विरत गेलं. बाबांच्या आठवणी घूसर होत गेल्या... पण त्यांचे शब्द मात्र कानात घुमायचे.... ' दिपक, तू मोठा हो.... तू graduate हो, तू.... "

' काय असतं ग हे graduate ? '.... " अरे ते पास झाले की साहेब होता येतं. तुझ्या बाबांनाही साहेब व्हायचे होतं. पण त्यांना शिकता आले नाही रे.... फार फार हुशार होते ते. "

आठ वर्षे सरकून निघून गेली. काळाने आपले काम अगदी चोख बजावले. आईनेही माझ्या-साठी उन्हातान्हाची तमा बाळगली नाही मोठ्या जिद्दीने शिकवलं नाही, आईनं आपल्याला !... आणि मी .. मी तर उणा पडणार नाही ना ? ... हट. सर्व पेपर्स व्यवस्थित लिहिलेत आपण. नक्की चांगला पास होईन मी... आज graduate होईन. मी... !... ! !

मग . साहेब होणार आपण... ? होणार SS ? ... अं .. हं... छे... शक्यच नाही. परवाच तर विजया नाही का नोकरीसाठी सहावी टेस्ट देऊन आला. हो... सहावीच... पहिली मुंबईची, दोन पुण्याच्या, दोन

नाशिकच्या आणि एक... अंSS... इथेच दिली ! किती candidates ? अबब !... काय नंबर लागणार त्याचा ? ... Twenty vacancies and twenty thousand applicants.

छे !! कठीणम्.. कठीण तरम् इति.

सारेच काही कळेनासं आणि गूढ होत चाललंय नाही ? ... दूर वर... क्षितिजापर्यंत... नजर थांबत नाही तोवर माणसंच माणसं, रांगाच रांगा, ... लांबच-लांब नागमोडी वळणाच्या... फक्त नोकरीसाठी... एकाच पोटासाठी ! व्हायचं का आपण त्या रांगेतल्या मित्रांचा सहप्रवासी ? नंबर लागेपर्यंत खिडकी तर बंद झालेली नसणार ना ?

नको फारच सोसलंय आईने ! स्वतःच काही-तरी मिळवायला लागले पाहिजे Self employment is the best employment ... असंच. ... बरंच काही ऐकलय ! ... बऱ्याच स्कीम्स आहेत नाही सरकारच्या ?

कोणता business करावा बरं आपण ? ... बिझिनेस ... मग त्यासाठी फिनान्सेस, अॅडव्हर्-टाईजमेंट्स, मार्केटींग प्रॉब्लेम्स आणि सरकारी नोक-रांच्या करपन्स ... हः SS...स् म्हणतात की कर्जासाठी आधी अधिकाऱ्याला हप्ता द्यावा लागतो... मग लायसेन्सिंग ऑर्थॉरिटीला, मग इन्डस्ट्रियल ऑफिसरला नंतर फॅक्टरी इन्स्पेक्टरला... अरे बास परे ! रांगा इथेही आहेतच... रांगाच रांगा... लांबच लांब ... नागमोडी वळणाच्या...

सारा सारा खोटेपणा, निव्वळ भंपकबाजी... जाहिरातबाजी ... आणि फसवेगिरी. लाल, पिवळ्या

पाण्याची औषधं... भेसळीचे अन्न.. नकली कपडे... आणि राखेची घरं...!!! आणि हे सारं त्या गोंडस नावाखाली .. कोणत्या तर Competition & Marketing Techniques... !

Strive for years & will be valued in minutes !! सारीच अनिश्चितता, असंबद्धता आणि अविवेकीपणा

यातून पुढं रांगेतच उभे राहावे लागणार . . . प्रत्येक खिडकीपाशी आहेत रांगा . . . सगळीकडे आहेत रांगाच रांगा . . . लांबच लांब, नागमोडी वळणाच्या.

छे ! काय भवितव्य आहे ? ... भवितव्य ? ... भवितव्यात काय तर ही स्पर्धा अशीच वाढत जाणार. ही फसवेगिरी अशीच बोकाळत राहाणार, हे वशिलेवाजीचे तण असंच त्रासत राहाणार . . . ही गर्दी अशीच गर्द होत राहाणार . . . ह्या रांगा अश्याच लांबत राहाणार . . . ही नितिमत्ता अशीच घसरत राहाणार. ही दरो अशीच रुंदावत राहाणार . . आणि हा संघ असोच पेटत राहाणार . . ! त्याच्या ठिगण्या आगी पसरवत राहाणार . . ! आगी . . ! ज्वाला . . ! ! लाल, निळे, पिवळे, काळे आगीचे भडकणारे रौद्र डोंव . . . संघर्ष, समरांगण, स्फोट आणि कत्तली ह S . . S स S S S S S S

काय ? . . . अस काय होतंय मला . . . कोण ? . . . आई ? . . . असा का बसलाय म्हणतेस ? . . . भूक नाही लागली का ? . . . ? वारा वाजून गेले म्हणतेस ? . . . मग काय ? . . . असेच दोन वाजतील . . . चार वाजतील मग सहाही वाजतील तो रणरणता सूर्य आरक्त बनून पश्चिमेकडे झुकू लागेल . . . सान्या दुनियेस तो भाजून निघून जाणार. इशारे देत तो निघून जाणार . . . त्या भडकत्या संघर्षाची, रक्ताळलेल्या समरांगणाची, लाल, पिवळ्या लोळांची सांगता करणार. ह्या प्रखर प्रकाशानंतर शेवटी अवतरणार तो फक्त अंधार . . . काळाकुट्ट अंधार . . . ! ! सर्वांना मिळून उरणारा तो फक्त अंधार . . . ! ! ! पूर्वेकडे टक लावून बसलेले आपल्यासारखे अनेक आज विरून जातील अं S धा S रा S त . . .

त्या स्कीम्स म्हणजे काय ? . . . ते तर चिरड-ण्यासाठी चुचकारण झालं . . . ! वोकडाला नाही बळी देण्यापूर्वी माळ घालत ? तो तरी आपलं मांस देऊ शकतो ! आपल्या रक्ताने कोणाची तरी तहान शमवू शकतो . . . खाटाकाला काहीतरी मिळवून देऊ शकतो . . . कोणा मांत्रिकाला आसुरी समाधान देऊ शकतो . . . तर कोणा यवनाची ईद साजरी करून जातो . . . ! ! आपण . . . आपण मात्र बाबांची साधी . . . इच्छाही पूर्ण नाही करू शकत . . . शेवटची इच्छा . . . थू . . . थू . . . तुझ्या जिण्यावर.

नाही हे असं चालणार नाही . . . काहीही होवो, पण दिपक . . . तू पुढे शिकलंच पाहिजेस . . . नाहीतर तू कुतूहल ठरशील . . . क्रूर . . . ठरशील . . . त्या खाटका-हूनही क्रूर . . . बाबांच्या शत्रूंना अशी तिलांजली देणारा . . . आईच्या श्रमांची अशी सांगता करणारा . . . तू क्रूर ठरशील . . . ! तू पुढे प्रवेश मिळविलाच पाहिजे . . . अजून फक्त . . . फक्त ३-४ वर्ष . . . अशीच नेऊ घकवून . . . प्रवेश मिळेल ? . . . डोनेशन्स कुठून घ्यायची ? M. B. B. S. साठी काही लाख . . . इजिनिअरिंगसाठी पंचवीस हजारपर्यंत. M. B. A. साठी १५-२० हजार, फार्मसीसाठी १०,००० पॅथॅलॉजीसाठी ८-१० हजार . . . अशक्य ! . . . अशक्यच ! !

छे . . . ! आपण कशाला करतोय हा विचार . . . मिळतील चांगले मार्क्स आपल्याला, . . . लॉटरी मात्र लागली पाहिजे . . . लॉटरीच नाहीतर काय ? लॉचा कुणी नापास झालेला नंतर विद्यापीठात प्रथम येतो . . . कुणाला शॉक बसतात . . . कुणी आत्म-हत्या करतो . . . कुणाची सारी सारी स्वप्ने धुळीस मिळतात . . . सिर्फ दस मिनटांका खेळ ! . . .

लाटेवरचं पत्र

एकनाथ माळी (Sr. M. A.)

पोस्टमनची वाट पाहात दिपक आरामखुर्चीत बसलेला होता. विचारांच्या नदीबरोबर त्याच्या मनाचं तारू हेलकावे खात होतं. भावनेच्या वादळात सापडलेलं हे तारू कोणत्या किनाऱ्याला लागेल याबद्दल काहीच सांगता येत नव्हते. वास्तवतेच्या उंच कडामधून ही कल्पनेची नदी वाहात होती. त्यामुळे केव्हा या कडा कोसळतील आणि या मनाच्या तारूला जलसमाधी मिळेल याचा नेम नव्हता.

एका खडकावर तारू आपटल्यासारखे त्याला वाटले. आणि तो विचारांच्या गर्तेतून बाहेर आला. समोर रस्त्याकडे त्याचं लक्ष गेलं तर पोस्टमन येत होता. त्याच्या मनात आशेचा दिप पेटविल्यासारखे भासले. तो उठून बाहेर आला. 'काका, माझ्या नावाचं काही पत्र वगैरे आहे काय ?' पोस्टमनला जरा हसू आले. नाकावर सरकलेला चष्मा नीट डोळ्यावर बसवीत दिपककडे पाहात ते म्हणाले 'दिपक, तुला सुटी लागल्यापासून मी रोज बघतोय. तू पत्राची सारखी आतुरतेने वाट पाहत असतो. एखाद्याने तुला पत्राचे वचन दिले असेल तर ते येईलच. परंतु नेहमी प्रमाणे आजही तुझं पत्र नाही आणि रोज-सारखाच तुझा कोमेजलेला चेहेरा मला पाहावा लागेल.' पत्र नाही हे ऐकून दिपकच मन अधीकच खिन्न झालं. त्याच्या चेहेऱ्यावर उदासीनतेचे भाव चमकायला लागले. अखेर तिने आपले म्हणणे खरे केले. साधं पत्रमुद्दा पाठविलं नाही. आणि मी मात्र विरहातमुद्दा आशेचा रंग लेवून प्रीतीचे चित्र रंगविण्याचा प्रयत्न करीत राहिलो. पण सारे व्यर्थ. अगदीच भान हरपल्यासारखा पोस्टमनच्या पाठमोऱ्या आकृतीकडे तो पाहात राहिला.

'अरे दिपू, जेवून घे ना बाळ. जेवणाची वेळ झाली.' आईचा आवाज ऐकून दिपक भानावर आला.

पायऱ्या चढून तो घरात आला. खरे म्हणजे त्याची जेवणाची इच्छाच नव्हती. स्वस्थ चित्ताने पडून राहावं असं त्यास वाटत होतं. पण आपण जेवण नाही केलं तर आईमुद्दा जेवणार नाही. म्हणून नाईलाज-स्तव त्याला जेवणाला बसावं लागलं.

जेवण चालू असताना आईने विचारले, दिपू, कॉलेजला सुटी लागल्यापासून तुझं जेवणात लक्ष नाही. काही इतर वाचन करीत नाहीस. अगदीच आळसावल्यासारखा पडून असतो. चेहेऱ्यावर उसनं हसू आणून दिपक म्हणाला, 'आई सुटीचा चांगलाच आराम करावासा वाटतो. पडल्या पडल्या विचार करावा, आणि ज्यावेळी विचारांच्या वादळात माझं मन सापडतं, त्यावेळी तेथे मला एक चेहेरा दिसतो. हळूहळू तेथे एक प्रतिमा निर्माण होते. अगदी तीच प्रतिमा असते. त्यावेळी माझं मन हसायला लागतं, भावनांची फुले फुलतात कल्पनेचा स्वर्ग निर्माण होतो. माझ्या हृदयात पेटलेल्या दिपांच्या प्रकाशात ही प्रतिमा उजळून निघते. त्या प्रतिमेचं तेज माझ्या-कडून बघवलं जात नाही. पण त्या प्रतिमेची साऊली मात्र मला अधीक सुंदर भासते. आणि त्या साऊलीचे नेत्रमुख मी माझ्या हृदयात साठवित असतो.'

आपल्या मुलाच्या मनाची झालेली अवस्था राधाबाईंनी मनोमन ताडली. प्रीतीच्या या खेळात यशापयशाचा पाठशिवणीचा खेळ नेहमीच चालू असतो. आपण दिपकला वेळीच सावध केलेलं बरं असे राधाबाईंना वाटले.

त्या दिपकला म्हणाल्या, 'वास्तव जगात राहून कल्पनेची फळं चाखताना मनाची कटूता स्विकार करावी लागते. दिपू मनाच्या रंगभूमीवर प्रीतीचे नाटक चालू असताना हृदयकमळावर एखाद्या प्रतिमेची

सावली पडणे आणि त्यामुळे मृगजळात भरकटत असलेल्या मनाला विसाव्याचा आनंद मिळणे, या सारख्या गोष्टी केवळ क्षणमात्र असतात. स्वप्नातल्या कात्रेच्या महालाकडे कोणो जडजडोत नजरेने पाहावे आणि क्षणात तो महाल नवीन दोस्त व्हावा. त्या-प्रमाणे जेव्हा सूर्याची किरण कलायला लागतील तेव्हा ही सावली मात्र तुझ्यापासून अगदी दूर गेलेली असेल. तिला पकडण्यासाठी तुझे कल्पनेचे हातदेखील अपुरे पडतील. आणि मग तुझे स्वप्न तुटेल. तू पूर्णपणे जागा होशील तर तुला केवळ समोरच्या भितीवर अडकवलेल्या टाईमपोसमधून येणारा आवाज ऐकू येत राहील. त्यावेळी मात्र रात्रीचे १२ वाजून ५ मिनीटे झालेली तुला दिसतील. एक दिवस संपून नवीन दिवस सुरू झालेला असेल. आणि येणारा प्रत्येक दिवस आपल्याला आजचा विचार करायला सांगतो आणि मागच्या दिवशी घडलेल्या घटना केवळ स्मृतीपुष्प बनून राहातात.

धार्डेचे वास्तव जगाचे तत्वज्ञान ऐकून दिपक एक एक घास हळू हळू संपवत होता. काय बोलावे हेच त्याला सूचत नव्हते कसे तरी त्याने आपल्या ताटातील सर्व पदार्थ संपवले आणि हात धुवून नॅपकी-नला हात पुसत तो बँडकीच्या खोलोत आला. आणि सोप्यावर पडून राहिला. त्याला झोपावसं वाटत होतं. पण झोप लागत नव्हती. विचाराच्या भुंग्यांनी मेन्दूच्या मोठ्या फुलास कुरतडण्यास सुरुवात केली होती डोक्यात विचारांचे काहूर माजले होते. केव्हा तोल जाईल याचा नेम नव्हता. दुपारचे दोन वाजले असताताहा त्याला वाटलं की समुद्रावर फिरायला जावं. आणि तो उठला व कपडे करून बाहेर पडला.

रस्त्यावरून चालत जाताना त्यास दूरवर एक पुसटशी प्रतिमा दिसली. त्याला वाटले की ही प्रतिमेचीच प्रतिमा आहे. धावणाऱ्या मनाबरोबर तो देखील धावू लागला. परंतु जवळ आल्यावर मात्र त्याची निराशा झाली. अगदी प्रतिमेचीच प्रतिकृती होती ती. तसल्याच रंगाची गुलाबी साडी तिने नेसलेली होती. पण प्रतिमेसारखं गुलाबाचं फूल मात्र या काळ्या-भोर केशांच्या दाट अबाड्यात खोवलेले दिसत नव्हतं. दिपकला त्या दिवसाची आठवण झाली, प्रतिमेनं आपल्या काळ्याभोर केशांच्या उजव्या वेणीवर

गुलाबाचं टपोर फुल खोवलेलं होतं. किती मोहक दिसत होत ते. सकाळच्या दवाच्या थेंबांनी आपली पुसटशी स्मृती त्यावर राखून ठेवली होती. तिची सावळी कांती त्यामुळे अशीच खुलून दिसत होती. एक कल्पना मनात तरळून गेली की असं व जावं आणि त्या गुलाबाच्या फुलावरील दव हळूच पापण्यांनी प्राशन करावं. आणि थरथरत्या ओठांनीच तिच्या कपाळाचे दिर्घ चुंबन घ्यावे. पण मी हा मोह टाळला. आणि केवळ ती सावळी कांतीच नजरेत साठवित होतो.

दिपकचं हे कल्पनेचं जग मात्र वास्तव जगापासून निराळे आहे. वास्तव जगात वाहाणाऱ्या वासनेच्या वाऱ्याला येथे प्रवेश नाही. पण येथील प्राणीमात्र सुखासमाधानाने जगत असतात. येथे वासनेचा वारा नसला तरी भावनेची वादळं मात्र होत असतात. केव्हा केव्हा हा संघर्ष, वादळ वाढत जाते. वचिंत प्रसंगी प्राणहानी होते. रक्तपण सांडत नाही. अगदीच रक्तहीन.

खिन्न मनःस्थितीत दिपक समुद्रावर आला. समुद्रावरून येणाऱ्या वाऱ्याबरोबर खारट वास वातावरणात जाणवत होता. तो एका खडकावर जाऊन बसला. आणि समुद्राच्या पाण्यावर निर्माण होणाऱ्या लाटांचे तांडव नृत्य पाहू लागला. किनाऱ्याकडे लाटा येऊन त्यावर आदळत होत्या. फेसाळत त्या परत जात होत्या. सूर्याच्या उन्हाऱ्या त्या फेसाच्या प्रत्येक उंचवट्यावर इवल्या इवल्या इंद्रधनुष्याचा भास होत होता. कितीतरी वेळ हा लाटांचा खेळ तो पहात होता.

एकाएकी तो उठला. आणि तप्त वाळूतून समुद्राकडे धावायला लागला. समोरून येणाऱ्या प्रचंड भितीएवढ्या लाटेने त्याचे लक्ष वेधले होते. तिच्यावर काही तरी लिहिले आहे असा त्याचा भास झाला. प्रतिमेनं पाठविलेले ते पत्र असावं असे त्यास वाटू लागले. त्या लाटेवरील 'प्रिय दिपक' एवढेच शब्द तो वाचू शकला. तोपर्यंत लाट त्याच्या पर्यंत येऊन पोहचली. क्षणात काय झाले त्याला कळलेच नाही. परंतु लाटेच्या जोरदार तडाख्याने तो खाली कोलमडला. पाण्यातून उठून उभे राहाण्याचे त्याच्यात सामर्थ्य नव्हते. कारण प्रतिमेचं हास्य त्या लाटांबरोबर खिदळत होतं. ज्याद्वारा तो ओढला गेला... आंतल्या भागात... अगदी समुद्राच्या तळाशी.

-*-

विद्यार्थी आणि सामाजिक बांधिलकी

देवेश्वर अनंत कासखंडीकर [M. Com.(III)]

सामाजिक बांधिलकी म्हणजे ज्या समाजात आपण राहतो त्या समाजाच्या उन्नतीसाठी झटणे, त्याचे दोष, त्याच्या उणीवा ह्या स्वतःच्याच असे मानून त्या हटविण्यासाठी, दूर करण्यासाठी प्रयत्न करणे आणि ते आपले कर्तव्य समजून करणे-म्हणजे बांधिलकी ! ह्या समाजात आपण राहिलो, वाढलो, मोठे झालो, त्याचे आपण काही ऋण मानायला पाहिजे व ते फेडण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे. दुर्दैवाने आज ही भावना विद्यार्थ्यांच्या मनात नाही. समाजाचा कणा म्हणजे विद्यार्थी, तरूण, युवक ! समाजातील भावभावनांचे निदर्शक म्हणजे तरूण मने. पण आज समाजाचे चित्र डोंळ्यापुढे उभे केल्यावर काय दिसते. ?

आजचे सामाजिक जीवन भोगवादी, स्वार्थी आहे. एक प्रकारची अलिप्तता त्यात जाणवते. समाजातील घटकांना आपण समाजाचे घटक आहोत हा विचार मानवतो, पटतो. पण समाजोत्थानासाठी, प्रगतीसाठी, उन्नतीसाठी हे घटक काही करत नाही. शिक्षित घटक स्वार्थी, सुखासाठी ह्यापलेले आणि अलिप्ततावादी आहेत तर अशिक्षित समाज देवभोळा, धर्मवेडा, जुन्या परंपरा, रितीरिवाजांना चिकटून राहणारा आहे. विद्यार्थी हा समाजातील, समाजजीवनातील, राष्ट्रजीवनातील एक महत्त्वाचा घटक. त्यामधील अस्वस्थता व असंतोष विविध कारणांनी, प्रसंगांनी बाहेर पडताना दिसत आहे. रोज वर्तमानपत्रातील विविध टिकाणी घडलेल्या घटनांचे चित्रण वाचताना असे लक्षात येते की निव्वळ विद्यार्थीहितासाठी यातील फार थोडी आंदोलने आहेत. बाकी आंदोलनामागील, घटनांमागील राजकीय स्वार्थ डोकावताना दिसतो. आजच्या विस्कळीत समाजाचे दर्शन रोज घडते आहे.

राजकीय परिस्थिती याहून भयंकर आहे. विविध पक्षोपपक्ष सत्तेच्या साठमारीत गुंतून पडले आहेत. त्या सर्वांना खुर्चीच्या सत्तेच्यालालसेने राष्ट्रहितापासून दूर नेऊन ठेवले आहे. शुद्ध निष्ठा असलेले फारच थोडे लोक आहेत. लोककल्याणाच्या गप्पा मारणारे पक्षबदलू एका रात्रीत साक्षात्कार झाल्यासारखे जेव्हा आपल्या निष्ठा बदलतात तेव्हा ह्या देशात परिपक्व लोकशाही आहे हे मानणे चुकीचे वाटते.

देशातील वाढती बेकारी, आपल्या हक्कांबद्दल 'अतिजागरूक' असलेला नि कर्तव्यांबद्दल बेफिकीर असलेला विद्यार्थी-वर्ग, त्यांच्या विध्वंसक चळवळी, विद्यार्थीवर्गाचा उपयोग राजकारणासाठी करणारे पुढारी, हे सर्व उद्याचा नागरिक कसा असेल त्याची जाणीव करून देतात.

भारतात एकंदर ८४ विद्यापीठे आहेत. ह्या पैकी बरीच विद्यापीठे केव्हाना केव्हा बंद असतात. नैसर्गिक आपत्तिमुळे बंद असलेली वगळता बाकी विद्यापीठांत विद्यार्थ्यांनी केलेल्या हिंसक चळवळी तो बंद करण्यास कारणीभूत ठरल्या आहेत. ह्यापैकी कित्येक विद्यापीठांसाठी कुलगुरू नियुक्त केलेले नाहीत. ज्या काही थोड्या ठिकाणी नियुक्त केले आहेत तेथे जाण्यास विद्यार्थ्यांच्या बेशिस्त वर्तनामुळे व असुरक्षिततेमुळे कोणी तयार नाही. अत्यंत खेदाची गोष्ट ही आहे की विद्यापीठे ही राजकारणांचे अड्डे बनले आहेत.

व्यवसायाभिमुख शिक्षण असावे ही मागणी सतत केली जात आहे. कसे व कोणते शिक्षण द्यावे म्हणजे पुढील पिढ्या आपल्या पायावर लवकर उभ्या राहातील आणि त्याच वेळेस त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वा-

चाही विकास होईल याबाबत योग्य ती पावले उचलली गेली नाहीत. शिक्षणपद्धतीतील बदल हे मंत्रिमंडळातील बदलांपेक्षाही सोपे झाले असून नवा शिक्षणमंत्री- नवी शिक्षणपद्धती अशी पद्धत रूढ होते की काय ही भीती वाटू लागली आहे. त्यात विद्यार्थ्यांचा नाहक बळी जात आहे. पंतप्रधानांनी अलि-कडील एका भाषणात, येल्या ६ महिन्यांत शिक्षण-पद्धतीत पुनर्रचना करण्यात येईल असे घोषित केले आहे. मध्यवर्ती सरकारने नियुक्त केलेल्या डॉ. मृद-लियार समितीने आपल्या अहवालात अशी शिफारस केली आहे की विद्यार्थी कृतीशील बनतील या दृष्टीने अभ्यासक्रमात भर देण्यात यावा. तर कोठारो समि-तीच्या म्हणण्याप्रमाणे कार्यानुभव व समाजसेवा या साठी अभ्यासक्रमात वेळ देण्यात यावा. समितीने एका ठिकाणी खेदाने म्हटले आहे की आजचा विद्यार्थीवर्ग आत्मकेंद्रित दिसून येतो, तो अभ्यासंतर गोष्टी शिकतो पण आचरणात आणत नाही.

ही परिस्थिती बदलायला पाहिजे. ती बदलायची असेल तर शिक्षणतज्ज्ञांनी, जागरूक पालकांनी, शिक्ष-णाशी संबंधित घटकांनी एकत्र येऊन समस्यांवर तोंडगा काढावयास पाहिजे. विद्यार्थ्यांसमोर आज आदर्श नाहीत, ते निर्माण व्हावयास पाहिजेत. केवळ निस्वार्थ बुद्धीने, समाजाच्या कल्याणची, उन्नतीची तळमळ असणारे कार्यकर्ते निर्माण व्हावयास पाहिजेत. विद्यार्थ्यांवर असे संस्कार झाले पाहिजे की समाजाच्या ऋणाबद्दल कृतज्ञ राहून तो ते फेडण्याचाहि प्रयत्न करील. आपण समाजाचे देणे लागतो हा विचार तो करील त्याप्रमाणे कृतीशील राहील. असा विचार करणे अर्थात सोपे आहे पण कृतीत आणणे कठीण आहे. जर या देशाचे भवितव्य उज्ज्वल करायचे असेल, तर ती कृती कठीणाची सोपी मानून केली पाहिजे. समाजाचा कणा म्हणजे विद्यार्थी असे म्हटले जाते. समाजाच्या प्रकृतीचे निदर्शक म्हणजे विद्यार्थी, ह्या समाजातील बदलांना सामोरा जाणारा विद्यार्थी जर सामाजिक वाघिलकी मानत असेल तर ह्या युद्धात यशस्वी होऊ शकेल.

विद्यार्थ्यांनीही सामाजिक जबाबदारीचे भान ठेवून आपले आचरण ठेवले पाहिजे. दुसरे वाईट वागतात म्हणून 'मला कुणी बोलू नये' हे समर्थनही पटण्या-सारखे नाही. उकीरड्यावर उगवली तरी तुळस ही तुळसच असते निवडुंग होत नाही. म्हणून विद्यार्थ्यांनी विध्वंसक, अभिरुचिहीन, केवळ आंदोलनात्मक अशा गोष्टींच्या आहारी जाता कामा नये. सूर्य तापतो हे खरे पण तो जगाला प्रकाशही देतो आणि रात्रीचा अंधार दूर करण्यासाठी चंद्राला तेजही देतो. म्हणून आजच्या विद्यार्थ्यांनी तर विशेष जागरूकतेने, डोळमपणाने, विचारपूर्वक आपल्या जीवनाची, ध्येयाची जडणघडण केली पाहिजे.

सर्वोत्कृष्ट, नवीन,
गॅरंटेड घड्याळे मिळण्याचे
विश्वासपात्र एकमेव ठिकाण

प्रफुल्ल वॉच कंपनी

पंजाब वॉके शेजारी, जळगाव.

अवश्य भेट द्या !

अजिंठा * १९७८/७९

शैक्षणिक क्षेत्रातील स्त्री - एक दुर्लक्षित घटक

प्रा. सुभाष द. भोळे (M. Com.)

कोणत्याही समाजाचा विकास हा त्या समाजात स्त्रियांचे स्थान कसे आहे या गोष्टीवर मोठ्याप्रमाणात अवलंबून असतो. राष्ट्रीय जीवनात स्त्रिया कोणता भाग उचलतात यावर त्या राष्ट्राचा विकास बऱ्याच अंशी अवलंबून असतो. विविध देशांच्या विकासाच्या विविध अवस्था असतात. त्या अवस्थेतील स्त्रियांचे कार्य यात बरेच साम्य आढळून येते. स्त्रियांच्या वाढत्या कार्यक्षेत्राबरोबर देशाची प्रगतीदेखील वाढत जाते. म्हणूनच अनेक देशांत राष्ट्रीय स्वातंत्र्याचा लढा आणि स्त्रीमुक्ती - लढा हे हातातहात घालून चाललेले दिसून येतात.

भारतीय घटनेमध्ये स्त्री-पुरुष समानता काय-द्याने मान्य झालेली आहे. नवस्वतंत्रराष्ट्राच्या दृष्टीने ही एक उल्लेखनीय अशी प्रगतिशील बाब असली तरी कायद्यातील स्त्रीचे स्थान आणि व्यवहारातील स्थिती यातील तफावत कुणालाही विचार करायला लावण्याएवढी मोठी निश्चित आहे.

राष्ट्राच्या उभारणीमध्ये स्त्रियांचा फार मोठा हातभार आहे. आज सर्वसाधारणपणे ९०% काम-करी स्त्री खेड्यातून काम करीत आहे. शेतातील कामामध्ये ८०% स्त्रिया काम करीत आहेत. आपल्या देशात एकूण लोकसंख्येमध्ये जवळजवळ ५०% स्त्रियांची संख्या आहे. ही लक्षात न येणारी सुप्त शक्ती योग्य दिशेने वापर केल्यास राष्ट्रीय विकास अधिक वेगाने घडवून आणता येईल. परंतु दुर्दैवाने आपण या निम्म्या राष्ट्रीय शक्तीचा पाहिजे तसा उपयोग करून घेऊ शकत नाही. यासाठी पुढील कारणे प्रामुख्याने दिसून येतात :-

- १) स्त्रियांमध्ये आढळून येणारे निरीक्षरतेचे जास्त प्रमाण.
 - २) ज्या कामामध्ये शारीरिक श्रम जास्त आहे अशा कामात स्त्रियांची शक्ती उपयोगात आणली जाते.
 - ३) स्त्रियांमधील तांत्रिक शिक्षणाचा अभाव.
 - ४) सामाजिक चालीरीती आणि गैरसमज.
- वरील मुद्द्यांचा सखोल विचार केला असता पुढीलप्रमाणे माहिती आढळून येते.

स्त्रिया व शिक्षण -

शिक्षणाच्या कल्पनेने अद्याप भारतात पाहिजे तसे मूळ धरलेले नाही. सामान्य स्त्रियांच्या शिक्ष-णाचे भारतीय चित्र अद्याप किती अंधारलेले आहे हे खालील आकडेवारीवरून समजून येते.

१९५१- ८% साक्षर स्त्रिया होत्या.

१९७६- १९% साक्षर स्त्रिया होत्या.

ही साक्षरता प्राथमिक शिक्षणाच्या प्रसारामुळे ६ ते १४ वयोगटामध्ये वाढली. बहुसंख्य निरक्षर स्त्रिया १५ वर्षांच्या वरच्या वयोगटामध्ये आहेत.

जिल्हा पातळीवर विचार केला असता देशातील ३५२ जिल्हापैकी-

८३ जिल्ह्यात ५% कमी निरक्षरता.

५८ - " - ५ ते ७% - " -

५५ - " - ७ ते १०% - " -

आढळून येते. त्यामुळे ग्रामीण स्त्रियांच्या साक्षरतेचे प्रमाण १० % पेक्षाही कमी भरते.

ग्रामीण विभागातून काम करणाऱ्या स्त्रियांचे प्रमाण ९२ % आहे आणि शहरी विभागात काम करणाऱ्या स्त्रियांचे प्रमाण ६६ % आहे व विशेष म्हणजे ह्या सर्व स्त्रिया निरक्षर आहेत. स्त्रियांच्या शिक्षणातील या मागासलेपणाची भरपाई कशी करावयाची हा प्रश्न सोडविता आला नाही तर विकासाचाही प्रश्न सुटणार नाही.

श्रमप्राधान्य असलेल्या कामातच स्त्रियांची निवड केली जाते-

स्त्रियांमध्ये निरक्षरतेचे प्रमाण जास्त असल्याने त्यांच्या शक्तीचा वापर श्रमप्राधान्य असलेल्या कामातच होतो. त्यामुळे उद्योगधंद्यांमध्ये त्यांना संघी मिळत नाही. याचे आणखी महत्वाचे कारण म्हणजे उद्योगधंद्याचे अपाट्याने होत चाललेले यांत्रिकीकरण हे होय. यंत्र आले की कुशल काम-कऱ्यांची जरूरी पडते आणि या प्रक्रियेत सामान्यतः अकुशल असलेल्या स्त्रिया हमखास नोकरीवरून कमी केल्या जातात.

तांत्रिक शिक्षण व स्त्रिया -

फक्त कापडउद्योग विचारात घेतला असता असा निष्कर्ष आढळून येतो की, १९५२ ते १९६९ या कालात स्त्री कामगारांची संख्या ९५००० वरून ५१००० पर्यंत घसरली यांत महत्वाचे म्हणजे स्त्रियांमध्ये असलेल्या तांत्रिक शिक्षणाचा अभाव होय.

सध्या उपलब्ध असलेल्या आकडेवारीवरून तांत्रिक शाळा, कॉलेजमध्ये स्त्रियांची संख्या केवळ २ % आहे, याउलट ज्युनिअर कॉलेजमध्ये मुलींची संख्या ८५% आहे.

आपल्या जळगाव जिल्ह्याचा विचार केला असता पॉलिटेक्निक कॉलेजमध्ये ६०० विद्यार्थी

आहेत. यात फक्त २ (दोन) विद्यार्थिनी आहेत. I. T. I. (आय. टी. आय.) मध्ये एकही विद्यार्थिनी नाही.

यावरून आपणास असे म्हणता येणार नाही की मुलींचा तांत्रिक शिक्षणाकडे कल नाही. कारण बऱ्याचशा विद्यार्थिनींना तांत्रिक शिक्षण घ्यावेसे वाटते परंतु घरगती, सामाजिक अडचणीमुळेच स्त्रिया तांत्रिक शिक्षण घेऊ शकत नाहीत. तरी तसा सामाजिक बदल आपण घडवून आणला पाहिजे.

सामाजिक रूढी आणि गैरसमज -

लग्नाच्या वाजारात नवरा मुलगा अधिक शिकलेला असावा हा संस्कार मुलींच्या शिक्षण-क्रमाच्या आड येतो. मुलीचे अधिक शिक्षण झाले तर उद्या तिचे लग्न कसे जमायचे हा पालकांना प्रश्न पडतो. काही म्हणजे त्या परिश्रमाची जड कामे करू शकत नाहीत. म्हणून त्यांना पुरेसा रोजगार मिळू शकत नाही. खरे पाहता शरीरशास्त्र आणि आरोग्य शास्त्र यांच्या दृष्टीने पुरुषांपेक्षा स्त्रियांची प्रकृती मूलतः अधिक सहनशील आणि रोगराईला अधिक प्रतिकार करणारी असते.

पाठ्यपुस्तकात आर्यसंस्कृतीपासून स्त्रियांची जी सांस्कृतिक पातळी दाखविली आहे ती पुरुषांच्या मानाने फारच कमी दर्जाची आहे. दुसरा मुद्दा असा की, स्त्रिया व पुरुष जे उद्योगधंदे करताना दिसतात, त्यात पुरुष जवळजवळ ५० (पन्नास) निरनिराळी कामे करताना दिसतात, परंतु स्त्रियांची कामे घरकामाच्या स्वरूपाचीच आहेत. कामाच्या या ठराविकपणामुळे स्त्रीचे स्थान घरातच आहे. आणि घरकाम हाच तिचा प्रमुख उद्योग आहे अशी प्रचलित समजूत पुढे रेटली जाण्याची शक्यता आहे शिवाय मुलींच्या महत्वाकांक्षांना खीळ घालून त्यांच्या आयुष्याबद्दलच्या स्वप्नांना मर्यादा पडण्याचा धोका संभवतो ती वेगळाच.

वरील दर्शविलेल्या कारणांमुळे आपल्या देशात स्त्री उद्योजकही निर्माण होऊ शकत नाहीत. त्यामुळे

स्त्रियांना प्रगतीत आपला प्रमुख वाटा उचलता येत नाही. यासाठी सरकारी यंत्रणा प्रभावी केल्यास स्त्री-शिक्षणात खूपच सुधारणा घडवून आणता येईल. कायदे, मार्गदर्शन केंद्रे, आर्थिक सहाय्य, शिष्यवृत्त्या मोफत पुस्तके व इतर शैक्षणिक साधने उपलब्ध करून देणे हे बहुतांशी सरकारचे काम आहे. समाजात शिक्षणाच्या निमित्ताने स्त्री-पुरुषांचे एकत्र येणे अमान्य आहे आणि म्हणून मुलींना जमेल तेवढे अलगपणे शिक्षण देण्यात येते.

धर्मबंधनामुळे मुलींचा विवाहही लवकरात लवकर उरकावयाचा असल्याने त्यांच्या शिक्षणात खंड पडणे अपरिहार्यच असते.

प्रथम वडिलांचा अधिकार. पुढे नवऱ्याचा अधिकार अशा रूढीने बांधलेल्या अधिकारक्षेत्र समान-तेला वाच कुठे उरतो? मग मुलींच्या शिक्षणावर व्यर्थ खर्च कशासाठी करावयाचा? बरे मुलीला विद्याभूषित केली आणि तेवढ्याने चळून जाऊन तिने परजातीच्या वा परदेशी मुलाशी विवाह केला तर? तिच्या विद्येचा उपयोग अनाठायीच नाही का व्हावयाचा?

मुलींना शिक्षण द्यावयाचे व लग्नाच्या वेळी पुन्हा हुंडा तयार ठेवावयाचा म्हणजे दुप्पट खर्च! शिवाय लग्नानंतर स्त्रीने गृहकृत्यच उपसायचे असेल तर शिक्षणावर एवढा पैसा का म्हणून उधळायचा? कर्तव्यदक्ष स्त्री व कर्तव्यदक्ष माता होण्यासाठी इतक्या शिक्षणाची आवश्यकताच काय? शिक्षणाने फुगारून जाऊन पारंपारिक गृहकर्तव्यात स्त्री उणी पडली तर? पुरुषावर तिने अधिकार गाजवावयास सुरुवात केली तर? अशी कितीतरी दुखणी-वहाणी दिसून येतात.

स्त्रियांविषयी हे गैरसमज दूर झाल्यास समानतेलाही चालना मिळू शकेल. तसेच सामाजिक परिवर्तनही घडवून आणले जाईल. जेणेकरून स्त्री ही सुलभरित्या हवे ते शिक्षण घेवू शकेल.

काही ठिकाणी स्त्रिया यशस्वी रीतीने नोकरी करताना दिसतात. तसेच वकील किंवा डॉक्टर अशा व्यवसायात यशस्वी झालेल्या स्त्रिया दिसतात. आणि काही काही लहानमोठे उद्योगधंदेही महिलांनी चालविलेले दिसतात. चिकाटी आणि धडाडी यांच्या जोरावर पुरुषांप्रमाणे स्त्रियाही यशस्वी होणे हे सहज शक्य आहे. किंबहुना काही क्षेत्रे महिलांनाच अधिक सोईस्कर आहेत आता तर गिर्यारोहण, विमानोड्डाण अशा क्षेत्रातही महिला दिसू लागल्या आहेत याबद्दल त्या त्या क्षेत्रातील यशस्वी महिलांचे खरोखरच अभिनंदन केले पाहिजे.

वणवा

गर्द हिरव्या सर्द रानी
धूमसतो वणवा मुका
वितळल्या रक्तातला तो
सूर्यही झाला फिका.

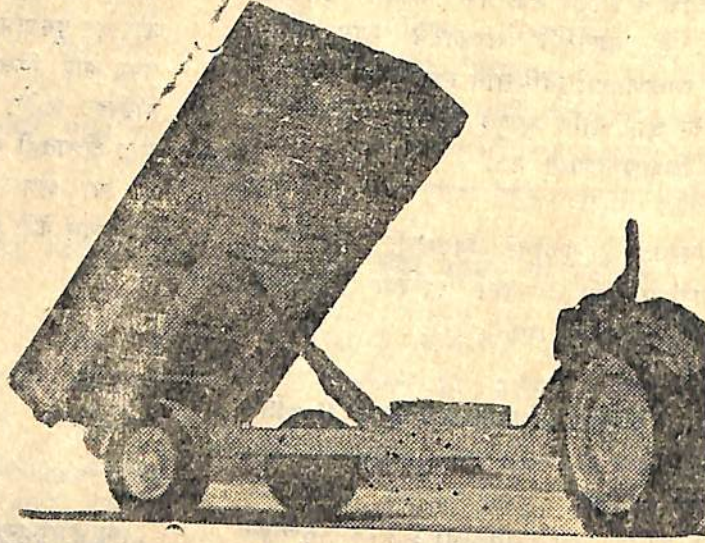
शब्द सुकले, गीत चुकले
दशदिशा अंधारल्या
फाटल्या हृदयात साऱ्या
दुःखवेणा दाटल्या.

नजर घेते धाव, बघण्या
क्षितिज रेखा पुसटशा
उसवले आभाळ माथी
सांडल्या काळ्या निशा

प्रफुल्ल चिकेकर
(S. Y. B. Com.)

आकर्षक डिझाईन व मजबूत पोलादी बांधणीचे
- एकमेव अष्टपैलू ट्रेलर -

प्र प्रविण ट्रेलर

प्रकार -

३ टनी टिपींग ट्रेलर

३ टन, ५ टन, ६ टन, टिपींग व नॉन टिपींग तसेच दोन चाकी व चार चाकी
८ टनी (खास ऊसासाठी) बनविले जातात

वैशिष्ट्ये -

- गॅरंटी व सर्व्हिस
- मनपसंत टायर साईज ९००×१६, ७. ५०×२०, ८. २५×२०
- बॉडी उंची १-६' २-०' २-६' ३-०' आपल्या गरजेनुसार
- हेवी ड्यूटी अॅक्सल

निमति :

प्रविण मेटल वर्क्स

८, पोलन पेठ, जळगाव.

☎ नं. ४०७५ व ४६६२

भक्ती

रामदास वालजी उर्फ तात्या सिगनूरकर
म. जे. कॉलेज कार्यालय

श्री मद्भगवद्गीतेने भक्ती विषयाला फार महत्त्व दिले. ही गीता म्हणजे भारतरूपी कमलाचा दिव्य सारभूत सुगंध असून, ती श्रीकृष्णांनी आपला प्रियसखा आणि शिष्य जो अर्जून त्यास सांगितली आहे. तिच्या पवित्रपणाला दुसऱ्या कशाची उपमा देता येणे शक्य नाही आणि सर्व जीवांना आत्मकल्याण साधून घेण्याचे हे एक मंगल कार्यालयच आहे. जसे लोणकडे तूप सर्वांनाच आवडते, तथैव विस्तु पुरुष या ग्रथाची सर्वकाल अपेक्षा करतात, आणि भाविक भक्तिजन तर त्याच्या श्रवणाविषयी निरंतर आतुर होऊन राहतात.

ज्ञान, कर्म आणि भक्ति हा त्रिवेणीसंगम गीतेत सांगितला आहे.

भक्ती ही ज्ञानाला पूरक आहे. याभक्ति-योगात अंधश्रद्धेचा, भोळसटपणाचा स्पर्शही होऊन देण्याची दक्षता घेणे आवश्यक असते. भक्तियोग हा विवेकज्ञानावर आधारलेला आहे. व्यावहारिक कर्तव्ये पारमार्थिक दृष्टीने कशी करावी हे विवेक-ज्ञानाने आपणास समजते. आपले शरीर हे नवछिद्रांचे वारूळ असून त्यात विषयवासनांचा सर्प यापैकी कोणत्या द्वाराने चोखून प्रवेश करील याचा नेम नसतो. तो एकदा शिरला की, परमार्थाची हानी झालीच म्हणून समजावे.

साधकाने शम-दम, समता-सहिष्णुता, भूतदया, भगवद्भक्ति इ. सद्गुणांची जोपासना व संवर्धन कर-ण्याचा आटोकाट प्रयत्न केला पाहिजे. भक्ती हा सर्व सद्गुणांचा राजा अगर मुकुटमणी असून भक्तीच्या मध्याविद्भोवतीच इतर सद्गुण

त्याच्या आश्रयाने वावरत असतात. ही भक्ती " चक्रोर्गे चंद्रमन बेळगिन चिते " या शब्दात वर्णन केल्याप्रमाणे, अनन्य स्वरूपाची असली पाहिजे. आपली सर्व कामे निरंकार बुद्धीने, फलासक्ति सोडून सर्व-भावाने ईश्वराला समर्पण करणे यातच भक्तिचे तसेच नैष्कर्म्यसिद्धीचे रहस्य सामावलेले आहे.

भक्त प्रेमाने व श्रद्धेने ओथंबलेला असतो. तो जे काही करतो ते ईश्वरविषयक प्रेमाच्या भरात करतो.

जो दुसरीकडे चित्त न जाऊ देता निरंतर माझे स्मरण करतो, त्यास मी मुलभ आहे, म्हणजे त्याला कष्ट तपश्चर्या करावी लागत नाही. भक्त ईश्वर-वियोगात प्राण धारण करू शकत नाही. त्याला निरंतर ईश्वराचे सन्निधान असते. "

येषां त्वन्तगतं पापं जनानां पुण्यकर्मणाम् !
ते द्वन्द्वमोहनिर्मुक्ता भजन्ते मां दृढव्रताः ॥ अ ७
श्लोक २८.

" पूर्वं प्रमादद्रोही प्रायश्चित्तरूप पुण्यकर्म केले व त्यामुळे ज्याच्या पापकर्मांचा अंत झाला ते सुसं-स्कारी जीव द्वंद्वमाहात फसत नाहीत. ते ईश्वर-भक्तीचे दृढव्रत धारण करतात. "

अन्तकाले च मामेव स्मरन्मुक्त्वा कलेवरम् ।
यः प्रयाति स मद्भावं याति नास्त्यत्र संशयः ॥
अ. ८/५

प्राणान्त होताना ईश्वराकडे ज्याची मनोवृत्ति लागली त्याने आयुष्यच लेखी लावले असे ठरते. यास अगोदर अभ्यास असणे जरूरीचे असते.

भक्त्या त्वनन्यया शक्य अहमेवंविधोऽर्जुन ।

जातुं द्रष्टुं च तत्त्वेन प्रवेष्टुं च परंतप ॥ अ. ११-५४

“ जो कोणी माझी अनन्यभक्ति करील, आपले मन कामनेकडे जाऊं देणार नाही त्याला माझे यथार्थ ज्ञान, दर्शन व शेवटी स्वरूपाची प्राप्ती पण शक्य आहे. ”

मय्येव मन आधत्स्व मयि बुद्धि निवेश्य ।

निवसिष्यसि मय्येव अत ऊर्ध्वं न संशयः ॥

अ. १२-८

“ मनाने केवळ साकार रूपाचे चिंतन करावे. बुद्धीने निश्चय करावा. याप्रकारे मन बुद्धी इतर विषयाचे चिंतन विवेचन सोडून सगुण साकार परमेश्वर स्वरूप चिंतनात तल्लीन झाली की, मग त्या भक्तास मुक्ति मिळण्यास संशय उरत नाही. ”

योग, कर्म व ज्ञान या तिन्ही मार्गापेक्षा भक्ति-मार्ग श्रेष्ठ आहे. देवाच्या प्रेमसुखाचा लाभ भक्ति-मार्गात मिळतो.

“ प्रेम नये, बोलतां, सांगता दावितां ।
अनुभव चित्ताचित्त जाणे ”

खरे प्रेम हे भक्तीमार्गातच आहे.

“ भक्ती प्रेम सुख नेणवे आणि का । पंडित
वाचकां ज्ञानियासी ” ॥

— तुकाराम

भक्तीमध्ये ज्ञानी अगर अडाणी असा मूळीच भेदभाव नाही.

योग, कर्म व ज्ञान या तिघांचा समावेश भक्ती-मार्गात होतो. योगमार्ग, कर्ममार्ग, ज्ञानमार्ग व भक्ती-

मार्ग हे चारही मार्ग एकाच झाडाच्या फांद्या आहेत. चारही बाजूंनी पाऊस आला तरी त्याचे चारही बाजूंचे पाणी एकाच ठिकाणी समूद्रात येऊन मिळते त्याचप्रमाणे या चारही मार्गांचा संगम एकाच ठिकाणी म्हणजे परमेश्वराच्या ठिकाणी होत असतो. भक्तीमार्गाचे अवलंबन कोणासही केव्हांही करता येते.

इतका भक्तीमार्ग सुलभ आहे व “ त्या भक्तांचा योगक्षेम मी चालवितो ” असे श्रीकृष्ण भगवान गीतेत सांगतात.

गीतेत श्रीकृष्णांचे पुष्कळसे उद्गार भक्तिपर आहेत.

पुढील श्लोक पहा :-

- १) तमेव शरणं गच्छ सर्वभावेन भारत ।
- २) सर्वधर्मात्परित्यज्य मामेकं शरणं ब्रज ।
- ३) य इमं परमं गुह्यं मद्भक्तेषु भिधास्यति ॥
- ४) “ अर्जुना, सर्वप्रकारे त्या ईश्वरालाच शरण जा. ”
- ५) “ सर्व धर्मांना सोडून मला एकट्याला शरण जा. ”
- ६) “ जो पुरुष माझ्यात अतिशय श्रद्धा ठेवून, माझ्या भक्तांना गुह्य ज्ञान सांगेल, तो निःसंदेह मलाच प्राप्त होईल. ”

वरील साधनास गुरुशिष्य दोघेही ईश्वरविषयक परम भक्तिसंपन्न असणे जरूरी आहे.

भगवान श्रीचक्रधर स्वामींनीही “ आताप्रति बोलावे ” व इतराविषयी “ लोहो पाणी मिळिले ऐसे होऊनी असावे ” या वचनांनी तेच निरूपिले आहे.

भगवान व साधुसंत यांनी एकमुखाने भक्तीचाच पुरस्कार केला आहे.

पशुपेक्षा मानव जातीला अधिक ज्ञान असते व त्याला हा भवाब्धि तरूनही जाता येतो. भवसागर तरण्यास भक्ती हा सुलभ व सोपा उपाय आहे.

मय्यावेश्य मनो ये मां नित्ययुक्ता उपासते ।

श्रद्धया परयोपेतास्ते मे युक्ततमा मताः ॥

अ. १२-२

ज्यांनी परमेश्वरात मन लावले आहे, त्यायोगे जे भक्तियोगाने युक्त आहेत त्यांनी परमेश्वर भक्ती-मुळे लाभणाऱ्या प्राप्तीचा चांगला योग साधला आहे.

निराकार परमेश्वराची जे उपासना करतात, कोणाला दुःख पोहचणार नाही असे आचरण व चिंतन करतात, असे निराकार भक्तसुद्धा साकारालाच पोहचतात, कारण कर्मनाश, अविद्यानाशादि करणे, हे अवतारांनाच करावे लागते.

अव्यक्तगती मनुष्याला सुखाने प्राप्त होत नाही. शब्द, अपरोक्ष, सामान्य व विशेष या चारी ज्ञानात काळ व कष्ट अधिक आहेत तसे प्रेमी भक्ताला नाहीत. प्रेमी भक्त सर्व ईश्वरार्पण करतो म्हणजे त्यांच्याकरिता व त्याच्या आज्ञेने करतो. ईश्वरात मन लावलेल्या भक्ताचा या भवाब्धीतून भगवान उद्धार फार लौकर करतात व भक्ताला कष्ट पोहचणार नाही, अशा रीतीने त्याची काळजी घेतात.

“ योगश्चित्तवृत्तिनिरोधः ॥ ” मनाच्या चंचल वृत्त्यांचे नियमन करणे योग आहे. मन एकाग्र करून कोणत्या देवतेचे चिंतन करावयाचे हे साधकाच्या इच्छेवर अवलंबून आहे.

श्रेयो हि ज्ञानमभ्यासाज्ज्ञानाद्ब्रह्मानं विशिष्यते ।

ध्यानात्कर्मफलत्यागस्त्यागाच्छान्तिरन्तरम् ॥

— अ. १२/१२

अमर जसा प्रकाशावर मुग्ध असतो तसा भक्त सगुणसाकार ईश्वर स्वरूपावर मुग्ध होतो. त्याला

त्या स्वरूपाचे दर्शन सन्निधानच हवे असते. कर्मफळा-कडून पूर्णपणे मन निवृत्त झाले की, खरेखुरे मन शांत होते आणि त्यायोगे मुक्ती मिळण्यास अत्यंत सुलभ जाते.

जो खरा मुमुक्षु असेल त्याच्या ताव्यात मन, बुद्धी, इंद्रिय व देह हे सर्व पूर्णपणे असावयास हवे व परमेश्वराच्या ठिकाणी परम श्रद्धा हवी. ज्यांच्या ठिकाणी या गुणाचा उदय झाला नाही तो वाह्य अवडंबराने कितीही मोठा साधू व भक्त वाटत असला, त्याने लोकास कितीही भुरळ पाडली, ज्ञानाच्या कितीही गप्पाझोडल्या तरी त्यापासून मोक्ष दूरच राहिल.

ते गुण असे :-

- १) कोण्याही प्राण्याविषयी त्यांच्या मनात द्वेष असू नये.
- २) प्राणिमात्राच्या ठिकाणी मित्रभाव असावा.
- ३) त्याचे अंतःकरण कठोर असू नये.
- ४) तो ममत्वरहित असावा.
- ५) अहंकार शून्य असावा.
- ६) स्वतःप्राप्त होणाऱ्या सुखदुःखाला समान मानणारा असावा.
- ७) क्षमाशील असावा.
- ८) निरंतर संतुष्ट राहणारा असावा.
- ९) ईश्वराकडे ज्ञानशक्तीने किंवा प्रेमशक्तीने त्याचे मन जोडले गेले असावे.
- १०) इंद्रिय, मन, बुद्धी व देह यावर ताबा असावा.
- ११) दृढ निश्चयाचा असावा.
- १२) मन बुद्धीला वश करून ज्याने ईश्वरचित्तना-कडे त्यांना जोडले आहे, असा असावा.

दुःखिताला सडुपदेश करून त्याचे मन व्यसनातून कमी करून परमेश्वरभक्तीकडे वळवावे म्हणजे त्याची दुःखनिवृत्ति होऊन त्याला खरे समाधान मिळेल.

अजिठा १९७८/७९

३५

संसारात असलेली आसक्तीच हर्ष, अमर्ष भय उद्वेगाचे कारण असते. ती दूर झाली की, जगाशी संबंध तुटल्यासारखा होतो.

ज्याला यथार्थ ज्ञान होते त्याला मोह कसला ? ज्याला ईश्वराविषयी ज्ञान होते तो सर्वविद होय. मन, बुद्धी, इंद्रिये या सर्वांनी ईश्वराचीच भक्ती करतो. मनाने त्याचेच चिंतन, बुद्धीने त्याच्याच तत्त्वाचा निश्चय, इंद्रियापैकी बाग् इंद्रियाने त्याचीच स्तुती, कर्ण इंद्रियाने त्याच्याच स्तुतीस्तोत्र लीलाचे श्रवण, नेत्र इंद्रियाने त्याचेच दर्शन, पायांने त्याच्या पवित्र स्थानाकडे जाणे, हाताने त्याचीच सेवा, या प्रकारे सर्व इंद्रियांना तो तिकडेच लावतो, म्हणजेच तो परमेश्वराचा सर्वभावाने अनन्यभक्त बनतो.

खरा भक्त निंदास्तुती सारखी समजतो, स्तुती केली तरी प्रसन्न होत नाही, निरंतर मौन धारण करतो. उदरनिर्वाहार्थ जे मिळून जाईल त्यावर सतुष्ट राहतो, ज्याची सदा एकाग्रवृत्ति राहते आणि ईश्वर-भक्तीत जो तल्लीन असतो तो भक्तयोगी ईश्वरास प्रिय आहे.

भक्ती करणारा भक्त हा अनन्यच असतो.

भक्त म्हणजे देव व भक्त यात दुजेपणा नसणे.

तुका म्हणे येथे नाही भिन्नभाव ।

भक्त तोचि देव देवभक्त ॥

देव, भक्त हे शब्द जरी निरनिराळे असले तरी दोघांचे हृदय एकच असते. एका दिव्याने दुसरा दिवा लावला तरी पहिल्या दिव्याचा दिवेपणा काहीही कमी होत नाही;

सन १९३१ साली, विलायतेस जाताना राज-पुताना ब्रीटीवर महात्माजींनी, " प्रार्थनेचे महत्व " या विषयावर सुन्दर प्रवचन केले. त्यातील बोध प्रत्येकाने मनन करण्यासारखा आहे.

गांधीजी म्हणतात:- " कोणत्याही अडचणीच्या प्रसंगी परमेश्वराची प्रार्थना केल्याने मला माझा मार्ग दिसला आहे शरीरांला जशी अन्नाची जरूरी आहे, तशी आत्म्यास प्रार्थनेची जरूरी आहे यात फरक इतकाच की, अधिक अन्न खाल्यास अपचन होते. प्रार्थनेची गोष्ट त्याच्या अगदी उलट आहे. तुम्ही जितकी अधिक प्रार्थना कराल, तितकी तुमच्या आत्म्याची अधिक उन्नती होईल, व तुमच्या मनाचे अधिक समाधान होईल. मानसिक स्वास्थ्य लाभणे यारखी व्यवहारात महत्वाची दुसरी कोणती गोष्ट आहे ? आणि हे स्वास्थ्य तुम्हास प्रार्थनेनेच मिळेल. चित्त निर्भय आणि आनंदमय करण्यास प्रार्थनेसारखा दुसरा उपाय नाही. सत्यशोधना-इतकीच किंवा त्याहीपेक्षा अधिक प्रिय अशी कोणती एकच गोष्ट मला वाटत असेल तर ती म्हणजे " परमेश्वर-प्रार्थना " होय.

★

कारखाना

एका कारखान्यातील ते आख आणि

त्याच्या भोवती फिरणारे ते चाक फिरत असतात,

एकमेकांची क्षणिक जवळीक घेऊन...

स्वतःच्या मर्यादा ओळखून.

फिरवीत असतात.....

गतिशिलता कायम राखण्यासाठी !

फिरत असतात,

स्वतःच्या श्रद्धा व विश्वासांची

दातेरी उंची ठेवून,

सहृद्यतेच्या माणुसकीची खोली घेऊन.

आणि त्या चक्रातील काही दात,

तुटून पडतात,

तेव्हा थांबते गती

आणि सारा कारखाना...

- दिलीप चौधरी

S. Y. B. A.

मन्सारामबुवा

कैलास सार्वेकर (S. Y. B. A.)

आमच्या गावच्या मन्सारामबुवांचं जीवन म्हणजे एक कथाच आहे पहा. अगदी रोपॅटिक कथा तसा वयात तो काही तरूण नव्हता. असेल पंचेचाळीशीच्या घरात. बोट बोट दाढी ठेवली होती; कत्री कधी देवध्यानाच्या गोष्टींचा आव आणायचा म्हणून तो बुवा. सारेच लोक त्याला मन्सारामबुवा म्हणून ओळखायचे. अगदी लहाना-पासून म्हातान्यापर्यंत तरूण वयातच त्याची पत्नी वारली. पत्नीच्या थोड्याच दिवसांच्या सहवासात तिनं एक गोंडस मूल त्याच्या हवाली केलं अन् विचारी वैकुंठाला गेली. मुलगाही मन्सारामबुवा म्हातारा होईपर्यंत जिवंत राहिला आणि एका दिवशी आपल्या आईच्या पावलावर पाऊल ठेवून निघून गेला. ज्या मुलाच्या भरवशावर विचाऱ्या मन्सारामने पुन्हा लग्न केले नाही तोच त्याला साडून गेला व आता वृद्धत्व आल्याने मन्सारामला लग्न करणे अशक्यच बनले. वरं ' देवलांच्या शारदे'चा काळ असता तर तो गाष्ट निराळी. जास्तीत जास्त चार लोक असलेल्या मन्सारामच्या घरातील दोन लोकांनी लवकरच राम दिल्याने आता फक्त दोनच उरले त्याच्या घरात. एक तो आणि एक त्याच्या मर्त्य पत्नीची सासू अर्थातच त्याची म्हतारी आई.

घरात दोनच जीव असल्याने फारसे कष्ट करण्याचे त्याच्या नशीबी आले नव्हते पण घरी काहीही शेतीवाडी नसल्याने किमान दोन पोट भरण्यासाठी तरी मन्सारामला हात पाय हलवणे भाग पडे. तसा तो फार आळशी पण बुद्धीनं मोठा चतूर होता. आमच्याच गावच्या एक खटल्यात तो कामाला राहिला महिन्याने. मालकाची असामी दांडगी असल्याने कामाला बरेच सालदार व महिनदार होते. अर्थातच आवाका मोठा असल्यामुळे मालकाला त्यांच्या-

कडे लक्ष देणे जमत नव्हते. मालकाजवळ बरोबर पांलीशी मारून मन्साराम त्याचे मन जिंकून घ्यायचा. त्याच्या ह्या हुणारीनंच साऱ्या महिनदारांची लीडर-शिप मालकाने त्याच्याकडे सोपविली. लीडरशिप मिळाल्याने जड काम आले रे आले की मन्साराम एखाद्या गरीब विचाऱ्या सालदारावर ढकलायचा. तो विचारा निमृटपणानं ते काम करायचा. मन्साराम मुद्दाम हलकं काम घेवून तेही कसं तरी पुरं करायचा. नांगरटीच्या दिवसात झापडातले बैल चारायचे काम आपल्याकडे घ्यायचा व दिवसभर दुसऱ्यांना नांगरटी-साठी कामाला जुंपायचा. आपण मात्र दिवसाच्या तेवढ्या वेळात असेच आलतू फालतू काम काढायचा. बैल चरायला सोडतांना अर्थातच भल्या पहाटे म्हणजे जवळ जवळ साडे तीन-चार च्या सुमारास त्याला बैल घेवून जावे लागे. अशा वेळी रानात कोणीच नसल्याने हा मालकाच्या शेतात तर एखाद्या-वेळी शेजाऱ्याच्या शेतात बैल सोडून आरामशीर झोप घ्यायचा व सूर्य उगवायच्या आत बैल घरी आणून बांधून ठेवायचा. शेतात काम चालू असताना मालक जर शेतात फेरी मारण्यासाठी आला तर मुद्दामच त्याच्या मागे मागे गोंडा घाळायचा. मग मालक फिरता फिरता दमला म्हणजे एका झाडा-खाली त्याला बसवून, त्याच्याकडून विडो घेवून ती ओढता ओढता सटर-फटर गप्पा सोडायचा. मग एक-दम भानावर येवून, " बापरेऽ गच्छीच टाईम झाला ! चाला भो; आज एवढं वहित झालं पाहच्य " असे म्हणून उठायचा. मालकासमोर मुद्दाम जोरजोरानं ओत हाणून मला कामाचा किती ओढा (काळजी) आहे असे नाटक करायचा. एखाद्या रात्री धान्याचं एखादं पोटं कातं करायचा तर, एखाद्यावेळी मालकाच्या घरच्या किराणा सामानातूनच आपल्या घरच्यासाठी तेल-मीठ चोरायचा. असा हा मन्सारामबुवा चतुर, चोरटा तर

संसारत असलेली आसक्तीच हर्ष, अमर्ष भय उद्देगाचे कारण असते. ती दूर झाली की, जगाशी संबंध तुटल्यासारखा हातो.

ज्याला यथार्थ ज्ञान होते त्याला मोह कसला ? ज्याला ईश्वराविषयी ज्ञान होते तो सर्वविद होय. मन, बुद्धी, इंद्रिये या सर्वांनी ईश्वराचीच भक्ती करतो. मनाने त्याचेच चिंतन, बुद्धीने त्याच्याच तत्त्वाचा निश्चय, इंद्रियांपैकी वाग् इंद्रियाने त्याचीच स्तुती, कर्ण इंद्रियाने त्याच्याच स्तुतीस्तोत्र लीलाचे श्रवण, नेत्र इंद्रियाने त्याचेच दर्शन, पायाने त्याच्या पवित्र स्थानाकडे जाणे, हाताने त्याचीच सेवा, या प्रकारे सर्व इंद्रियांना तो तिकडेच लावतो, म्हणजेच तो परमेश्वराचा सर्वभावाने अनन्यभक्त बनतो.

खरा भक्त निदास्तुती सारखी समजतो, स्तुती केली तरी प्रसन्न होत नाही, निरंतर मौन धारण करतो. उदरनिर्वाहार्थ जे मिळून जाईल त्यावर सतुष्ट राहतो, ज्याची सदा एकाग्रवृत्ति राहते आणि ईश्वर-भक्तीत जो तल्लीन असतो तो भक्तयोगी ईश्वरास प्रिय आहे.

भक्ती करणारा भक्त हा अनन्यच असतो.

भक्त म्हणजे देव व भक्त यात दुजेपणा नसणे.

तुका म्हणे येथे नाही भिन्नभाव ।

भक्त तोचि देव देवभक्त ॥

देव, भक्त हे शब्द जरी निरनिराळे असले तरी दोघांचे हृदय एकच असते. एका दिव्याने दुसरा दिवा लावला तरी पहिल्या दिव्याचा दिवेपणा काहीही कमी होत नाही;

सन १९३१ साली, विलायतेस जाताना राज-पुताना बोटीवर महात्मजींनी, " प्रार्थनेचे महत्व " या विषयावर सुन्दर प्रवचन केले. त्यातील बोध प्रत्येकाने मनन करण्यासारखा आहे.

गांधीजी म्हणतात:- " कोणत्याही अडचणीच्या प्रसंगी परमेश्वराची प्रार्थना केल्याने मला माझा मार्ग दिसला आहे शरीरांला जशी अन्नाची जरूरी आहे, तशी आत्म्यास प्रार्थनेची जरूरी आहे यात फरक इतकाच की, अधिक अन्न खाल्यास अपचन होते. प्रार्थनेची गोष्ट त्याच्या अगदी उलट आहे. तुम्ही जितकी अधिक प्रार्थना कराल, तितकी तुमच्या आत्म्याची अधिक उन्नती होईल, व तुमच्या मनाचे अधिक समाधान होईल. मानसिक स्वास्थ्य लाभणे यारखी व्यवहारात महत्त्वाची दुसरी कोणती गोष्ट आहे ? आणि हे स्वास्थ्य तुम्हास प्रार्थनेनेच मिळेल. चित्त निर्भय आणि आनंदमय करण्यास प्रार्थनेसारखा दुसरा उपाय नाही. सत्यशोधना-इतकीच किंवा त्याहीपेक्षा अधिक प्रिय अशी कोणती एकच गोष्ट मला वाटत असेल तर ती म्हणजे " परमेश्वर-प्रार्थना " होय.

★

कारखाना

एका कारखान्यातील ते आख आणि त्याच्या भोवती फिरणारे ते चाक फिरत असतात, एकमेकांची क्षणिक जवळीक घेऊन... स्वतःच्या मर्यादा ओळखून, फिरवीत असतात..... गतिशिलता कायम राखण्यासाठी ! फिरत असतात, स्वतःच्या श्रद्धा व विश्वासांची दातेरी उंची ठेवून, सहृदयतेच्या माणुसकीची खोली घेऊन. आणि त्या चक्रातील काही दात, तुटून पडतात, तेव्हा थांबते गती आणि सारा कारखाना...

- दिलीप चौधरी

S. Y. B. A.

मन्सारामबुवा

कैलास सार्वेकर (S. Y. B. A.)

आमच्या गावच्या मन्सारामबुवांचं जीवन म्हणजे एक कथाच आहे पहा. अगदी रोपंटिक कथा तसा वयानं तो काही तरूण नव्हता. असेल पंचेचाळीशीच्या घरात, बोट बोट दाढी ठेवली होती; कधी कधी देवघ्यानाच्या गोष्टींचा आव आणायचा म्हणून तो बुवा. सारेच लोक त्याला मन्सारामबुवा म्हणून ओळखायचे. अगदी लहाना-पासून म्हाताऱ्यापर्यंत तरूण वयातच त्याची पत्नी वारली. पत्नीच्या थोड्याच दिवसांच्या सहवासात तिनं एक गोंडस मूल त्याच्या हवाली केलं अन् विचारी वैकुंठाला गेली. मूलगाही मन्सारामबुवा म्हातारा होईपर्यंत जिवंत राहिला आणि एका दिवशी आपल्या आईच्या पावलावर पाऊल ठेवून निघून गेला. ज्या मुलाच्या भरवशावर विचाऱ्या मन्सारामने पुन्हा लग्न केले नाही तोच त्याला सोडून गेला व आता वृद्धत्व आल्याने मन्सारामला लग्न करणे अशक्यच बनले. वरं ' देवलांच्या शारदे'चा काळ असता तर तो गोष्ट निराळी. जास्तीत जास्त चार लोक असलेल्या मन्सारामच्या घरातील दोन लोकांनी लवकरच राम दिल्याने आता फक्त दोनच उरले त्याच्या घरात. एक तो आणि एक त्याच्या मर्त्य पत्नीचो सासू अर्था-तच त्याची म्हतारी आई.

घरात दोनच जीव असल्याने फारसे कष्ट करण्याचे त्याच्या नशीबी आले नव्हते पण घरी काहीही शेतीवाडी नसल्याने किमान दोन पोटे भरण्यासाठी तरी मन्सारामला हात पाय हलवणे भाग पडे. तसा तो फार आळशी पण बुद्धीनं मोठा चतुर होता. आमच्याच गावच्या एक खटल्यात तो कामाला राहिला महिन्याने. मालकाची असामी दांडगी असल्याने कामाला बरेच सालदार व महिनदार होते. अर्थातच आवाका मोठा असल्यामुळे मालकाला त्यांच्या-

कडे लक्ष देणे जमत नव्हते. मालकाजवळ बरोबर पांलीशी मारून मन्साराम त्याचे मन जिंकून घ्यायचा. त्याच्या ह्या हुशारीनंच सान्या महिनदारांची लीडर-शिप मालकाने त्याच्याकडे सोगविली. लीडरशिप मिळाल्याने जड काम आले रे आले की मन्साराम एखाद्या गरीब विचाऱ्या सालदारावर ढकलायचा. तो विचारा निमूटपणानं ते काम करायचा. मन्साराम मुद्दाम हलकं काम घेवून तेही कसं तरी पुरं करायचा. नांगरटीच्या दिवसात झापडातले बैल चारायचे काम आपल्याकडे घ्यायचा व दिवसभर दुसऱ्यांना नांगरटी-साठी कामाला जुंपायचा. आपण मात्र दिवसाच्या तेवढ्या वेळात असेच आलतू फालतू काम काढायचा. बैल चरायला सोडतांना अर्थातच भल्या पहाटे म्हणजे जवळ जवळ साडे तीन-चार च्या सुमारास त्याला बैल घेवून जावे लागे. अशा वेळी रानात कोणीच नसल्याने हा मालकाच्या शेतात तर एखाद्या-वेळी शेजाऱ्याच्या शेतात बैल सोडून आरामशीर झोप घ्यायचा व सूर्य उगवायच्या आत बैल घरी आणून बांधून ठेवायचा. शेतात काम चालू असताना मालक जर शेतात फेरी मारण्यासाठी आला तर मुद्दामच त्याच्या मागे मागे गोंडा घाळायचा. मग मालक फिरता फिरता दमला म्हणजे एका झाडा-खाली त्याला बसवून, त्याच्याकडून विडी घेवून ती ओढता ओढता सटर-फटर गप्पा सोडायचा. मग एक-दम भानावर येवून, " वापरेऽ गच्चीच टाईम झाला ! चाला भो; आज एवढं वहित झालं पाहच्य " असं म्हणून उठायचा. मालकासमोर मुद्दाम जोरजोरानं औत हाणून मला कामाचा किती ओढा (काळजी) आहे असं नाटक करायचा. एखाद्या रात्री घान्याचं एखादं पोतं कानं करायचा तर, एखाद्यावेळी मालकाच्या घरच्या किराणा सामानातूनच आपल्या घरच्यासाठी तेल-मीठ चोरायचा. असा हा मन्सारामबुवा चतुर, चोरटा तर

होताच पण म्हातारा असूनही मोठा अल्लड. वऱ्याच-वेळा शेतात काम करणाऱ्या वाऱ्यांवर लक्ष ठेवणे, त्यांची संख्या वाढविणे, कमी करणे अशी कामे त्याच्या वाटचाला येत. केव्हा केव्हा तर मालकाची सवड नसल्यास त्या स्त्री-मजूरांची मजूरी वाटण्याचेही काम त्याच्या वाटचाला येई. त्यावेळी आणि शेतात कामावर देखरेख करत असताना मुद्दामच वाऱ्याची थट्टा करणे, पोरींशी चाळे करणे, थट्टेथट्टेत त्यांच्याशी स्पर्श करण्यासारख्या गोष्टीही तो सहजगत्या करा-यचा. हिन्दी सिनेमातल्या म्हातऱ्या खलनायकासारखा. एखादी कडक स्वभावाची डोळे वटारूनच त्याच्यापासून दूर रहाण्याचा प्रयत्न करायची तर एखादी मुद्दाम आपण होवून त्याची थट्टा करायची.

अशा प्रकारे आपल्या गुणावगुणांनी मन्साराम बुवा आपलं एकाकी जीवन आनंदात घालवायचा. सर्व काही सुरळीत चाललेल्या मन्सारामच्या जीवनात पुन्हा एकदा दुःखाचा धक्का बसला. त्याची म्हातारी मुदतीच्या तापानं आजारी पडली. आपल्या म्हातारी-वर त्याचं मोठं प्रेम. तिची शुश्रूषा करायला घरात दुसरं कोणी नव्हतं म्हणून, ती कामावर न जाता म्हातारीची सेवा करायचा. तिचा आजार दिवसा-दिवसानं वाढतच होता. विचाऱ्या मन्सारामनं आपला खिसा फाटलेला असतानामुद्धा शेजारच्या गावचं औषध-पाणी तिच्यासाठी सुरू केलं. डॉक्टरचं बिलही बरच फुगलं. मन्सारामनं याच्या त्याच्याकडून उसनवारी करून ते भरलं. डॉक्टरने आटोकाट प्रयत्न करूनही म्हातारी वाचू शकली नाही. ती मेली. दहा दिवस त्यानं सुतक पाळलं. आपल्या आवडत्या म्हातारीचे दिवस-पाणी करायचं असं त्यानं ठरवलं. मालकाकडे गय घातली एका सालाचा दाम आगाऊ घेतला. गहू आणले, दाळ आणली अन् झक्कासपैकी वरणपोळीनं तिचा दिवस साजरा केला. एक वर्ष आरामानं खाल्लं असतं तेवढं अन्न मोठ्या उदार हृदयानं मन्सारामनं एकाच वेळी साऱ्या गावाला खाल्लं घातलं.

लोकांच कर्ज बरंच झालं, मालकाचीमुद्धा आगाऊ रक्कम लागून गेली. मन्सारामच्या डोक्यात

केव्हाच्या केव्हा प्रश्नार्थक उजेड पडला. हे सारं फेडायचं कसं? नुसत्या कण्टानं ते फिटणं शक्यच नव्हतं. शिवाय एक महिन्यापासून आरामशीर बस-लेल्या मन्सारामला पुन्हा मालकाकडे कामाला जाणं मोठं जिवावर आलं आणि या सर्वांवर एक रामबाण उपाय त्याच्या डोक्यातून निघाला. एका फटक्यात सारं कर्ज फेडण्यासाठी त्यानं आपला दुसरा धंदा अवलंबायचा ठरवला. चोरीचा.

तेव्हा उन्हाळ्याचे दिवस सुरू झालेले होते. शेतातल्या गव्हाच्या ओंब्या आता पक्या होवून वाळा-यला लागल्या होत्या. मन्सारामच्या मालकाच्या मळ्यातला गहू तर अगदी कापणीवरण आला होता. अख्या गावात एक नंबरचा गहू. बस! तोच गहू मन्सा-रामच्या डोक्यात भरला. अन् अमावस्येच्या रात्री हा गहू भारे दोन भारे काय जमेल तेवढा कापून न्यायचा असं त्यानं ठरवलं. एक छान पैकी प्लॅन आखला. तांड्यातला एक धडधाकट वंजारी लाल्या सोबत घेवून ते काम तडीस न्यायचं असं त्यानं ठरवलं. अमावस्येच्या रात्री बरोबर बाराच्या सुमारास लाल्या वंजारी ठरलेल्या ठिकाणी त्याला भेटला. मन्साराम अगदी तयारीतच होता. चोरीसाठी त्यानं एक खास ड्रेस तयार केला होता नव्हे चोर-लेला होता. मालकाचा पोऱ्या कॉलेजात शिकत होता. त्याची काळी सूटपॅन्ट व काळा शर्ट चोरून त्या सूटपॅन्टची हापपॅन्ट व काळ्या रंगाचा हाप शर्ट त्याच्या स्पेशल कलाकुसरीनं बनविला होता. तोच ड्रेस परिधान करून सोबत विळे तसंच गरज भासली तर शर्टच्या ठिगळासारख्या बसविलेल्या आतल्या बाजूच्या खिशात एक छोटा जम्बीया-त्याचं नेहमीचंच हत्यार घेतलं होतं. ते दोघे गुपचुप चोर पावलांनी गव्हाच्या मळ्यात पोचले आणि भराभर गहू कापा-यला सुरूवात केली. त्या रात्रीच्या शांततेत गहू वाळलेला असल्याने कापतांना त्याच्या सळसळण्याचा आवाज स्पष्ट उमटायचा. त्याचं अर्धे-अर्धे भारे कापून झाले असतील तेवढ्यात शेजारच्या शेतात आपल्या गव्हाची व कांद्याची राखण करणारा दयाराम पाटील जागा झाला. त्यानं कानोसा घेतला. काहीतरी कापण्याचा आवाज अस्पष्टपणे ऐकायला

येत होता. तो उठला. आवाजाच्या दिशेनं चालू लागला. गडी मोठा मजबूत होता. हळूहळू चालत असला तरी पाला - पाचोळा पायाखाली आला म्हणजे त्याचा आवाज व्हायचाच. तरीपण सांभाळत, सांभाळत तो ह्या दोघांपर्यंत पोहचला आणि त्यानं अशी काही जमून लाथ मारली लाल्याच्या पाठीत की त्यानं एक मूर्ख नमस्कारचघातला. एवढ्या गडबडीत मन्साराम आपल्या चपळतेनं तिथून निसटला आणि लाल्या वंजारीमुद्धा जीव घेवून पळायला लागला. लगेच दयाराम पाटलानं 'चोर! चोर!' म्हणून आरोळी ठोकली. मळा गावाशेजारीच असल्याने आरोळी साऱ्या गावात एकू आली. धाव्यावर झोप-लेले लोक खडबडून जागे झाले. त्यांनी इतरांना उठवले. काठ्या लाठ्या घेवून ते मळ्याकडे जाण्यास सज्ज झाले. एवढ्या वेळपर्यंत गावाला वळसा घालून नदीनदीनं मन्साराम गावात येवून मागच्या दारातून आपल्या घरी आला. झटपट कपडे बदलले आणि मोठी काठी घेवून ती वाजवतच गावात आला. जमलेल्या लोकांना तो म्हणाला.

"आऽरेऽऽ! आसा कुठे चोर सापडतो का आराया मारून? तेल्ले चांगला गहू कापू देवा, भारा बांधू देवा अन् डोक्यावर घेतला की आशी लाथ मागऽ (असं म्हणता बरोबर त्याला लाल्याला बस-लेली लाथ आठवली. पण बोलणं न थांबवता त्यानं आपलं शिट मुभाषित पूर्ण केलं) तेच्या कंबड्यात का तेच्या बापानं वी मारेल नशीन." साऱ्या लोकांना घेवून तो मळ्यात गेला. त्यांना थोडं इकडे तिकडे फिरवलं आणि नेलं तसं परत आणून सर्वांना घरी पोहचवलं.

दुसऱ्याच दिवशी चोरीच्या धाकानं गहू काप-णीला बाया सांगितल्या आणि गव्हाची कापणी सुरू केली. आणि काय योगायोग! गहू कापत असताना एका बाईला एका वाफ्यात एक जम्बीया पडलेला दिसला. तिनं लगेच तो मालकाजवळ दिला. माल-कानं पूरण वस्तुसंशोधन खात्यातल्या वस्तुसाऱ्या काहीसा गंजलेला तो जम्बीया चांगला निरखून

पाहिला. त्याच्यावर ढोबळ अक्षरात टाकलेलं नाव बाबलं अन् 'आरे तेच्या मन्गा...' असं काहीसं पुट-पुटला. संध्याकाळी घरी गेल्यावर मन्सारामला बोलावले. ती येताच त्याला दरडावले,

'काय रे मन्शा? कालच्या दिवशी तूच व्हतानं चोरी करतारा'

'नहीं मालक! देवाची शप्पथ!' घाबरत आवाजात तो बोलला.

'मंग हा जम्बीया कसा आला मयात'

जम्बीया पाहून मन्साराम पांढरा पडला.

'मालक, मालक माफ करा. मीच व्हतो, मीच व्हतो येवढी चुक पोटात घाला.' घाबरत घाबरतच कबुली दिली.

'बरं, जे झालं ते झालं. आता दुसऱ्यानं आसं करू नको अन् गुपचुप आगाऊ लागेल रक्कम भरून दे नहीत. कालदी कामाले ये,' मालकानं जतवलं. मन्साराम घरी गेला.

दुसऱ्या दिवशी उजडून फटांग झालं. मन्साराम कामावर आलाच नाही. मग मालकच त्याला बोल-वायला गेला. घरचा दरवाजा ओढलेला होता. 'मन्साराम, मन्साराम' अशी बोलवण्यावजा आरोळी मारतच मालकानं दरवाजा उघडला तो काय, चम-त्कार, घरात कोणीच नाही अगदी सामान सुमानमुद्धा गायब. मन्शा रातोरात गावातून निसटला होता. नंतर मालकानं त्याचा खूप तपास केला. पण अजूनही मालकाला त्याचा पत्ता मिळाला नाही.

फोन नं. - ३२४६
सर्व प्रकारच्या पुस्तकांसाठी

जळगावातील एकमेव ठिकाण

नेवे ब्रदर्स

शिवाजी रोड, जळगाव.

इलेक्ट्रिक सामान,
बिल्डिंग हार्डवेअर,
कलरसेम इमोमाइट व
वांम्बे पेंट करिता
तसेच इले. वायरींग साठी

४४७ पी. पी.
क्वालिटी हार्डवेअर
ॲन्ड

इलेक्ट्रीकल्स

लायसेन्सड इलेक्ट्रीकल कॉन्ट्रॅक्टर
३४७, कृपक भवन, नवी पेठ, जळगाव.

टेक्समो (कोईमतूर)

मोनोब्लॉक कपलड डोमेस्टीक पंपसेट

३४५३
घर ३२१४

हेड ऑफिस :

रुरल सप्लायर्स

३४, पोळन पेठ, जळगाव.

ब्रँच :
नया मोटर स्टॅंड
बुन्हानपूर (म. प्र.)

८५९

पंपसेटचे प्रत्यक्ष वर्कींग पहावे
व खात्री झाल्यावरच खरेदी करा.

जीवन

शरद कुळकर्णी (XII Com.)

आगगाडीच्या वेळापत्रकासारखे जीवनाचे वेळापत्रक जन्मल्याबरोबरच प्रत्येकाच्या हाती पडण्याची सोय असते, म्हणजे कोणत्या गाडीने कुठल्या स्टेशनला जायचे हे प्रत्येकाला कळले असते पण तसे होत नाही म्हणून तर सारा घोटाळा उडतो. आयुष्याच्या आगगाडीत बसलेल्या माणसांना कुठे उतरायचे हे शेवटपर्यंत समजत नाही.

काही माणसे प्रवासाला कंटाळून अध-ल्यामधल्या स्टेशनावरच उतरतात. अन् जन्मभर तिथेच मुक्काम करून बसतात. त्यांची जगात फार वाहवा होते. पण ज्यांचा प्रवास शेवटपर्यंत संपत नाही, ती माझ्यासारखी माणसे वेडी ठरतात.

मी जीवनाचा यात्रेकरू आहे. माझ्या खांद्यावरची पताका अजून खाली होत नाही. माझ्या पायाचे चक्र अद्याप सुटत नाही. पण जगाला माझ्यासारखी माणसे अवडत नाहीत. धीम्या व एकमार्गी माणसांचे जगात कौतुक होते शालेय सृष्टीत त्यांचा आदर्श मुलांच्या पुढे ठेवण्यात येतो.

आयुष्यातल्या प्रत्येक गोष्टीबद्दल मला जिज्ञासा आहे. खिडकी उघडी दिसली की मांजर जसे तिच्यात डोकावते, तसे जीवनात डोकावण्याची मला फार हौस आहे सर्व मला दिसले पाहिजे, सारे समजले पाहिजे आणि सारे आले पाहिजे, असे मला वाटते.

आयुष्याला जीवन म्हणतात. जीवन म्हणजे पाणी. आयुष्य पाण्यासारखे प्रवाही असावे. ते सारखे वाहिले तरच ते जीवन. जे एका ठिकाणी सांचून रहाते ते कसले जीवन ? ते डबके. जगांत जीवन थोडे, डबकीच फार.

जीवनाचा कितीही आस्वाद घ्या. त्याची गोडी आटत नाही. हीच जीवनाची गंमत आहे. जगाच्या निरंतर (चिरंतन) नाविन्याची जाणीव म्हणजे जीवन. जीवनाचा हा अर्थ ज्याला कळतो, तो जगाला कशाला कंटाळेल ?

जीवनाचा मला लोभ नाही. पण ओढ आहे. चारीकडून ते मला हाका मारते आहे, बोलवते आहे. अनंत हस्तांनी त्याला जवळ घेऊन ते आपल्यात सामावून घ्यावे असे वाटते.

जीवनाचे हे वेड माझ्यात कसे आले ? लहान-पणापासून निसर्गाची मला सोबत मिळाली. नद्या, झाडे, देवळे त्यांच्या संगतीत मी वाढलो. शक्तीचे आणि भक्तीचे तीर्थ होते माझे गाव. उदात्त व ओजस्वी जीवनाचा रोज तिथे साक्षात्कार घडत होता.

जे रम्म, भव्य आहे, त्याचे दर्शन खडेगावातच घडते. प्रत्येक पावलागणिक परमेश्वर तुमच्याशी तिथे बोलत असतो. त्याची कृपा नदीरूपाने तुमच्या घरा-जवळून वाहत असते. जेथे नदी नाही, शेत नाहीत ते का माणसांचे रहाण्याचे ठिकाण असते ?

शहरात नदीचे व जीवनात गटार झालेले असते. चाळीत व नळावर जीवन कसे भेटणार ? नळ सोयी-स्कर असतील पण त्यातून जीवन वाहत नाही. पाणी वाहते. जीवन फक्त झऱ्यातून आणि नद्यातून वाहते.

शहरी जीवनात चैतन्य नसते, स्फूर्ती नसते. दारासमोर हॉटेल्स आणि लोटगाड्याबघून कशी स्फूर्ती येणार ! सात मजली इमारत व गिरणी धुराडे याने

ध्येयवाद कसा जागृत करणार ? माणसाच्या शरी-
रांना जिथे हालायला जागा नाही, तिथे त्यांची मने
कशाने भराच्या मारणार ?

पण गर्द झाडांच्या सावलीत फुलांच्या आणि
पुस्तकांच्या ढिगात धुंद होऊन पडणे, हे माझ्या जीव-
नाचे स्वप्न आहे. जीवनात सर्वत्र गोडवा भरलेला
आहे. विषही आहे. मधाच्या पोळ्यापेक्षा कोळ्याचे
जाळे दिसते सुंदर. त्याचे धागे किती नाजूक. रचना
किती कलात्मक. पण माश्यांना मारण्याचा तो एक
फास आहे त्याशिवाय दुसरे काय ? त्या जाळ्यात
अडकणे म्हणजे मरण. मध म्हणजे जीवन. जो ते पितो
तो जिवंत होतो.

मधमाशी मध कशी गोळा करते ? तिला
हिंडावे लागते. फुलाफुलांकडे जावे लागते. मध
हे सत्य आहे, कल्पना नाही. ते शोधावे तेव्हा मिळते.
कोळी काही हिंडत फिरत नाही. वसत्या वसत्याच
जाळे विणतो. कोळ्याचे जाळे म्हणजे निव्वळ
कल्पना.

‘ अहेव मरणाची इच्छा करणाऱ्या सासुरवाशिणीस
एकच समाधान असते की मेल्यानंतर अंगावरचे
दागिने काढून घेतले, तरी आपल्या अंगावरचे आईच्या
हातांनी केलेले गोंदण मात्र आपल्या बरोबर निश्चित
येईल !’

असा आहे जीवनाचा गोडवा, महिमा, हेतू !

लंपडाव

जगदीश महाजन (S. Y. B. A.)

रात्र येते काळी ओढणी पांवरून
सारे जग होते निद्रिस्त
दिवा दिवा मालवतो...पेटतो...मालवतो
मी मात्र अस्वस्थ...आश्रूंची धार
भोवती काळा अंधार...
डोळ्यांचे काजवे लुकलुकतात
हृदयाशी लंपडाव खेळत बसतात.

भांडण भांड्यांचं !

सुनंदा पाटील (XII Com)

ताट वाजे ढणाढणा, झालं भांडण भांड्यांचे,
भांडणात मात्र डोकं फुटलं विचाऱ्या माठाचं !
सांडसने धरला कढईचा कान, ती लागली रडू
तांब्यात वासलं तोंड, जाऊन वसला गडू !!
खुरपी पळे तिरपी, आडवा झाला तवा,
काजळ फासलं तोंडाला, झाला काळा बोवा !!
पळू लागली पळी कूकरने मारली शिट्टी.
पळू नका. इकडे-तिकडे जमता सारे गट्टी !!!
आले सभ्य गृहस्थ, हंडा, वादली, परात,
‘ भांडू नका ’ सारे चला स्वयंभूक घरात !!

संध्याकाळ

खडके दिलीप वसंत
(F. Y. B. A.)

संध्याकाळ
काळे भाळ

शिरशिर धारा शिंरित माळ ।

रूपेरी धारा

वे वसुंधरा

गहिरे हिरवेपण ये धारा

शीतल वारा

झोंबे शरीरा

उठतो अंगावरति शहारा ।

सुटतो गंध

करीत धुंद

पडते शिरवे हे मुक्तछंद

वृक्षी काटेरी

उब लाजरी

बाहुपाशी बिलगुन वसली ।

कुणी एकाला

तभी चालला

माझ्या परी शोधित कुणाला ।

या थंडीत

या धुंदीत

तुझीच लागते अंतरी ओढ. ।

प्रौढ शिक्षण : एक दृष्टिक्षेप

प्रा. बी. एम्. चौधरी

आपला भारत देश हा कृषीप्रधान देश
असून ८०% कृषी वर्ग ग्रामीण भागा-
तून कृषी व्यवसाय करीत असतात. खेड्यातून किंवा
ग्रामीण भागातून अशिक्षित व निरीक्षित लोकांचा
भरणा शहरापेक्षा मोठ्या प्रमाणावर दिसून येतो
त्यामुळे अशा लोकांना प्रत्येक गोष्टीचे ज्ञान असते
असे नाही. म्हणून तर महात्मा गांधींनी खेड्यापाड्या-
तून ‘ स्वावलंबी शिक्षणाचा ’ आरंभ केला होता व
स्वतः सूतकटाई करून लोकांना मार्गदर्शन करून
ग्रामीण भागातील जनतेला उत्स्फूर्त केलेले दिसून येते.
वर्धा या गावी जाऊन महात्मा गांधींनी या शिक्षणाचा
ग्रामीण भागातून पाया घातलेला दिसून येतो. त्यामुळे
अशा ग्रामीण भागातील लोकांनी आपल्या पायावर
उभे राहून स्वतः स्वावलंबी व्यवसाय सुरू करून
आपल्या मुलाबाळांचा उदार-निर्वाह करू लागलेले
आहेत असे दिसून येते.

महात्मा गांधींच्या पाऊलावर पाऊल टाकून,
त्यांच्या तत्त्वाचा विचार करून आज भारत सरकारने
“ राष्ट्रीय प्रौढ शिक्षणाची योजना ” २ ऑक्टोबर
१९७८ पासून राबविण्याचे घोषण हाती घेतलेले आहे.
आपल्या भारताचे पंतप्रधान श्री. मोरारजीभाई यांतो
सुद्धा आपल्या राष्ट्राला उद्देशून प्रौढ शिक्षणाची
विचारधारा प्रदर्शित केलेली असून याच दिवसापासून
या योजनेची अंमलबजावणी केलेली आहे शहरातील,
ग्रामीण भागात लोकांना तसेच खेड्यातील निर-
क्षित असलेल्या लोकांना या शिक्षणाचा मोठ्या
प्रमाणावर फायदा झाल्याशिवाय राहणार नाही असे
वाटते. सध्या तर काही शहरातील खेड्यातून ही
योजना राबविण्यास सुरवात झालेली आहे. औरंगाबाद
जिल्ह्यामधून खेड्यापाड्यांमधून व इतर ग्रामीण
भागांमधून ही योजना राबविण्याचा मोठा वाटा

दिसून येतो. तसेच लहान लहान खेड्यांमधून सुद्धा
ह्या प्रौढ शिक्षण योजनेला राबविण्याची कार्यवाही
सुरू झालेली आहे.

सिटीझेन्स फॉर डेमाॅक्रेसी या संस्थेने १९७८
च्या सुरुवातीस एज्युकेशन फॉर दि पिपल या नावाचे
छोटसे पुस्तक प्रकाशित केलेले आहे. जे. पी. नाईक
या प्रसिद्ध शिक्षण तज्ज्ञांनी हे लिहिले असून त्यावर ४३
शिक्षणतज्ज्ञांच्या सह्या आहेत. या पुस्तकात शिक्ष-
णाच्या नवीन कल्पना उदा. जवळची शाळा (कॉमन
स्कूल) गुणवत्तेप्रमाणे उच्च शिक्षणात प्रवेश, प्रौढ
शिक्षण, १५-२१ वर्ष वयाच्या शाळेत न जाणाऱ्या
मुलांचे शिक्षण, सार्वत्रिक प्राथमिक शिक्षण, अनी-
पचारिक शिक्षण, आजन्म शिक्षण इ. मांडल्या आहेत.
प्रौढ शिक्षणाच्या ध्येयामध्ये खालील गोष्टींचा उल्लेख
करणे आवश्यक आहे.

- १) देशाच्या विकास योजना व त्यामध्ये
व्यक्तीचा होणारा अपरिहार्य फायदा व म्हणू-
नच त्यामध्ये व्यक्तीचा सक्रीय वाटा कोणता
याची माहिती देणे.
- २) ऋयशक्ती वाढविण्याच्या दृष्टीने व्यावसायिक
कसब व ज्ञान वाढविणे.
- ३) नागरिकत्वाचे शिक्षण देणे.
- ४) आरोग्य कुटुंबनियोजन इ. गोष्टींचे सर्व-
सामान्य ज्ञान देणे.
- ५) शारीरिक शिक्षण, मनोरंजन, सांस्कृतिक
चरणी इ.

वरील पाच उद्दिष्टांत आईबापांचे मुलांविषयीचे कर्तव्य या महत्त्वाच्या विषयाचा उल्लेख करणे आवश्यक आहे. एखादी आई निरक्षित असली तरी चालेल, पण आपल्या मुलांच्या शारीरिक, मानसिक, बौद्धिक व नैतिक विकास करण्याची जबाबदारी तिची आहे. पण त्या करिता तिने काय केले पाहिजे याचे ज्ञान तिला असणे आवश्यक आहे. मग ती साक्षर असणे फार जरूरीचे आहे. साक्षर असेल तर ती ज्ञान मिळवून आपल्या मुलांचे शिक्षण, संगोपन, त्यांच्या गुणवत्तेची पातळी उंचावू शकेल यात वाद नाही.

परमेश्वराने निष्पाप बालकांना आईबापांवर सोपवून फार मोठी जबाबदारी टाकलेली आहे. याची जाणीव अशा कुशिक्षित, संकुचित विचारांचे, ज्ञान नसणारे अशा आईबापांना नसते ते त्यांच्याकडे दुर्लक्ष करतात. आपल्या देशात अशा आईबापांचे प्रमाण फार मोठे आहे. काही आईबापांना मुलांचे संगोपन करता येत नाही. म्हणून त्यांना खुशाल टाकून देतात व दुष्ट लोकांच्या हाती सोपवून देतात. त्यांचे किती हाल होत असतील किंवा भिक्षा मागण्यासाठी त्यांचा कसा दुरूपयोग केला जात असेल त्याची कल्पनाच केलेली बरी. मग ही मुले जन्माला का घातली? हे आईबापांना पटवून घ्यायला पाहिजे (कुटुंबनियोजन या उद्दिष्टात याचा थोडा अंतर्भाव करणे आवश्यक आहे.)

सर्वस्वी परावलंबी असलेल्या बालकांनाही या बाबतीत काहीही करता येणार नाही म्हणून ही जबाबदारी ओळखून आईबापांनी मुलांची जोपासना कशी करावी, त्यांचे खाणे-पिणे, कपडेल्ते, नैतिक सवयी, वर्तन या बाबतीत कोणती काळजी घ्यावी हे शिक्षण जुरूरीचे आहे. आणि उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी त्यांना प्रौढ शिक्षणाचे महत्त्व सांगणे, पटवून देणे हे आवश्यक आहे म्हणून ऑक्टोबर २ तारखेला केन्द्र सरकारतर्फे प्रौढ शिक्षणाची मोहीम देशभर सुरू झाली आहे.

देशाच्या विकास योजनेमध्ये व प्रत्येक व्यक्तींशी पर्यायाने येणारा संबंध याचा मोठा वाटा प्रौढ शिक्षणाचा आहे. निरनिराळ्या प्रकारच्या व्यवसायांचे, तांत्रिक ज्ञान, अद्यावत वापरल्या जाणाऱ्या यांत्रिक उपकरणांचा उपयोग, उत्पादन वाढीला लागणारी माणसाची बौद्धिक पातळी, समाजात राहणाऱ्या नागरी कांपकी नागरिक म्हणून आपली कर्तव्ये पार पाडणे. ह्या सर्व गोष्टींचा विचार केला तर ग्रामीण भागातील जनतेला सुशिक्षित केले पाहिजे व त्यांच्या मनामध्ये परंपरेने चालत येणाऱ्या रूढींचा पगडा दूर करून, संकुचित विचार दूर करून त्यांची क्रयशक्ती सुद्धा वाढविणे आवश्यक आहे की, जेणे करून ते सुद्धा निरनिराळ्या प्रकारचे छोटे-मोठे उद्योग करू शकतील. व आपले वैवाहिक जीवनाचा आनंद उपभोगू शकतील. ही सर्व उद्दिष्टे साध्य व्हावीत या दृष्टीने आज भारत सरकारने राष्ट्रीय प्रौढ शिक्षण धोरणाची अंमलबजावणी सर्वत्र देशभर करण्यास सुरुवात केली आहे.

वरील उद्दिष्टे साध्य करण्याचा एवढाच संकुचित अर्थ नसून, तर प्रत्येक ग्रामीण भागातील निरक्षर स्त्री-पुरुषांना व १५ ते २१ वर्ष वयातील गटातील मुलांना प्रत्येक गोष्टींची, वस्तूची जाणीव व्हावी व सहजरित्या ती ओळखता यावी, ती वस्तू कोणत्या प्रकारची आहे, नाव काय आहे, किंवा तिचे गुणधर्म काय असतील, ती भावी जीवनाला फलदायक आहे किंवा नाही याबद्दलची जाणीव त्यांना करून देणे. तसेच शेती ओजारे, साहित्य, रासायनिक खते, बाबियाणे, बंद केलेल्या डब्यातील किंवा पिशवीमधील वस्तू नांवावरून ओळखता आल्या पाहिजेत की जेणेकरून ग्रामीण भागातील अशिक्षित लोकांना दुसऱ्या व्यक्तींवर अवलंबून राहता येणार नाही. अशा प्रकारचा गभित अर्थ सुद्धा या प्रौढ शिक्षणामधून घेतला गेला पाहिजे. म्हणून तर "राष्ट्रीय प्रौढ शिक्षणाला" आज आपल्या देशात महत्त्वाचे स्थान देण्यात आले आहे.

✽

अजिठा ✽ १९७८/७९

गीत....

अशोक डी. पाटील
(S. Y. B. A.)

पाहिले तिला ज्याक्षणी
रंग भरले पापणी
चित्र हृदयी रंगले
अनुराग गीत गायिले
आणि ती निघून जाता
पापणीतले रंग हरवता
हृदयीचे चित्र हरवले
छायास्मृतींनी ऊर भरले
रंग हरवले तरी
भाव फिका नाही इथे
चित्र दुरावले तरी
गीत सदा गुंगते !

जीवन—

बाळकृष्ण माधव नेवे
(S. Y. B. A.)

जीवनांत माणसानं फुलायचं असतं, कुजायचं नसतं,
अंगभरल्या वेलीत वाढायचं असतं, खुंटायचं नसतं
दुःखाचे कढ सोसत चालायचं असतं,
पण ऊरी जखम घेऊन थांबायचं नसतं,
वादळी वाऱ्यातून वाट काढीत काढीत
जीवनात चालायचं असतं पण,
फाटक्या तुटक्या स्वप्नांमध्ये डुंबवायचं असतं अन्
आयुष्यात जे जे काही मिळवायचं असतं
ते ते कमवायचं असतं पण.....
निरर्थक आयुष्य घालवायचं नसतं
मरणाच्या दारात देखिल
हसत हसत सामोरं जायचं अन्
ह्यालाच खरं खुरं "जीवन" म्हणायचं असतं !!

★

अजिठा ✽ १९७८/७९

ग्वालियर
सूटिंग-शर्टिंग
एकमेव किरकोळ विक्रेते.

याधिका मटवर टॉकीज जवळ,
जळगाव, फोन 3049.

अमरज्योती

**होर्डिंग्ज्, वॉल पेंटिंग्ज्,
साईन बोर्ड्स्**

गजेंद्र आर्ट्

रेल्वे व टेलिफोन पोलवरील जाहिराती
साईन अधिकृत एजंट.....

ग्रॅस नवी पेठ जळगाव, फोन: Office 3069, Resd 3069.

अमरज्योती

फोन नं. ४७४३

आपले टायपिंग
स्पीड वाढविण्यासाठी

**काबरेज शॉर्ट हॅन्ड
व टाईपरायटिंग क्लास**
७, नवी पेठ, जळगाव.

तसेच-- टाईपिंग व शॉर्ट हॅन्डची कामे करून
मिळतील. सर्व प्रकारच्या हॅन्ड कॉपीज,
टाईपरायटर, डुप्लिकेटर
विक्री व दुरुस्ती.

**दि न्यू शॉर्टहॅन्ड
टाईपरायटिंग क्लास**
१९४, नवी पेठ, जळगाव.

विश्वसनीय

FAVRE-LEUBA
JAZ
ALARM CLOCKS

अधिकृत विक्रेते:

फोन ३३०६

**संजय
वॉच कंपनी**

● प्रो. वाणी बंधू,
● ९०२, पोलन पेठ,
दाणा बाजार, जळगाव.

पुनर्जन्म

गिरीश श्री. नाईक
(F. Y. B. A.)

मी एक सामान्य माणूस
त्या जिऱ्यावरून उतरताना
मला थोडीशी भिती वाटत होती
तरीसुद्धा मी सामोरा गेलो
त्या चौकातील बतींच्या खांबाजवळ

एकच गदारोळ उठला लाख शब्दांचा
क्रूर हास्याचा, बोचक उपहासाचा
त्यांनीच माझी अब्रू चव्हाट्यावर मांडली
प्रतिष्ठेची लवतरे खांबाला टांगली

घराण्याच्या प्रतिष्ठेचं रक्त
माझ्याच खांबावर पडत होते
त्याच वेळी घामट, कुबट खारट चव असलेला
एक थेंब माझ्या बोटावर पडला.

मी पटकन् बोट तोंडात टाकलं
आणि न मरताही
माझ्याच रूपानं सैतानाचं नव अस्तित्व
जन्माला आलं... मानवतेचं मृत्यूगीत

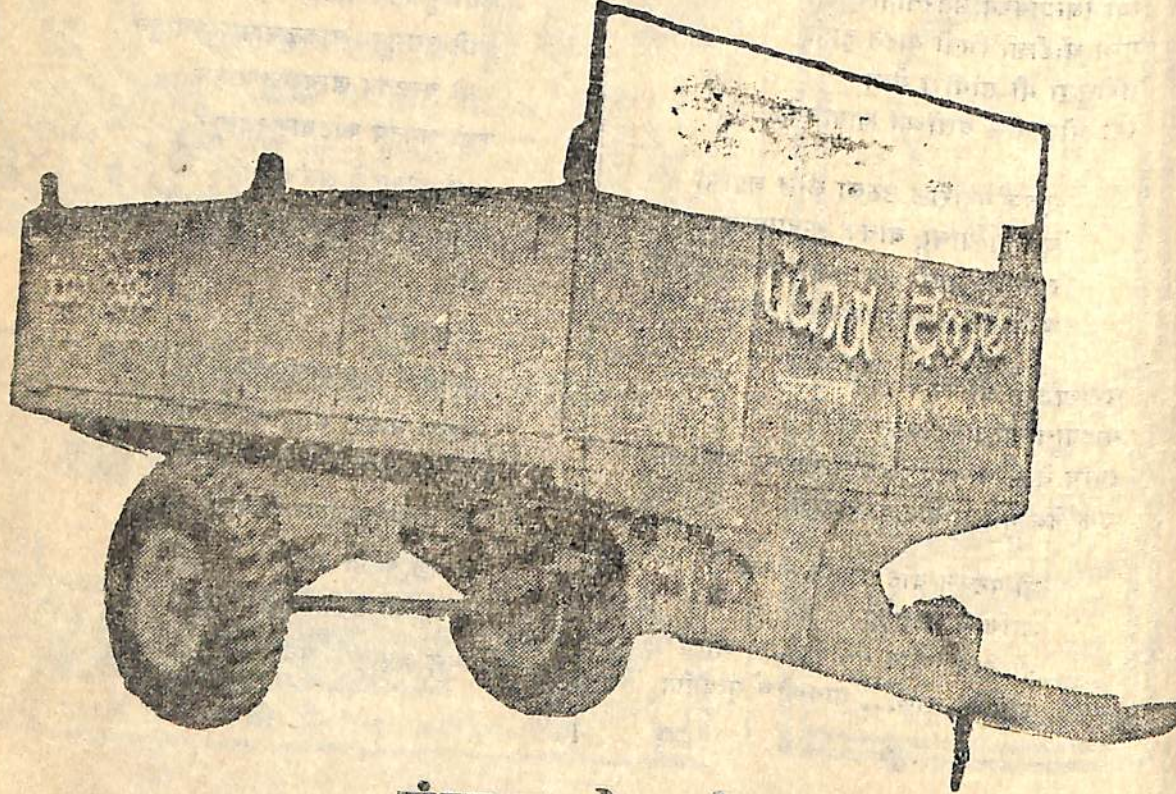
कळी....

कु. वंदना शुक्ल
(XI Com.)

लाजच्या कळीने;
चंदेरी बूट्ट्यांचा,
लुसलुशीत उबेचा,
काळसर असा,
झोला पांघरला !
आणि अवचित असा,
एक दवबिडू आला,
स्वतःच्या रूपात,
कळीलाच घेऊन हसला ।

शेतकरी बंधूना खुप खबर.... !

खान्देशातील शेतकऱ्यांनी एकमुखाने पसंत केलेला ट्रिग पाटचात्रा
ट्रॅलर आता जळगावात उपलब्ध
मुप्रसिद्ध अशोक इन्डस्ट्रीजच्या २५ वर्षांचे अनुभवाने तयार केलेला

पंकज ट्रॅलर

- वैशिष्ट्ये -
- १) १०' X ६' X २' = ३७५० किलो क्षमतेचा
 - २) १२' X ६' X २' = ६२५० किलो क्षमतेचा
 - ३) हेल्पर ट्रिगसह
 - ४) पसंतीनुसार टायर्स
 - ५) माफक किमती
 - ६) फिरता हुक
 - ७) एक वर्षाची गॅरंटी व विनामूल्य सेवा.

निर्माता :

अशोक इन्डस्ट्रीज

७, पोलन पेठ, जळगाव.

☎ ४०७५

दुःखाचा शेवट

कु. सुनिता चौबे (F. Y. B. Com.)

आकाशात उधळलेल्या विविध रंगांतून अस्ताला जाणाऱ्या सूर्याचा सारथी वेगाने रथ हाकीत होता. शीतल, मंद, सुगंधीत हवा वहात होती. वृक्षं आनंदाने डोलत होती व पक्ष्यांच्या कुंज-नाने एक लोभायमान वातावरण निर्माण केले होते. परंतु त्या वातावरणातही मी आतिशय उदास झाले. अनपेक्षितपणे माझी पावले समुद्रकिनारी बळली. सागरातील सळसळणाऱ्या लाटा आणि माझ्या मनात उसळणारे विचार, किती साम्य होत दोघात ! मानवी मनसुद्धा एक अंत न लागणारा सागर आहे ! नकळत माझे डोळे भरून आले. अश्रू गालावरून खाली ओघळू लागले आणि गतकाळ माझ्या डोळ्यासमोर एखाद्या चित्रपटाप्रमाणे दिसू लागला.

तुला बघताच मला तुझ्याबाबतीत एवढी ओढ का निर्माण व्हावी ? 'मलासुद्धा अद्याप समजले नाही. नाहीतरी सर्वच गाष्टी आपल्याला कुठे समजतात ? प्रथमदर्शनीच मी तुझ्यावर आसक्त झाले. सगळा कथा-कांदबऱ्यासारखा प्रकार. तुझ्याशी बोलण्याची, भेटण्याची एक अनामिक हूरहूर माझ्या मनाला लागली. तुझ्या बाबतीतही तेच घडलं व त्यातूनच तुझ्या-माझ्या प्रेमाचा मधुर रेशमी गोफ विणला गेला. स्वातंत्र्यप्रिय असलेली मी त्या बंधनात सुखावले तू माझा जीवनसाथी होशील या कल्पनेनेच मी मंत्रमुग्ध झाले.

नंतर तुझ्या-माझ्या भेटी वरचेवर ह्याच सागर-किनाऱ्यावर होवू लागल्या. प्रत्येक भेट म्हणजे नवआनंद निमित्ती. तासन्तास केव्हा संपायचे समजायचेच नाही. वाटे वेळेला इथंथं थांबवाव व हे अमर्याद सुख लाटावं. स्वतःलाच मी फार भाग्यवान समजू

लागले. आभाळ दोनच बोटं उरलं होतं मला. माझ्या प्रार्थना सफल झाल्या होत्या. माझी मनोरथ मोरा-प्रमाणे थुईथुई नाचत होती. प्रत्येक भेटीत तुझी एक चांगली छाप माझ्या हृदयपटलावर पडत होती. तुझ्या सौंदर्याचं, औदार्याचं मला फार कौतुक वाटे.

आणि मग एक दिवस तू मला सांगितलं होतस, 'मितुल, कुठं पर्यंत भेटावं असं लपून लपून ? आता काहीतरी केलंच पाहिजे. मी माझ्या वडीलांना सर्व सांगतो ?' येणाऱ्या संकटांचा विचार करून आपण दोघ धाबरलो होतो. विचारांनी यशाचे मनोरे त्वरीत हस्तगत करता येतात; पण प्रत्यक्षात त्यातील हाल-अपेष्टा समजतात.

चारपाच दिवस तू मला भेटला नाहीस. काय झालं असेल अन् काय नाही ? या विचाराने मी चिंताक्रांत झाले.

सहाव्या दिवशी तू भेटलास. तुझा चेहरा अगदी उदास दिसत होता. माझ्या अंतकरणात कालवाकालव झाली

तू सांगितले, 'मितु, वडिलांनी अगदी कडकडून विरोध केला. मीही त्यांना माझा निर्धार सांगितला. त्यांना सांगितले विसाव्या शतकातही जर माणसाची जातीवरून परीक्षा होत असेल तर धक्कार आहे त्या मानव समाजाचा. अशा स्वार्थी व आंधळ्या समाजाकरिता जे आपल्या निर्दोष मुलामुलींच्या विचारांचा बळी घेतात, त्यांच्या जीवनात विषबीज पेरून त्यांना आयुष्यातून कायमचे उठवतात.'

मी चाचरत चाचरत तुला म्हटले होते 'रितेश, तुला...तुला असं बोलायला नको होते.'

तू एकदम उत्तेजित होऊन माझे दोन्ही हात घट्ट धरले हाते व म्हटले होते मितु, तू एवढी का घाबर-तेस ? मी आहेना तुझ्या पाठीशी मग कोणाची काय विश्वास आहे तुला त्रास देण्याची ? आयुष्य आपलं आहे, ते कसं जगावं हा आपला प्रश्न आहे. आई-वडिलांना काही हक्क नाही आपल्या आकांक्षा नष्ट करण्याच्या.'

नोकरीच्या निमित्ताने तू गेलास आणि मग तुझी काही एक वार्ता समजली नाही. मी रोजरोज तुझ्या पत्राची, तुझ्या येण्याची वाट पहात होते. सर्व होस्टेल सुटीत रिकामे पडले होते, पण मी तुझ्या पत्राकरिता तिथे कटाळवाणं जीवन जगत होते. कितीतरी दिवस लोटले. मनात शंकाकुशकांचे जाळे निर्माण झाले होते. कुठे आहेस रे तू ? काय करतोस ? माझ्यावर एवढा का रागावलास ? सारखे न संपणारे प्रश्न.

एका सुखमय जीवनाचा युगान्त होवून वैफल्याचं निराशेचं जीवन पदरी पडलं. सर्वं जीवन तुझ्या-शिवाय रसहीन होतं. अन्न जणू विष बनले होते. कितीतरी रात्री मा जागून काढल्या. सदैव हसरो व बोलकी, मी अबोल व स्वतःशीच विचार करणारी बनले होते. अश्रू तर किती पडले असतील सांगणेच अशक्य. पण तरीही मला आशा होती की तू माझाच आहे व माझाच राहशील. काटेरी विहीरीत, दुःख सपाने वेढलेल्या त्या अवस्थेतही मी मधुर्धेवावर जिवंत होते फक्त तू येशील या आशेवरच.

अचानक स्वतःवरून, जगावरून, देवावरून विश्वास उडावा तशी माझी अवस्था झाली. भावनांची राखरांगोळी झाली. विचारांच्या चिध्याचिध्या उडाल्या. अखेरची आशा संपली. रितु, तू माझा राहिला नव्हता. एका परक्या मुलीने तुझ्या गळ्यात पुष्पहार घालून तुला जीवनसाथी बनवले होते. सर्व पृथ्वी गरगर फिरते आहे काय असा मला भास

झाला. हे सर्वं कसे घडले हे जाणून घ्यायचीसुद्धा इच्छा उरली नाही. मला माहीत आहे की तू पूर्ण-निर्दोष असशील. पण माझी सहनशक्ती संपली. आशेचा एक किरण नष्ट झाला. काय मिळालं मला आता-पर्यंतच्या जीवनात ? एक न संपणारे दुःख, न संपणाऱ्या यातना, कुणाकरिता रे जगावं मी ? आता उरलंच कोण माझ या जगात ? ज्याला मी माझं समजलं होतं तोसुद्धा माझा राहिला नव्हता.....

आणि अजाणता माझी पावले घाब सागर किनारी वळली. इथेच तुझ्या-माझ्या भेटी घडल्या. ह्याक्षणीच मी हे जीवन संपवण्याचा अटळ निर्णय घेतला आहे.

काही क्षणानंतर मी ह्या जगात नसेन. माझं प्रेत वर येईल किंवा येणारही नाही. आणि मग सुरु होईल निर्दय, निर्धृण समाजाच्या टिकेची शृंखला. कोणी वाममार्गी सबोधनील तर वाईट, नालायक अशी नानाविध विशषणे लावतील. हा घाणेरडा समाज मेल्यानंतरसुद्धा निदारूपी चावकाचे फटकारे मारायला सोडत नाही कुणाच्या मुखातून एखादा सहा-नभूतीचा शब्दही पडेल कदाचित. "बिच्चारी". मी हे का केलं ? हे जाणण्याचा पुष्कळ प्रयत्न करतील. क्षणिक चर्चा होतील-थांबतील. एक पाण्याचा बुड-बुडा क्षणिक आला व गेला. जग आधीसारखं अव्या-हृतपणे घाबेल. एका तेजोमय सूर्यातून न दिसणारा झुल्लक किरण नष्ट झाला तर त्यात सूर्याचं कोणतं वावगं होणार आहे ?

काहीच उरणार नाही. माझ्या निराशा, वैफल्या, मूकरुदन, करुणा सर्वं माझ्या सोबत जातील. हा सागर मुक्तपणे, औदार्याने मला आत घेईल.

जन पळभर म्हणती हाय हाय
मी जाता राहील कार्य काय ?.....

राष्ट्रीय सेवा योजना - कार्यकारिणी (१९७८-७९)

प्लॅनिंग फोरम - कार्यकारी मंडळ

फिजिक्स फोरम - कार्यकारी मंडळ

श्री. ए. एच. पाटील, बी. एस. सी.
(फिजिक्स) प्रथम (विशेष प्राविण्य)

महिला क्रिडा महोत्सव, जळगाव जिल्हा खो-खो विजयी संघ

श्री नित्यानंद पाटील, वेस्ट स्पोर्ट्समन
(सि. कॉलेज)

मिस वैजयंती कुलकर्णी, एम. ए. सर्व प्रथम

कला मंडळ - कार्यकारी मंडळ

कु. परमजीत शिख, म. क्रि. मं. जळगाव
थाळी फेक - प्रथम

महिला क्रिडा महोत्सव, जळगाव जिल्हा
टेबल टेनिस विजयी संघ

बायॉलॉजी असोसिएशन - कार्यकारिणी

मिस राकव्या भावनगरवाला, बी. एस. सी.
(जीवशास्त्र) प्रथम (विशेष प्राविण्य)

महिला क्रिडा महोत्सव, महाराष्ट्र राज्य बॅडमिंटन
उप-विजयी संघ

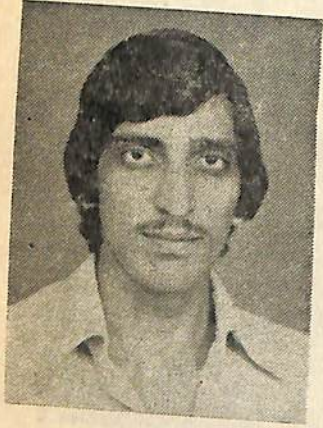
श्री. रणजीत वेद, आंतर महाविद्यालयीन
कुस्ती स्पर्धा (प्रथम क्रमांक)

आंतर महाविद्यालयीन व म. क्रि. मं. जळगांव जिल्हा
४ X १०० मीटर रिले-विजयी संघ (सि. कॉलेज)

कु. रेखा नाशिककर आंतर महाविद्यालयीन सामने
१०० मी. धावणे व लांब उडी प्रथम क्रमांक

श्री. किशोर कोल्हे, आंतर महाविद्यालयीन
वजन उचलणे स्पर्धा-प्रथम क्रमांक

आंतर महाविद्यालयीन टेबल टेनीस विजयी संघ

आंतर महाविद्यालयीन वैयक्तिक स्पर्धा
४X १०० मी. रिले-विजयी संघ (सि. कॉलेज)

श्री. हेमंत कुलकर्णी, आंतर महाविद्यालयीन
कुस्ती स्पर्धा-प्रथम क्रमांक

अजिंठा

हिन्दी विभाग

आज यदि आप संसार की सारी समस्याओं का विश्लेषण करें तो इनके मूल में एक ही बात पायेंगे- मनुष्य की तृष्णा। यह अद्भूत तृष्णा कहीं समाप्त न होने का नाम नहीं लेती। मनुष्य में सर्वत्र अभाव भर गया है और उत्पादन बढ़ाने की धूम है। जीवन का स्तर ऊँचा उठाने का संकल्प सुखर है, परंतु जीवन में वह उच्छलित आनंद कैसे आयेगा जो मनुष्य को संयत, संतुष्ट और वदान्य बना सके। इसकी चिंता किसी को नहीं है। तृष्णा वह आग है जिसके पेट में जितना भी झोंक दिजिए सब भस्म हो जायेगा। उस वस्तु की खोज होनी चाहिए जो मनुष्य को छोटे प्रयोजनों में बांधने के बदले उसे प्रयोजनातीत सत्य की ओर उन्मुख करे। साहित्य और संगीत यही काम करते हैं, कला और सौंदर्य उसे इसी ओर ले जाते हैं।

-डॉ. हजारीप्रसाद द्विवेदी

अंतरंग—

अतरंग—

कविताएँ :	0 सुख-दुःख	-	सुरेश केसवानी
कविताएँ :	0 सुख-दुःख	=	सुरेश केसवानी
	0 विधवा हुआ... ?	=	सुरेश केसवानी
	0 विधवा हुआ... ?	=	सुरेश केसवानी
	0 मुझे कुछ पूछना है	=	सुरेश केसवानी
	0 मुझे कुछ पूछना है	=	सुरेश केसवानी
	0 जूदाई	=	सुरेश केसवानी
कहानियाँ :	0 जूदाई	-	सुरेश केसवानी
कहानियाँ :	0 स्मृति के घेरे	-	सुरेश केसवानी
कहानियाँ :	0 स्मृति के घेरे	=	सुरेश केसवानी
निबंध :	0 राज के फूल	-	सुरेश केसवानी
निबंध :	0 जीवन... एक संघर्ष	-	सुरेश केसवानी
निबंध :	0 भारतीय खेती संस्थाओं को क्या अंग्रेजीने खरीद रखा है	}	के. के. महाजन
	0 भारतीय खेती संस्थाओं को क्या अंग्रेजीने खरीद रखा है		के. के. महाजन एन
	0 संस्था समय सरिता के तट पर		एन् पी. बडे
	0 संस्था समय सरिता के तट पर		वी. डी. वाणी
	0 संस्था समय सरिता के तट पर		वी. डी. वाणी
यात्रा प्रसंग :	0 हिमालय	-	मुस्ताक एहमद शन्वीर एहमद शेख
यात्रा प्रसंग :	0 हिमालय की चोटी पर	-	कृष्णा सिताराम चौधरी
विविध :	0 नई व्याख्याएं	-	आर. आर. शहा

सेल नाही
खोटी आमिणे नाही
खोटी आमिणे नाही
योग्य अक्षत
फर्नि आणि
एकच भाव

जनतेच्या विश्वासास पात्र ठरलेले
राधास्वामी वस्त्रालय

मनोवेधक डिझाईन्स, क्वालिटीची शाश्वती, सिलेक्शनला भरपूर वाव,
बस्त्याची स्वतंत्र व्यवस्था.
चोपडा मार्केट, नटराज थिएटरजवळ, जळगाव.

स्मृति के घेरे

पाटील भास्कर पितांबर (Sr. M. A.)

रवि की तेरहवी के दूसरे दिन ही माधवी अपनी माँ के साथ मायके आ गयी थी। तब से सास सास ने उसे दोबारा बूलाने का नाम नहीं लिया। ने अठारह वर्ष की आयु में वैधव्य और उस पर सास का घृणास्पद व्यवहार। माधवी समझ नहीं पा रही थी कि पहाड़ सी जिदगी वह कैसे काट पाएगी।

रवि के साथ बीते दो वर्षों के क्षण-क्षण की याद करके माधवी रो-रो कर दिन काटने लगी। उसकी आँखें सदा बरसती रहतीं। आँखों के चारों ओर काले घेरे उभर आए। खानापीना भी न के बराबर हो गया। माँ बडे दुलार से आलू की सब्जी और परांठे लाकर सामने रख देती। माधवी एक-दो कौर तोड़ कर खाती। तभी उसे याद आ जाता कि रवि को आलू की सूखी सब्जी से बड़ी नफरत थी। वह प्लेट छोड़कर उठ जाती। आँखों में उमड़ते जल को बरबस रोकती। गले में फंसे कौर को पानी के सहारे अन्दर ढकेलती। फिर कमरे में जाकर घण्टों आँसू बहाती रहती।

उसे सब समझाते, 'साहस और धैर्य से काम लो। यों सदा रोते रहने से काम नहीं चलेगा।' माँ ने तो यहाँ तक तसल्ली दी कि हताश होने की कोई बात नहीं है। अभी वह जिदा है और उसके पास सब कुछ है। वह उसका दूसरा विवाह कर देगी।

"नहीं, माँ, नहीं," माधवी चीख पड़ी, 'मैं अब विवाह नहीं करूंगी।"

"नहीं करोगी तो क्या जिदगी भर ऐसी ही होती रहेगी? मेरा कोई ठिकाना नहीं। पका आम हूँ। क्या पता किस दिन टपक जाऊँ। फिर तू अकेली कैसे जिएगी?"

"माँ," माधवी ने दबी जबान से कहा, "जैसे तुम जी गई, वैसे ही मैं भी जी लूंगी।"

"तब जमाना और था, बेटी," माँ ने पुरानी स्मृतियों को कुरेदते हुए कहा, "तब विधवा विवाह का चलन नहीं था फिर तू मेरी गोद में तीन बरस की थी, जीने का सहारा थी...तेरे दादा और दादी दोनों जिदा थे। मुझे बेहद लाड प्यार करते थे।"

माधवी बिना कुछ बोले चुपचाप अपने कमरे में जाकर रवि की तसवीर के सामने गुमसुम खडी हो गई, जैसे कह रही हो, 'देखा तुम ने'? माँ मुझे किसी और के पल्ले बाँधना चाहती है... पर मैं अच्छी तरह जानती हूँ कि मैं तुम्हारी स्मृति आपने हृदय से नहीं निकाल सकती। लोग समझते हैं कि उनकी यह आधुनिकता या दूसरी शादी जीवन में मिठास और उल्लास भर सकती है, पर मैं ऐसा नहीं सोचती.....'

'मन का मिलन एक बार ही होता है, मेरी सारी कर्तव्य-बुद्धी, भक्ती और साहचर्य की ललक जो तुम्हारे लिए थी, वह अब किसी और की कैसे हो सकती है! जीना मरना अपने हाथ नहीं, यही इन्सान की मजबूरी है।' माधवी निढाल होकर पलंग पर लेट गई और कब उसकी आँख लग गई, उसे पता भी नहीं।

सो कर उठी तो गालोंपर आँसू की लड्डियाँ सूख कर आँखों के काले घेरों पर ऐसी चमक रही थीं, जैसी चमक रही थीं, जैसे किसी कलाकारने रंग भरते समय बुरूश ठीक से न चलाया हो।

बाहर से किसी की आवाज आई, 'माधवी!'

माधवी ताड गयी कि यह आवाज उसकी अंत-रंग सहेली सरोज की है। वह मुंह हाथ धो जब बाहर आई तब तक सरोज अपनी मौसी के पास जा बैठी थी। सरोज माधवी की माँ को मौसी कहा करती थी।

“हलो!” हास्य की एक क्षीण रेखा उस के होठोंपर फैलकर बिजली की चमक की तरह विलीन हो गई।

सरोज मौसी की हिमायत थी। वह मौका पाकर माधवी से बात करना चाहती थी। रवि के भाई समान मित्र मनोज की बहन होने के नाते भले ही उनमें ननद-भाभी का रिश्ता था, पर इससे अधिक उनमें अपनापन था। शायद इसीलिए मौसी ने सरोज को बिचौलिया बनाया था।

सरोज के पास ही माधवी एक स्टूल पर बैठ गई। अब सरोज की समझ में नहीं आ रहा था कि उससे पुनर्विवाह की बात कैसे आरंभ करे।

“माधवी” सरोज ने कहा, “इस तरह गम करने से क्या होगा? जमाना कहाँ से कहाँ जा पहुँचा है और एक तुम हो कि मर्यादा लिए बैठी हो... कंचनसी काया को व्यर्थ ही माटी कर रही हो, ... तुम्हारा दुख मुझ से नहीं देखा जाता।”

“कोई अपने संस्कारों को कैसे भूल सकता है, सरोज? विवाह की वेदी पर हिन्दू कन्या एक बार बैठती है... केवल एक बार...।”

सरोज ने बात आगे बढ़ाई “माना कि विवाह एक संस्कार है, पर वह जीवन को घटना भी है, ठीक अन्य घटनाओं की तरह। इसलिए दुर्घटना होने पर जीवन को नया रूप दिया जा सकता है।”

“पर मेरे संस्कार, मेरा सतीत्व, मेरा धर्म, इस की आज्ञा नहीं देता।” माधवी के चेहरे को नजरों से बेधती हुई वह बोली, “तू पढ़ी लिखा होकर भी

व्यर्थ की थोथी व्यवस्था को स्वीकार कर रही है। सतीत्व और धर्म की जो व्याख्या समाज ने की है, वह पति के जिदा रहते तो मान्य हो सकती है, पर उसकी मृत्यु के बाद यदि भरी जवानी में नारी इसे ओढ़ लेती है तो वह इनके भार से दब जाती है और घुट घुट कर मर जाती है।”

माधवी चुप थी। सरोज ने देखा अपना तीर निशाने पर तो लगा है, पर पंछी घायल नहीं हुआ है। अतः उसने दूसरा तीर छोड़ा, “सतीत्व और नारीत्व दोनों अलग-अलग हैं। दोनों में समानता बस यही है कि इसमें से किसी का भार जीवन भर नहीं ढोया जा सकता। खूब सोचविचार लो। सारा जीवन पड़ा है। माँ का सहारा चंद घड़ियों के लिए ही है उधर समुराल में ठिकाना नहीं... फिर?” यह कहकर सरोज चली गयी।

माधवी अपने निश्चय पर अधिक दिनों तक टिक न सकी, क्योंकि माँ ब्लड-प्रेसर से बीमार हो गई। वह सीधी सरोज के पास जाकर बोली, “सरोज तू जीती मैं हारा।”

सरोज ने कहा, “मैं तो पहले ही कहती थी तुम शादी कर लो और अपना उचित सहारा पा लो।”

माधवी ने कहा, “कौन करेगा, मुझ अभागिनसे विवाह?”

“मेरा भाई मनोज।” सरोजने प्रसन्नता से कहा, तुम पहले भी मेरी भाभी थी, अब भी भाभी ही रहोगी।”

मनोज मन-ही-मन माधवी को चाहता था और सपनी बहन से इस संबंध में कहा भी करता था। बड़े सादे ढंग के विवाह से मनोज और माधवी जीवनसाथी बन गए।

पर फिर भी माधवी रवि के चित्र घण्टों देखा करती। वह रवि की तसवीर को बार-बार देखती और पुरानी स्मृतियों को कुरेदती रहती।

तब मनोज माधवी के सामने आकर तमतमा उठता, ‘यह शादी करके मैंने जिन आदर्शोंकी की थी, जीवन में जिस नये मोड, सुख और उल्लास की कल्पना की थी, वह मेरी भूल साबित हुई। तुम्हारी आँखों में झोंकने पर खुशी का एहसास मुझे कभी नहीं होता। हमेशा एक घुटन सी महसूस होती है। दो शरीरों के आपसी व्यापार के अतिरिक्त जीने के लिए कुछ और भी चाहिए।”

माधवी कुछ समझी नहीं, फिर भी उसखी आँखें सजल हो गई। मनोज पुनः बोला, “मैं जनता हूँ, तुम हर बात में मेरी तुलना रवि से करती हो, जहाँ तुम्हें दोनों में समानता मिलती है, तुम प्रसन्न हो जाती हो और भिन्नता होने पर विरक्त। जब तक तुम

सुख-दुख

सुरेश केसवानी (XI Com.)

सुखों के फूलों को चाहा मैंने भी पाना,
बीच में ही पड़ गया कांटों से टकराना।

फूलों से पहले कांटे हैं आते,
मुझे भी कांटों से फूल ही हैं भाते
इसीलिए कांटों को मैंने न पहचाना।
बीच में पड़ गया कांटों से टकराना।

सुखों के पहले दुःख हैं आते,
सुख तो सभी को हैं भाते,
लेकिन पड़ता है दुखों को निमाना।
इस तरह पड़ गया कांटों से टकराना।

स्वयं को इससे मुक्त नहीं करोगी, हमारा जीवन कदापि सुखी नहीं हो सकेगा।”

माधवीने बड़ी दयनीय दृष्टिसे मनोज की ओर देखा और कहा, “क्षमा कीजिए। आयंदा आपको शिकायत का मौका नहीं मिलेगा।”

उस दिन के बाद माधवी रवि को भूल गई और अपनी नई गृहस्थी में पूर्णतः डूब गई।

एक साल गुजर जाने के बाद सावन की घटाओं के आगमन के साथ उनके यहाँ एक नन्हे-से मेहमान का आगमन हुआ जो दोनों के सच्चे प्रेम का मूर्त रूप था।

फूलों के रंगों ने मुझको बुलाया,
फूलों की महक ने मुझको बहकाया,
मैंने फूलों के कांटों को न जाना।
बीच में ही पड़ गया कांटों से टकराना।

मैंने किया था फूलों से प्यार,
कैसे कर सकता था कांटों से इन्कार,
मजबूरी से पड़ गया उन्हें गले लगाना।
बीच में पड़ गया कांटों से टकराना।

विधवा

रो क्यों रही है पगली,
तेरे रोने पे दुनिया हँसेगी ।

इस दुनिया की मदद की मत कर तू आस,
क्योंकि को नहीं आयेगा तेरे पास ।

न कोई तेरे गम कोई छाँटेगा,
न कोई तेरे दुःख को बाँटेगा

गिर कर रह गई है तू,
गिरकर अगर उठना चाहती है तू,
तो अपने आप उठ तू ।

जिदगी अगर जीना चाहती है तू,
तो दुःख की बना दे लाश,
गम को बना दे लाश का कपडा ।

कमजोरी को बना लाश की डोरी,
फिर उठा उस लाश को अपने कंधे पे तू ।

उस लाश को भरी दुनिया के सामने जला दे तू,
उस लाश की आग को ले अपने हाथ में तू ।

फिर एक नजर दुनिया की तरफ देख तू,
हर कोई डरेगा तुझ से ।

हर कोई तेरी इज्जत करेगा,
इस इज्जत के लिये तुझे यह सब करना होगा-
क्योंकि तू है एक विधवा ।

तेरे माथे पे बिदिया नहीं,
तेरे माथे पे सुहाग का सिंदूर नहीं ।

तेरी आँखों में काजल नहीं,
तेरे तन पर रंगीन कपडे नहीं,
तेरे हाथ से सुहाग की चूड़ियाँ नहीं ।

राजकुमार अग्रवाल
(F. Y. B. Com.)

॥ जीवन.... एक संघर्ष !! ॥

महाजन के. के. (M. A.)

हर मनुष्य के जीवन में सुख-दुख आते जाते रहते हैं । हर मनुष्य को सुख और प्रवृत्ति होती है । दुख में कोई नहीं रहना चाहता । लेकिन आदमी को यह मालूम होना चाहिए कि संसार में सुख है ही नहीं, दुःख की तीव्रता जब कम होता है, तब ऐसा महसूस होता है कि सुख प्राप्त हो गया है ।

सुख प्राप्ति के लिए हर मनुष्य सदा प्रयास करता रहता है । लेकिन प्रयास करने पर भी जब उसे असफलता मिलती है, तब वह स्वयं को भाग्यहीन समझने लगता है । यह स्वाभाविक ही है कि हर मनुष्य की असफलता में बड़ी ही शोचनीय दशा हो जाती है । लेकिन इस दशा में मनुष्य को हार नहीं माननी चाहिए । उसे साहस से काम लेना चाहिए । मनुष्य को जीवन में कभी भी निराश न होकर आत्मविश्वास के साथ कार्य करने की प्रेरणा लेनी चाहिए । जीवन को संगीत मानकर उसमें रम जाना चाहिए । स्वयं हँसकर, दूसरों को भी हँसाने हुए, कोई गीत की पंक्ति गाते-गुनगुनाते-चलना चाहिए । तात्पर्य यह कि उसे जीवन से कभी भी ऊब नहीं जाना चाहिए ।

हर मनुष्य के जीवन में अनेक प्रकार की समस्याएँ आती हैं । ये समस्याएँ उसके मन में संघर्ष उत्पन्न करती हैं उसका जीवन इन समस्याओं से संघर्षमय बन जाता है । कभी कभी तो उसे जीना दूभर हो जाता है । जीवन एक बोझ-सा उसे मालूम होता है । और इसका पारंगाम यह होता है कि उसकी जीवन दृष्टि ही बदल जाती है ।

हर मनुष्य सदा स्वतंत्र और सुखी जीवन पसंद करता है । लेकिन ऐसा जीवन यथार्थ में आसानी से पा सकता कभी संभव नहीं हुआ है । अतः वह

कल्पना जगत् में इन सुखों को प्राप्त करने की कोशिश करता है । एक भिखमंगा मनुष्य सुख और समृद्धि के सपने देखता है तो कैदी मुक्ति के । तात्पर्य यह है कि वह इस सपनों की दुनिया में अप्राप्त को प्राप्त होते देखना चाहता है । बहुत से आदमी सपनों की इस रंगीन दुनिया में डूबे रहते हैं और इसी में जिंदगी की सार्थकता मान लेते हैं । लेकिन क्या ये सुनहरे सपने और उनमें डूब जाना ही मनुष्य की असली जिंदगी है ? नहीं, कदापि नहीं । मनुष्य को अपनी इच्छा-आकांक्षाएँ और सुख-समृद्धिमय जीवन का यथार्थ रूप यथार्थ जगत् में देखने के लिए सदा कर्तृत्व-तत्पर और स्वावलंबन की भावना से जागृत रहना चाहिए । संस्कृत में एक सुभाषित प्रसिद्ध है " उद्योगेन ही सिध्यन्ति कार्याणि न मनोरथैः । " प्रयत्नों से ही कार्य में यश मिल सकता है, केवल मनोरथों से नहीं ।

मनुष्य का जीवन एक नाटक की तरह है । इस जीवन-रूपी नाटक में हर मनुष्य अपनी योग्यता के अनुसार भूमिकाएँ निभाने की कोशिश करता है । हर मनुष्य अपनी भूमिका द्वारा यह सिद्ध कर देना चाहता है कि दूसरों की तुलना में सिर्फ उसकी ही भूमिका अच्छे ढंग से निभायी जा रही है । तात्पर्य यह कि जीवन एक संघर्ष है और इस संघर्ष में हर व्यक्ति का दूसरे से संघर्ष चालू ही रहता है । इस संघर्ष में अपना अस्तित्व कायम रखने के लिए हर मनुष्य प्रयास करता है । वह स्वयं को ऊपर उठा हुआ देखना चाहता है । यह प्रवृत्ति पशुओं में भी दिखाई देती है ।

किसी भी मनुष्य को दूसरेपर अन्यायपूर्ण व्यवहार नहीं करना चाहिए । प्रत्येक मनुष्य को दूसरे के

प्रति सहानुभूति एवं प्रेम की भावना रखनी चाहिए । किसी भी मनुष्य को दूसरेको मारना नहीं चाहिए, पर जब कोई उसपर अन्याय से टूट पड़े तो उसे जरूर कुछ न कुछ करना चाहिए । अगर कोई किसी को सारी दुनिया के सामने बदनाम करे तो जरूर उसे यह सहना न चाहिए । अन्यापूर्ण व्यवहार में समझौता कर, मजबूरी से पीड़ित जीवन बिताने में कोई अर्थ नहीं है । कुछ दिनों बाद यदि लाभ की गुंजाइश दिख पड़े तो जरूर मजबूरी जैसी कड़वी दवा पी जानी चाहिए । हर मनुष्य के जीवन को एक विशेष प्रकार का स्वरूप तभी प्राप्त हो सकता है जब वह अन्याय और संघर्ष का मुकाबला करने के लिए जागृत रहता है । किसी की मजबूरी का फायदा उठानेवाले का अन्याय और बीच में चलनेवाला संघर्ष सिर्फ मजबूर आदमी ही अच्छी तरह जान सकता है । प्रत्येक मनुष्य अपने जीवन-स्वास्थ्य के लिए इस संघर्ष का सामना कर रहा है । हर मनुष्य के कई दुश्मन होते हैं । बहुत-सी उलझने होती हैं । अपना-पराया भाव के कारण आत्मीयता की कमी महसूस होती है और साथ ही मित्र-शत्रुता का भाव बढ़कर संघर्ष चालू होता है । जीवन में हर व्यक्ति अपनी स्वार्थपूर्ति के लिए प्रयत्नशील है । वह जरा भी दूसरे के लिए कुछ समर्पित करने के लिए तैयार नहीं है ।

हर मनुष्य को यह याद रखना चाहिए कि दुःख की खाई पार करने के सिवा सुख की हरियाली नहीं आती । सफलता के मधुर चाँद के आनंदमयी प्रकाश के लिए प्रयास के सूरज को प्रज्वलित रखना होता है । हर मनुष्य का जीवन कमल के फूल के समान है । कमल के फूल को जिस तरह अनेक पंखुडियाँ होती हैं उसी तरह जीवन भी अनेक पहलुओं से बना हुआ है । कमल कीचड़ में पैदा होता है पर नित्य सूरज की ओर मुख किये रहता है । इसमें उसकी प्रकाश की तरफ बढ़ने की लालसा दिखती है । उसी तरह इस दुखोंके अधःकार से भरे जीवन में हमारी प्रकृति भी सदा सद्गुणों और ज्ञान के प्रकाश की ओर उन्मुख बनी रहनी चाहिए । इस संसार में प्रत्येक मनुष्य यश और कीर्ति पाने के लिए संघर्ष कर रहा है । वह परिस्थिति और निसर्गपर विजय पाने की कोशिश

कर रहा है । प्रत्येक व्यक्ति का मन अनेक शंकाओं और समस्याओंसे ग्रस्त है । हर मनुष्य अपने को इस जीवन संघर्ष से छुटकारा पाने के लिए बेचैन है । और इस बेचैनी को हटाने के लिए मनुष्य को यह अच्छी तरह समझना चाहिए कि जीवन कर्तव्य की भूमिका है ।

तो क्या हुआ.... ?

अशोक सूर्यवंशी
(Sr. M. A.)

राह बदल जाती है .. मोड़ के साथ...
मंजिल बदल गयी... तो क्या हुआ...
तकदीर बदल जाती है वक्त के साथ
जिंदगी बदल जाये तो क्या हुआ...!

राह से कदम पीछे हटाने वाले...
हमराही का भी कुछ खयाल करो...
साथ छोड़ देंगे बीच में ही यूँ
हमराही बदल जायेंगे तो क्या हुआ... !

एक बात याद रखना कि
राह कभी सूनी नहीं होती...
चल पडते हैं अकेले राही
कारवाँ नहीं है तो क्या हुआ...!

एक बात कहना चाहता हूँ...
दुनिया बहुत बड़ी है फिर भी
गुजार देंगे जिंदगी यूँ ही तनहा
दोस्त नहीं मिले तो क्या हुआ...!!

राज के फूल

ए. तारिक (T. Y. B. A.)

कॉलेज के पार्क की मदहोश कर देनेवाली रंगिनियों से हटकर उस सुनसान से कॉर्नर पर आम के उस पेड़ के नीचे कॉलेज में अपनी नियमित पढाई के समय तो कभी बस-स्टॉप के उस कोलाहल भरे वातावरण में भी मैंने उसे हमेशा उदास पाया है । और यह शायद उसकी नित्य की उदासीनता का ही कारण था कि शुरू में उसमें बेहद दिलचस्पी लेनेवाले और उसे छोड़ने कि कोशिश में हमेशा व्यस्त रहनेवाले कॉलेज के अनगिनत लड़के उससे उदासीन होते गए, जब कि मैंने अपने भीतर उसके प्रति आकर्षण को निरंतर बढ़ता-सा पाया । हर वक्त मेरी नजरें उसके इर्द-गिर्द मँडराती रहतीं, जब कि आज तक एक बार भी उसने नजरें उठाकर मेरी ओर नहीं देखा था । जैसे कि मैं आस्तित्व-विहीन ही था, उसके लिए ।

मेरे भीतर की यह तड़प खत्म होने का एक ही रास्ता था, कि वह भी मेरी ओर आकर्षक हो । और उसके लिए यह जरूरी था कि वह कम से कम एक बार ही मेरी ओर भरपूर नजरों से देखें ।

...और उसे देखना पडा ।

और उसका मेरी ओर एक बार देखना ही कॉलेज के शांत माहौल में ज्वालामुखी की तरह विस्फोटक साबित हुआ ।

आखिर किसीको कैसे यकीन आता कि हमेशा उदास रहने वाली और नजरें जमीन पर गडाकर चलनेवाली यह विलकुल मासूम सी लड़की इस तरह मुझ जैसे लापरवाह लड़के के हाथों को थामे । एक दिन सारे कॉलेज में बिलबिलाती हुई दिखाई देगी ।

उस दिन मैंने बार-बार शीशे में अपने मुखड़े को निहारा था और उस चीज को खोजने की काफी कोशिश की थी, जो एक लड़की को इतनी ज्यादा प्रभावित कर गयी थी, मगर मुझे ऐसी कोई चीज नहीं दिखाई दी । फिर क्या वजह थी जो सिर्फ एक बार मुझे देखने के बाद वह इस तरह मुझपर मर मिटी थी ?

* * *

“ राजी ... ए राजीव ... ”

“ ”

“ बोलते क्यों नहीं राजी ... ”

“ तुम्हें कितनी बार कहा है कि मेरा नाम राजी या राजीव नहीं बल्कि ... ”

“ सभी तो तुम्हें राजीव कहते हैं ... ”

“ सब की बात और है । ”

“ पर मुझे तो राजीव ही अच्छा लगता है... कितना प्यारा नाम है । ...और उसका मतलब भी कितना बढ़िया है ।

“ मौसमी को भी यही नाम पसंद है । ”

“ कौन मौसमी ... ? ”

“ मेरी एक सहेली है

“ अच्छा राजीव, एक काम करोगे मेरा ? ”

“ कही ... ”

“ पहले वादा करो ... ”

“ भरोसा नहीं मुझपर ? ”

“ वैसी बात नहीं कल...कल तो कॉलेज भी बंद है...तुम...कल तुम... ”

“ हाँ, कहो ना ... ”

“ कल...मेरे घर आओगे तुम ? ”

“ बस ! इतनीसी बात । तुम कहो तो अभी चल सकता हूँ...मगर तुम्हारे घर के लोग... ”

“ माँ के अलावा और कोई है भी कौन मेरा । और मैं ने माँ को तुम्हारे बारे में बताया है.. वह तो बड़ी बेताब है तुम से मिलने के लिए ..और ...और देखो ..कल तुम खाना भी मेरे घर ही खाओगे... ” लगातार वह बोले जा रही थी और मैं आश्चर्य से उसे निहारता रहा...इतना खुश मैंने उसे पहली बार देखा था ।

वह जैसे कि मेरी राह में ही बैठी थी ।... मुझे देखते ही दौड़कर उसने मेरा हाथ थाम लिया और मुझे अंदर ले गई । प्रसन्नता उसके चेहरे से भरे पैमाने से टपकती धुँदों की तरह छलक रही थी ।

“ माँ बाहर गई है...बस आती ही होगी... इतनी देर क्यों कर दी तुमने । ” मेरे उत्तर की प्रतीक्षा किए बिना ही वह भीतर के कमरे में लगभग दौड़... सी गई ।

कमरे में लगी तस्वीरों में एक-एक करके देखता जा रहा था कि वह आ गई । “

चलो ... उठो ... भैया ! ” मैंने एकदम हड़बड़ाकर उसकी ओर देखा । और मेरी आँखें पथरा-सी गयीं, जमी की जमी रह गयीं उस थालीपर जो उसने थाम रखी थी । और जैसे मैं एकदम होश में आया... उफ् । आज...आज कॉलेज की छुट्टी थी । इसलिए कि आज...आज रक्षाबंधन का दिन था और आज के दिन बाँधे जानेवाली अनगिनत राखियों में से एक राखी वह भी थी...जो इस

वक्त थाली में थी... जो उसने थाम रखी थी । ... मैं ने देखा...उसके हाथ हिल रहे हैं...थाली मेरे चेहरे के इर्द-गिर्द घूम रही है ।...मगर कुछ करते की शक्ति नहीं रह गई थी मुझ में ।...निर्जीब...सा मैं बैठा रहा ।... उसके हाथ मेरे सिर की ओर बढ़े...और तब मुझे महसूस हुआ कि उसने मुझे तिलक लगाया है ।...और...इससे पहले कि वह चीज मेरे हाथों को छूती...

“ नहीं... ” मैं ने जोरों से उसका हाथ झिड़क दिया । राखी छूटकर नीचे गिर पड़ी ।... उन आँसुओं की तरह, जो उसकी आँखों में भर आए थे । पलभर वह मुझे ताकती रही । फिर उसकी निगाहें दिवार पर एक ओर स्थिर हो गई । मैं ने उस ओर देखा । ..और लगा जैसे भयानक भूचाल आ गया हो... मेरी तस्वीर ।...मगर...मैं...मैं जो जिंदा हूँ...के पूरा परा...फिर...इसे हार क्यों पहनाया गया है ?...मैं ने गौर से देखा...नहीं, यह मेरी तस्वीर नहीं है ..मगर मुझसे काफी मिलती है... पहली नजर में कोई भी धोखे में आ सकता था...जब कि मैं खुद भी ।

“ ...यह...तस्वीर... ”

“ यह.. यह मेरे इकलौते भाई की तस्वीर है...अजय... ”

“ मगर यह... ”

“ यह अब नहीं है...बहुत...बहुत लापरवाह निकला । यह हमें ..हमें बिल्कुल बेसहारा छोड़कर... ” रोने की वजहसे शब्द मुश्किल से निकल रहे थे उसके लवों से...सारा चेहरा आँसुओंसे तर हो गया था... ”

“ ... अभी ... अभी एक साल पहले ही एक एक्सिडेंट में ... तुम्हे देखा ना राजीव तो लगा जैसे मेरा अजय लौट आया है ... मेरा प्यारा भैया मेरे सामने खड़ा है ... और इसलिए, मैं

सब कुछ भूलकर तुमसे मिलती रही ... बातें करती रही .. चाहती तो उसी वक्त तुम्हें बता देती ... पर तुम्हें यकीन नहीं आता... और फिर रक्षाबंधन का दिन भी करीब ही था .. सोचा था इसी दिन तुम्हें बता दूँगी । तुमसे बातें करते वक्त मुझे ऐसा ही लगता, जैसे मैं अपने अजय से बातें कर रही हूँ... । उसकी बातें...उसका स्वभाव बिल्कुल तुम जैसा ही तो था । मैं ने सोचा था, तुम भी मुझे अपनी बहन के रूप में खुशी से स्वीकार कर लोगे . पर... मेरी किस्मत में... ” एक अजब सी पीडा तैर रही थी उसके चेहरे पर। आँसू बहते ही जा रहे थे... और... । अनायास मुझे लगा कि मैं ज्यादा देर उसके आँसू देख नहीं पाऊँगा । यह कैसा दर्द था जो मुझे अपने दायरे में खींच रहा था और... उसके चेहरे में मुझे एक... एक और चेहरा नजर आने लगा... सपना का चेहरा... मेरी गुड़ियासी बहन सपना का... सपना... किस बेरहमी से मुझे छोड़ गई थी वह... हमेशा के लिए । मेरी सपना फिर मुझे मिल सकती है ? क्या वह दुबारा जिंदा हो सकती है ? क्यों नहीं हो सकती ? जब अजय मेरे रूप में किसी बहन का सहारा बन सकता है, तो मेरी बहन सपना किसी और के रूप में मुझे क्यों नहीं मिल सकती ?

मैं ने निचे गिरी हुई राखी उठा ली । वह अब रो रही थी । मैं ने राखी उसके हाथ में थमा दी ।

“ लो... ” मैं ने अपना हाथ उसकी ओर बढ़ाया । वह आश्चर्य चकित सी मुझे देखती रही ।

“ ...अपने अजय को राखी नहीं बाँधोगी ? ” सहसा वह मृस्कुरा उठी । हम दोनों एक दूसरे को देखते रहे, मगर हमारी नजरों का केंद्र कोई और था ।

हमारे कदम धीरे, धीरे आगे बढ़ रहे थे... लग रहा था, जैसे झूठे भ्रमभाव, भ्रामक अहंकार और सस्ते रोमान्स की गद्दी नालियों और घृणित वासना के

अजिठा १९७८/७९

कीचड से लथपथ आँखों के, लिबलिबे दृष्टीकोन वाली दुनिया से निकल कर पवित्रता के उजियारे में झिलमिलती, एक नई दुनिया में हम प्रवेश कर रहे हैं ।

पुकार

नर्तकी के पायल तो कबके थके हैं, साज अनमने हैं कि सुर खो गये हैं । अज्ञान बस्तीके किसी छारे पर, टिमटिमाता दिया ये अहसास है कि अंधेरों में मैं कहीं भटक गया हूँ । तुम्हें क्या पुकारूँ मैं खुद खो गया हूँ । जिन्दगी के जहर पचार्यो तो कैसे, चाहत तुम्हारी भूलाएँ तो कैसे ? तुम्हीं ने कहा था, एक खाब हो तुम, मजबूरी है, एक हकीकत है हम । हकीकत के अज्जाम आजमाएँ तो कैसे, भटकते हुए कोई मंजिल पायें तो कैसे ? अंधेरों में मैं कहीं भटक गया हूँ, तुम्हें क्या पुकारूँ मैं खुद खो गया हूँ ।

प्रभाकर लांजुले
(S. Y. B. A.)

मुझे कुछ पूछना है !

मुझे कुछ पूछना है फूलों से,
कुछ तो बताओ आते हो कहीं से ?
ये खुशबू ये रंग लाते हो कहीं से ?
पर काँटो ने रोक दिया मुझे यहीं से ?

मुझे कुछ पूछना है दीपक से,
जल कर भी उजाला देते हो हमको !
पर खुद के पास ह अंधेरा क्यों ?
पतंगा पास है फिर भी प्यासा क्यों ?

मुझे कुछ पूछना है तुमसे,
पास आती हो दूर चली जाती हो क्यों ?
क्यों दुनिया से तुम डरती हो,
जब कि प्यार तुम मुझसे करती हो ?

आर. के व्यास
(F. Y. B. Com.)

मैं

हम अगर इस जहाँ से उठ जाएँगे,
आप मरके सितम किस पै फरमाएँगे ?
बाद मरने के मेरे, मुझे है यकीं,
लोग मेरे फसानों को दोहराएँगे ।

मुझसे छिप कर भला वो कहीं जाएँगे,
जिस जगह जाएँगे मुझ को हीं पाएँगे ।
है अगर मेरे दिल पे यकीं आपको,
मुझको हर मोड पर हमसफर पाएँगे ।
है, यकीं मुझको वो दौर भी आएगा ।
लोग मेरी वफा की कसम खाएँगे ।

वक्त से हम तो समझौता कर लें मगर,
हम खुद अपनी निगाहों से गिर जाएँगे ।
आज जो भी मुझसे नाराज है,
हो के शरमिन्दा वो मेरे पास आएँगे ।

देवकीनंदन शर्मा
(F. Y. B. Com.)

जुदाई

जा रहा हूँ तेरी गलियों को छोड़ कर,
छोड़कर सारे अफसाने, कहता हूँ अलविदा ।
सामने तेरे घर के कुछ क्षण मैं रुक गया ।
झराखे से झाँकती थीं, दो लरजती हुई आँखें ।
निष्प्रभ तेरी आँखों में, खामोश इक पुकार ।
जिनमें छुपी थी दिल को, तेरी व्यथा अपार ।
जबूर हो जमाने से, मुझको पडा है जाना ।
बदनाम हो ना जाये, तू दुनियाँ की नजरों में ।
जिस जमाने ने तुझको पराया, बनाया है मुझसे ।
मैं पूछता हूँ उनसे क्या दे सका है तुझको ।
धियाय खामोश आँखों में, असुँवा की बारिश के,
इक क्षीण-सी हँसी भी, वो दे सका ना तुझको ।
'बेताब' जा रहा है, वरबादियों की ओर,
कूचे तेरे को छोड़कर, अनजान दिलों की ओर ॥

रुमजीतसिंग बाजवा बेताब
(M. A.)

हिमालय की चोटी पर

कृष्णा सिताराम चौधरी (T. Y. B. A.)

कॉलेज में प्रवेश पाते ही मैं एन्. सी. सी. में
भरती हुआ । एन्. सी. सी. के विभिन्न कैंपों की
प्रेरणाओं ने मुझे पर्वतारोहण के लिए प्रेरित किया ।
इस का प्रशिक्षण पाने का मौका भी मुझे मिला ।
इस प्रशिक्षण के साथ ही नित्य नये सपने जागने
लगे । सांते जागते अनेक बार मैंने दिमागी दुनिया
में हिमालय की चोटी जीत ली । मन में अनेक
आशाएँ घर कर गई । समय बीता और वह दिन भी
आया जब हम १४ एन्. सी. सी. कैम्पेड्स बम्बईसे
प्रथम अंबाला छावनी और वहाँ से हवाई जहाज से
लेह पहुँचे ।

लेह इलाके में प्रथम दिन ऐसा लगा मानो मैं
एक अनोखी दुनिया में आ गया हूँ । विभिन्न पर्वत
शिखरों की ओर मेरे नेत्र उठे । कहीं कोई बर्फ से
ढके हुए तो कोई सूरज की किरणों से सोने जैसे
चमकते हुए । बचपन में ऐसा दृश्य सिर्फ चित्रों में
देखा करता था । कभी सोचा भी नहीं था कि मुझे
हिमालय का ऐसा सुंदर दृश्य देखनेका मौका मिलेगा ।

लेह में कुछ दिन "एवलमटायजेशन" के बाद
हम सब आगे की यात्रा करने के लिये १२ जून
१९७८ को वहाँ से चल पडे । रास्ते में हेमिया
नामक गुफा देखने को मिली । वहाँ ७ मन भारी सोने
की बौद्ध मूर्ति है । दूसरे ही दिन हम सब कैरी
पहुँचे । हमारे चारों तरफ ऊँचे-ऊँचे पहाड ऐसे
खडे थे जैसे हमारे संरक्षण के लिए संत्री ही खडे हैं ।
वडा अच्छा लग रहा था । अब हम चुमाटांग के लिए
निकल पडे । वहाँ जमीन से गरम पानी के चश्मे
वह रहे थे । पानी इतना गरम था, कि उस पानी में
ठंड के दिन छोडकर किसी भी वक्त अंडा उबला जा
सकता है । बडी अचरज की बात है । जिस प्रदेश

में बर्फीली पर्वत चोटियाँ हैं वहाँ पर ही गरम
पानी के चश्मे हैं । ऐसे कुछ नीले रंग के पानी मे
हमने स्नान किया । इसके तुस्त बाद खाना खाकर
लडाको लोक नृत्य भी देखा और आगे चुशूल की
तरफ चल पडे । सिंधु नदी के किनारेसे पर्वतों
के बीच से हम लोग चीन के सरहद के पास से गुजर
रहे थे । इतने में कुछ फासले पर घोडे जैसे प्राणी
तेजीसे दौड रहे थे । उस प्राणा को तिब्बती भाषा में
"कियांग" कहते हैं । यह १०० कि. मी. प्रति
घंटे की रफ्तार से दौडनेवाला प्राणी है । हमारे साथ
जो मेजर व्ही डी. गुप्ते थे वे बता रहे थे कि कियांग
को १९६२ में पकडने का हमने लगातार तीन माह
प्रयत्न किया तब कही एक पकड सके । वह भी
इसलिए कि उस कियांग के पैर को चोट आयी थी ।
कहनेका मतलब यह है कि वह दुनिया में सबसे तेज
दौडनेवाला प्राणी है । अब हम तारा पोस्ट की तरफ
बढने लगे । रास्ता पूरा २० कि. मी. रेत से गुजरता
था और दोनों तरफ पर्वत स्थिर खडे थे । लग
रहा था जैसे हम लोग रेगिस्तान से गुजर रहे हों ।
लडाख इलाका भूगोल का विचित्रसा इलाका है । कहीं
बर्फीली पर्वत चोटी तो कहीं उष्ण रेगिस्तान । ठंड
के दिनों में तो सर्वत्र बर्फ ही बर्फ । तारापोस्ट से हमें
चीनी इलाका साफ नजर आ रहा था । उस स्थान
पर जहाँ कुमाऊँ रेजिमेन्ट के जवानों ने १९६२ में
चीनियोंके विरुद्ध मातृभूमि के लिए अपने प्राण अर्पित
किए थे हमने २ मिनट मौन रहकर उन वीरों को
श्रद्धांजली अर्पित की । १६ जून १९७८ की शाम को
हम चुशूल नामक तिब्बती गाँवके नजदीक पहुँचे ।
वहाँ सभी ओर अनेक रंगो के बडे बडे बालोवाले
याक स्वतंत्र विचरण कर रहे थे । नजदीक से बर्फ के
पाणी का बहता झरना दूध जैसा दिखाई दे रहा था ।

ता. १७ जून १९७८ को हम टांगस्टे के लिए चल पड़े। और पडाडी के नजदीक से दरिया के साथ-साथ आगे बढ़ते हुए वहाँ पहुँच गए। टांगस्टे में रहने के लिए हमें ऑफिसर्स इन्स्टीट्यूट के नजदीक ऐसे नॉयलॉन के टेन्ट दिए गए थे जिनकी एक-एक की कीमत पाँच हजार रुपये तक थी। ठंड के दिनों में यदि तपमान ४०° सें. ग्रे. से ५०° सेंटिग्रेड हो तो भी केवल दो हरीकेन लालटेन टेन्ट के अंदर रखने से १० मिनट के अंदर ही टेन्ट का तपमान बढ़ जाता है और टेन्ट के बहार बर्फ भी हो तो अंदर आराम से सो सकते हैं।

ता. २० जून १९७८ की सुबह ३-३० बजे १४ एन. सी. सी. कैडेट्स, दो अफसर, ब्रिगेडियर और कुछ लोग कैंपस २० कि. मी. के फासले पर स्थित कौवा मोड नामक जगह पर पहुँच गए। सुबह ४ बजे आगे की चोटी चढ़ने के लिए शुरुवात की।

पर्वतारोहण अवश्य ही एक कठिन कार्य है। पर अपने पर विश्वास पा लेने पर बहुत सरल बन जाता है। जहाँ तक किसी दुर्वटना की बात है, वह तो यहाँ क्या रास्ते चलते भी हो सकती है। क्योंकि कहावत है कि विधि के विधान को कोई नहीं रोक सकता। यही सोचकर मैं पर्वतारोहण के लिए मन को दृढ़ कर सका।

मैं आगे आगे बढ़ रहा था कि अचानक मेरा पैर फिसला और नीचे की ओर लुढ़कने लगा। मैं एक बड़े पत्थर से टकराया तभी रुक सका। मैं उठकर दूसरे रास्ते से बेस कैंप चार पर जाने के लिए निकल पड़ा। पर्वतारोहण में १० कदम चलना बड़ा मुश्किल हो गया था। साँस फूल रही थी, क्योंकि वहाँ पर ऑक्सिजन कम है। रास्ते में चलते वक़्त एक तरफ गहरी खाई, तो दूसरी ओर ऊँचा पहाड़। पैर फिसले तो समझो मृत्यु। बर्फ के उपर

चलते वक़्त एक पैर तिनालो तो दूसरा कैस जाता। बड़ी कठिनाई के बाद बेस कैंप-बार पर पहुँचा। एक पार्टी ने बेस कैंप नं. ४ से १६ हजार फूट ऊँची चोटी पर चढ़ना आरंभ किया। बेस कैंप से सभी पर कंट्रोल किया जा रहा था। रेस्क्यू के लिये १४००० फीट ऊँचाई पर हेलिकॉप्टर तैयार रखा गया था। लेकिन सौभाग्य से कोई दुर्वटना नहीं हुआ। दोपहर को ३ बजकर २१ मिनट पर हिमालयकी २० हजार फूट ऊँची चोटी को महाराष्ट्र के एन्. सी. सी. कैडेट्स ने जीत लिया। वहाँ पर श्री गणेश देवता की पूजा करके एन्. सी. सी. का ध्वज बड़े सम्मानसे फहराया।

अब हम ऐसी जगह पहुँचे जहाँ से हमारा मुख्य चोटी केवल २०० फीट की ऊँचाई पर रह गई थी। इतने में तेज चुम्बनेवाली ठंड शुरू हो गई और पल पल पर हवा की रफतार बढ़ने लगी। ऐसी वातावरण में चोटी पर आगे जाना मुश्किल था। अन्त में रेंगते हुए जाना पड़ा। उस वक़्त मुँह से आग निकल रही थी। अन्त में चोटी को जीत ही लिया। अभी तक यहाँ कोई नहीं पहुँचा था। अतः इस चोटी का नाम अब 'तानाजी चोटी' रखा गया है। उस समय ऐसा लगा मानो आकाश-कुसुम मिल गया हो। इसके बाद ५ जुलाई १९७८ को महाराष्ट्र के मुख्यमंत्री श्री. वसंतराव पाटील ने बंम्बई में हम सब को "मेमेन्टो" देकर हमारा अभिनंदन किया। आज मैं सोचता हूँ कि कितना ही कठिन क्यों नहीं, पर जहाँ चाह है, लगन है वहाँ मनुष्य बराबर सफलता पा सकता है।

भारतीय खेल - संस्थाओं को क्या अंग्रेजी ने खरीद रखा है!

बड़े एन्. पी. (S. Y. B. Sc.)

खिलाडियों में राष्ट्रीय-भावना जागृत करने के लिए आवश्यकता है, अराष्ट्रीय तत्वों को दूर करने की। इसलिए आज इस विषय पर गम्भीरता से विचार करने की नितांत आवश्यकता है।

"हमारे खेल, हमारी खेल प्रतियोगिताएं, हमारी खेल संस्थाएं आज सिर्फ उदासी और खोखलेपन से टूटी नजर आ रही हैं। उन में एक शून्यता और निराशा घर कर गयी है। जगह, जगह सी पराजय, त्रास और कुछ नहीं हमारी अपनी कमजोरी का कारण है। और कुछ नहीं हमारी अपनी कमजोरी का कारण है। जब-तक राष्ट्र-प्रेम, राष्ट्र भावना को अपनाया नहीं जायेगा, तब तक इस निराश्य से उबर पाना कठिन है।" ये शब्द हैं, विश्वविख्यात तैराक मिहिर सेन के, जो उन्होंने अपने एक वक्तव्य में भारत में खेल-कूद की स्तर हीनता पर विचार प्रकट करते हुए कहे थे।

प्रश्न उठता है कि इस उदासी का क्या कारण है? क्या कारण है कि आज निराशा और उदासी की यह भावना हमारे खिलाडियों के मन में गहरे पैठ रही है? यदि सूक्ष्मता से इन मनःस्थितियों का विश्लेषण किया जाये तो लगता है कि इसके बीच हमारे खेलकूद के राष्ट्रीय चरित्र में ढूँढे जा सकते हैं। वास्तव में आज खेलकूद जगत में न तो राष्ट्र के प्रति समादर की भावना ही रह गयी है और न ही राष्ट्रभाषा के समादर की। एक खिलाडी तब तक उत्साह, जोश प्राप्त नहीं कर सकता, जब तक उसके मन में राष्ट्र का बल न हो, राष्ट्र के प्रति प्रेम न हो। और यह तभी सम्भव हो सकता है, जब उसके पीछे राष्ट्र की महान प्रेरणा हो। लेकिन यह

प्रेरणा आज छूटती जा रही है। और इसका कारण है, खेलकूद की सारी कार्य प्रणाली उस भाषा में हो रही है, जिसका भारत के राष्ट्रीय जीवन से नात टूट चुका है। और यही कारण है कि खेल, खेल प्रतियोगिताएं खेल-संस्थाएं, जन-मानस से दूर होती जा रही हैं।

जन-मानस तक अपनी बात पहुँचाने का सबसे सरल और सही उपाय है अपनी भाषा राष्ट्रभाषा का प्रयोग। लेकिन हमारे ये खेल संस्थान एक ऐसी भाषा के जरिये जिसका जन-मानस के लिए कोई विशेष महत्व नहीं है अपने भाव व्यक्त करते हैं। उन खेल-संस्थाओं की कार्य प्रणाली, प्रचार-प्रसार सभी उस विदेशी भाषा में होता है, जिसमें राष्ट्रीयता न तो कभी पैदा की जा सकती है और न की गयी है।

खेलों का प्रचार-माध्यम राष्ट्रभाषा-

अब प्रश्न उठता है, खेलों के प्रचार-प्रसार और विकास का। अगर हमें अपने देश के जन-मानस में खेलों के प्रति खेल भावना पैदा करनी है, तो हमें भारतीय भाषाओं की सहायता लेनी होगी। राष्ट्रभाषा में उसका प्रचार करना होगा। लेकिन ऐसा होता नहीं। विदेशी भाषा के चार-पांच पत्रों में अगर इन खेल-संस्थाओं के बारे में कुछ प्रकाशित हो जाता है, तो ये खेल-संस्थान अधिकारी समझते हैं, हमारी बात जन-मानस तक पहुँच गयी है। लेकिन नहीं, जो बात जन-मानस तक नहीं पहुँचेगी, उसके बारे में विचार कैसे किया जायेगा?

दूर ही क्यों जायें, हॉकी—क्रिकेट की ही बात लीजिए। क्या हॉकी या क्रिकेट का मैच देखने या आकाशवाणीपर इन मैचों का आँखों—देखा विवरण सुननेवाले मात्र विदेशी भाषा—प्रेमी लोग ही होते हैं? शायद नहीं। बल्कि तथ्य तो यह है कि हिन्दी और भारतीय भाषा में प्रसारित विवरण ज्यादा रोचक और लोकप्रिय हुए हैं।

अभी कुछ दिन पहले बम्बई प्रदेश क्रिकेट संघ के एक विशिष्ट अधिकारी से यह पूछने पर कि क्रिकेट के प्रचार के लिए आप भारतीय भाषा या राष्ट्रभाषाका प्रयोग क्यों नहीं करते? राष्ट्रभाषा में खेलों का प्रचार किया जाये तो बात जन-मानस तक आसानी से पहुँचती है, यूवा उत्साही खिलाड़ियों को एक दिशा-संकेत प्राप्त होता है, प्रोत्साहन मिलता है, उन तक बात पहुँचती है, तो वे सिर्फ यह कहकर मुस्करा दिये— “हम क्या करें, हमें निर्देश ही ऐसा मिला है। फिर हमारा प्रशिक्षण भी ऐसा ही हुआ है। हम उस बंधे-बंधाये दायरे के बाहर कैसे जायें? पूर्वलिखित नियमों का उल्लंघन कैसे करें?”

एक विशिष्ट अधिकारी के मुह से जब ऐसी बात सुनते हैं तो उनकी संकुचित भावना स्पष्ट दिख-लायी पडती है। घिसी पिटी लकीरपर चलनेवाले खेल-संस्थाओं के अधिकारी जब-तक इस दायरे को तोड़कर बाहर नहीं आयेंगे, खुले दिल से जन-मानस को अपनायेंगे नहीं, अपनी भाषा में उन्हें अपने भाव व्यक्त नहीं करेंगे, तो कैसे जन-मानस को उनकी बात समझ में आ सकेगी?

अब बात आती है खेल प्रशिक्षण की। क्या क्रिकेट, क्या हॉकी, क्या फुटबाल और क्या अन्य खेल। सभी खेलोंका प्रशिक्षण भी विदेशी प्रशिक्षणों पर निर्भर करता है।

हमारे ये विशिष्ट खेल-प्रतिष्ठान-पटियाला क्रीडा संस्थान, अखिल भारतीय खेल परिषद, भारतीय ओलम्पिक संगठन, क्रिकेट कंट्रोल बोर्ड, भार-

तीय हॉकी संघ, एक नहीं सभी अंग्रेजी भाषा के माध्यम में ही विश्वास करते हैं। यहाँ की सम्पूर्ण कार्य-प्रणाली, अंग्रेजी में ही होती है। वही पुराने घिसे पिटे तरीकों पर कार्य-प्रणाली चल रही है। जब कभी किसी खेल का आयोजन होता है, तो भी प्राथमिकता उन्हीं कुछ गिने-चुने अंग्रेजी जानकारों को दी जाती है जो इनके कहे अनुसार इनका ढोल पीट देते हैं। प्रश्न है, क्या राजा भलिदरसिंह, क्या बडोदा के राजा श्री गायकवाड, क्या हॉकी संघ के अध्यक्ष अश्विनीकुमार, क्या भारोत्तोलन तथा कुश्ती के अधिकारी सभी विदेशी हैं, जो अपनी भाषा नहीं जानते? लेकिन नहीं, उन्हें सिर्फ झूठा दम्भ बनाये रखने के लिये ऐसा बाना पहनना पड रहा है।

शपथ लीजिए अराष्ट्रीय-तत्वों को दूर करने की। जब-तक इन विशिष्ट भारतीय खेल-संस्थानों के अधिकारीगण खुले हृदय से जन-मानस को खेलों के उत्थान और विकास के लिए आमंत्रित नहीं करेंगे, खेलों में नीरसता और शून्यता छाये रहेगी। खेलों का प्रचार कभी भी उस भाषा द्वारा नहीं हो सकता, जिसका हमारी राष्ट्रियता से तनिक भी संबंध नहीं है। यदि हमें जन-मानस में खेलों के लिए अभिरूचि पैदा करनी है, अपने खेलों के गिरते स्तर को रोकना है, खेल-जगत में भारत का नाम जाग्रत करना है, आनेवाली पीढी में नवजागरण पैदा करना है, देशकी रक्षा के लिए एक वृन्द आवाज लगानी है, तो हमें अपनी राष्ट्रभाषा में ही कुछ कहना और सुनना होगा। जब तक हम इन संस्थानों में अंग्रेजी और अंग्रेजी प्रेम को नहीं निकाल देते, देश में खेलों का विकास असम्भव है।

“हमें खेल को खेल की भावनासे ही खेलना चाहिए।” अगर हमें स्व. नेहरू के इन शब्दों का अनुसरण करना है, तो अपने खेल-संस्थानों में से ‘अंग्रेजी का साम्राज्य’ दूर करना होगा। और उनके स्थानपर राष्ट्रभाषा और राष्ट्रप्रेम को प्रतिष्ठित करना होगा।

वैसे सत्य बहुत कटू होता है, लेकिन यह बात सही है कि हमारी इन खेल-संस्थाओं ने आज तक कभी किसी भारतीय भाषी पत्र को वह प्रोत्साहन नहीं दिया जो विदेशी भाषी पत्रों को दिया है।

भारतीय भाषी पत्र खेलों के क्षेत्र में पिछडे हुए नहीं हैं। अगर निष्पक्ष होकर इस ओर देखें, तो यह बात स्पष्ट हो जाती है कि भारत में प्रचलित खेलों का जो कुछ भी प्रचार हुआ है, वह इन्हीं भारतीय भाषी पत्रों द्वारा हुआ है। इन पत्रों ने जितनी ईमानदारी और सही रूप से भारतीय खेलों का रूप प्रस्तुत किया है, वह उनकी खेल-भावना का द्योतक है। जन-मानस में खेलों के प्रति जो कुछ भी अभिरूचि पैदा हुई है, वह मात्र भारतीय भाषी पत्रों के प्रचार एवं प्रसार से ही।

और आज जब हम समाचार पत्रों के रजिस्ट्रार की वार्षिक रिपोर्ट देखते हैं, तो ज्ञात होता है हिन्दी एवं अन्य भारतीय भाषाओं के पत्रों की संख्या दिनों-दिन बढ़ती जा रही है।

यह निश्चय है कि अगर हम अपने खेलों के प्रति लोगों की दिलचस्पी पैदा करना चाहते हैं, तो हमें राष्ट्रभाषा में ही खेलों के विवरण प्रकाशित एवं प्रसारित करने होंगे। परिचया-त्मक पुस्तकें, लेख आदि प्रकाशित करने होंगे, खिलाड़ियों को राष्ट्रभाषा द्वारा ही प्रशिक्षण देना होगा। तभी हम अपने देश के खेलों और खेल संस्थाओं के प्रति ईमानदार साबित हो सकेंगे।

“ नई — व्याख्याएँ ”

आर. आर. शाह
(T. Y. B. Com.)

- १) नाई — लाँग-प्ले रेकॉर्ड ।
- २) तलाक — राँग नंबर से जुडा हुआ फोन ।
- ३) स्त्री — ब्रह्मा की भूल ।
- ४) पति — भारवाहक खटारा ।
- ५) नोकरी — छोकरी पाने का लाइसेन्स ।
- ६) इंटरव्यू — लाखों में एक ।
- ७) नया लेखक — चोरी मेरा काम ।
- ८) जिदगी — जिसका पूर्वार्ध माता-पिता बिगाडते हैं और उत्तरार्ध बच्चे ।
- ९) पेट — शरीर का बॉइलर ।
- १०) प्रेमिका — धन-चुंबक ।
- ११) श्मशान भूमि — दुनिया का आखिरी स्टेशन ।
- १२) विद्यार्थी — परीक्षा देवी का सौतेला पुत्र ।
- १३) सुख — दुःखभरी फिल्म का मध्यान्तर ।
- १४) जीभ — टेढा मेढा कतरनेवाली कैंची ।
- १५) स्वप्न — रातके १२ से ३ के शो का बिना टिकट सिनेमा ।
- १६) लॉटरी — तेरे मेरे सपने ।
- १७) अज्ञान — ज्ञान नापने की पट्टी ।
- १८) छडी — मुंह से न खाने की चीज ।
- १९) परीक्षा हॉल — परीक्षार्थियों के रोने का एकमात्र स्थान ।

“ अखबार के टुकडे ”

- १) पूरा सेक्स (टॅक्स) देने का एक प्रसिद्ध अभिनेत्री का निर्णय ।
- २) पर्स (नर्स) लेकर कंडक्टर भाग गया ।
- ३) एक ही लात में (रात में) भूकंप के तीन झटके ।
- ४) बूढे को लडकी (लकडी) मिल जाये तो जैसे सब कुछ मिल गया ।
- ५) उत्तम (उत्तर) महाराष्ट्र विद्यापीठ कहाँ है?
- ६) शायरों के (वायरों के) भिडने से वातावरण भडक उठा ।

लेटेस्ट फैशन के -

मक्सी, फ्रॉक, बेलबॉटम, बाबासूट,
और सब प्रकार का
रेडीमेड होजिअरी
तथा ब्रेसियर्स के
प्रमुख व्यापारी

सद्गुरु ट्रेसेस

दुकान नं. ३२, फुले मार्केट,
जळगाव.
फोन नं. ३८१६

लेटेस्ट पैंटपीस व शर्टका भंडार

: मफतलाल

: एस्. कुमार

: टाटा टेक्सटाईल्स

: ग्वालियर

टेरीन, टेरीकॉट व कॉटन प्रोश व कटपीस विक्रेता-

सिंगापुर कटपीस सेन्टर

शास्त्री टॉवर, जळगाव (महा.)

संध्या समय सरिता के तट पर

वाणी बी. डी. (F. Y. B. Com.)

वार्षिक परीक्षा की तैयारी में मैं लगातार व्यस्त था कि ऊबकर एक दिन संध्या समय सरिता तट की सैर के लिए निकल पड़ा।

मैं नदी-तट पर पहुँचा। वातावरण बड़ा सुहावना था। कलकल निनाद करता हुआ सरिता का सौम्य प्रवाह बह रहा था। संध्या सिंदूर लुटाती थी। नावों के पाल सोने को चादर से चमकते थे। ढलते सूर्य की किरणें आसमान में रंगोली सजा रही थीं। और सरिता का जल उन अद्भूत आकृतियों को अपने उर में समाता हुआ लहरा रहा था। उस दृश्य को देखकर मेरा मन मंत्रमुग्ध हो उठा।

ऊपर आसमान में उड़ते खगोलों के पंख संध्या ने अपने स्वर्णिम रंग से रंग दिये थे। चरने के लिये गया जानवरों का समूह धर की और लौट रहा था। उनके चलने से उड़ती हुईं गोधूलि संध्या के गुलाबी प्रकाश में ऐसी दिखती थी, मानो कोई गुलाल छिड़क रहा हो। गायों की घंटियों से पूरा वातावरण झंकृत हो उठा था।

दूर प्रवाह में ध्यानस्थ बगुला मछली का चिंतन कर रहा था, न हिलता था न डुलता था। अपने ध्येय की सिद्धि के लिये ध्यानस्थ होना ही चाहिये न? इधर तटस्थ आम्रकुंजों में कोयल कूक रही थी तो दुसरी ओर पर्वत शिलाएँ शांत योगी-सी ध्यानस्थ दिखती दे रही थीं।

ग्रामीण गौरियाँ सिर पर भदी मटकियाँ लिये चली जा रही थी तो कर्मकांडी ब्राह्मण नदी में खड़े संध्या पूजन कर रहे थे। सांसारिक सुख-दुःख से अनजान भोले बच्चे बालू के घराँदे बना रहे थे। कुछ बालक कागज की नावें सरिता के प्रवाह में तैरा रहे थे।

संध्याकालीन प्रकृति कलाकारों पर जादू कर जाती है। चित्रकार तूलिका लेकर बैठ जाते हैं। पूरे दृश्य को वे कागज पर उतारना चाहते हैं। संध्या का सौंदर्य कवियों की कल्पना को पर लगा देता है। हम न चित्रकार थे, न कवि फिर भी सौंदर्य रस का पान अवश्य कर रहे थे। पूरा वातावरण आनंद से उल्लास और ताजगी से भरा हुआ था।

धरे-धीरे सूर्य डूबने लगा। सुहानी संध्या ने अपनी मोहक सृष्टि समेटनी शुरू की। अब तो तट पर की सजीवता मूछित होती लगने लगी। गंभीरता का साम्राज्य बढने लगा। लगा कि संध्या मिलन का संदेश देती है, साथ में जीवन की क्षणभंगूरता का पैगाम भी सुनाती है।

रजनी रानी ने अपना कदम बढाया, तो प्रकृति ने आँखें मूंदना शुरू कर दिया। बिदा होती संध्या के दर्शन के लिए पूर्वीय आकाश में तारों ने अपनी आँखें खोलीं।

इस समय किसी ने मधुर संगीत की तान छेड़ दी। शांत वातावरण में संगीत ने तारों को जैसे क्षन-क्षण दिया। मारे खुशी के मैं उछल पड़ा। सारी थकान काफूर हो गयी।

सरिता के पट पर बिताये ये क्षण मेरे जीवन की एक मधुर स्मृति बन गये हैं। जब कभी सरिता तट की सुहानी संध्या के उन क्षणों को याद करता हूँ तो मैं असीम आनंद में खो जाता हूँ।

फोन - 3E9C पी. पी.

वैशिष्ट्ये : लेमन सेटस्, टी सेटस्, कॉफी मग

○ लोणच्यासाठी स्पेशल चिनी मातीच्या व काचेच्या हंड्या व बरण्या

○ सर्व प्रकारच्या कपबशा व ग्लासेस

○ चिनी मातीची खेळणी

योग्य दरात मिळतील.

अवश्य भेट द्या

कालाणी ब्रदर्स

ग्लासवेअर, क्राँकरीचे व्यापारी

पोलन पेठ, रमेश किराणा समोर

जळगाव.

टोप : कपबशा व ग्लासेस भाड्याने मिळतील.

स्पीडोवेल सर्व्हिसिंग व रिपेअरिंग स्टेशन

स्कूटर व ऑटो रिक्शा

सर्व्हिसिंग व रिपेअरिंग

बजाज स्कूटर व ऑटोरिक्शाचे ओरिजिनल स्पेअर पार्ट्स योग्य भावात मिळण्याचे एकमेव ठिकाण

स्पीडोवेल एजन्सीज

इंडिया गॅरेज जवळ, जिल्हा पेठ

जळगाव (४२५००१)

-० फॅशन रसिकांसाठी -०-

राकी टेलर्स

गाँव नं. ३७, फुले मार्केट, जळगाव.

१) नविन मशिनस, उत्कृष्ट वैयक्तिक मार्गदर्शन, मर्यादित जागा टायपिंग व सायक्लोस्टाईलची कामे स्वस्त व सुबक केली जातील. सर्व प्रकारच्या टु कॉपीज मिळतील.

विजय टाईपरायटिंग शॉर्ट हॅंड क्लास जळगाव.

अनमोल मोती

मुश्ताक एहमद शब्बीर एहमद शेख (Jr. M. A.)

बुरे खयालात -

बुरे खयालात घोर और साँप से भी ज्यादा खोफनाक दुश्मन हैं। क्योंकि हम शेर और साँप की पहुँच से तो अपने आपको दूर रख सकते हैं, लेकिन बुरे खयालात हर जगह जहन में शामिल हो जाते हैं। जो बर्तन भरा हुआ है, उसे और ज्यादा नहीं भरा जा सकता। आप अपने दिल को अच्छे खयालात से भरा हुआ रखिए, ताकि बुरे खयालात को दाखिल होने के लिये जगह ही ना मिले।

जिदगी का सिगार -

बहुत से लोगों की तरह क्या आप भी तन्हाई में सोचते हैं कि, आप सुखी नहीं हैं। तो आपकी जिदगी जिदगी नहीं है। आपका हीसला मर चुका है। आपकी आरजूएँ और तमन्नाएँ मुरझा चुकी हैं। आप सिर्फ एक मशीन रह गये हैं, जिसे खाने, पीने चलने और सोने के सिवा किसी चीज से दिलचस्पी नहीं रही। बहुत से लोगों की तरह क्या आप भी जिदगी की नदी में मंझघार में ही डूब गये हैं? अगर आप ऐसा सोचते हैं। तो अपने ऊपर बहुत बडा जुल्म करते हैं। सुख और दुख दोनों जिदगी के दो रूप हैं। दोनों जिदगी हैं।

आदत -

आदत हमारी सबसे अच्छी दोस्त और सबसे बुरी दुश्मन भी है। इसलिये जिदगी की तामीर करने वाली आदतें डालिए। स्वास्थ्य, सुख, शान्ति और शक्ति देने वाले जिदगी के उसूल और नियम बनाइए। और इन्हीं बनाये हुए नियमों और

उसूलों को अपनी जिदगी में उतारिए ताकि शरीर और आत्मा में पूरा पूरा सन्तुलन कायम रहे।

आपका दिल इतना शान्त और मजबूत हो कि मुश्किलें और परेशानियों की स्थिति में भी डगमगाने ना पाये।

आन्तरिक शक्तियों से काम लेने की आदत डालिये। अपने दिल को परेशानियों, तथा क्रोध, लोभ, मोह, मत्सर, स्वार्थ और ऐसी ही दूसरी कम-जोरियों से दूर रखिये।

जिदगी से प्यार कीजिये -

एक मशहूर पश्चिमी मनोवैज्ञानिक ने लिखा है " जो लोग जिदगी से प्यार करते हैं उनके लिये दुनिया जन्नत है। और जो लोग जिदगी से प्यार नहीं करते उनके लिये दुनिया जहन्नम है। अगर आप अपने लिये दुनिया को जन्नत बनाना चाहते हैं तो जिदगी से प्यार कीजिए। "

दुश्मनों के लिये आग -

आप जो आग दुश्मनों के लिये रौशन करते हैं, वह आपके दुश्मनों को जलाने की बनिस्बत आप ही को ज्यादा जलाती है। इस बात को अगर आप अपने मस्तिष्क में उतार लें तो अपने दुश्मनों से घिरी हुई जिदगी को भी शांती और सुख का सागर बना सकते हैं। दुश्मन के लिये आग रौशन करने की बजाय अपने खुलूस [प्रेम] अच्छे बर्ताव, उदारता और मोहब्बत के फूलों से ऐसा चमन तरतीब दीजिए कि, दुश्मन - दोस्त बनने पर मजबूर हो जाये।

यकीन की ताकत (आत्मविश्वास की शक्ति)

आप जो चाहते हैं, उसकी तस्वीर अपने मस्तिष्क में नक्श कर लीजिये। और बराबर कहते रहिए कि मैं उसे जरूर पाऊंगा। आप यकीनन् उसे पायेंगे। और हाँ प्रयत्न-शौलता, मेहनत, लगन और कोशिश बहुत महत्व पूर्ण बातें हैं। एक मगरबी मुफक्किर (पश्चिमी मनोवैज्ञानिक) ने लिखा है - " सच्चे आत्म विश्वास की ताकत नामुमकिन को भी मुमकिन बना देती है। "

सुख पाने के लिए -

जो लोग सुख की तलाश में हैं, फिकर और सोच के अन्दरे में भटकते रहते हैं उनको मगरबी मुफक्किर सलीम लेगी के इन खयालात से काफी रोशनी मिलेगी- " सुख पाने के लिये जरूरी है तफुक्करात (चिन्ताओं को) को दूर करना। फिकर और सोच में गुजरने वाले वस्तु को किसी तामोरी, किसी अच्छे कामों में लगाना। और पुरउम्मीद (आशावादी) रहना चाहिए।

मायूसी का साया ना पडने दीजिये -

अपने आप पर मायूसी का साया कभी भी ना पडने देना चाहिए। अपने दिल को उम्मीदों, आशाओं और हौसलों से मामूर, (भरा हुआ) रखिए। जीवन से संबंधित हौसला और उमंग जाहिर कीजिए। अगर आप अपनी जिदगी के दामन में जोश और वलबला, उमंग और हौसला लिये हुए जियेंगे तो दुनिया आपका साथ देगी। बाहीसला और जिदादिल शरूस की तरफ सब लोग खिंचते हैं, आकर्षित होते हैं। मायूस और पस्त हौसला आदमी का साथ कोई नहीं देता। सब ऐसे आदमी से दूर भागते हैं।

इसलिए अपने ऊपर मायूसी का साया भी पडने ना दीजिए।

इमदादे वाहमी (परोपकार)

मशहूर मगरबी मुफक्किर जाँज एलेटने लिखा है - " अगर हम एक दूसरे की मुश्किलें आसान नहीं करते, अगर हम दुनिया में एक दूसरे के काम नहीं आते तो फिर हम जीते ही किस लिये हैं। " इन चन्द शब्दों में और निहायत ही सादा अंदाज में जाँज एलेट ने बहुत बड़ी बात कही है। खिदमत ही में जिदगी के बडप्पन का राज छुपा हुआ है। जिन लोगों ने इस हकीकत को ना समझा वह एक बहुत बड़ी हकीकत ना समझ सके।

मबाके खुद पैदा कीजिए - (अवसर खुद पैदा कीजिए)

मशहूर मगरबी मुफक्किर डॉ. गारफील्ड ने लिखा है - " इस बात की राह ना देखिए कि कोई मौका आये और तब हम आगे बढ़ें - आप खुद आगे बढ़िए। और अपने मुआफिक हालात पैदा कीजिए। जो आज है वही सबसे अच्छी हालत है, इसलिये कि जो कल आयेगा वह भी तो आज ही बनकर आयेगा। जब आप आज को- कसलमन्दी, काहिली और बेअमली में वरबाद कर रहे हैं तो यकीन रखिए कि खुदा इससे अच्छी हालत हरगिज अता ना करेगा। वरना आप काहिल और बेअमल हो जायेंगे। इसलिए आज जो भी मौका सामने है, उसे हरगिज वरबाद ना होने दीजिए। "

जर्रीन मशवरा -

जिस तरह आग के साथ धुआँ रहता है, उसी तरह हर अच्छे काम के साथ उसका एक दूसरा पहलू भी होता है। हमें ऐसे कामों को अपनाना चाहिए जिसका बुरा पहलू छोटे से छोटा हो और जिनकी अच्छाई की कोई हद ना हो। ।।।

रा. से. यो. - सवतखेडा यथील रस्त्याचे काम करीत असतांना

कुटुंब जीवन शिक्षण-कार्यक्रमासाठी पुण्याहून आलेले पाहुणे

रा. से. यो.-बी. एड कॉलेज रस्त्यांत विद्यार्थी सिमेट टाकीत असतांना

रा. से. यो.-जोड रस्त्याचे काम करणारे स्वयंसेवक

रा. से. यो.-सवतखेडा येथील ग्राम-स्थांच्या मार्गदर्शनाखाली विद्यार्थी कार्य करतांना

रा. से. यो.-बी. एड कॉलेज रस्त्याच्या कामाचा

प्राचार्य पोतनीस डॉ. ताकवले यांचे स्वागत करतांना

श्री. पवार - चेअरमन स्टुडंट कौन्सिल
पुणे विद्यापीठ

श्री. करमरकर, वेस्ट स्टुडंट (१९७८-७९)

डॉ. ताकवले आमच्या मॅनेजमेंट समवेत

डॉ. आण्णासाहेब बेंडाले डॉ. ताकवले यांचे
स्वागत करतांना

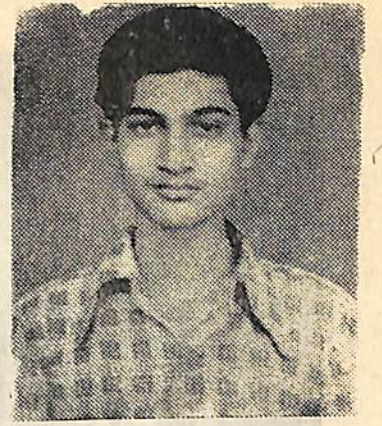
श्री. अनिकेत जावरे, वेस्ट स्टुडंट
(१९७८-७९)

श्री. संजय डोळे, १२ वी शास्त्र
बोर्डांत १४ वा, जळगाव जिल्ह्यात प्रथम

कु. सुजाता चौधरी, १२ वी शास्त्र
बोर्डांत १७ वी

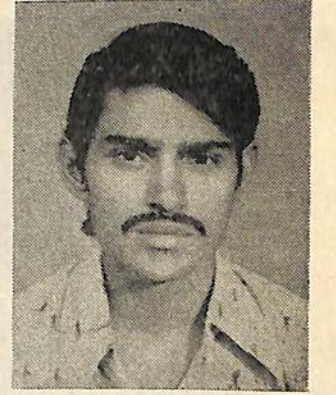
श्री. प्रदीप चोपडे, १२ वी शास्त्र
बोर्डांत १७ वा

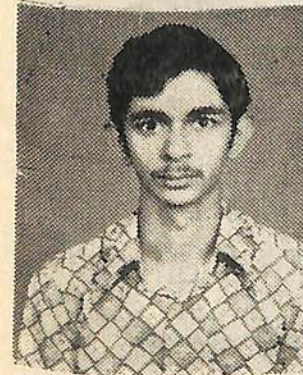
कु. संघ्या घाडे, १२ वी शास्त्र
बोर्डांत १९ वी

कु. सुनंदा मंत्री, एफ. वाय. बी. एस. सी
सत्र एक : सर्व प्रथम

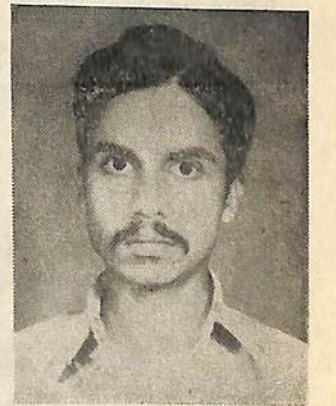
श्री. पी. ई. बढे, बी. एस. सी.
(मॅथ्स) प्रथम क्र. (वि.प्राविण्य)

श्री. नवलकुमार पाटील, सेल्स मॅनेजमेंट
डिप्लोमात प्रथम श्रेणीत प्रथम

कु. सुरेखा छापेकर, टी. वाय. बी. ए
(मराठी) सर्व प्रथम

श्री. एफ. के. फाहकी
बी. एस. सी. (बॉटनी)
प्रथम क्र. (विशेष प्राविण्य)

वादविवाद - कार्यकारी मंडळ

श्री. श्री. द. कुलकर्णी, एस. वाय. बी. कॉम
सर्वे प्रथम

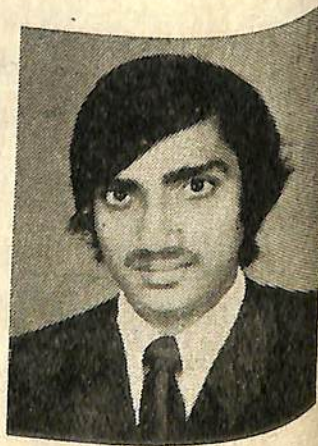
श्री. ए. एस. फणसे, एम. कॉम
प्रथम श्रेणीत प्रथम क्रमांक

विविध ठिकाणच्या वाद स्पर्धातून प्राविण्य
संपादन केलेले स्पर्धक

हिंदी वादविवाद स्पर्धेतील स्पर्धक

श्री. आर. एल. भोजने, एफ. वाय. बी. ए.
सर्वे प्रथम

Prakash Mahajan
(M. A.)

Doris had become
a youth of
all walks of
with sweet
silent,
the

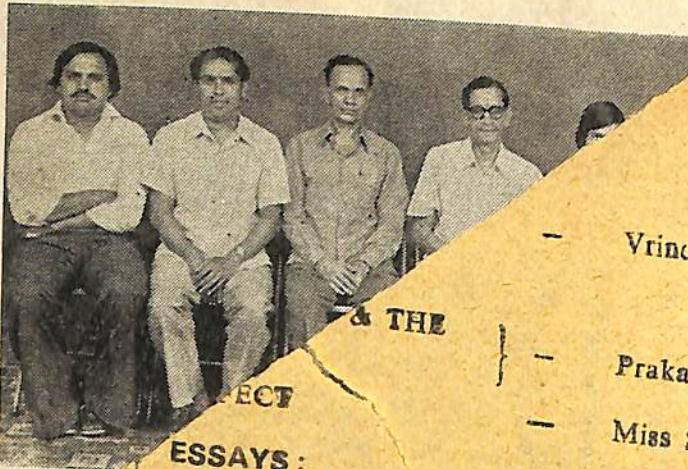
ENGLISH SECTION

English must continue to be studied. It is a language which is rich in literature-humanistic, scientific and technical. If under sentimental urges we should give up English we would cut ourselves off from the living stream of ever growing knowledge..... Its effects would be disastrous for our practical life, for living nations must move with the times and must respond quickly to the challenge of their surroundings.

Dr. RADHAKRISHNAN

AJINTHA

Vrinda Khandekar
 Prakash Mahajan
 Miss Sulbha Chaudhari
 Prof R. Y. Mahore
 S. D. Kulkarni
 Ku. Tabassum Faheem

ESSAYS :

YUGOSLAVIA :
 A new road to socialism
 GARLAND CANAL
 PROJECT :
 Blessings of India.

LETTERS :
PROPOSAL

A DISTINCT
 DRESS FOR
 DISTINGUISHED
 PERSONALITY
 WE WAIT TO
 WELCOME YOU.

THE FATE AND THE ARTIST

Prakash Mahajan
(M. A.)

It was Berlin where a poor family lived. The bread winner was a renown painter. He was Goethe. In his last oozing days, taking easily and reaping siently, the life long efforts brought to him enough livelihood. His only son, Paul now grown to the teenage, took up to painting. Paul's mummy, Jane was a devotee who sang carols so sweet that Paul sensed in her music, varieties of sceneries and images of paintings, and he loved her too much

The aristocrats were fascinated by Paul's paintings. They held his special exhibition in the city. A young lad painting the landscapes very living, aul became popular among art-lovers.

At the exhibition, Doris the young girl, another painter's daughter, though herself no artist, was very sensitive to the art, was stirred to look at the lively pictures. Paul knew her, but today it was the occasion they met with a different touch in their hearts. Paul believed that he saw Doris as a stupendous painting in his heart, Paul followed Doris while she was leaving the hall and at the gate they just talked for few minutes and parted. In the busy hall full of art lovers, Paul was at the corner, looking deeply and caressing the little silver ring Doris had given him the sign of coming together.

Paul was married to Doris. Those were the hey days is their youth. Appreciation

and her love for Paul, Doris had become more than a wife. Paul was a youth of multifarious sensitivities in all walks of Art. While the radio went on with sweet music, he could noamain silent, but started dancing according to the musical rhythm and style. He wondered though he was a painter, how his feet moved unknowingly while music moved him. He thought to go for a dance in the city theatres. The couple relished the ballet dance whenever opportunity led them.

Once there was an invitation for Paul at the ' International Film Festivals ' The couple attended it. In one of the movies an Indian one, Paul saw Indian classical dance. It gripped and affected his mind as the most enchanting dancing in his life. He was hypnotised to see the great dance of Miss Lata, her each pose and movement of feet were most artistic. Her figure itself was a great sculpture, chiseled by Michelangelo, he thought !

Besides his paintings, Paul took lessons in dance in the city. It was the blooming time in his life. How he was full of art in him, the painting, the music, the dance all were emerging from him !

Now he was well versed in dance. But his haunted mind for the Indian dance,

kept him restless. Doris asked Paul why he was looking different these days. Paul told her that he was charmed irresistibly for the Indian dance. He could not get pleasure at the level he had so far attained in the Indian dance. He wanted that. Doris loved Paul so much that she advised him that they both would fly to India and stay there till Paul achieved his inner destiny.

It was Bombay where the couple had come. Of course they stayed in a mediocre apartment for it was rather costly to be in the elite. Before leaving Germany, Paul had already contacted one of the directors of the dance school and he was welcomed for the best to be taught.

Years passed, to the surprise of the dance teachers, Paul was excelling all good dancers in India! One day Paul received a letter from the great dancer Lata, that she would meet him soon in Bombay. He was glad that the person whose cinema led himself to come in India to learn dance, was coming to meet him. Indeed it was his great achievement she was staying in Madras.

The couple was giving a warm meeting to Miss Lata. Doris was so happy to see Lata who was truly a pretty woman. She had developed a good figure by her daily exercises in dance, as dear Paul had become almost Hercules.

Now at the Theatres Paul shone with Lata. It was worth seeing a dance duet between the two great dancers.

The intimacy grew between them very close. Two bodies and one soul. Paul loved Doris as a faithful wife and equally

loved Lata, the faithful dancer. Now he was in great terror, he was loving both. Both the women served him with their hearts.

One day Doris happened to come accidentally at the dance school, where she found Paul and Lata embracing each other...She was shocked Her husband had betrayed her. She soon left for Germany.

Paul was in hell, knowing nothing what fate had brought for him. Was he a sinner? Was he doing injustice? He simply knew nothing. Everything was lost. No painting, no music, and no more dance.

Lata knew everything about Paul. She was a helpless woman. No one had done wrong by intention. It just happened by fate.

Lata confessed that she was the cause to bring him in ruin. She told Paul to forgive her. She would return to Madras. She said that he must return to Berlin. This was the land he was unwilling to leave. He wanted Doris, but he could not refuse Lata. He wanted all of them to come together and live happily. But it was merely childish. That was not to occur, but perhaps only in dream.

A letter came from Germany. Doris had sacrificed Paul for the welfare of the two great dancers.

Helplessly though Paul got married to Lata, he was in despair in the heart of his heart. He drank a great deal to forget his two beloveds. But once he came on stage, he performed his art with much devotion so that he forgot both the women, and he excelled all the great dancers in India. Only on the stage he got

relief and gave his best performance, only to forget his sorrows. In the rest of the period he could just go on drinking and drinking; while Lata begging him not to commit suicide gradually. But he was helpless. Neither Doris could help him in a real sense, nor Lata could heal

his wound, though she was at his service.

He was drinking and drinking but he was performing the greatest art before the audience that history can ever record in any time. It was eternal.

NOBLE FLOWER

Vurinda Khandekar

(XI Sc.)

“ Dear flower, don't fade
Away so soon,
Please, stay at least
Till this noon,
May we learn from you
The concept of truth,
Be whole hearted like
The flower so cute ”
It gives away everything
And stores nothing.
Don't think about future,
It is always brighter.
Happiness and sadness are twins
Which do not come at one time.
Night is followed by day,
Sadness fades in the same way
What made the creator's mind.
Think flower as an inspiration.
For human life
Absorbed in my thought
I was
Came in life by the
Prick of a thorn.
Astonished I was
The flower crushed in my hand.
Laughing the petals still
Replied
“ Be noble like us
For we perfumed your hand
When we got crushed. ”

METHOD ENGINEERS

Mech. — Electrical Engineers and Contractors.

— REPAIRS FOR —

★ Refrigerator, Airconditioner
Coolers, Fan

Mixture, Geysers & all type
of Electrical Appliances

★ Electrical Motor Rewinding.

Proprietor

C. L. BHANGAE

DME, D. (R & A) Engg.

Address :

METHOD

ENGINEERS

Jaikisanwadi

JALGAON

Leading & most popular book centre.
For all sorts of school, college,
polytechnic, A. M. I. E. & Law
College books & all Guides ensuring
success undertakes the work of
Amonia and Blue Printing.

M/s. Nav-bharat Book Depot
Shivaji Road, JALGAON.

Shop — 3793

Resi. — 3844

M/s. BOMBAY CLOTH STORES

13, M. F. Market, JALGAON.

DREAMLAND OF SAREES

EVERGREEN FASHIONS — SUITING, SHIRTINGS.

MILLS : Vimal, Gwalior, Raymond, Bombay Dyeing, Mafatlal,
Modella And all Renowned Mills Stockists.

YUGOSLAVIA : A NEW ROAD TO SOCIALISM

Prof. R. Y. Mahore

M. A. (Eco.) M. A. (Mar.) B. Ed.

Yugoslavia, a nation of 21 million inhabitants; has been described as one country with two alphabets, three religions, four languages, five nations and six federal states called, "Republics". Slovenia and Croatia in the north, and Bosnia-Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia in the south.

Yugoslavia is an interesting case study. She has embarked on a new experiment in Socialist economy and has developed a kind of democratic and de-centralised communist system, in which workers share in the management of the socialised industry and peasants own and till their own land with the assistance of agricultural co-operatives.

The new system became operational in 1952. It was transitional in character and lasted until 1960. During these 8 years the country achieved the highest rate of growth in the world. Per capita gross national product expanded at the rate of 8.9%, industrial output at the rate of 13.4%.

Yugoslavia first embarked on a development scheme closely paralleling Russian example. A combination of unrealistic planning the withdrawal of soviet aid and export markets, the harvest failures in agriculture due to draughts and disruption produced an economic crisis in the early 1950.

In 1952 and 1953 several laws were passed regulating the formation, operation and termination of business enterprises. In the following years the government was engaged primarily in perfecting the monetary and fiscal systems. Interest rates were applied there was some experimentation with investment auction.

Contrasting the old (administrative) and new (self-govt.) economic system Bicanic summarises the actual developments by enumerating differences in goals, agents and means.

The goals of the old system were to achieve socialism by state power, to equalise the position of workers in relation to state and means of production and to achieve the new social order for its own sake.

The new system pre-supposes the withering away of the state and the management of socialised property by workers and make the personal happiness of every individual a supreme goal.

As far as the agents are concerned in the old system there was centralised state management. In the new system the state apparatus cannot interfere with the business of individual enterprises. Decentralisation was applied not only to economic but also to social and political life.

Self-management was extended to cover not only business but also non-profit organisations. It was generalised as a principle of self-government to be applied as a principle of economic, social and political life. Planning became decentralised.

The plan is now based on contracts between virtually independent enterprises. Such contracts being co-ordinated and in some cases pruned and supplemented by state planning commission

Bicanic describes this system of planning as polycentric planning. This presumes the existence of one planning mechanism consisting of many autonomous plans interlinked in a specific competitive way.

The functions of the social planning in the present Yugoslav setting have been described by the IES and similarly by Masaric.

1. A plan is a forecasting device.
2. As such it provides economic subjects with necessary information for their autonomous decision making.
3. The application of modern tools of economic policy makes the plan an instrument for programming economic development.
4. Once the Social plan has been adopted by the parliament it becomes a directive for the government.

The first plan covered the period 1947-1951. The report on the fulfilment of this plan was never published. In 1952 rigid central planning was replaced by Planning by global proportions.

The year 1953 also brought a change in the system of financing capital investment projects. Also in 1953, the agricultural collectivisation programme was abandoned. Collectivisation failed because of slow rate of mechanisation, the lack of agricultural technicians and the weak incentives on the part of collective farm members.

Second five year plan. (1957-61)

In this plan the share of industrial investment was reduced in order to double the share of agriculture and increase the share of trade.

The first plan distorted the structure of the economy by emphasizing capital formation in heavy industries. The second undertook to make corrections but went to the other extreme by overexpanding consumer goods. The third plan was left with the task of redressing the balance again by accelerating investment in power generation, metallurgy and intermediate goods industries.

Third Five Year Plan (1961 - 1965)

A comparison of the goals of the third five year with the goals of the First Five Year Plan shows clearly the distance that separates social planning from state planning. The welfare of individual is moved from the end to the beginning of the priority list.

Fourth Five Year Plan [1966 - 70]

The overall standard of living improved appreciably during the plan period. This was primarily a result of the introduction of upto date technological methods, improvement of the organisational and efficiency standards, the improvement

of vocational, technical and professional training, the promotion of integration and co-operation, a more rational use of socially owned (public) Funds.

Fifth Five Year Plan (1971-75)

The economic and social development policy in this period has been formulated in the Yugoslav social plan for 1971-75. This policy is based on essentially on long term development objectives.

The basic tasks of development policy in 1971-75 were. —

- 1) The improvement of the balance of payments and the creation of favourable conditions for the further development of economic relations with foreign countries.
- 2) The assurance of market and price stability.
- 3) The implementation of the indispensable changes in investment patterns and economic structure.
- 4) To reduce the regional disparities.

The Yugoslav economic system consists of autonomous, self-governing work organisations and individual producers, in the market and non-market sectors and of government machinery. As markets play an important role.

Economic processes are conditioned by the market mechanism. prices are determined in the market reflecting demand and supply conditions. They are correlated by authorities in accordance with long-run macro-social cost benefit considerations. In this type of market

socialism the rigidities and waste of bureaucracy are largely removed. There is a sound system of pricing which is conducive to an efficient utilisation of resources. Since 1952 prices are freely formed with the exception of few goods for which ceiling prices are established.

The cardinal feature of the Yugoslav system is the worker's councils. The workers' council is the supreme body of management in an enterprise. It decides basic policy matters for the enterprise. The members of the council are elected to one year terms by the workers in the particular enterprise. The usual workers' council consists of between 15 to 20 members, depending on the size and organisation of the enterprise. The council works as a body and adopts all of its decisions at its meetings; which are held at least once every six weeks. Decisions are made by majority votes of the members present.

The managing board directly manages the enterprise in accordance with the policy decisions and directives of the workers' council. The board consists of between 3 to 11 members, including ex-officio, the director of the enterprise.

The director organises the process of production in the enterprise and directs operations in accordance with the policies and directions of the worker's councils and the managing board.

With regard to purchasing raw materials and equipments, enterprises are free to enter into contracts with each other. Each enterprise decides what quality of a particular commodity to produce and what price to charge for it according to supply and demand conditions.

Wage policy –

Since 1952 it has been the task of workers' councils to determine wage differentials and work incentives. The distribution of income between the enterprise and community was settled in a very simple way. The difference between gross income and wages was called accumulation and funds. (AF)

The AF rates were clearly not very refined instrument of economic policy. In 1954 the AF system was replaced by a system called, "Accounting wages," which lasted for three years.

In 1957 the first congress of worker's councils was held. The congress asked that the autonomy of the enterprise be widened. The difference between income and accounting wages (called minimum personal income) was progressively taxed. In 1961 the workers' council became perfectly independent in determining wage rates and distributing income. progressive taxation was replaced by a flat of 15% levied on income. In 1965 even this tax was abolished.

Raskovic and others suggested that the principle of distribution according to work be replaced by a more appropriate principle, "according to the results of work."

Sefer notes that in developed capitalist countries free market wage determination has been replaced more and more by a policy of "equal pay for equal work." He feels that such a policy is inapplicable in Yugoslavia because workers bear business risks. They share in both profits and losses.

In general, the distribution of income according to work performed is still a goal to be reached.

Inflation –

In a centrally planned economy market disequilibria result in physical shortages, in a market economy they are reflected in inflation. Since new money brings along new demand unaccompanied by supply, a market disequilibrium arises and generated increase in prices.

Inflation is most of the time cost push inflation. prices are formed in Yugoslavia in rather peculiar way. Depreciation and interest on social capital represent fixed element. Wages are inflexible downwards. All prices are tied up with the wages and vary proportionally to wages. Hence there is a slight retardation of production, the enterprise finds it impossible to cover costs and has to run loss or increase prices. In recent time she has shared this experience.

Fiscal Policy –

The new socialist state acts as the organiser of the entire economy. The sum of all financial plans of all ministries, of all industries, represents an annex to the budget. Budget becomes the financial plan of the entire economy.

Yugoslav territories are extremely unevenly developed. per capita income in the Republic of Slovenia is 5:4 times higher than in the autonomous Province of Kosovo.

The creation of funds and the establishment of selffinanced institutions represent two aspects of decentralisation. As a

consequence the share of budgetary revenues in national income was reduced from 1/3 rd in 1952 to 1/5th in 1967. The federation was gradually transferring its responsibilities for various social services to republics and communes. As a result the share of federal expenditures in total budgetary expenditure dropped from 74% in 1952 to 53% in 1968.

Labour Managed Enterprise –

Self management is undoubtedly the most characteristic of Yugoslav institution. It is the pivotal institution of the Yugoslav socio-economic system. The fate of socialism depends on the feasibility and efficiency of self-government.

Notwithstanding, the rapid progress of workers' selfmanagement, it has some deficiencies. The level of efficiency at which its organisational parts function leaves much to be desired. There are considerable differences in degree of success in various sectors of the economy, for example the construction industry has been a conspicuous laggard in this respect. In recent years the government has complaint of a tendency of workers' councils to participate in monopolistic price setting in some products.

The National Angle –

The past history of Yugoslavia has given a national angle to everything from industry to sports. The Yugoslavs think of themselves as Serbs, Croats, Slovenes and so on, first and Yugoslav second.

Therefore the mutual confidence and the habits of domestic co-existence will be needed to make the Yugoslav system

work. It points to compromise. Compromise may well mean some loss in bureaucratic efficiency.

Discrepancies In Living Standards –

Moreover though the Yugoslav are as a whole enjoying a higher standard on living than at any time in their history. Yugoslavia's regional disparities are staggering.

In Slovenia, Yugoslavia's most advanced and industrialised republic the average income per head is 100 dollars. It is barely 200 dollars in Kosovo.

Many politicians and economists in Yugoslavia believe that the time has come to shape the whole economic development policy if reasonable harmony between the whole economic development policy if reasonable harmony between the republics is to be preserved. But the policies are not spelt out plainly. Too much spelling out could be dangerous. The conservatives could become too bold and reckless. Divisions within Yugoslav society could widen. Only by dodging precise questions and answers can the Yugoslav leaders hope to heal those divisions and carry their countrymen with them.

Ambiguity is part of the price they have to pay for insisting on going their own way. Many questions are still open, Many problems unresolved. The Yugoslav social laboratory is bound to be active for some time to come.

GENTS WEAR-

JAIRAM TAILORS

182, Navi Peth, JALGAON.

Authorised Stockists For-

CIBA GEUIGY
RAPTKOS, BRETT
MAY AND BAKER—THEMIS
BOEHRINGER—KNOLL

(Wholesale & Retail chemists)

KHANDESH MEDICAL AGENCIES

Near Neharu Statue, M. G. Road, JALGAON.

DEFECT

Miss Sulbha Chaudhari
(T. Y. B. A.)

Abhay will come on Thursday. Before some hours Samir was waiting for Abhay so eagerly. But now..... he feels that time should stop. Thursday's sun should not rise..... And Abhay should not come.

Abhay was his intimate friend. Samir was ordinary and Abhay was extraordinary. As a result of his erudition, he was always alone and serious. He was also very sentimental. Samir selected clerkship after his graduation. But with the help of scholarships, Abhay became chartered Accountant. But their friendship did not change as professions changed and Abhay also did not change. He behaved as God has sent him to remove the miseries of the world. While he sees any handicapped person, his mind suddenly became excited. He always helped the institutions of physically handicapped persons.

Samir reminds him of that occasion. "you know, I have taken a decision" Abhay said.

"About what?" Samir asked.

"About a sensitive and delicate matter" Abhay replied.

"But how?"

"Yes, Samir, now I feel loneliness. I am eagerly waiting for a person who will truly love me."

"Is that all?" Samir inquired.

"No, of course not. You know me very well" Abhay.

"Samir, I have decided to marry. I want a support from a disabled or cripple person." Abhay explained. Just as there is sudden change in atmosphere after the first rain, his face also brightened after that speech.

"But Abhay, how are you changed so suddenly?"

"Samir, I want to marry that girl who is greatly needed of some one's help. I want to stand by 'somebody I wish to help some flower blossom. I want to become one with somebody. But for it I need your help." Abhay told.

"All right, But what help do you expect from me?" Samir inquired.

"You want to search for a girl..... blind or cripple! For if you....."

"But Abhay." Interrupting him, "this is your life's problem. For it, you must again....."

"I want nothing to listen. My decision is a line on stone. If you have not to do...." Abhay.

"I have not said that. If you desire so keenly, I will try" Samir said.

Samir gave him a promise, but internally he became excited. These things are right for those young people who take oaths in public meetings or this is enough for married leaders to give a dose of advice to modern young persons to marry such girls. But not for Abhay my intimate friend, Samir could not, imagine. But his efforts were mostly needed.

There was no shortage of girls. He remembered the girl of that comfortable and rich family who resides in Bombay. She had a defect in her leg from her childhood. Samir gave all the information about her to Abhay by Telephone. Curiosity in Abhay's voice was remarkable.

In the next week, both went to see a girl. Apart from the defect, the girl was good. Abhay liked that girl very much. Samir marked the difference in his behaviour. He looked happy. The golden dream of his life was coming into reality.

Because of Abhay's urgent work at Poona, Samir had to go for getting a decision from girl's side. He asked them in a very informal way. "Swati herself is going to speak with you about it." They told.

"Is Abhay your intimate friend?" Swati.

"Yes." Samir

"Is it close friendship?"

"Do suppose"

"He is a chartered Accountant i. e. He is erudite. Isn't it?" She asked.

"Ah.....yes" Samir replied.

"And also good in appearance." "...." Samir stood unchanged.

"He is your intimate friend. Then why does he want to have a burden of a girl like me?"

"Yes?" Samir said. "This is his dream."

"Oh! only desire? or does not he want to hide some of his defects? if it is so, I must know it now, otherwise I will live in darkness and after marriage if it realised it then"

Samir felt that someone is pouring the iron liquid in his ears. He was beside himself with rage. But he came out.

He wanted to tell her, "yes, there is a defect in my Abhay! The desire to marry with a defective girl is his defect!!"

The sun which was shining brightly before some hours, now appeared pale in the loneliness of the evening; like a defeated soldier!

He wanted to tell Abhay the story of the palace built in air! But now he has no courage to make him unhappy. And so he thinks.....

Thursday's sun should not rise
And Abhay should not come.....

PROPOSAL

Tabassum Tahelm
(F. Y. B. Sc.)

My dear Heat,

With due units of measurement I ask your suggestion about the marriage of my only son 'MAGNETISM' with your beautiful daughter 'Mios or RAY OF LIGHT.' I have already consulted astrologer Mr. Electro statics and he says that their stars show the promises of a happy and prosperous life.

Here is something about my son MAGNETISM. He is a good boy. He always takes up a North-South direction. Iron and my son are good friends and they embrace each other lightly when they happen to meet. Further my son has shown wonders to the world by producing electricity and has thus helped the world to come to the present stage of advancement in every field. Tell me what more you could wish for your daughter.

What I know of your daughter MISS LIGHT is that she is extremely pretty. Newton wrote to me that he saw her beauty in the presence of the sun after the rainfall. Not only he but the entire world appreciates her colour-

ful beauty. I know she is extremely swift and light and can go round seventimes per second at the same speed of 186,000 miles/sec. Although her speed is alarming, the match will be suitable as she will remove all gloom from life.

Sometime back someone wrote that MISS LIGHT loves MAGNETISM and he has been full of appreciation at seeing her dancing in his presence. In fact this was the point that prompted me to write this letter to you. Would you kindly write to me after consulting the Formulae and Laws.

Whether you approve of this PROPOSAL?

Thanking you in the respective index of your daughter's beauty.

Yours Correctly,
SOUND.

* * *

WARM WISHES & COMPLIMENTS

FROM

JAIN ENTERPRISES

95, Polan Peth, Dana Bazar

JALGAON - 425001

Phone : 4602, 3201

Gram : JAINS

Medical & General Stores

सर्व प्रकारची देशी व विदेशी औषधे
मिळण्याचे प्रमुख ठिकाण

GARLAND CANAL PROJECT

Blessings to India

S. D. Kulkarni
(T. Y. B. Com.)

A Case For India--

Every year India faces the natural disasters like floods, draughts, famines etc. North India is affected by floods that result in the loss of wealth and people. After the water flows away there is the infection of diseases like cholera, Malaria, Typhoids and newly encefalitis. In this way it harms tremendously.

Upto these day we have tried to build the small or big dams. In the West. Bengal it is experienced that in the case of over collection, the water has to be allowed to pass because, otherwise dams might hvre broken. Besides the overflow of the water from the dam will make the alluvial land flow away and by this way our next generations will have neither land nor sites to conserve the water and the population will be about 900 million and the water will be more needful.

Statistics tell us that even if we dam all the available big & small sites, it will hardly conserve 120 million acre feet of water, while by 2000 A. D. our water requirements will be 680 million acre feet. For this purpose Capt. Dinshaw J. Dastur has tried to solve the problem by building up the canals in a systematic

way, who is a consultant to civil Aviation Department, Bombay.

Dastur's Plan--

Every year Inadia is showered by 5000 million acre feet of monsoon water, brought in by North East and South West monsoon winds. If all these water is collected and spread over the flat area of India, it will raise the level of water from the ground by about 4 feet. Besides we get the water flowing from the Northern slopes of Himalayas. After having these valuable resources. What we get? Only floods and famines. Because some parts get dry throughout the monsoon. It results unnecessarily more rainfall while other prrts of India get in the destmction of life and property. Main problem is unerven distriloution of water.

In order to arrest all these waters from the rain and glaciers before the rivers leave the mountain gorges, then to conserve and distribute the same to the plains of India, whenever and wherever required during the year, we have to build two mamoth canals with integrated lakes - The Himalayan canal which will conserve and control the glacial flow and glacial rives. And the central and southern canal which will

conserve and control the flow of monsoon rivers. The Himalayan canal will be 2500 miles long. It will conserve about 250 acrefeet of water. It will have nearly 80 lakes. Each lake will be on average 120 feet deep and about 1-25 miles broads.

The Central and Southern canal will start from the centre of the north part of the central plateau, the deccan plateau. It will get 200 integrated lakes as in the Himalayan canal and two very big lakes one in Nagore in Rajastan and another at valley of son. The lakes of the Central and southern Garland canal will conserve 750 million acre feet of water. Both the canals will be joined at two points by pipelines. The water can be re-cycled in the Joining canal and can be utilized to generate electricity, again and again.

Benefits -

In view of the Capt D. S. Dastur the prospective benefits of the plan will be -

1) After this plan is exploited the floods and famines will be a matter of past to India. India will a store of foodgrains to the world.

2) We will be able to generate unlimited hydro-electric power which can be utilized for the development of industrial and mineral resources of the country for transport, for agriculture, for domestic purposes and for all other purposes for which today we are burning our precious oil, coal and bagasse which can be saved and used for making polymers and by-products.

3) The problem of pollution will reduce considerably because of the vast use of electricity.

4) The Transport will be possible in the canals by medium-sized steamers. It will be very cheaper. The transportation will develop in this manner.

5) These are several other advantages like development of fisheries, animal husbandry etc.

In this way India can be a granary of the world and a source of life sustaining supplies to mankind. Capt. Dastur has also framed a plan to work out this blue print.

Cost Of The Project -

With free and work oriented labour, motivated by incentives on completion of the project and also with all materials found free on spot like sand, earth, stones etc. and whatever amount of steel and cement required, paid for the project will cost us in the vicinity of Rs. 15000 to 17000 crores, in about 4 to 5 years.

It cannot be considered a big sum at all, as our own five year plan consists of Rs. 1,16,000 crores out of which nearly Rs. 69,000 crores is set aside for public sector, and out of that 45% is meant for agriculture, so even if we spent all the amount set aside for agriculture that alone will solve all problems for India of floods, draughts, food, energy, transport and remunerative occupation for our 600 millions in their own surroundings.

This plan is under analysis by the sub-committee of the planning commission by the notice of Prime-Minister. The "Food and Agriculture organisation" [FAO] of the UNO is likely to support the plan.

Criticism -

The recent comment by prof. R. S. Mittal is adverse, who is a Geologist in the Rurk university. He tells that if the plan is exploited, the solution of the problem will be far away but more problems will arise. He warns that the underground water will get satted, much of the land will get bare and will become a headache for us.

Capt. Dastur has answered that the objections are rouse due to in-adequate study. He tells that drainage and salination is based on Herringbone system to remove the disadvantages.

Conclusion -

The new plan is not only an ideology, Capt. Dastur has studied the practical implications of the plan. This is the most important matter considering the number of plans framed in this connection, previously. The canals will not require any source of energy, the water will flow by mere gravity.

The successful construction of the plan will bring the prosperity to India. The agriculturalist country will get rich through agriculture. The employment will be available to the people in their own circumstances, it is said as 'remunerative occupation' by Capt. D. S. Dastur. The floods and famines will be rooted out from our country. The question of non-employment will be nearly removed.

In short, the successful construction of the Garland Canals will be a matter of great stimulus to our agriculture and consequently our economy.

Wife : "You had promised to go to Kashmir after marriage; hadn't you?"

Husband : "Yes, I had - but not after our marriage."

Wife : "Then?"

Husband : "After our son's marriage."

First : "My wife has been quarreling with me since last Monday."

Second : "She must have recognised that a new lady-typist has come in your office."

- Rajendra Hari Kulkarni
(S. Y. B. Com.)

For tailoring of
SHIRTS
PANTS
SUITS
& SUFFARI DRESS

Yours

KAKADE TAILORS

Shop No. 260, Daily Market
JALGAON.

WITH
BEST COMPLIMENTS
FROM

Authorised Dealers in
gutercom : Omron calculators &
Other Business Machines.

VIJAI TRADERS

C/o 6, Stadium Shopping Centre
Opp. State Bank Of India
JALGAON

Show room - 4711
Residential - 4811

Lalvaney wishes a very happy and prosperous New year to
all patrons, friends and well-wishers

WHOLESALE DEALERS OF :

H. M. T. Watches, Favreleuba, JAZ Alarams
Steel, Aluminium Furniture, Fans, Etc.
Appliances, Tape recorders, Cassettes, Goggles and Pens,
Bentex, Eclat, Appollo, Wandflex, Swissco Chains, Straps
Presentation and Seasonal Articles.

EXPERTS IN WATCH REPAIRING

All Wholesale Enquiries may please be Addressed to

NOVELTY EMPORIUM

193, M. G. Road, JALGAON - 425001

NUMBER, PLEASE

Miss Nikam B. (T. Y. B. A.)
Miss Mahajan A. (T. Y. B. A.)
Miss Dharmadhikari (T. Y. B. A.)

For fun with figures, try unravelling this mathematical maze. In the left column, determine the correct numbers in each item and multiply, divide, add or subtract them, as indicated. Then match the answer with the appropriate item in the right column. For example: Macbeth's witches (3) \times Violin strings (4) = Labours of Herculer (12).

1] The senses + The Great Lakes	a) Weeks in year.
2] Wisdom teeth \times Little princes in the Tower	b) New Pence equivalent of five shillings.
3] Boat Race Crew + Notes in an Octave	c) Three dozen.
4] Ounces in a pound - The Muse	d) Hexagon sides.
5] Legs of a borine + Eyes of a Cyclops	e) Golf-Course holes.
6] Dozen and a half - Zodiac Signs	f) Months in a year.
7] Known planets \div Feet in a yard	g) Lucky number.
8] Prime Minister's residence + Triangle's sides.	h) Years in a Centennial
9] Pentagon's sides \times The Foolish virgins	i) The Commandments
10] Snow white's dwarfs + 'The-sea's	j) Blackbirds baked in a pie.
11] Degrees in a circle \div Degrees in right angle	k) Four squared.
12] Octogenerian \div eaks in a bushel	l) octopus tentacles
13] Baker's dozen + Faces of Janus	m) Four weeks.
14] Books of the Bible - Golden anniversary	n) The Fates.
15] Disciples \times Gentlemen of Verona	o) Football Team,
16] Round Table's knights + Attack hour in war	p) Apocalypse Horsemen.
17] Alphabet's letters \times Dots in a colon	q) Sweet.
18] Grand piano keys + English Assize jury	r) C C C C

- 19] Freezing point (F) of water + Love in Tennis s) 6×6 backwards.
 20] Polo team \times Days in a week t) Men on a dead man's chest.
 21] Lines of aquatrain \times Lives of a cat u) Double decade.
 22] Fourscore \times Basketball team v) Human adult's teeth.
 23] 'Dinner at -' + The Rs. w) Points in a star.
 24] Bluebeard's wives \times Square root of 81 x) Lines in a sonnet.
 25] 'The - steps' - The next century y) Jacob and sons.

- Answers : Number, Please -

- 1] (i) $5+5$ 2] (l) $4+2$ 3] (q) $9+8$ 4] (g) $16-9$ 5] (w) $4+1$
 6] (d) $18-12$ 7] (n) $9 \div 3$ 8] (y) $10+3$ 9] (b) 5×5 10] (x) $7+7$
 11] (p) $360 \div 90$ 12] (u) $80 \div 4$ 13] (t) $13+2$ 14] (k) $66-50$
 15] (j) $12+2$ 16] (f) $12+0$ 17] (a) 26×2 18] (h) $88+12$
 19] (x) $32+0$ 20] (m) 4×7 21] (c) 4×9 22] (r) 80×3 23] (o) $8+3$
 24] (s) 7×9 25] (c) $39-21$.

IF YOU LOVE ME

I know you love me,
 But you love God first.
 I know you love me,
 But love fellow-men first.
 I know you love me,
 But love your duty first.
 I know you love me,
 But love yourself first.
 And then love me,
 If you can.

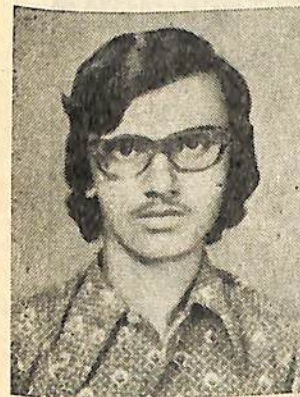
Ramrao B. Patil
 Jr. M. Com.

आर्ट्स असोसिएशन (ज्यु. कॉलेज)
 कार्यकारिणी

श्री. एस. व्ही. ढाके : प्री डिग्री आर्ट्समध्ये
 प्रथम श्रेणीत प्रथम

श्री. जी. जे. पंड्या, टी. वाय. बी. कॉम
 सर्व प्रथम

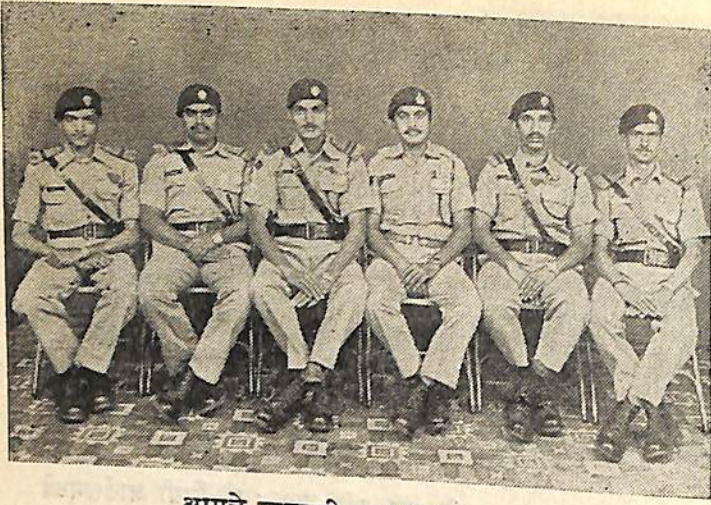
कॉमर्स असोसिएशन (ज्यु. कॉलेज) कार्यकारिणी

टी. वाय बी. कॉम स्नेहसम्मेलन प्रसंगी
 गरबा नृत्यात भाग घेतलेले कलाकार

श्री. एम. टी. फाटक, एफ. वाय. बी. कॉम.
 सर्व प्रथम (विशेष प्राविण्य)

आमचे मानकरी - १९७९

श्री. के. एस. चौधरी, पुणे विद्यापीठातर्फे
गिर्यारोहण प्रशिक्षणासाठी निवड

श्री. ए. डी. पाटील, पुणे विद्यापीठातर्फे
पर्वतरोहण प्रशिक्षणासाठी निवड

वसलीगृह - "लग्न करावं पाहून"
नाटकातील कलाकार

प्रजासत्ताक दिन परेड - १९७९

श्री. संजय क्षिरसागर, प्रजासत्ताक दिन
कॅम्प-दिल्ली-निवड १९७९

आंतर शालेय नाशिक विभाग खो-खो
विजयी संघ (ज्यु. कॉलेज)

श्री. वाहिद तडवी पुणे विद्यापीठ
फुटबॉल संघात निवड

श्री. नारायण हटकर : आंतर महाविद्यालयीन
८०० मीटर धावणे स्पर्धा-प्रथम क्रमांक

आंतर शालेय जळगाव जिल्हा ४X१०० मीटर रिले
विजयी संघ

आंतर शालेय जळगाव जिल्हा-पोहणे
विजयी संघ व विजयी खेळाडू (ज्यु. कॉलेज)

श्री. अजित तडवी : महाराष्ट्र राज्य
ज्युनिअर कबड्डी संघात निवड

نہیں بلکہ عملِ خدمت اور غلوں میں مقدم ہوگا۔ ہم خود مرٹیں گے لیکن دوسروں کے لئے راستہ صاف کر دیں گے۔ تاکہ دوسرے جیتیں ہم چراغ کے مانند ہیں اور یہ سب ہی جانتے ہیں کہ چراغ خود جیل کر دوسروں کو روشنی دیتا ہے۔ تاکہ وہ اندھیرے میں ٹھوکر کھانے سے بچیں۔ ان جھلملاتے ہوئے چراغوں میں احساس اور عمل کا تیل ڈال کر لے اور تیز کر دیں۔ ہر دل میں حرکت سے بے چینی اور ہنگامہ پیدا کرنا ہوتا ہے۔ کیونکہ زیادہ سونا موت کی علامت ہوگئی۔

ہمارا مستقبل بہت روشن ہے۔ مجھے اس میں مطلق شبہ نہیں۔ ہماری روح اب بھی زندہ ہے اور یہ کہ جس قوم کی نہاد بے انصافی پر ہوا اس کی سرکار کے پاس سمجھی کے سوا اور کیا دوا ہو سکتی ہے۔ ایک دن آنے کا جب آج کے دیوتا کنکر سپر کی طرح اٹھا اٹھا کر پھینک دیئے جائیں گے۔

اپنی اصلیت سے ہو آگاہ اے عاقل کہ تو قطرہ ہے لیکن مثالِ بحر ہے پائیاں بھی ہے

غزل

از عرفان علی نسیم نصیر آبادی راجس واے جی۔ ایس سی

سات پردے بھی اگر رُخِ چہ وہ ڈالے ہونگے
پھر بھی محفل میں ہر اک سمت اجالے ہوں گے
لے گے ہونگے وہی رازِ بہارِ گلشن
تم نے جو پھول گلستاں سے نکالے ہوں گے
رازِ سر بستہ کھلا ہوگا اُن ہی کے ہاتھوں
تم نے دیوالے جو محفل سے نکالے ہوں گے
دیکھتے بزم میں رکھتے ہیں وہ کنتوں کا خیال
اور بھی اُن کے وہاں چاہنے والے ہوں گے
وہ اٹھائیں گے نظر کیسے کسی کی جانب
جو دل و جاں سے ترے چاہنے والے ہوں گے

گٹ گئے آپ اگر راہِ محبت میں نسیم

پھر تو قانونِ محبت لے نرالے ہوں گے

تنہائی کا بہترین ساتھی کتاب ہے

اس لئے بہترین کتابیں اپنی لائبریری میں رکھئے۔

آंतर شالیہ नाशिक विभाग
कबड्डी विजयी संघ (ज्यु. कॉलेज)

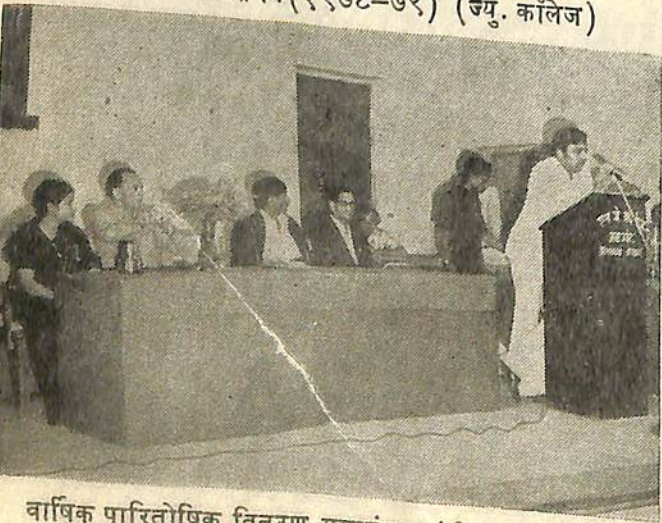
कु. मंदा मंडोरे : जळगाव जिल्हा म. क्रि. मं.
८०० मीटर घावणे-प्रथम क्रमांक

श्री. राजीव चौधरी, १०० मीटर हंडल्स
विभागीय विजेता व महाराष्ट्र खो-खो
संघात निवड, वेस्ट स्पोर्ट्समन (१९७८-७९) (ज्यु. कॉलेज)

महिला क्रिडा महोत्सव व आंतर शालीय जळगाव
जिल्हा हॉकी विजयी संघ (ज्यु. कॉलेज)

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभ प्रसंगी प्रमुख पाहुणे
अॅड. श्री. नाशिकांत देशमुख भाषण करीत असतांना

श्री. राधेश्याम कोगटा, आंतर शालीय
महाराष्ट्र राज्य कबड्डी संघात निवड

ریحانہ نے اپنے خیالات کو دوسرے طرف لگانے یا شاید اس لئے کہ تشکیل کو اس کی تعلیم کی کمی محسوس نہ ہو۔ پتہ چلا اور پورا بیویٹ اٹل کے بعد بی اے کے لئے کالج میں داخلہ لے لیا تشکیل کو لندن گئے ہوئے اب چار سال بیت چکے تھے۔ جب وہ آنے کے لئے لکھنؤ تو وہ یہی لکھ دینا تم جانتے ہو مجھے گھر سے مانی امداد نہیں ملتی۔ نوکری کرتا ہوں اور پڑھتا ہوں اور پھر کبھی تعلیم کبھی مکمل نہیں ہوئی۔ بہر حال بہت حد آنے کی کوشش کروں گا۔

ریحانہ بی اے پاس کر چکی تھی۔ اب تو شدت سے تنہائیاں اسے ڈسنے لگی تھیں۔ ہر وقت اسے تشکیل کے خط کا انتظار رہتا۔ اس طویل انتظار میں چھ ماہ کا عرصہ بیت گیا۔ ریحانہ بے حد پریشان تھی۔ گھر والے بھی بہت گھبرائے ہوئے تھے۔ مگر ان کی گھبراہٹ ریحانہ کے لئے تسکین کا باعث نہیں بن سکتی تھی۔ روزانہ ڈوبنے سورج کی آخری کرن تک امید کی کرن جلاتے رہتی، لیکن جب سورج چھپ جاتا اور چاروں طرف اندھیرا ہی اندھیرا چھا جاتا تو وہ دالان سے پوچھ لے کر اٹھانی ہوئی اپنے کمرے میں چلی جاتی۔ اس کے بعد چمکیوں کی آواز اس وقت تک کمرے میں کوئی نہ رہتی جب تک نیند کی دیوی اسے اس دنیا سے لے جرنہ کر دیتی۔ پھر صبح ہو جاتی اور نیا انتظار شروع ہو جاتا۔ امید کی شمع پھر روشن ہو جاتی کہ آج خط ضرور آئے گا۔

آخر انتظار ختم ہو گیا۔ تشکیل کا خط آ گیا جس کا نہ آنا ہی اچھا تھا۔ لکھا تھا کہ اب میں کرسچن ہو گیا ہوں۔ تم ازودہ تشکیل نے اپنے حال کا ذکر کچھ اس انداز سے کیا تھا کہ ریحانہ بے چین و مضطرب ہو گئی۔ اس کے گرد نارکیاں ہی نارکیاں پھیل گئیں اس کے مستقبل کی طرف جانے والا راستہ مسدود ہو گیا۔ تشکیل اور اس کے درمیان نہیں آسمان جیسا فلا حائل ہو گیا۔ وہ اب اس منزل تک نہیں پہنچ سکتی تھی جسے پانے کے لئے انتظار کے طویل اور سنگلاخ راستے پر چلے جاتے تھے۔ اٹھال ہو گئی تھی اور تیجھے بھی نہیں لوٹ سکتی تھی۔ اس لئے تشکیل نے حال کا احساس دلا کر ریحانہ کے ماضی کو اس سے بہت پیچھے دیکھ لیا اٹنا پیچھے کہ اب اسے ماضی کے تصور کے سوا کچھ بھی نظر نہیں آ رہا تھا۔

ریحانہ نے سرد آہ بھرتے ہوئے کہا۔ تشکیل کا شرم نے حال کا تذکرہ نہ کیا ہونا اور مجھے خوشگوار ماضی کی حسین یادوں کے سہارے زندگی گزارنے دیا ہونا۔ مجھے انتظار کے طلسم میں مبتلا رہنے دیا ہوتا۔ کاش تم نے ماضی کی حسین یادوں کے طلسم سے نکال کر حال کے کرنیاں اور سلسلی ہوئی حقیقت سے آٹنا نہ کیا ہوتا۔ کاش تم نے انتظار کے بندھن میں ہی بندھا رہنے دیا ہوتا۔

پیغام عمل

ناظم الدین شیخ (ایف۔ و اے بی اے)

پرنسپل عزیز بی جو کہ اپنے کالج کے تمام طلباء کو بہت عزیز رکھتے تھے اور تمام طلباء کو وہ بہت عزیز سمجھتے اور کیوں نہ ہوں خود کے بچوں جیسا پیار تھا۔ ان کے اپنے طالب علموں سے بڑی اچھی شخصیت تھی۔ ان کو طلباء کے کیریر بنانے میں قدم قدم پر رہنمائی کرتا وہ اپنا اولین فرض سمجھتے تھے۔ کالج کا آج آخری دن تھا۔ تمام طلباء اور طالبات سے ہال کچھا کچھ بھرا ہوا تھا۔ ہر چہرے پر مسرت رقصاں تھی۔ عزیز صاحب تقریر کے لئے اٹھے۔ ان کے چہرے پر خوشی اور فکر کا سنگم نظر آ رہا تھا۔ پرنسپل عزیز بی صاحب نے فرمایا۔

عزیزو! زندگی کی تکمیل کے لئے علم کی ضرورت ہے ڈگری کی نہیں۔ تعلیم ماضی الضمیر کو ادا کر سکنے کی تربیت حاصل کرنے کا نام ہے۔ وہ مبارک اوقات جن سے زندگی میں نئے دور کا آغاز ہوتا ہے وہ ہمارے جذبات

غلاص اور اعتماد پیدا کر دیتے ہیں۔ ابھی تمہیں زمانے میں بہت سرد گرم دیکھنا ہے۔ کبھی شکست کا سامنا ہوگا اور کبھی جیت تمہارے قدم چومے گی۔ وہی شخص تعریف کا مستحق ہے جو جیت سے پھولتا نہیں اور ہار سے مایوس نہیں ہوتا۔

ان زندگی میں دھن بڑے کام کی چیز ہے۔ جن میں تڑپ نہیں، جوش درد اور احساس نہیں وہ نوجوان بھی ہو تو بڑھا اور جس میں تڑپ، احساس اور درد ہے وہ بڑھا بھی ہو نوجوان ہے۔ آج وقت کا تقاضا بھی یہی ہے۔ احساس مند انسان کے درون میں غلط پنے والا خون اور خردت کے جذبے سے بھر پور دلوں کی قدم کو سخت ضرورت ہے۔ آج اس دل ہر ایک انسان اسی گمان میں ہے کہ اس کی جوانی صلاحیتیں تعمیری کام میں صرف ہو رہی ہیں لیکن افسوس اس کو دھوکا دے رہے ہیں ہم اپنے آپ کو۔ ذرا سوچئے تو کیا ہم آج مسائل سے دوچار نہیں؟ کیا ہمارا معاشرہ بگڑا ہوا ہے؟ کیا قوم خوشحال ہے؟ نہیں بالکل نہیں۔ ہم نے بہت کچھ کھویا ہے۔

گنوازی ہم نے جو اسلاف سے میراث پائی تھی۔ نریا سے زمیں پر آسمان نے ہم کو دے مارا۔ جینے کا اصل عمل کے سوا اور کیا ہے۔ باعمل انسان جانے کے لئے نریا میں طے کرنا چلا جاتا ہے۔ ہمیں اپنی خستہ حالی کا احساس ہونا چاہیے۔ ہم دیکھیں کہ ہم کمن داخلی اور خارجی سب کے زیر اثر اس جمود و انحطاط کی حالت کو پہنچ گئے۔ اس حالت کو دور کرنے کے لئے ہر ایک کی روح بے قرار ہو چکی ہے۔ آج ہمارے لئے وہ شاعرانہ جذبات بے معنی ہیں جن سے دنیا کی الفت ہمارے دل پر اور زیادہ مسلط ہو گئی ہے۔ ہمارے دلوں پر مایوسی طاری ہو۔ یاد رکھو مایوس ہونا کفر ہے۔ وہ حسن و عشق کی داستانیں جن سے ہمارے دل بھرے ہوئے ہیں آج وہ ہمارے لئے بے معنی ہیں اگر وہ ہم میں حرکت اور حرارت پیدا نہیں کرتے۔ اگر ہم نے دونوں جوں کی موٹی موٹی داستان کی داستان کہہ ڈالی جیسا کہ آج کل یہ عام بات ہے۔ اس سے ہمارے ذوق حس پر کوئی اثر نہیں پڑتا اور اب ہمیں اس آسٹا کہ ہم ان کی بھرتی تکلیفوں پر رو پڑے تو اس سے ہم میں کون سی ذہنی اور ذوقی حرکت پیدا ہوئی وہ ہمارے لئے بے کام ہے۔ اس آسٹا کی ضرورت ہے جس میں عمل کا پیغام ہو۔ اگر ہم بہاڑ کی چولی تک نہ پہنچ سکے تو کسی حد تک ضرورت ہے کہ اس آسٹا کو زمین پر پڑے رہنے سے بدرجہا بہتر ہے۔ آج اشد ضرورت قوم کی ہے جسوں نے خدمت اور عمل کو اپنی زندگی کا محور بنا لیا ہو جبکہ قلب اپنی قوم کے درد سے بھرے ہوئے ہیں۔ اگر ہم سچی لگن سے قوم کی خدمت کریں گے تو ہمارے دل اور شہرت ہمارے قدم چومے گی۔ پھر اعزاز و امتیاز کی فکر نہیں کیوں ستائے؟ اور اس کے نہ ملنے پر ہمارے دل کیوں کیوں ہوتے ہیں جو سچا انسان ہوتا ہے اسے اپنے قلب کے

سازدہ زندگی کے ساتھ اونچی نگاہ ہماری زندگی کا نصب العین ہے جو سچا انسان ہوتا ہے اسے اپنے قلب کے لئے نمائش کی ضرورت نہیں ہوتی اس سے نفرت ہوتی ہے۔

اپنی خود داری کے سرد ہوتی ہوئی چنگاری کو پھر سے بھڑکانا ہے۔ اسے شعلہ بنانا ہے اور بے حسی کو زندہ کرنا ہے۔ نوجیز و ماخوں کو منظم کر بلند بہتی اور عمل کا جذبہ پیدا کرنا ہے اور یہ ذمہ داری آج کے بڑھے لکھے حضرات کے لئے ہے۔ انہی میں سے جبکہ بہ ہماری کڑی آزمائش کا دور ہے۔ یہ اچھی طرح سمجھ لو کہ دنیا ایک عرصہ کار ناز ہے۔ انسان میں اسی سپہ سالار کی فتح ہوتی ہے جس کی آنکھیں موقع شناس ہوتی ہیں۔ موقع دیکھ کر غلبی سرگرمی سے آگے بڑھنے میں اسے سپہ سالار کی فتح ہوتی ہے اور یہ مرد میدان قومیں بنانا ہے۔ اس لئے اتنے ہی جوش اور سرگرمی سے خطرے کا مقام پیچھے ہٹ جاتا ہے اور تمام طلباء اور طالبات سے گزارش کروں گا کہ نام عظمت کے پھول نثار کرتی ہے۔ آخر میں میں آپ تمام طلباء اور طالبات سے گزارش کروں گا کہ ہمارے دل سے عید کے گھٹیں نہ اب ہم ایک نئی زندگی کا آغاز کرنے جا رہے ہیں جس میں بے عملی عیش و عشرت

دنیا کی بڑی سے بڑی چیز خرید سکتا ہے۔ حتیٰ کہ عزت بھی وہ اپنے پیسے سے خرید سکتا ہے خواہ وہ کسی راستے سے ہی کیوں نہ آئی ہو۔ کالے دھندے والے بھی آج مزے سے رہتے ہیں۔ بڑے بڑے افسر بھی ان سے دب جاتے ہیں۔ پھر میں سوچنے لگا کہ کائنات میں مالدار ہوتا۔ روپیہ سب کچھ ہوتا ہے چاہے وہ کسی بھی طریقے سے کما یا جائے۔ میں سوچنے لگا اگر میں بھی کسی طرح سے روپیہ کما سکتا تو مجھے بھی عزت مل سکتی۔ ہر آدمی مجھے جھک کر سلام کرتا۔ میری نظروں میں ان بلیک میلوں اور مشرف مجبوں کی کاریں اور کوٹھیاں گھوم رہی تھیں۔ انہیں خیالوں کے سمندر میں غوطے لگاتے ہوئے میں نیند کی گہرائیوں میں ڈوب گیا۔ یہ میرا جاگتی آنکھوں کا خواب تھا۔

میں نیند کی گہرائیوں میں غوطے لگا رہا تھا کہ مجھے اک خواب نے آگیا۔ میں نے خواب میں دیکھا کہ میں ایک عالی شان بنگلے کے گیٹ سے گزر رہا ہوں۔ چاروں طرف نوکریوں اور خادموں کی چہل پہل ہے اور سب جھک کر سلام کرتے جاتے ہیں پھر میں ایک سجے سجائے کمرے میں داخل ہوا اور سامنے بڑے صوفے پر نیم دراز ہو گیا۔ کمرے میں دیواروں پر میرے آبا و اجداد کی تصویریں، سونے اور چاندی کے فریم میں جڑی ہوئی ہیں۔ کمرے میں ایک قیمتی قالین بچھا ہوا ہے۔

میں نے سامنے لگی میز پر شراب کی بوتل سے شراب انڈیل کر چمکیاں لے کر پینے لگا۔ پھر خادموں نے آکر کھانا لگایا۔ کھانوں کی خوشبوؤں سے سارا کمرہ جھک اٹھا اور میں مشغول ہو گیا۔ میں کئی قسم کے کھانے انتخاب کر کے کھانے لگا۔ اب میری خدمت میں دنیا کی ہر چیز تھی۔ سب کچھ میرے پاس موجود تھا۔ دولت کے نشے نے مجھے شراب و خمر کا عادی بنا دیا تھا۔ اچانک ایک مترجم آواز نے مجھے چونکا دیا اور میں فون کی طرف متوجہ ہو گیا۔ جب میں باہر نکلا میرے ہر قدم سے رعب و غرور جھک رہا تھا۔ سامنے کئی شاندار کاریں کھڑی تھیں۔ میں نے اپنے لئے ایک حسین کار کا انتخاب کیا۔ ڈرائیو نے مؤدب انداز میں دروازہ کھول دیا۔ اب کار شہر کی چمکیلی سڑکوں پر پھسلتی جا رہی تھی۔ سفر کا اختتام گودام پر ہوا جو میرے کالے دھندے کا مرکز تھا۔

سامنے ہی ایک فقیر بھیک مانگ رہا تھا۔ اس نے سوچا اپنے پاؤں کا بدلہ اچھے کاموں سے چکا دے۔ فقیر کو قریب بلایا۔ فقیر میری طرف لپکنے کی بجائے مجھے غور سے دیکھ رہا تھا۔ میں نے اپنی جیب سے ایک نوٹ نکال کر فقیر کی طرف بڑھایا فقیر دو قدم پیچھے ہٹا اور نفرت بھرے انداز میں کہنے لگا۔ مردود انسان! مجھے تم جیسے کالے دھندے والوں سے بھیک نہیں چاہیے۔ میں اپنے پیٹ کو تیرے گندے نوٹوں کی روٹی سے نہیں بھرنا چاہتا۔ یہ نوٹ تیرے جیسے کتے کے سگے والد شاید تیرے پیر چاٹنے لگے۔

یہ کہہ کر وہ دوسری طرف متوجہ ہو گیا۔ کوئی غریب مزدور اپنی چھٹی جیب سے ایک پیسہ نکال کر دے رہا تھا۔ ساتھ ہی فقیر کے ہاتھ اوپر اٹھے اور اس نے اس غریب مزدور کو دعائیں دیں۔ یہ دیکھ کر میرے ہاتھوں سے نوٹ زمین پر گر پڑے اور میرا خواب ٹوٹ گیا۔ اور مجھے احساس ہوا کہ کالی دولت اور جھوٹی شہرت کی کیا حیثیت ہے۔ سکون کسے کہتے ہیں۔ اس کے بعد میرے دل میں کبھی والد اور جھوٹا عزت دار بننے کی خواہش نہیں پیدا ہوئی۔ :-

انتظار کا بندھن

غلام مصطفیٰ نصیر آبادی دایفٹ وائی بی ایس سی

انتظار اور طویل انتظار کے بعد اس کو تشکیل کا خط مل ہی گیا۔ اس کے گرد کسی ہوائی انتظار کے بندھن کی ساری آہنی کڑیاں ٹوٹ کر کچھ گئیں اور اس منزل پر پہنچ گئیں کہ جہاں بہار و خزاں مسرت و آلام کا میاں بی دنا کا می آنسوؤں اور قہقہوں میں

مل ہو جاتی ہے۔ اس کا وجود ماضی اور حال کے درمیان ہیکراں وسعتوں میں کھو کر قصہ پارینہ بن گیا اور وہ اپنے آپ کو شہسواروں کے لئے لگی۔ اتنی سبک جیسے وہ بچھل کر اپنے آپ میں تحلیل ہو گئی ہو۔ اس نے سوچا کاش! وہ اس وقت کو واپس لوٹتا تو کبھی کبھی جلدی کرنے سے ملنے آئے تھے اور شاید آخری بار بھی لیکن حالات نے اسکی خواہش کو کس قدر غیر یقینی بنا دیا تھا۔

اسکا نام میری عزیز دوست تھی۔ اس کے باپ اعلیٰ گڑھ یونیورسٹی میں پروفیسر تھے۔ ریحانہ کے والد موڈرن خیالات کے مالک ہوتے ہوئے انسانی رسوم و روایات کو ناپسند نہیں کرتے تھے۔ اس طرح ریحانہ سماجی بندھن سے آزاد نہ تھی۔ اس کے تحت اس کی تعلیم سکول سے زیادہ نہ ہو سکی۔ ریحانہ بچپن سے ہی خاموش طبع و متین تھی۔ بچپن کی معصومیت اور سنجیدگی کے امتزاج نے اس کی شخصیت سے پہلے ہی پروقار بنا دیا تھا۔ اکثر ہم لوگ اس کی سنجیدگی سے تنگ آکر کہا کرتے تھے۔ ریحانہ کبھی تو ایسی بات کہتی تھی جس سے زندگی کے آثار نمایاں ہوں۔ معلوم ہوتا ہے زندگی کا تم سے دور کا بھی کوئی تعلق نہیں۔ مسکرا کر اس کو دیتی دیکھا زندگی ان ہی تمام چیزوں کا نام ہے۔ اس پر شمیم جو ریحانہ کے برعکس تھی جس کا فلسفہ حیات ہی انسانیت تھا بڑے پر زور الفاظ میں کہتی۔ اے تجھے زندہ رہنے کا کوئی حق نہیں ہے جب دیکھو وہی صورت بنائے ہوئی ہے اور اپنا تو رہا سہا مود بھی جاتا رہتا ہے۔ شاعر نے تجھے ہی ایسے لوگوں سے متاثر ہو کر کہا ہو گا۔

زندگی زندہ دلی کا نام ہے مردہ دل خاک جیا کرتے ہیں

بمقام وقت کے دھاروں میں دن رات بہتے رہے۔ ہماری محفلیں جنتیں اور اس طرح بے نیکی باتوں پر ختم ہو جاتیں تھیں کوئی تسوچ بھی نہیں سکتا تھا کہ ریحانہ کی غیر معمولی سنجیدگی اس کے جیون سے ایسی بڑی طرح وابستہ ہو جائے گی کہ اس کے لئے زندگی کی تمام نزعنا تیوں سے محروم کر دے گی۔ بے رحم حالات اسے مسکرائے تاکہ کی بھی ہمت نہ رہے کہ اس کی زندگی لڑکپن کا سفر طے کر کے جوانی کے حدوں میں قدم رکھ چکی تھی۔ خلیل صاحب کو اس کی شادی کے لئے زیادہ تر متوجہ ہونا پڑا۔ خاندان ہی میں انہیں ایسا قابل اور مشرف لڑکا مل گیا جو ریحانہ کے لئے انہیں مناسب نظر آیا۔

ریحانہ کی ارادہ اپنی تعلیم کی تکمیل کے لئے لندن جانا تھا۔ اس لئے سب ہی لوگوں کی رائے ہوئی کہ شادی کے بعد لندن جائے کیونکہ وہ شادی کے بندھن میں بندھ جائے گا اور کسی یورپین لڑکی کو سماج کا کلنگ نہ بننے دے گا۔ شادی بڑے اہتمام سے منعقد کی گئی تمام خوبیاں سمٹ کر تشکیل کے گھر آگئیں۔ وہ ابھی ٹھیک طور سے تشکیل سے واقف بھی نہ ہو پائی تھی کہ شادی کے بعد لندن جانے کا معاملہ طے ہو گیا۔ تشکیل ریحانہ سے بہت سے عہد و پیمانے کر چکے تھے جس کا جواب ریحانہ نے شہرت جذبات اور لرزے ہوئے آنسوؤں سے دے سکی۔

دن گزارتے گئے۔ ہر طرح خوشی اور سکون کے ہوتے ہوئے بھی وہ کچھ کھوئی کھوئی مسمی رہنے لگی۔ جب رات کو سونے کے لئے اپنے کمرے میں جاتی تو تنہائی میں لیٹ کر بیلیم کی محروم روشنی میں تشکیل کو پیار کی خوشبو میں لگا کر لکھتی۔ جب رات ادھی سے زیادہ گزر جاتی تو خط ختم کر کے بکینے کے پیچے رکھ کر تشکیل کی یادوں سے لپیٹ کر اپنے خیالوں میں سو جاتی اور صبح بیدار ہوتے ہی لکھا ہوا خط پوسٹ کر دیتی۔

انتظار اور طویل انتظار کے بعد اس کو تشکیل کا خط مل ہی گیا۔ اس کے گرد کسی ہوائی انتظار کے بندھن کی ساری آہنی کڑیاں ٹوٹ کر کچھ گئیں اور اس منزل پر پہنچ گئیں کہ جہاں بہار و خزاں مسرت و آلام کا میاں بی دنا کا می آنسوؤں اور قہقہوں میں

تشکیل نے اپنے آپ کو دبا ہوا محسوس کیا تب وہ سوچنے لگا کہ شاہین یہاں کیسے کھڑی رہی ہو گی۔ بس سے اتر کر شاہین نے ایک مخصوص انداز میں کہا "ٹھیک یو" تشکیل شاہین سے بات کرنا نہیں چاہتا تھا لیکن وہ یہ الفاظ سن کر خاموش بھی نہ رہ سکا اور بہت ہی جذباتی انداز میں کہا -

"شاہین تم سماج پر بد نما داغ ہو۔ تمہیں اپنی قوم کو بد نام کرنے کا کوئی حق نہیں پہنچتا۔ فیشن نے تمہیں اتنا بے شرم بے حیاب بنا دیا کہ تمہیں اپنی عزت کا بھی خیال نہیں۔ اگر تعلیم یافتہ لوگ اخلاقی سماجی اعتبار سے گرجا میں تو ان سے جاہل اور آن پڑھ لوگ زیادہ بہتر ہیں۔ تشکیل کے بچہ بانی اور پیرائے جملے شاہین کے کانوں سے اس طرح ٹکرانے جیسے موجیں لہرائی ہوئی ساحل سے ٹکرائی ہیں۔ وہ کانپ اٹھی شاہین کی آنکھیں پونہم ہو گئیں اور لاکھ ضبط کرنے کے باوجود دوا نمول موٹی زمین پر ٹیکہ پڑے۔ شاہین کی آنکھوں میں آنسو دیکھ کر تشکیل گھبرا گیا کیونکہ اس کی آنکھیں آنسوؤں سے ناکٹنا تھیں تشکیل نے اپنے آپ پر تڑپا پواتے ہوئے نرم لہجے میں کہا: "معاف کرنا شاہین! مجھے تمہاری سچی زندگی میں دخل دینے کا کوئی حق نہیں۔ لیکن میں جذبات میں بہت کچھ کہہ گیا" دوسرے دن جب تشکیل کا لچ کپا وہ درمیان داخل ہوا تو ایک نایاں تبدیلی سے دوچار ہوا۔ شاہین سادہ لباس میں ملبوس تھی وہ اس انقلاب اور تغیر کو چہرے زدہ آنکھوں سے مجسمہ کی طرح کھڑا دیکھ رہا تھا۔ اس نے آگے بڑھ کر کہا "نئی زندگی مبارک ہو" اتنا کہنا تھا کہ ایک حسین جمیل چمکتا ہوا چہرہ غیرت ناہیدین گیا۔

محبت کا کرب

از شیخ سلیم امیر ایف والی بی اے

اُون کیسا ہے یہ دیوانہ پن کیسی ہے چلن کیسی ہے چلنا۔ سوچنا ہوں کیسے ہیں۔ ارمان کیسی ہے یہ جاہت۔ میری پلکیں بھیگ گئی ہیں۔ اپنا وجود مجھے سوچوں کی عمیق گہرائیوں میں گرتا ہوا محسوس ہو رہا ہے۔ میری محبت کے زخم مجھے سچے لگا رہے ہیں اور میں ہوں کہ جذبات کی لپٹوں میں جھلستا جا رہا ہوں۔ افروز تم سے بچھڑے ہوئے سالوں بیت گئے اور میں نے تمہیں انیک اور ایک پل کے لئے بھی نہیں بھلا سکا ہوں۔ آج بھی میرے ساتھ تمہاری کبھی نہ ختم ہونے والی یادیں ہیں۔ میں آج بھی تمہاری چاہت کی لطف محسوس کرتا ہوں۔

مجھے اب بھی کبھی کبھی ایسا لگتا ہے کہ جیسے تم میرے پاس کھڑی مجھ سے باتیں کر رہی ہو۔ اور میں تمہارے بالوں میں گلاب کا پھول لگا رہا ہوں اور میں نے تمہارا چہرہ اپنے ہاتھوں میں سٹھام لیا ہے۔ تمہاری پلکیں بند ہونے لگی ہیں۔ میں تمہاری معطر سانسوں کی گرمی سے میری محبت پھٹنے لگتی ہے کہ اچانک ایک دھماکہ ہوتا ہے۔ میرے سامنے تم نہیں ہوتی ہو صرف میری بیچنیاں ہوتی ہیں۔ میری بے قراریاں ہوتی ہیں۔ میرا کرب ہوتا ہے۔ میرے زخم ہوتے ہیں لیکن افروز بچھڑی تمہارا خیال سنے کی طرح ہر لمحہ میرے ساتھ رہتا ہے۔ اپنی پاکیزہ محبت کی تصویر کو اپنے سینے سے لگائے پھر رہا ہوں۔ کیونکہ میری دکھیں تمہاری دھڑکن ہے جو میرے گوشیاں کرتی ہے۔ بس سکتی ہوئی زندگی ہے۔ لیکن یہ حرکت ہی ہے اور یہی تو میرے لئے سب کچھ ہے۔ میرے سینے میں آج بھی... تمہارے سانسوں کی گرمی موجود ہے آج بھی میرے کپڑوں پر جسم پر تمہاری زلفوں کی جھلک اب بھی بسی ہوئی ہے۔ میں تمہیں اپنی زندگی کے ہر موڑ پر اپنا ہم سفر پاتا ہوں۔ تم دور ہو کر بھی میرے دل کے بالکل قریب رہتی ہو۔ دیکھتا ہوں وہی چاند کی پاکیزگی، وہی حسن کی دھیمی دھیمی آواز، وہی ناگن کی طرح لہرائی ہوئی رشتہی زلفیں۔ میں جب بھی تم سے باتیں کرنا ہوں تو وہی فضاؤں میں لغمکی وہی شہزادی کی مٹھاس رہتی ہے۔ میں تمہاری راہ دیکھتا ہوں۔ تم میرے لئے دے پاؤں چلی آتی ہو۔ میں تمہاری محسوس میں جھانکتا ہوں۔ پھر مجھ پر نشہ سا طاری ہو جاتا ہے میں تمہیں

بانا ہوں میں سمایتا ہوں۔ ہمارے دو دلوں کی دھڑکنیں ایک دوسرے کی راز دار بن جاتی ہیں۔ تمہاری جمیل جیسی خوبصورت عکسوں میں ڈوب کر ہی تو میرے ان سوئے ہوئے جذبات نے انگریزی کی کٹی کٹی تھیں دیکھ کر ہی تو مجھے ایک بار پھر اپنے سینے میں لگنے ہوئے دل کی موجودگی کا احساس ہوا تھا۔ مگر مجھے معلوم نہیں کہ بے درد زمانہ ہمیں اس طرح جدا کر دے گا اور ہمیں لڑائی کے بندھنوں میں اس طرح جکڑ دے گا۔ تب ہی تو میں اپنی تمام آرزوؤں کو، ہمارے ارمانوں کو اپنے سینے میں دفن کر کے لگ گیا ہوں اور اب میں نے اس دل کے دروازے کو اس طرح بند کر لیا کہ پھر سے کوئی اس کو دستک دے سکے۔ لیکن افروز تم کچھ دیکھو میرے قریب نہیں کہ میں تمہیں اپنے دل کے نہاں خانے میں اپنے سے نہ روک سکا۔ تمہاری آنکھوں میں وہ چامت تھی جسے عین روشن تھیں کہ مجھے اپنی حیات کے اندھیروں میں روشنی نظر آنے لگی۔

کتنی ہمدردی تھی کتنی اپنائیت تھی تمہارے خلوص میں کہ میں نے اپنی زندگی کا ورق ورق تمہارے سامنے کھول کر رکھ دیا تھا۔ میری رفاقت... میرے زخموں کا مرہم بنی گئی۔

تم نے آج بھی اپنے دل میں میری تصویر سجائی ہے اور میں نے بھی۔ مگر ہم دنیا والوں کے سامنے زمانے کے سامنے مجبور ہیں کیونکہ میری زندگی کے خزاں رسیدہ چین میں بہا رہ کر آئی تھیں کیونکہ تم مجھے ایسے موڑ پر ملی جہاں میرا اپنا کوئی نہیں تھا۔ اس لئے کچھ سچا بھی نہ تھا۔ اب میرا وجود دھسوں میں بٹ گیا ہے۔ اب میرے جسم کا مالک کون ہے مجھے معلوم نہیں مگر تمہارا معلوم ہے کہ میرے دل کی مالک تم تھیں اور ہو اور مرتے دم تک تم ہی رہو گی۔

میں تمام روزانہ ملتے رہے۔ ہماری محبت نے دو درپوں کے تمام فاصلوں کو ختم کر دیا تھا۔ لیکن ہماری محبت پاکیزگی کے اترے سے لگنے نہیں نکلی۔ ہم ایک دوسرے کی باہوں میں آکر رہے۔ کبھی بھی ہبک۔ گنگنا ہوں کی دلدل کی طرف نہیں بڑھے۔ مجھے اپنی محبت پر ناز ہے۔ میں نے تم سے ایک دن پوچھا تھا کہ تم میرا ساتھ تک دے دو یا وکی۔ تم نے میرے کانوں میں جواب دیا "جس تک تمہاری تمہاری میری سانسوں کی یہ گورنور ٹولہ نہیں جاتی۔ میں نے کہا افروز مجھے اپنی محبت پر ناز ہے۔ مگر افروز نے یقین سے کہا کہ ایک نہ ایک روز تمہیں اپنے والد اور والدین کی خوشیوں کے لئے سماج کی مرضی کے لئے تو مجبور ہونا ہی پڑے گا۔ تم نے کہا تھا کہ دیکھا جائے گا اگر ایسا ہوا تو میں کبھی بھی اپنی جان دے کر ہی بیٹھوں گی مگر میں نے اپنی محبت سچی محبت کی قسم دے کر تمہیں مجبور کیا۔ یہ سب سن کر تم بچہ پتائے میرے پاس سے چل گئیں۔ افروز تمہارا معصوم چہرہ میرے سانسات پر چھایا ہوا ہے اور میں افروز تمہیں زندگی بھر چاہوں گا۔

سوئے جاگتے خواب

اقبال مرزا (ایف والی - بی - اے)

انسان اپنی زندگی میں بہت سے خواب دیکھتا ہے۔ سوئی ہوئی آنکھوں سے اور جاگتے ہوئے نینوں سے۔ مگر سب جانتے ہیں کہ خواب حقیقت کی منزل تک نہیں آسکتا۔ کچھ خواب خواب تک ہی محدود رہ جاتے ہیں۔ آپ میری باتوں پر سنیں پڑیں گے کہ میں نے کبھی خوابوں کا کاکہ میرے اک جاگتی آنکھوں کے خواب کو سوئی ہوئی آنکھوں کے خواب نے توڑ ڈالا مگر میرا وہ خواب بہت عجیب ترین خواب تھا۔ میری نظر میں خواب وہ اچھا ہوتا ہے جس کو سبوتے سے میرا خواب کچھ ایسا ہی تھا۔ وہ ایک جاڑے کی رات تھی اور میں بستر پر لیٹا چاند کو خور سے دیکھ رہا تھا۔ میرے خیال گھومتے گھومتے... اس کے محور پر گھومنے لگے۔ چونکہ میں متوسط طبقہ کا نمائندہ ہوں۔ اس لئے سوچنے لگا۔ آج کی دنیا میں میری کچھ بھی بات نہیں۔ آج اچھی حیثیت صرف سربراہ داروں کو ہی مل سکتی ہے۔ غریبوں کا اس جہاں میں کوئی پوچھنے والا نہیں!

ایم۔ جے کالج جل گاؤں کے کالج میگزین

جنس

رکا اردو سیکشن

نگراں: ڈاکٹر افتخار احمد فخر
ایم۔ اے۔ پی۔ ایچ۔ ڈی

صغیر احمد (ایس وائی۔ بی۔ اے)

نئی زندگی

شکیل جیسے ہی کالج کیمپاؤنڈ میں داخل ہوا حسب معمول ایک حسین و دلکش چہرہ اسے ناک رہا تھا۔ نیکیل کی کلاس فیلو شاہین نے جو فیشن پرست اور زرب خیالات کی لڑکی تھی نیکیل نے اپنی نگاہیں جھکا کر رفتار تیز کر دی کیونکہ دونوں کے خیالات میں زمین و آسمان کا فرق تھا۔ وہ ایک خود دار غیور اور مشرق پرست نوجوان تھا فیشن پرستی، بے پروگی اور بے حیالی کو وہ سخت ناپسند کرتا تھا۔ اس کے ایک بیرونی دوست کی دی ہوئی برائیاں تھیں جسے شاہین نے ماننے کی ترقی کہا کرتی۔ اسے اپنے آپ پر فخر تھا کہ اس فیشن ایبل ماحول میں اس کی شہرت تھی وہ اپنے اصول پر قائم تھا۔ اعلیٰ تعلیم حاصل کرنے کے بعد لوگ اپنے آپ کو بھول جاتے ہیں۔ لیکن شکیل نے اس بات کو غلط ثابت کر دیا تھا۔

شاہین نیزی سے شکیل کی طرف بڑھ رہی تھی۔ اب دونوں ساتھ ساتھ خاموش چل رہے تھے۔ شاہین نے خاموشی توڑتے ہوئے خصوصاً نہ انداز میں کہا: تم مجھے دیکھ کر کیوں اٹکھیں پھر لیتے ہو کیا کسی سے محبت کرنا مجرم ہے؟ شکیل نے شاہین کی طرف دیکھتے ہوئے کہا: وہ نہیں تو میں نے ایسا کب کہا۔ محبت تو زندگی ہے بشرطیکہ حقیقی نگاہ سے دیکھا جائے۔ شاہین مجھے تم سے محبت ہمارا دی ہے۔ لیکن تم میرے خیالات اور اصولوں سے اچھی طرح واقف ہو۔ میں اپنے اونچے اور اخلاقی اصولوں کو اپنا پائنت ڈال کر نئے دور کے ان طور طریقوں سے سمجھوتہ نہیں کر سکتا۔ نئے دور کے ان طور طریقوں نے محبت کو بہت نیچے گرا دیا ہے۔ جو جسموں کے ملنے کا نام محبت نہیں ہے۔ اسے صرف ہوس پرستی کا نام دیا جاسکتا ہے۔ محبت کا تقاضا تو سہرا راست دل سے ہونا ہے۔ دونوں کلاس کے قریب پہنچ چکے تھے۔ اس لئے شکیل خاموش ہو گیا اور دونوں ایک دوسرے سے علیحدہ ہو گئے۔

کالج گراؤنڈ پر کھیلوں کے مقابلے ہو رہے تھے۔ شہر کے تمام شوقین گراؤنڈ پر جمع تھے۔ جیسے ہی کھیل ختم ہوئے لوگ کھیل گراؤنڈ پر کھیلوں کے مقابلے ہو رہے تھے۔ دیکھتے دیکھتے بس بھڑکی۔ چونکہ شکیل کھیل کے فائنل سے پہلے ہی اسٹاپ پر آ گیا تھا اس لئے اسے جگہ مل گئی لیکن بعد میں آنے والوں کو کھڑا رہنا پڑا جن میں شاہین بھی تھے جو گہرے سرخ و چیت لباس پہنے ہوئے تھے۔ اس کی چستی کی وجہ سے سینیہ کا حصہ صاف اُبھر ہوا نظر آ رہا تھا۔ اس کے پاس ایک چھوٹا سا سبز رنگ کا دوپٹہ بھالسی کے پھندے کی طرح لٹک رہا تھا۔ اس میں پیر کھنے کی جگہ نہیں تھی۔ لڑکے اس بھڑکے اور پورا پورا فائدہ اٹھا رہے تھے اور طعنے کس رہے تھے۔ شکیل نے اپنی نظریں نیچے کارڈس لیکن یہ سب کچھ اس کی نظروں کے سامنے ہو رہا تھا۔ وہ اپنی نظروں کے سامنے اپنی عزت بگاڑنے کی بجائے دیکھ سکتا تھا۔ اسے شاہین پر بہت غصہ آ رہا تھا۔ اس نے شاہین کو اپنی سیٹ پر بٹھا دیا اور خود کھڑا ہو گیا۔

अ ह वा ल

सिनिअर कॉलेज, जिमखाना अहवाल १९७८-७९

- १८) श्री. नारायण हटकर अथलेटिक्स सेक्रेटरी
१९) कु. कल्पना सुर्यवंशी विद्यार्थिनी प्रतिनिधी
२०) श्री. पवार पी. जी. विद्यापीठ प्रतिनिधी.

आंतरमहाविद्यालयीन सामन्यांना बूद्धीबळ खेळाने ऑगस्ट महिन्याच्या पहिल्या आठवड्यापासून सुरवात झाली. श्री. ए. पी. चौधरी यांचा खेळ चांगला होऊन त्यांची विभागीय संघातून निवड झाली.

मूलांमूलीचे वॉडमिंटन सामन्यात आपण दोघ ठिकाणी उपविजेते पद तेवढे घेतले. श्री. झुबेरी या गाजलेल्या खेळाडूचा आपल्या संघात समावेश होता. परंतु झुबेरीना साथ देण्यात संघातील इतर खेळाडूंचे कौशल्य अपुरे पडले. श्री. तेजेंद्रसिंग महेंद्रा, श्री. झुबेरी व कु. निलीमा कुळकर्णी यांची निवड जळगाव विभागाच्या संघात झाली.

मूलांच्या टेबल-टेनीस संघाने मागील वर्षाचे विजेते पद कायम ठेवले. कु. उषा चौधरी व कु. कल्पना सुर्यवंशी या दोघांच्या जोरदार मान्यामूळे प्रतिस्पर्धी संघाला यशस्वी माघार घ्यावीच लागली. मूलांच्या टेबल-टेनीस संघाने अंतीम सामना जिंकण्यासाठी निकराची लढत दिली. परंतु प्रतिस्पर्धीपुढे शेवटी नमावे लागले. श्री. तेजेंद्रसिंग महेंद्रा, कु. उषा चौधरी व कु. कल्पना सुर्यवंशी या सर्वांची विभागीय सामन्यासाठी निवड झाली. व कु. उषा चौधरी यांनी जळगाव विभागाचे संघानायक पद भूषविले.

गेल्या दोन वर्षा पासून विजयी होत असलेल्या आपल्या फुटबॉल संघास यावर्षी दुसऱ्या फेरीतच पराभव पत्करावा लागला. सर्वश्री सुभाष पाटील, इकवाल, अपस्तंभ व वाहिद तडवी यांची विभागीय

या वर्षी निवडणुका नेहमीप्रमाणे शांततेने पार पडल्या व काही प्राध्यापकांची जिमखाना सल्लागार समिती म्हणून नियुक्ती करण्यात आली व खालील प्रमाणे जिमखाना कार्यकारी मंडळ तयार झाले.

१) प्राचार्य पोटनीस	प्रेसिडेंट
२) उप-प्राचार्य थते	व्हाईस प्रेसिडेंट
३) प्रा. पी. जी. अभ्यंकर	चेअरमन-सल्लागार समिती
४) प्रा. सिरसीकर	
५) प्रा. बी. भार. रडे	
६) प्रा. एस. आर. पाटील	
७) प्रा. सी. एस. गोखले	
८) प्रा. पी. व्ही. वाणी	
९) प्रा. एल. टी. देशमुख	
१०) श्री. बी. एस. पाटील	
११) श्री. नारायण खडके	जनरल सेक्रेटरी
१२) श्री. शिपी जी. एस.	बास्केट बॉल सेक्रेटरी
१३) श्री. अपस्तंभ एस. जी.	फुटबॉल सेक्रेटरी
१४) श्री. आफळे एस. एन.	हॉकी सेक्रेटरी
१५) श्री. लाठी. ए. बी.	क्रिकेट सेक्रेटरी
१६) श्री. देवमुरारी जे. एच्.	इंडियन गेम्स सेक्रेटरी
१७) श्री. रेदासनी एच्. व्ही.	मायनॉर गेम्स सेक्रेटरी

संघात निवड झाली व विभागीय सामन्यात श्री. वाहीद तडवी यांचा गोरू रक्षणाचा प्रेक्षणीय खेळ होऊन त्यांची पुणे विद्यापीठाच्या संघात निवड झाली. श्री. वाहीद यांचे मनःपूर्वक अभिनंदन.

मुलांचा कबड्डी संघ यावर्षी उपविजयी झाला. श्री. नारायण खडके व वाहीद तडवी या दोघांची विभाग य सामन्यासाठी निवड झाली. श्री. नारायण खडके यांची निवड जळगाव विभागाच्या संघनायक पदी झाली.

जळगाव जिल्हा क्रिकेटचे सामने आपल्याच मैदानावर झाले. आपला संघ जळगाव जिल्ह्याच्या अंतीम सामन्यापर्यंतच पोहचला. सर्वश्री पवार, थोरात, मुजूमदार व अशोक कुळकर्णी यांची विभागीय सामन्यांसाठी निवड झाली.

पुणे विद्यापीठाचे विभागीय क्रिकेट सामने आपल्याच मैदानावर यावर्षी प्रथमच आपण आयोजित केले.

दिवाळीच्या सुटीत वजन उचलण्याच्या स्पर्धा व हॉकीचे सामने आपल्याच महाविद्यालयाने आयोजित केले. श्री. जमनालाल व्यास यांच्या शुभ हस्ते वजन उचलण्याच्या सामन्याचे उद्घाटन करण्यात आले. वजन उचलण्याच्या स्पर्धेत श्री. किशोर कोल्हे यांचा सर्वप्रथम क्रमांक त्यांच्या गटात आला. त्यांची विभागीय संघात निवड झाली. सर्वश्री नारायण खडके, अशोक पाटील व दिलीप चौधरी हे त्यांच्या गटात तिसऱ्या क्रमांकाने आले.

हॉकीच्या सामन्यांचे उद्घाटन श्री. लक्ष्मणराव चांदगुडे यांच्या हस्ते करण्यात आले. आपला हॉकीचा संघ दुसऱ्या फेरीतच पराभूत झाला. सर्वश्री इकवाल मिर्झा, सुभाष पाटील व नित्यानंद पाटील यांची विभागीय संघात निवड झाली.

जळगाव विभागाचे टेनीसचे सामने आपल्याच महाविद्यालयाने आयोजित केले. श्री. शिवापुरकर यांची तेवढी विभागीय संघात निवड झाली.

आंतरमहाविद्यालयीन कुस्तीचे सामने अमळनेर येथे आयोजित करण्यात आले. आपल्या कॉलेजच्या पहिलवानांनी खरोखरच चांगला पराक्रम करून आपल्या कॉलेजला कुस्तीचा चॅम्पीअन शिप रनर अपस् मिळवून दिला. श्री. रणजीत वेद व श्री. हेमंत कुळकर्णी या दोघां पहिलवानांनी विजेते पद मिळवून दिले श्री. इंगळे व्ही. ओ. व श्री. डी. व्ही. कुळकर्णी हे त्यांच्या गटात उपविजयी होऊन त्यांची विभागीय संघात निवड झाली.

मुलामुलीचे खो-खो संघ यावर्षी सुद्धा दोघांनी ठिकाणी उप-विजयीच ठरले. सर्वश्री अविनाश लाठी, भोजु धनराळे, हेमंत रेदासनी, पंडीत आर. जी. व काटदरे या पांच विद्यार्थ्यांची निवड विभागीय संघात झाली. विद्यार्थिनींच्या संघातून विभागीय सामन्यांसाठी कु. रेखा नाशिककर, शुभदा नित्पुरे, विभावरी कुळकर्णी, पंडीत व परमजीत शिख यांची निवड झाली. कु. रेखा नाशिककर यांची विभागीय संघाची संघनायिका म्हणून निवड झाली.

डिसेंबर महिन्याच्या दुसऱ्या आठवड्यात आंतरमहाविद्यालयीन सामन्याचा अंतीम भाग सुरू झाला व वैयक्तिक स्पर्धा अमळनेर येथे झाल्यात. वैयक्तिक स्पर्धेत आपल्या खेळाडूंनी जळगाव विभागास मोठाच धक्का दिला. सर्वश्री नारायण हटकर, नित्यानंद पाटील, गाजरे, सुभाष पाटील, कु. रेखा नाशिककर, परमजित शिख व निलिमा कुळकर्णी यांचे कौतुक करावे तेवढे थोडेच आहे. या सर्वांची विभागीय संघातून निवड झाली.

श्री. नित्यानंद पाटील हे १०० मीटर धावण्याच्या स्पर्धेत व लांब व उंच उडीत सर्व प्रथम आले त्याचप्रमाणे पुणे विद्यापीठात लांब उडीत सर्वप्रथम येण्याचा बहुमान त्यांनी मिळवला. त्यांचे अभिनंदन. ४००, ८०० मीटर धावण्याच्या शर्यतीत श्री. नारायण हटकर यांनी विक्रमी पाऊल उचलले. ८०० मीटर धावण्याच्या शर्यतीत श्री. नारायण हटकर हे जळगाव विभागात प्रथम आले तर पुणे विद्यापीठात दुसऱ्या क्रमांकाने आले. ४०० मीटर मध्ये पुणे विद्यापीठात तिसऱ्या क्रमांकाने आले. वर्षभर नियमित

सराव केल्यामुळे यश नेहमीच येते हे श्री. नारायण हटकर यांच्या यशावरून सिद्धच होते. श्री. देवेन्द्र गाजरे हे १०० मीटर धावण्याच्या शर्यतीत दुसऱ्या क्रमांकाने आले. कु. रेखा नाशिककर १०० मीटर धावण्याच्या शर्यतीत व उंच उडीत सर्व प्रथम आल्यात. कु. परमजीत शिख ह्या १०० मीटर धावण्याच्या शर्यतीत व उंच उडीत दुसऱ्या क्रमांकाने आल्यात. लांब उडीत व थाळी फेकीत तिसरा क्रमांक त्यांना मिळाला. कु. रंजना काबरा ह्या गोळा फेकीत तिसऱ्या क्रमांकाने आल्यात.

एकंदरीत वैयक्तिक स्पर्धेत आपल्या महाविद्यालयास एकूण ४५॥ गुण मिळाले व जळगाव विभागाची चॅम्पीअन शिप अवघ्या ३ गुणांनी हुकली. श्री. नारायण हटकर यांची ४०० मीटर शर्यतीत देवाने साथ न दिल्यामुळेच चॅम्पीअन शिप गेली. ४०० मीटर धावण्याच्या शर्यतीत फिनीश लाईन जवळ ५-६ फुटावर श्री. नारायण हटकर यांचा तोल जाऊन ते मैदानावर पडले त्यामुळे त्यांना या स्पर्धेत अपयश आले.

मुलींची ४×१०० मीटर रिले संघ हा विजयी ठरला व ४×४०० मीटर मुलांचा संघ हा उप-विजयी झाला. एकंदरीत या वर्षी वैयक्तिक स्पर्धेत आपल्या खेळाडूंनी खऱ्या अर्थाने मैदान गाजवले आहे. त्यांचे अभिनंदन.

जानेवारी महिन्याच्या पहिल्या आठवड्यात कॉलेजचे ॲन्युअल स्पोर्ट्स घेण्यात आले. त्यात मुलांच्या सांघीक खेळाची चॅम्पीअनशिप सारखे गुण मिळाल्यामुळे श्री. विलास पवार व श्री. भानगावकर यांना मिळाले व मुलांच्या वैयक्तिक स्पर्धांची चॅम्पीअनशिप श्री. सुभाष पाटील यांना मिळाली. तिघांचे अभिनंदन.

नारायण खडके
जनरल सेक्रेटरी

एल्. टी. देशमुख
क्रिडा प्रमुख
मू. जे. कॉलेज, जळगाव.

प्रा. पी. जी. अभ्यंकर
चेअरमन,
जिमखाना सल्लागार समिती,
मू. जे. कॉलेज, जळगाव.

अजिठा ★ १९७८/७९

अजिठा ★ १९७९

आपल्या ज्युनियर व सिनिअर महाविद्यालयातर्फे मागील वर्षी प्रमाणे याही वर्षी महिला क्रिडा महोत्सवात आपले संघ पाठविण्यात आले. तालुका व जिल्हा पातळीवर आपले बॅडमिंटन्, टेबल-टेनीस, हॉकी, ४×१०० मी. रिले, खो-खो हे संघ विजयी झाले. कु. परमजीत कौर या थाळी फेक मध्ये जळगाव जिल्ह्यात प्रथम आल्यात. कु. मंडोरे या ८०० मीटर्स धावण्याच्या शर्यतीत प्रथम आल्यात. घुळे येथे झालेल्या राज्य महिला स्पर्धेत भाग घेण्यासाठी वरील सर्व संघांची निवड झाली, व राज्य महिला स्पर्धेत आपला बॅडमिंटन् संघ उपविजयी झालेला आहे ही अभिमानाची गोष्ट आहे.

एकंदरीत आंतरमहाविद्यालयीन सामन्यात आपल्या कॉलेजने ३ विजेते पद, व ८ उप-विजेते पद मिळविले आहे.

जानेवारीच्या ३१ तारखेस जिमखाना पारितोषिक वितरण समारंभ आपल्याच कॉलेजचे माजी खेळाडू व हल्लीचे नामांकित वकील श्री. शशिकांत देशमुख यांचे हस्ते पार पडला.

जिमखान्याच्या सर्व वर्षांच्या कार्यवाहीत ऑफिसर्स बलब, जळगाव नगरपालिका या संस्थांनी व सर्वश्री. मधु चौबे, अनिल केळकर, जे. आर. पाटील, डी. एस. पी. साहेब, गुलाबसिंग परदेशी, जमनालाल व्यास, एकनाथ माळी, सुरेश पाटील, विजय जोशी यांनी त्याचप्रमाणे प्रा. रा. वा. पाटील, प्रा. डी. एच. महाजन, प्रा. बी. एस. महाजन यांनी जे अमोल सहकार्य केले त्याबद्दल आम्ही त्यांचे ऋणी आहोत.

जिमखान्याचा अवाढव्य पसारा सावरण्याकरिता प्राचार्य पोतनीस, उप-प्राचार्य थत्ते, जिमखाना सल्लागार समितीचे सदस्य प्राध्यापक, खेळाडू, सर्व जिमखाना सेक्रेटरी व विद्यार्थी यांनी केलेल्या सहकार्याबद्दल सर्वांना धन्यवाद.

आन्तरविभागीय संघात निवड झालेले खेळाडू

अ. नं. खेळाचे नांव	खेळाडूचे नांव	अ. नं. खेळाचे नांव	खेळाडूचे नांव
१) बुद्धीबळ	श्री. ए. पी. चौधरी	११) खो-खो	„ विभावरी कुळकर्णी „ पंडीत आर. जी. श्री. हेमंत रेदासनी „ भोजू धनराळे „ अविनाश लाठी „ काटदरे व्ही. व्ही. „ पंडीत आर. जी.
२) टेबल टेनीस	श्री. तेजेंद्रसिंग महेंद्रा कु. कल्पना सुर्यवंशी कु. उषा चौधरी	१२) वैयक्तिक स्पर्धा	श्री. नित्यानंद पाटील „ नारायण हटकर „ देवेंद्र गाजरे कु. रेखा नाशिककर
३) बॅडमिंटन	कु. निलिमा कुळकर्णी श्री. तेजेंद्रसिंग महेंद्रा „ फंज झुबेरी	१३) ४x१०० मी. रिले.	कु. निलिमा कुळकर्णी श्री. सुभाष पाटील
४) फुटबॉल	श्री. वाहिद तडवी „ सुभाष पाटील „ शिरीष अपस्तंभ „ इकबाल मिर्झा	पुणे विद्यापीठाच्या संघात निवड	
५) कबड्डी	श्री. नारायण खडके „ वाहिद तडवी	१) कबड्डी	श्री. वाहिद तडवी
६) कुस्ती	श्री. इंगळे व्ही. ओ. „ डी. व्ही. कुळकर्णी	जिमखान्यातील या वर्षाची विशेष पारितोषिके	
७) वजन उचलणे	श्री. किशोर कोल्हे	१) जेन्टस् टीम इन्व्हेन्टस्	१) श्री. पवार विलास अॅन्युअल स्पोर्टस् २) „ भानगावकर चॅम्पीअनशिप
८) टेनीस	श्री. शिवापुरकर एस्. पी.	२) जेन्टस् अॅथलेटिक्स	१) श्री. सुभाष पाटील अॅन्युअल स्पोर्टस् चॅम्पीअनशिप
९) क्रिकेट	श्री. अशोक कुळकर्णी „ विलास पवार „ मुजुमदार „ थोरात डी. पी.	बेस्ट स्पोर्ट्समन ऑफ दि इअर १९७८-७९	
१०) हॉकी	श्री. सुभाष पाटील „ इकबाल मिर्झा „ नित्यानंद पाटील	श्री. नित्यानंद पाटील	
११) खो-खो	कु. रेखा नाशिककर „ शुभदा नित्सुरे „ परमजित शिख		

ज्युनिअर कॉलेज जिमखाना अहवाल १९७८-७९

ज्युनिअर कॉलेजचे पहिल्या अधिवेशनात पावसाळी सामने व दुसऱ्या अधिवेशनात हिवाळी सामने होत असतात. पावसाळी सत्रात यावर्षी आपल्या कॉलेजने खो-खो, पोहणे, फुटबॉल कबड्डी, टेबल-टेनीस व व्हॉलीबॉल यात भाग घेतला होता. कबड्डी व खो-खो दोनही संघ निश्चितच विजयश्री संपादन करतील अशी आशा होती. त्याप्रमाणे दोन्ही संघांनी जिल्हा पातळीवरच काय पण नाशिक येथील आंतर शालेय विभागीय स्पर्धा-मध्येही विजयाची पताका फडकवली. खो-खो मध्ये सागच्या वर्षाच्या श्री. अनिल पवार या तुफानी आक्रमकाची तूट यावर्षी श्री. राजीव चौधरी यांनी त्याच तुफानी आक्रमक वृत्ताने भरून काढली. त्याची महाराष्ट्र राज्य ज्युनिअर खो-खो संघात निवड झाली व आपल्या महाराष्ट्र राज्य खो-खो संघाचा तो आधार-स्तंभ ठरला. त्याचप्रमाण श्री. राधेशाम कागटा याची महाराष्ट्र राज्य शालेय कबड्डी संघात निवड झाली. त्याची पकड फारच मजबूत असल्याने डाव्या बाजूचा कोपरा त्याने कबड्डी संघाचा बुरूज म्हणून दृढीकरण केले. हे सांगतांना माझे हृदय आनंदाने उचलून येत आहे. श्री. अजीत तडवी याची महाराष्ट्र राज्य ज्युनिअर कबड्डी संघात निवड झाली. त्यांची चपळता ही वाखाणण्यासारखी आहे. त्याच प्रमाणे कबड्डीमध्ये एस. बी. वियाणी व खो-खो मध्ये दिनेश मंडोरे व अनिल बंगले यांचा खेळ प्रेक्षणीय ठरून त्यांनी साऱ्या नाशिककर क्रीडा रसिकांना मोहित करून टाकले. कबड्डीला श्री. सिताराम बाहेती यांचे सुयोग्य मार्गदर्शन लाभले तर खो-खोला आपल्याच ज्युनिअर महाविद्यालयातील विद्यार्थी श्री. हेमंत रेदासनी व अविनाश लाठी यांचे सुयोग्य मार्गदर्शन लाभले.

पोहण्याच्या संघाने सागच्या वर्षी घमाल केली तर यावर्षी केली कमाल! श्री. राजीव चौधरी हे

१०० मीटर फ्री स्टाईलमध्ये प्रथम, तसेच १०० मी. बॅकस्ट्रोकमध्ये व २०० मीटर फ्री स्टाईलमध्ये ते द्वितीय क्रमांकाचे घनी आहेत. एस. बी. पाटील १०० मीटर ब्रेस्ट स्ट्रोकमध्ये जिल्हा पातळीवर प्रथम तर नाशिक येथील विभागीय स्पर्धांमध्ये द्वितीय आहे. चंद्रकांत रडे १०० मीटर फ्री स्टाईलमध्ये प्रथम आहे. तसेच ४x१०० मीटर फ्री स्टाईलमध्ये प्रथम आहे. तसेच ४x१०० मीटर फ्री स्टाईल रिले हा संघ जिल्हा पातळीवर प्रथम आहे तर ४x१०० मीटर मिडले रिले संघ उप-विजेता आहे. यातील स्पर्धक आहेत- १) राजीव चौधरी, २) सुहास नारखेडे ३) चंद्रकांत रडे ४) शिरीष बर्वे

हिवाळी स्पर्धांमध्ये आर. के. पाटील यांनी जिल्हा पातळीवर कुस्तीमध्ये दुसरा क्रमांक मिळविला. मुलांचा बॅडमिंटन संघ उत्तम असल्याने निश्चित विजयश्री संपादन करणार अशी आशा होती पण देव जाणिले कुणी या उक्ती प्रमाणे पदरी पडले ते अपयश! मुलींच्या बॅडमिंटन संघाने मात्र जिल्हा पातळीवर उप-विजेते पद मिळविले. बास्केट बॉल अथोसिएशनच्या नियमीत सरावाने व सुयोग्य मार्गदर्शन लाभूनही निकराचा असा नेत्रद्विपक खेळ दाखवूनही दुर्दैवाने हा संघ उप-विजेता ठरला. यात सुरेग कोल्हे, मोहरीर, संजय सिनकर यांचा खेळ उल्लेखनीय ठरला. मुलांच्या हॉकी संघाने जिल्हा पातळीवर यावर्षी उप-विजेतेपद मिळवले आहे. मुलींचा हॉकी संघ मात्र जिल्हा पातळीवर विजयाचा झेंडा लावून नाशिक येथे विभागीय स्पर्धांमध्ये गतवर्षाच्या उर्विजेत्या संघाचाच प्रथम गाठ पडल्याने खेळ प्रेक्षणीय होऊनही शेवटी एक गोलने पराभूत ठरला. यात कु. रघुमी माने, माणिक कुळकर्णी व मंदा मंडोरे यांचा खेळ उत्कृष्ट ठरला.

अॅथलेटिक्समध्ये ४x१०० मीटर धावणे, लहान गट जिल्हा पातळीवर विजयी झाला. जे. डी. काटकर यांनी जिल्हा पातळीवर ८०० मीटर धावणेमध्ये दुसरा क्रमांक मिळविला. राजीव चौधरीने १०० मी. धावणे व १०० मी. हंडलमध्ये प्रथम क्रमांक मिळ-

वून विभागीय स्पर्धांमध्ये १०० मी. हंडेल्समध्ये प्रथम क्रमांक मिळविला.

कु. मंदा मंडोरे या महिला क्रीडा स्पर्धेत जिल्हा पातळीवर ८०० मी. धांवणेमध्ये प्रथम असून हॉकी संघानेही विजेतेपद मिळवलेले आहे.

जिमखान्याच्या सर्व वर्षांच्या कार्यवाहीत बास्केटबॉल असोसिएशन, कबड्डी असोसिएशन व जळगाव नगरपालिका या संस्थांनी व श्री. गुलाब मास्टर व इन्स्पेक्टर श्री. कादरीसाहेब, सिताराम बाहेती, इतर प्राध्यापक व क्रीडा रसिक यांच्या सतत मिळालेल्या सहकार्याबद्दल धन्यवाद. तसेच क्रीडाप्रमुख श्री. खान, श्री. ए. एन. देवरे, श्री. ए. यू. चव्हाण श्री. एम. व्ही. भोसले व श्री. कोळी यांनी परीक्षेत केलेल्या सहकार्याबद्दल मी त्यांचाही आभारी आहे.

जिमखान्याचा सतत वाढता पसारा सावरतांना प्राचार्य पोतनीस, उपप्राचार्य थत्ते, प्रा. डी. एस. नेमाडे, प्रा. अभ्यंकर, प्रा. एल. टी. देशमुख व प्रा. बी. आर. रडे यांनी आपला अमूल्य वेळ खर्चून वेळोवेळी जे अमोल सहकार्य दिले त्याबद्दल मी त्यांचा अत्यंत ऋणी आहे.

प्रा. डी. एस. नेमाडे प्रमुख,
एम्. जे. ज्युनिअर कॉलेज, जळगाव.

बी. एम. महाजन
क्रीडा प्रमुख

ज्युनिअर कॉलेज साहित्य व कला-मंडळ

या वर्षी ज्युनिअर कॉलेजच्या कलामंडळाने विविध, भरगच्च व वैशिष्ट्यपूर्ण कार्य-क्रम सादर करून विद्यार्थ्यांत चैतन्याचे व सौहार्दतेचे वातावरण निर्माण करण्याचा यशस्वी प्रयत्न केला.

कला मंडळाचे उद्घाटन सुप्रसिद्ध साहित्यिक प्रा. म. ना. अदवंत यांच्या शुभ हस्ते झाले. त्यांनी साहित्य व कला हे जीवनाचे कसे महत्त्वपूर्ण घटक आहेत हे आकर्षक शैलीत पटवून दिले. मराठी साहित्यातील काही अमर व्यक्तिरेखाही त्यांनी श्रोत्यांसमोर उभ्या केल्या. विद्यार्थ्यांच्या मनात साहित्यमहालाचा पाया घातला.

धारवाड विद्यापीठाचे मराठीचे विभाग प्रमुख डॉ. पंडितराव आवळीकर यांनी आपल्या भाषणात विनोदाचा ताजमहाल उभा केला. मानवी जीवनात मोकळे हास्य हे माणसाच्या मोकळ्या व स्वच्छ मनाचे कसे प्रतीक असते हे विविध उदाहरणांनी त्यांनी पटवून दिले. याही कार्यक्रमाने विद्यार्थ्यांना उत्साहित केले.

त्यानंतर साहित्य व कला मंडळाने श्रीमती डॉ. टीकेकर यांचेही भाषण आयोजित करून विद्यार्थ्यांना मौलिक विचार ऐकण्याची संधी दिली. जीवनात 'समग्रता' कशी आवश्यक आहे हे त्यांनी आपल्या मंभीर शैलीत पटवून देण्याचा प्रयत्न केला.

विद्यार्थ्यांच्या अनुभूतीच्या कक्षा विस्तृत व्हाव्यात व विद्यार्थ्यांमध्ये परस्परात आणि विद्यार्थी प्राध्यापकात अधिक जवळीक निर्माण व्हावी म्हणून कला मंडळाने एक लांबची सहल यशस्वीपणे आयोजित केली. अजिंठा, औरंगाबाद, वेरूळ व पंढर यासारख्या ऐतिहासिक स्थळांना भेटी दिल्या गेल्या.

चार फेब्रुवारी रोजी पार पडलेले स्नेहसंमेलन नावाप्रमाणे 'स्नेह' वृद्धिंगत करणारे ठरले. स्नेहसंमेलनास प्रमुख पाहुणे म्हणून उप-प्राचार्य प्रा. एम्. एम्. थत्ते उपस्थित होते. प्रा. डॉ. पुणतांबेकर यांच्या अध्यक्षतेखाली बक्षिस वितरणाचा कार्यक्रम झाला. जनरल सेक्रेटरीचे कार्य कु. शुभांगी रावेरकर व आर. डी. पाटील यांनी केले. आपल्यातील कला गुणांच्या विकासासाठी मिळावी म्हणून जास्तीत जास्त विद्यार्थी-विद्यार्थिनींना सांस्कृतिक कार्यक्रमात

भाग घेण्यास प्रवृत्त करण्यात आले. विविध खेळांच्या स्पर्धा प्रा. एल्. टी. देशमुख व प्रा. बी. एम. महाजन यांच्या मार्गदर्शनाखाली घेण्यात आल्या.

वरील सर्व कार्यक्रमांमध्ये प्राचार्य पोतनीस सर व प्रा. नेमाडे सर प्रेरणास्रोत ठरले. त्यांचे मौलिक मार्गदर्शन व सक्रीय सहकार्य लाभले. वरील सर्व कार्यक्रमात 'टीम वर्क' म्हणून प्रा. एन्. डी. चौधरी प्रा. ज. टी. अत (दे), प्रा. एस्. एन्. पाटील, प्रा. पी. जे. जोशी, प्रा. आर्. वाय्. माहोरे यांनी हिरीरिने भाग घेतला. त्यांनी जे सहकार्य दिले त्याबद्दल कलामंडळ त्यांचे आभारी आहे.

आर. डी. पाटील
कु. शुभांगी रावेरकर
जनरल सेक्रेटरी

प्रा. एन्. डी. पाटील
चेअरमन
ज्युनिअर कलामंडळ

ज्युनिअर कॉलेज कॉमर्स असोसिएशन

गेल्या वर्षीप्रमाणे ह्या वर्षी देखील ज्युनिअर कॉलेज कॉमर्स असोसिएशनची स्थापना ऑक्टोबर महिन्यात होऊन जळगाव येथील सुप्रसिद्ध उद्योगपती श्री. सी. पी. राणे ह्यांच्या शुभहस्ते शुभारंभ झाला. आपल्या भाषणात त्यांनी आधुनिक व्यापारात पूर्वापेक्षा ब्रोके कमी झाले असून सरकारी मदत वाढली आहे, तेव्हा आजच्या तरुणांनी त्याचा उपयोग स्वयं व्यवसायासाठी करावा असा त्यांनी स्वतःचा अनुभव सांगितला.

असोसिएशनच्या निवडणुकीत जनरल सेक्रेटरी श्री. वाय. बी. निकम तर विद्यार्थिनी प्रतिनिधी

अजिंठा ★ १९७८/७९

म्हणून कु. सी. पी. राणे ह्यांची निवड झाली. विद्यार्थी प्रतिनिधी म्हणून श्री. शरद कुळकर्णी, सतीष खडके, तिवारी ओ. बी., काशिनाथ खडके हे विद्यार्थी निवडून आले.

यंदा असो. च्या वतीने विद्यार्थ्यांच्या सुप्त गुणांना चालना मिळावी ह्या दृष्टीकोनातून अनेक उपक्रम सुरू करण्यात आले. त्यात वादविवाद स्पर्धेत श्री. एन. एम. जाजू हे प्रथम तर कु. वृन्दा दाणी व अंजली कुळकर्णी द्वितीय व कु. वंदना शुक्ल यांनी तिसरे पारितोषिक मिळविले. तसेच कु. स्मिता भिरूड व सुरेश केसवानी ह्यांना उत्तेजनार्थ बक्षिसे मिळाली.

निबंध स्पर्धेत अनील लाकस्वार ह्यांनी प्रथम, जाजू एन. एम. ह्यांनी द्वितीय व हेमंत जोशी ह्यांनी तृतीय बक्षीस मिळवले. तसेच जयंत दोषी व साबळे हे उत्तेजनार्थ बक्षीसास पात्र ठरले.

जानेवारीत असो. च्या वतीने शिर्डी येथे सहल काढण्यात आली होती तसेच ११ वी विरूद्ध १२ वी ह्यांचा क्रिकेट मॅच देखील आयोजित केली त्यात १२ वी चा संघ मोठ्या धावसंख्येने विजयी झाला.

जानेवारी महिन्यात घेण्यात आलेल्या वार्षिक स्नेह संमेलनाच्या कार्यक्रमात सकाळी स्लो, फास्ट सायकलिंग तसेच बॅक रनिंग, संगीत खुर्ची, रेकाॅड वादनाचा कार्यक्रम झाला.

दुपारी विविध करमणुकीच्या कार्यक्रमात प्रथम 'दादा-भाई-नवरोजी' ही मराठी एकांकिका सादर केली गेली. ह्यास प्रा. रमेश जोशी ह्यांनी दिग्दर्शन दिले होते तर त्यात श्री अनील लाकस्वार, कु. स्मिता भिरूड, कु. वंदना शुक्ल, संजय चौधरी, विजय बावीस्कर, रविंद्र पांडे, हेमंत जोशी व उदय मालते ह्या विद्यार्थ्यांनी भाग घेतला.

हिंदी एकांकिकेत कु. सोनल मेहता, कु. आशा शर्मा, सुनील मेहता, राजेंद्र आगीवाल तसेच सुरेश

केसवानी ह्या विद्यार्थ्यांनी भाग घेतला होता. सदर एकादिकेस प्रा. रमेश जोशी ह्यांनी दिग्दर्शन केले होते तर प्रा. एन. डी.पाटील ह्यांनी मार्गदर्शन केले.

विविध गाण्यांचा व राजस्थानी कटपुतलीचा कार्यक्रम, जादुचे प्रयोग व शेले पागोट्याचा बहारदार कार्यक्रम झाल्यावर अल्पोपहाराचा कार्यक्रम झाला.

असो. ने वर्षभरात जे विविध उपक्रम केलेत त्याबद्दल उपप्राचार्य एम. एम. यते ह्यांनी विद्यार्थ्यांना बक्षिसे दिलीत. बक्षिस वितरण समारंभाच्या वेळी ह्यांनी यंदा कॉमर्स असो. ने विविध वाक्वीत जी भरीव कामगिरी केली ती इतरांना खरोखरच स्फूर्तीदायक असून भविष्यात देखील असेच उपक्रम होवोत अशी सदिच्छा व्यक्त केली.

असो. ला वर्षभरात विविध कामकाज यशस्वी रित्या पार पाडण्यासाठी ज्यांनी, ज्यांनी सहाय्य केले त्यांचे आम्ही आभारी आहोत.

दाय. बी. निकम प्रा. रमेश बी. जोशी
जनरल सेक्रेटरी चेअरमन
मू. जे. ज्युनिपर कॉलेज, कॉमर्स असोसिएशन

कला मंडळ

प्राचार्यांनी ५ सप्टेंबर ७८ रोजी अनिल पाठक ह्यांची सेक्रेटरीपदावर नेमणूक केल्यानंतर १३ सप्टेंबर रोजी कलामंडळाचे उद्घाटन 'आलाप' ह्या कार्यक्रमात झाले. भावगीतांच्या ह्या कार्यक्रमात शुभांगी रावेरकर, रोहिणी दाभीळकर, मंजुषा साठे इ. ती भाग घेतला होता.

जळगावच्या ला. ना. हायस्कूलमध्ये कला मंडळातर्फे भावगीते व विविध मनोरंजनाचा कार्यक्रम खास विद्यार्थ्यांसाठी आयोजित केला गेला. ह्या कार्यक्रमाचे संयोजन प्रफुल्ल बिकेरूर, सुभाष करमरकर व मंजुषा साठे ह्यांनी केले होते. शुभांगी रावेरकर ह्यांनी भावगीत गावणाऱ्या कार्यक्रमास सादर केला.

अजिंठा ★ १९७८/७९

कला मंडळातर्फे आकाशवाणीवर 'प्रश्न-मंजूषा' हा कार्यक्रम सादर करण्यात आला. ह्या कार्यक्रमात नू. म. कॉलेज व एम्. जे. कॉलेज अशा दोन संघांनी भाग घेतला होता. अनिल पाठक, शोभना कुंटे व मिलींद फाटक ह्या आपल्या संघाने १६ विरुद्ध ७ अशा गुणांनी विजय मिळविला.

आपले कलामंडळ व. वा. वाचनालयाच्या साखळी योजनेचे सभासद झाले आहे. ह्या योजनेनुसार दर पंधरा दिवसाला वीस पुस्तके कॉलेजच्या वाचनालयात ठेवली जातील.

दर वर्षाप्रमाणे ह्यावर्षीही युवक महोत्सवात संघाने भाग घेतला. ह्या संघात हेमंत कुळकर्णी, प्रकाश प्रभुदेसाई, राजन भावसार, प्रमोद चिकेकर, नीलिमा पुराणिक, शुभदा नित्पुरे, विभावरी कुळकर्णी व छाया जोशी ह्यांचा समावेश होता. प्रफुल्ल बिकेरूर ह्यांना सदर महोत्सवात तबलावादनचे पारितोषिक मिळाले.

वसंत इंगळे ह्या नवोदित कलाकाराचा एकपात्र प्रयोग व काव्यवाचनाचा कार्यक्रम कलामंडळाने सादर केला.

सुप्रसिद्ध पोलीस-चातुर्यकथा लेखक श्रीकांत सिनकर ह्यांनी कलामंडळास भेट दिली व व्याख्यान आणि कथाकथनाचा कार्यक्रम सादर केला.

वरील सर्व उपक्रमात आम्हाला प्राचार्य पोतनीस, प्रा. तेजपालमिग चौधरी, प्रा. सौ. प्रमिला भिरुड त्याचप्रमाणे सुभाष करमरकर, जगदीश अग्रवाल, शुभदा नित्पुरे, विभावरी कुळकर्णी, आर. जे. जोशी इ. ची अतिशय मदत झाली.

अनिल पाठक प्रा. टी. आर. चिरमाडे
सेक्रेटरी चेअरमन
अनिल जावरे
जॉ. सेक्रेटरी

ENDOWMENT & PRIZES 1978-79

1) Kher Gambhirmal Prize for the best student in the college

(equally divided between)

- 1) Karmarkar Suhas Raghunath
- 2) Javare Aniket Devendra

Miss Mantri Sunanda Ramnarayan

(equally divided between)

- 1, Chopde Pradeep Madhav
- 2) Miss Dhande Sandhya Bhagvat

Miss Chhapekar Surekha Mukund

3) D U. Wani prize for obtaining highest No. of marks in Mathematics at the XII Sc. Examination, 1978

4) V. V. Gandhe & Satyabhama Ghande prize for the student for obtaining highest No of marks in Marathi Sp1. at the T. Y. B. A. Examination, 1978

5) Dr. K. V. Paradkar prize for the student who stands 1st at the XII Science Examination in Biology

Ajnadkar Kishor Babulal

6) Prof. M. N. Advant Endowment Prize for the student for obtaining highest No. of marks in Marathi (Sp1.) at the T. Y. B. A. Examination, 1978

Miss Chhapekar Surekha Mukund

7) Narmadabai Navalram Patil prize for the student for obtaining highest No. of marks in Marathi (Sp1 :) at the T. Y. B. A. Examination, 1978

Miss Chhapekar Surekha Mukund

8) Manibhai Desai prize for the student from Khaudesh who has highest number of marks at the Xth Examination amongst those joining this college

Chaudhari Rajiv Ravindra

9) Barjibhe Endowment prize for obtaining highest number of marks in English at the XII Arts Examination, 1978

Miss Yadav Neeta Chhotelal

10) D. R. Nadkarni Science prize for the student who stands 1st at the XII Sci. Examination. 1978

Dole Sanjiv Shankarrao

11) Tapiram Bhagvan Chaudhari and Ramabai Chaudhari (Thorgavan) prize for

a) the student who stands 1st in XII Sc: Examination, 1978

b) for standing 1st in XII Arts Examination 1978 (first amongst lady students)

12) Mrs. Shantabai Patil (Hyderabad) Scholarship to be awarded to the student obtaining highest marks in S. S. C. (Xth) and joining this college in XIth
1) Science 2) Arts and 3) Commerce :

13) Mrs. Shantabai Patil (Hyderabad) scholarship to be awarded to the students obtaining highest number of marks in H. S. C. (XIIth) in 1) Science 2) Arts and 3) Commerce and joining this college in 1) F. Y. B. Sc. 2) F. Y. B. A. and 3) F. Y. B. Com. respectively.

14) Mrs. Shantabai Patil (Hyderabad) Scholarship to be awarded to the student standing 1st at the T. Y. B. Com. Examination, 1978

व्यवसाय मार्गदर्शन

या वर्षी बऱ्याच विद्यार्थ्यांनी UPSC व MPSC यांच्यातर्फे घेतल्या जाणाऱ्या स्पर्धात्मक परीक्षांची माहिती मिळविण्यासाठी केन्द्राकडे चौकशी केली. त्यांना केन्द्रातर्फे योग्य ती माहिती पुरविण्यात आली. हा अनुभव नवीन व तसाच सुखद आहे. कारण आता पर्यंत फक्त १२ व्या वर्गातील विद्यार्थी परीक्षा आटोपली म्हणजे इंजिनियरिंग व वृद्धकिय शिक्षण देणाऱ्या भारतातील संस्थांची माहिती मिळविण्यासाठी केन्द्राकडे धाव घेत असत.

केन्द्र सरकारने UPSC च्या स्पर्धात्मक परीक्षा

Dole Sanjiv Shankarrao

Miss Mahajan Neeta Harishchandra

- 1) Chaudhari Rajiv Ravindra...XI Sc.
- 2) Miss Patil Sharayu Ramrao...XI Arts
- 3) Pandlik Shrirang Vasant...XI Com.

- 1) Totale Kishor Fakirchand... F. Y. B. Sc.
- 2) Miss Yadav Neeta Chhotelal... F. Y. B. A.
- 3) Bidkar, Vinayak Bhaskar... F. Y. B. Com.

Pandya Girishkumar Jetharam

पद्धतीत आमुलाग्र बदल केला आहे. त्याची देणाऱ्या Employment News letter या हिंकाच्या काही प्रती व सरकारने प्रसिद्ध Gazette ची एक प्रत केन्द्राकडे आलेल्या विद्यार्थ्यांना ही माहिती सहजासहजी व उपलब्ध व्हावी म्हणून Employment letter च्या काही प्रती लाबवरीच्या रिडिंग मध्ये ठेवण्यात आल्या आहेत.

आर. डी. राजें
प्रभारी प्राध्यापक

अजिठा १९७८/७९

राष्ट्रीय सेवा योजना

प्रौढ शिक्षण -

वाघूर पूरग्रस्तांना मदत-

या वर्षी राष्ट्रीय सेवा योजनेचे आमचे कार्य-कर्मपहिले सत्र सुरू होत असतांनाच झाले. कधी नव्हे ते अजिठ्याच्या रांगेतून उगम पावणाऱ्या वाघूर-कांग-मोन या नद्यांनी पावसाळ्याच्या सुरुवातीलाच रुद्रावतार धारण केला आणि आरल्या कांठावरील जीवन फार मोठ्या प्रमाणात उद्ध्वस्त केले. जामनेर तालुक्यातील अनेक लहान मोठ्या गावांना या पूराचा जोरदार तडाखा बसला. यात हिगणे, भराडी, सुनसगांव. सवतखेडे, नेरी यासारख्या अनेक गावांची फार मोठ्या प्रमाणात वाताहत झाली. उभा महाराष्ट्र विशेषतः जिल्हा या लोकांच्या पाठीमागे उभा राहिला. आमच्या पथकानेही आपला वाटा उचलला. हिगणे, भराडी आणि सवतखेडे येथे प्रत्यक्ष जाऊन विद्यार्थ्यांनी या गावांना पुर्नवसनासाठी फार मोलाची मदत केली. दोन महिन्यांच्या दर रविवारी आणि इतर कावल्या वेळांत हे कार्य विद्यार्थ्यांनी फार उत्तमट्या पार पाडले.

प्रबोधन -

यातून आमचे पथक यावर्षी बांधले गेले त्यामुळे अनेक मेहनती आणि सेवाभावी विद्यार्थी आणि विद्यार्थिनी या पथकांत यावर्षी सामिल झाल्या. दरवर्षी प्रमाणे या विद्यार्थ्यांचे प्रबोधन करण्यात आले. यात श्री. इंगळे समाजसेवक (हिगणे) यांनी पूरग्रस्तांची समस्या मांडून मदत कार्य कोणते आणि कसे केले जावे याविषयी फार उत्कृष्टरित्या मार्गदर्शन केले. त्यानंतर प्रा. महाजन यांनी रा. से. योजना उद्दिष्टांचे आणि कार्य याबाबतची माहिती विद्यार्थ्यांना दिली यानंतर डॉ. गाजरे यांनी सर्वसाधारण आरोग्य आणि रोगप्रतिबंधक उपाय यावर बहुमोल मार्गदर्शन केले. प्रा. व्ही. जे. चौधरी यांनी विद्यार्थी आणि समाज प्रौढ शिक्षण वगैरे बाबत प्रबोधन केले.

अजिठा * १९७८/७९

१५ ते २५ या वयोगटांतील प्रौढांना शिक्षित करण्यासाठी यावर्षी राष्ट्रीय पातळीवर प्रयत्न करण्यात आले. यातही आमच्या पथकाने भाग घेतलेला आहे. विद्यापीठाच्या निरंतर शिक्षण योजनेच्या सह-कार्याने आणि शिक्षणक्षेत्रातील नामवंत व्यक्तित्वाच्या सह प्रथमतः आम्ही गावांतील मान्यवर व्यक्ति विद्यार्थी आणि प्राध्यापकांच्यासाठी एक चर्चासत्र आयोजित केले. त्यात प्रौढ शिक्षण योजना कशा तऱ्हेने राबविली जाणार आहे याबाबत चर्चा झाली. पुण्याच्या कर्वे इन्स्टिट्यूटचे प्रा. नाईक, ल. नी. छापेकर, प्रा. लता पाटणकर. प्रा. केळकर, श्री. शेवाळकर आणि महाविद्यालयातील विद्यार्थी यांनी यात भाग घेतला.

विद्यापीठाने आम्हास १० वर्षासाठी नुकतीच मान्यता दिलेली असून सवतखेडे, मोहाडी, आव्हाणे या विविध गावात हे वर्ग चालविण्याच्या दृष्टीने सर्वेक्षण घेण्यात आलेले आहे. वर्गाची नोंदणी वगैरे प्राथमिक गोष्टींना सुरुवात झालेली आहे.

कुटुंब जीवन शिक्षण -

हा आमच्या पथकातर्फे आयोजित करण्यात आलेला एक अभिनव असा कार्यक्रम मानता येईल महाविद्यालयातील तृतीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांसाठी तसेच रा. से. योजना विद्यार्थ्यांना या कार्यक्रमात सहभागी करण्यात आले होते. हे शिबीर पुण्याच्या फॅमिली प्लॅनिंग असोसिएशन आणि लायन्स क्लब, खडकी आणि जळगाव यांच्या सहकार्याने आयोजित करण्यात आले. पुण्याचे डॉ. साठे, डॉ. लुकतुके, डॉ. मेहता, डॉ. श्रीमती धारपुरे, डॉ. जोशी यांनी स्वतः हजर राहून शिबिरास बहुमोल असे मार्गदर्शन केले.

खिरोदे नेतृत्व शिबोर -

पथकातील विद्यार्थी नेत्यांचे उद्बोधन करण्यासाठी यावर्षी बी. एड. कॉलेज, खिरोदा यांनी नेतृत्व शिबोर आयोजित केले. त्या शिबिरात आमच्या दहा विद्यार्थ्यांनी भाग घेतला.

महाविद्यालय प्रकल्प -

बाहेरील प्रकल्पावर जाणे शक्य नसते तेव्हा पथक महाविद्यालयातील साफसफाई वगैरे श्रमदानाचे काम पार पाडते. या वर्षी पण हे कार्य करण्यात आले. शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांच्या संपात महाविद्यालयाच्या दैनंदिन कार्यात मदत करणे हेही कार्य पथकाने व्यवस्थितरित्या हाताळले आहे. विद्यार्थी वर्गाचे नुकसान होऊ नये म्हणून संपकाळात विद्यार्थी करीत असलेल्या या कार्याकडे शिक्षकेतर कर्मचारी आपुलकीने पाहतात. धन्यवाद.

मोहाडी-सवतखेडे -

या गावात नेहमीचे रा. से. योजनेचे कार्यक्रम हाती घेण्याच्या दृष्टीने या वर्षी सर्वेक्षण करण्यात आले. दोन्ही गावात प्रौढ शिक्षण योजना कार्यान्वित करण्यासाठी या गावाशी विद्यार्थी संसर्क साधून आहेत.

शिबोर -

या वर्षीचे शिबोर अनेक अडचणीमुळे दत्तक गावी घेणे अशक्य झाले. पहिली अडचण सेमिस्टर अभ्यास पद्धती यामुळे विद्यार्थ्यांना आवश्यक तो वेळ देणे अशक्य होते. दुसरी गोष्ट मोहाडी या गावाने शिबिरासाठी आवश्यक असलेली शाळेची इमारत देण्याबाबत असमर्थता दर्शविली. म्हणून हे शिबोर बी. एड. कॉलेज, जळगाव या ठिकाणी भरविण्यात आले. जळगाव नगरपालिकेच्या टाऊन प्लॅनिंग मधील एक जोड रस्ता काढण्याचे या शिबिरात निश्चित करण्यात आले. याप्रमाणे मु. जे. महा-

विद्यालय आणि पॉलिटेक्निक या दोन संस्थांना जोडणारा आणि रिगरोडशी संपर्क साधणारा रस्ता तयार करण्यात आला. तसेच सवतखेडे या गावी जाऊन बाघूर पुराने वाहून गेलेला रस्ता तयार केला.

या शिबोरामा माननीय कुलगुरु श्री. राम ताकवले, पुणे विद्यापीठ यांनी भेट दिली. हे या वर्षीच्या शिबोराला वैशिष्ट्य मानता येईल. त्यांनी आपल्या खेळकर वृत्तीने सर्व शिबिरार्थींना उत्तेजन देऊन शिबिराच्या कार्याचा गौरव केला.

मादक पदार्थ सेवन बंदी कार्यक्रम -

सत्राच्या अखेरीस दिनांक १९-३-७९ रोजी जिल्हा दारूबंदी खात्याच्या सहकार्याने हा कार्यक्रम या वर्षीपासून हाती घेतलेला आहे. विद्यार्थी, प्राध्यापक, दारूबंदी अधिकारी आणि इतर नागरिक यांचे एक सेमिनार आयोजित करण्यात आले. यात प्रा. मो. स. भावे, डॉ. सु. का. चिरमाडे, प्रा. दि. ह. महाजन, श्री. कोटेचा, श्री. देवकीनंदन सारस्वत, प्रभाकर शिरसाट, कु. विनोदिनी कुळकर्णी यांनी मादक पदार्थांच्या सेवनाचे अनिष्ट परिणाम स्पष्ट केले आणि हा कार्यक्रम रंगविला. यापुढे जिल्ह्यात हा कार्यक्रम अधिक प्रकर्षाने राबविण्याचे निश्चित करण्यात आले आहे.

आमचे कार्यक्रम पार पाडण्यासाठी आमच्या माननीय प्राचार्य पोतनीस, उप-प्राचार्य नेमाडे डी. एस्., प्रा. भावे, प्रा. चिरमाडे, पाटणकर, प्रा. केळकर या आमच्या सहकार्यांनी बहुमोल मार्गदर्शन मिळाले त्याबद्दल आम्ही आभारी आहोत. तसेच नगराध्यक्ष श्री. उपनगराध्यक्ष मानसिंग पाटील, चीफ ऑफिसर श्री. मोरे, इजिनिअर शर्मा आणि इतर नगरपालिका कर्मचाऱ्यांनी आणि एम्प्लॉयमेंट एक्मचेंज ऑफिसर श्री. खरे तसेच डॉ. सदाशिव आठवले, डॉ. आपटे, डॉ. उषा आपटे, डॉ. गाजरे, डॉ. यांनी आम्हास आमच्या कार्यक्रमात बहुमोल मार्गदर्शन करून मदत केली. याबद्दल आम्ही त्यांचे आभारी आहोत.

डॉ. आण्णासाहेब वेंडाळे, प्रा. भाईसाहेब महाजन, डॉ. चंद्रिकाताई देसाई, डॉ. सरोदे या संस्थेच्या पदाधिकाऱ्यांनी यावर्षीच्या कार्यक्रमात विशेष रस घेऊन विद्यार्थ्यांना त्यांच्या कार्यात उत्तेजन दिले. त्याबद्दल आम्ही त्यांचेही ऋणी आहोत.

यावर्षी विद्यार्थी प्रतिनिधी म्हणून पुढील विद्यार्थ्यांनी काम पाहिले.

१) श्री. करसरकर सुभाष, इंगळे व्ही. सी., पाटील व्ही. टी., चंद्रकांत महाजन, पाटील पुरुषोत्तम, कु. विनोदिनी कुळकर्णी, कु. कल्पना सुर्यवंशी, कु. उषा चौधरी, कु. उर्मिला कुळकर्णी, कु. राणे एस. बी.

प्रा. व्ही. जे. चौधरी प्रा. दि. ह. महाजन
प्रा. एम्. डी. वॉडे प्रमुख
प्रा. सौ. मानुषने राष्ट्रीय सेवा योजना
प्रा. जी. एन्. पंडीत
प्रभारी प्राध्यापक

वादविवाद मंडळ

मंडळाचे उद्घाटन न्यायमूर्ती चंद्रशेखर शर्मा-त्रिकारी यांच्या उद्बोधक तसेच रंजक भाषणाने झाले. त्यांनी "भ्रष्टाचाराचे तत्त्वज्ञान" अनेक मार्मिक उदाहरणांनी समजावून सांगितले.

मंडळाने खालील प्रसिद्ध वक्त्यांची भाषणे आयोजित केली होती.

डॉ. श्रीपती शास्त्री (पुणे) विषय - 'युवकां-पुढील आव्हाने'
कॉ. शरद पाटील धुळे - 'महाभारताचा अभ्यास'
डॉ. इंदूताई टिकेकर - 'सुख' आणि 'दुख'

१३

मंडळातर्फे वादविवाद-शास्त्राची तोंड ओळख करून देणारा एक वर्ग चालविला होता. उ. यु. कॉलेज मधील विद्यार्थी-विद्यार्थिनींनी त्यांचा विशेष फायदा घेतला. पुढील वर्षी वक्तृत्व कला वर्ग चालविण्याचा संकल्प आहे.

या वर्षी श्री. अनिल पाठक व श्री. प्रफुल्ल चिकेकर यांनी भुसावळ येथील "डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर" वादस्पर्धेची ढाल तसेच प्रथम व द्वितीय क्रमांकाची वैयक्तिक पारितोषिके मिळविली.

जळगावची "दादासाहेब भिक्रमचंद जैन" हिन्दी वादस्पर्धा कु. निला शर्मा व श्री. प्रभाकर शिरसाट यांनी आपल्या वाक्पटुत्वाने जिंकली. कु. शर्मा यांना वैयक्तिक प्रथम पारितोषिकही मिळाले.

जळगाव नगरपालिकेतर्फे घेतल्या गेलेल्या स्पर्धेत सर्वेच्छा सर्व म्हणजे तिनही पारितोषिके जिंकण्याचा यंदा आपल्या मंडळाने विक्रम केला.

कु. वंदना शुक्ल	प्रथम
श्री. तुषार तारांबळे	द्वितीय
श्री. राजेन्द्र आगिवाल	तृतीय
कु. रजनी शिरसाट	"

रोटरॅक्ट जळगावतर्फे घेतलेल्या वादविवाद स्पर्धेत कु. अंजली कुळकर्णी व कु. शोभना नवाल यांनी अनुक्रमे प्रथम व तृतीय पारितोषिके पटकावली.

रोटरॅक्ट क्लब मालेगाव, संत ज्ञानेश्वर वक्तृत्व स्पर्धा नेवासा, नासिक, धुळे, पुणे, जळगाव या ठिकाणी वक्तृत्व वादविवाद व काव्यवाचन स्पर्धात आपल्या मंडळाने स्पर्धक पाठविले. अनेकांनी उत्तेजनपर प्रशस्तीपत्रके मिळविली आहेत.

श्री. प्रफुल्ल चिकेकर, श्रीनिवास दायमा, कु. वृंदा दागी, कु. स्मिता मिळड, कु. चाडरता विपळे.

अजिठा * १९७८/७९

अजिठा * १९७८/७९

एकूण विद्यार्थी-विद्यार्थिनींचा उत्साह अमाप परंतु मेहनत व तयारीची अधिक जरूरी भासते.

वादविवाद मंडळाच्या कामकाजात प्राचार्य पीतनीस, प्रा. लता पाटणकर, प्रा. काशिकर, प्रा. तेजपाल चौधरी, कु चारुशिला देशपांडे आदिनी मदत केली. त्याबद्दल त्यांचे मनःपूर्वक आभार.

प्रभाकर शिरसाट प्रा. शामकांत कुलकर्णी
विद्यार्थी प्रतिनिधी कार्याध्यक्ष

✽

ॲनिंग-फोरम् -

या वर्षीच्या कार्याची सुरुवात जळगावचे सुप्रसिद्ध व कुशल उद्योगपती श्री. भंवर-लाल हिरालालजी जैन यांच्या व्याख्यानाने झाली. पुढील उद्दिष्टांच्या पूर्ततेसाठी वर्षभरात विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले.

- स्वतंत्रोत्तर काळातील देशातील विविध क्षेत्रातील आर्थिक परिस्थितीचे अवलोकन करणे.
- औद्योगिक प्रगतीच्या दृष्टीकोनातून आवश्यक असणाऱ्या नव-नवीन अद्ययावत व्यवस्थापन तंत्रांचा अभ्यास करणे.
- नियोजन व ग्रामीण विकास याबद्दल विद्यार्थ्यांमध्ये आस्था निर्माण करणे.
- जनतेमध्ये सरकारच्या विविध आर्थिक व सामाजिक घोरणांचा व योजनांचा प्रसार करणे.

या उद्दिष्टांच्या परिपूर्तीसाठी वर्षभरात पुढील मान्यवर व्यक्तींची व्याख्यान आयोजित करण्यात आलीत.

अजिठा ★ १९७८/७९

श्री. एस्. एम. जावडेकर -

मॅनेजमेन्ट कन्सल्टंट व अॅकॅडमी ऑफ मार्केटिंग मॅनेजमेन्ट सायन्स, पुणे, या संस्थेचे मॅनेजिंग डायरेक्टर याची 'सायको डायनामिक्स' व ऑपरे-शन रिसर्च या विषयावर अत्यंत सुबोध व माहिती-पूर्ण व्याख्यान झालीत.

श्री. दि. ह. खिरे

जिल्हा-सेवायोजन अधिकारी यांचे 'नोकरी मिळविण्यातील अडचणी' या विषयावर व्याख्यान झाले.

श्री. वाय्. एस्. महाजन -

चेअरमन खान्देश एज्युकेशन सोसायटी यांचे 'प्रचलित आर्थिक परिस्थिती' चा आढावा घेणारे भाषण झाले.

श्री. शरु रांगणेकर -

'सर्ल फार्म्यास्युटिकल्स' या संस्थेचे डायरेक्टर यांचे "टू हंड्रेड इअर्स ऑफ इंडस्ट्रीज" या विषया-वर अत्यंत उद्बोधक असे व्याख्यान झाले.

श्री. देव रामभाऊ नारखेडे -

'अॅप्रिकल्चरल ॲनिंग इन इंडिया' या विषया-वर व्याख्यान झाले.

श्री. सहस्त्रबुद्धे -

अकॉउंट्स ऑफिसर, अकॉउंटन्ट जनरल ऑफीस यांचे 'सरकारी क्षेत्रातील अकॉउंटन्टच्या पृष्ठती या विषयावर उद्बोधक व माहितीपूर्ण व्याख्यान झाले.

वरील व्याख्यानांन्यतिरिक्त ज्या विविध कार्य-क्रमांचे आयोजन या वर्षीत करण्यात आलेत त्यातील प्रमुख कार्यक्रम असे -

प्रश्नमंजूषा -

या कार्यक्रमात विद्यार्थ्यांनी विचारलेल्या विविध प्रकारच्या व निरनिराळ्या विषयांशी संब-ंधित असलेल्या प्रश्नांची माहितीपूर्ण व मनोरंजक उत्तरे उपप्राचार्य वृत्ते व कांही प्राध्यापक बंधूंनी तसेच श्री. प्रदीप पवार यांनी दिलीत. उत्कृष्ट प्रश्नांना बक्षिसे देण्यात आलीत.

सत्कार -

श्री. गिरीष पड्या यांचा 'तृतीय वर्ष वाणिज्य' या वर्गात महविद्यालयात प्रथम श्रेणीत प्रथम आल्याबद्दल प्राचार्यांच्या हस्ते सत्कार करण्यात आला.

श्री. रवीन्द्र व्हाड यांचा 'Indian Institute of Cost & Works Accountants' या संस्थे-मार्फत घण्यात आलेल्या 'I C W A' चा परीक्षेत त्यांनी भारतीय पातळीवर ४ था क्रमांक मिळविल्या-बद्दल व M. Com. परीक्षेत विशेष प्रावीण्य मिळ-विल्याबद्दल श्री. भाईसाहेब महाजन यांचे शुभहस्ते सत्कार करण्यात आला.

वर्षभरातील आमचे विविध कार्यक्रम यशस्वी करण्यासाठी ज्या विविध व्यक्तींनी व संस्थांनी, जळगावातील पत्रकारांनी आम्हास सहकार्य केले त्याबद्दल आम्ही कृतज्ञ आहोत.

विद्यार्थ्यांच्या उत्स्फूर्त प्रतिसादामुळेच आमचे सर्व कार्यक्रम यशस्वी होऊ शकलेत याचा उल्लेख करणे आम्हास आवश्यक वाटते.

देवेश्वर कासखेडीकर प्रा. ग. म. तल्हार
सेक्रेटरी चेअरमन
राघवेन्द्र जोशी प्रा. चा. श्री. गोखले
नितो न कोराने प्रा. श. सु. छापेकर
कु. दीना वेद
कु. मंदा कापसे
जां. सेक्रेटरी

✽

फिजिक्स फोरम् -

फिजिक्स फोरमची स्थापना या वर्षी नव्यानेच होऊन २१-९-७८ रोजी निवडणुका झाल्यात. फोरमच्या कार्यकारिणीवर खालील पदाधिकारी निवडून आलेत.

श्री. काळे एस्. पी. जनरल सेक्रेटरी
,, चौधरी डी. आर. विद्यार्थी प्रतिनिधी (तू. व.)
,, पाटील पी. जी. ,, ,, (द्वि. व.)
,, देशपांडे जे. व्ही. ,, ,, (प्र. व.)
,, भेपडे जे. एच्. ,, ,, (,,)

कु. संध्या देवभानकर हिचे नांव विद्यार्थीनी प्रतिनिधी म्हणून निश्चित करण्यात आले.

दिनांक ७-१०-१९७८ रोजी महाराष्ट्र राज्याचे माजी तांत्रिक शिक्षण संचालक श्री. बी. डी. चौधरी यांचे शुभहस्ते फोरमचे उद्घाटन झाले. या वर्षी विद्यार्थ्यांना १६ मि. मि. प्रोजेक्टवर फिजिक्स व केमिस्ट्री या विषयातील ७-८ फिल्मस् दाखविण्यांत आल्या.

फिजिक्स फोरम व फिजिक्स डिपार्टमेंट कॉसिप यांचे विद्यमाने एक शैक्षणिक सहल आयोजित करण्यात आली. सदर सहलीत राष्ट्रीय रसायन शाळा पुणे, बिनतारी सदेश वाहक स्टेशन दिधी, राष्ट्रीय संरक्षण प्रबोधिनी पुणे, श्री. भवानी चित्र संग्रहालय व ग्रंथालय, ऑध इत्यादी शैक्षणिक स्थळांना भेटी दिल्यात.

फिजिक्स फोरमचे सर्व कार्यक्रम संपूर्णपणे यशस्वी करण्यात ज्यांची प्रत्यक्षपणे व अप्रत्यक्षपणे मदत झाली त्या सर्वांचे आम्ही ऋणी आहोत.

काळे एस्. पी. प्रा. एम्. के. येवले
ज. सेक्रेटरी चेअरमन

✽

The remarkable feature of this year's N. C. C. activities is our SGT Sanjay Kshirsagar attended the R. D. Parade, Delhi-79. Our long cherished dream came true. Secondary 4 Mah. Bn. Amaravati attached two girls platoon to our college. There was a good response from girls, but we hope that next year there will be more girls joining NCC. Our NCC girls have really done a wonderful job. They have taken keen interest in NCC training. Lady NCC officer 2/Lt. Mrs. Malati Jawale organized the various activities of the girls competently and efficiently.

This year we deviated from the usual tradition of NCC officer Commanding the independence Day Parade and the Republic Day Parade, SUO J. H. Deomurari commanded the Republic Day Parade Principal Potnis took the salute on the R. D. Parade. The Group Commander Lt. Col. H. P. Bardwaj paid a visit to our College Unit in the first week of Sept. 1978 and inspected the parade.

NCC Annual Training Camp was held at Wadi (Nagpur). The Commanding officer of 18 MAH. BN. NCC Lt. Col. R. S. Rathod was the Camp Commandant. The

Group Commander Lt. Col. H. P. Bhardwaj visited the camp site and he expressed great satisfaction over the training and the general organization of the camp.

As usual various inter coy competitions were held in the second week of January 1979 Principal Potnis gave away the prizes to the winners on the Republic Day 26th January. The special cadre for cadets of 'B' and 'C' certificate examinations was held in the last week of February. Group Commander Lt. Col. Bhardwaj was presiding officer and Major Sharma and Major Narayan were board members of 'C' certificate examination.

A farewell to L/Col. R. S. Rathod and welcome to COL. Farnandis was arranged by NCC Officer's in M. J. College, Jalgaon.

Cadet Wani S. S. of our college went to Pune on Cycle Tour. The following cadets attended the Army Attachment camp at 14 Guards Pune in May 78. CPL. J. V. Kulkarni, L/CPL N. B. Deshmukh, L/CPL Dinesh Patil, Cadet V. G. Attarde L/CPL Pravin Nikumubh, attended Mountairing Camp at Darjiling.

We take this opportunity to thank Principal, C. R. Potnis and Vice-Principal M. M. Thatte for their valuable guidance and co-operation in all NCC activities throughout the year. We thank COL. Farnandis, Commanding Officer, 18 MAH. BN NCC Jalgaon for his valuable guidance and co-operation from time to time. We also thank all those who have helped and guided us from time to time in organizing various NCC activities.

Lt. A. P. Chaudhari
2/Lt. Malati Jawale.
NCC C. U. O.

अजिठा ★ १९७८/७९

जीवशास्त्र मंडळ

जीवशास्त्र मंडळास यंदा मागील वर्षी पेक्षा खूपच चांगला प्रतिसाद मिळाला. यंदा सभासद संख्या जवळ जवळ १०० ने जास्त होती. जनरल सेक्रेटरी म्हणून श्री. डि. यू. पाटील हे निवडून आले.

जीवशास्त्र मंडळाचे उद्घाटन डॉ. विजय दावलभक्त यांचे हस्ते झाले. त्यांनी त्या प्रसंगी स्वतः केलेल्या प्लॅस्टीक सर्जरीची माहिती स्लाईड्सचे आधारे दिली.

मागील वर्षी सुरु केलेले तिन्ही उपक्रम १) भित्ती पत्रिका- Fragrance २) Biological window ३) प्रश्न मंजूषा या वर्षी देखील नियमित पार पडले. Fragrance मध्ये काढलेली व्यंग चित्रे तसेच जास्तीत जास्त उत्तम लेख देणाऱ्या विद्यार्थ्यांना पारितोषीके देण्यात आली.

या वर्षी ८-१०-७८ रोजी मंडळाची सहल एलोरा, औरंगाबाद, दौलताबाद या ठिकाणी गेली होती.

दिनांक १०-१०-७८ रोजी Profssor and Head department of Sciences, Athabasca University, Canada यांचे Distance Education in Canada या विषयावर भाषण झाले.

प्रा. ए. जी. कर्णिक यांचे 'प्राण्यांतील प्रणय' या विषयावर खुसखुशीत व माहितीपूर्ण भाषण झाले.

'माझा व्यवसाय व त्यातील गमती जमती' हा परिसंवाद दिनांक ७-२-७९ रोजी झाला त्यांत डॉ. केळकर, अॅड. राजे व प्रा. केळकर यांनी भाग घेतला होता. त्यांनी जवळ जवळ दोन तास विद्यार्थ्यांना हास्य रसात बुडवून तर ठेवलेच शिवाय बरीच

अजिठा ★ १९७८/७९

उपयुक्त माहितीही दिली. प्राचार्यांनी समारोप देखील त्यांच्या व्यवसायातील गंमत सांगून केला त्यामुळे कार्यक्रमास विशेष लज्जत आली.

स्नेहसंमेलन अतिशय खेळीमेळीच्या वातावरणात पार पडले. एकांकीका, ऑकॅस्ट्रा, पुष्परचना, रांगोळी हस्त लेखन इ. स्पर्धा त्यात होत्याच. एकांकीकाचे परिक्षक म्हणून श्री. रमेश भोवे यांनी काम पाहिले. तसेच मेकअप ची बाजू प्रा. म. मो. केळकर यांनी सांभाळली. रांगोळी, हस्तलेखन ड्राईंग, पुष्परचना इ. स्पर्धांचे परिक्षक म्हणून श्री. बढे गुरुजी यांनी काम पाहिले.

या सर्व कार्यक्रमासाठी प्राणिशास्त्र व वनस्पती शास्त्र विभागातील सर्व प्राध्यापक तसेच लॅबोरेटरी स्टाफचे बहुमोल सहकार्य लाभले.

जीवशास्त्र मंडळाचे सर्व कार्यक्रम यशस्वी करण्यात ज्यांनी ज्यांनी मदत केली त्या सर्वांचे आभारी आहोत.

प्राचार्यांना जीवशास्त्र मंडळातर्फे राष्ट्रगीताची एक रेकॉर्ड भेट देण्यात आली आहे.

डि. यू. पाटील प्रा. डॉ. पी. आय. चौधरी
जनरल सेक्रेटरी चेअरमन

वसतिगृह

हा वर्षी मुलांच्या वसतिगृहात एकूण १७५ विद्यार्थ्यांची व मुलींच्या वसतिगृहात एकूण ३२ विद्यार्थिनींची सोय करण्यात आली. यावर्षी वसतिगृहात प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांची संख्या वाढल्यामुळे पहिल्या सत्रात जुन्या वसतिगृहातील बऱ्याच खोल्यातून तीन तीन विद्यार्थ्यांची सोय करावी लागली.

नेहमीप्रमाणे सुरुवातीस विद्यार्थि-विद्यार्थिनींची एक सभा आयोजित करण्यात आली. अध्यक्षस्थानी प्रा. मो. स. भावे हे होते. त्यांनी मांडलेले विचार विद्यार्थ्यांना अंतर्मुख करणारे व प्रेरणा देणारे होते.

दि. १७-९-७८ रोजी अभ्यासमंडळातर्फे प्रा. राजा महाजन ह्यांच्या अध्यक्षतेखाली वसति-गृहातील विद्यार्थि-विद्यार्थिनींचा कविता-वाचनाचा कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला. कु. वंदना शुक्ल कु. साधना सराफ, कु. विनोदिनी कुलकर्णी, कैलास सावंकर, चारुदत्त सराफ, सुरेश बोरसे व जगदीश चौधरी ह्यांनी आपल्या कवितांचे प्रभावीपणे वाचन केले. या प्रसंगी पाहुणे कवी श्री. प्रा. प्रभाकर चौधरी व प्रा. राजा महाजन ह्यांनी आपल्या कविता वाचून दाखविल्या. कार्यक्रम चांगलाच रंगला. शेवटी नंद-किशोर शुक्ल यांनी आभार प्रदर्शन केले. कार्यक्रमासाठी कैलास सावंकर ह्यांनी खूपच मेहनत घेतली.

स्नेहसंमेलन -

निश्चाप्रमाणे ह्याही वर्षी दि. २६-१-७९ रविवार रोजी स्नेहसंमेलनाचा कार्यक्रम उत्साहात पार पडला. ओगले पी. आर., अत्तरदे एकनाथ व कट्यारे सी. झेड. ह्या तिन्ही विद्यार्थि प्रतिनिधींनी संयुक्तपणे सेक्रेटरीची कामे सांभाळली. इतर प्रतिनिधींनी पाहिजे ते सर्व सहकार्य त्यांना केले.

२५ तारखेस मीनाबाजाराचा कार्यक्रम आयोजित करण्यात आला होता. त्यात विद्यार्थ्यांचा अमाप उत्साह दिसून आला. सर्व प्रतिनिधी कार्यक्रमालाची व्यवस्था पाहत होते.

दि. २६ रोजी मनोरंजक खेळांनी कार्यक्रमास सुरुवात झाली. संगीत खुर्चीचा कार्यक्रम सर्वांना मौजेचा वाटला.

दुसरी जेवणाच्या वेळी वाढायची सर्व कामे विद्यार्थ्यांनी व विद्यार्थिनींनी मोठ्या आनंदाने केली. विद्यार्थी प्रतिनिधी कट्यारे, गोस्वामी, मराठे, अत्तरदे, फडके, कु. शिंपी, कु. दळवी हे जातीने लक्ष

घालत होते. राजेंद्र पाटील ह्यांची धावपळही मोलाची ठरली. हे सर्व विद्यार्थी अहमहमिकेने वाढ-तांना दिसत होते.

दुपारच्या करमणुकीच्या कार्यक्रमात विविधता होती. ऑर्केस्ट्रा, नाट्यछटा, नाटिका, नकला, वासरीवादन इ. सारे काही होते. श्री. पाटील आर. डी. ह्यांनी ऑर्केस्ट्राची वाजू सांभाळली. मराठे, गोस्वामी व कु. शिंपी ह्यांची मदत त्यांना लाभली वसतिगृहातील विद्यार्थी-विद्यार्थिनींनी म्हटलेल्या गाण्यांना रसिक प्रेक्षकांनी उत्तम प्रतिसाद दिला. 'लग्न करावं पाहून' ही मराठी नाटिका सादर करण्यात आली. विद्यार्थी-विद्यार्थिनी कलाकारांनी आपल्या भूमिका समजूतदारपणे वठविल्या. नाटिका शेवटपर्यंत रंगत गेली. रसिक प्रेक्षक योग्य त्या ठिकाणी टाळ्या वाजवून दाद देत होते. याशिवाय वासरीवादन, नकला व वार्तापत्र हेही कार्यक्रम सादर करण्यात आले हे सारे कार्यक्रम यशस्वी झाले. शेलापागोटे हा शेवटचा कार्यक्रम. यावेळी विद्यार्थ्यांच्या आनंदास उधाण आले होते.

वक्षिसांचा कार्यक्रम उप-प्राचार्य थत्ते ह्यांच्या हस्ते झाला.

सम्मेलन यशस्वी करण्यात सारे विद्यार्थी प्रतिनिधी व अन्य विद्यार्थी सारखे घडपडत होते. ह्या सर्वांचा नामनिर्देश करणे शक्य नाही.

नाटिकेसाठी आम्हास प्रा. मो. स. भावे व प्रा. म. मो. केळकर ह्यांचे बहुमोल सहकार्य लाभले. मीना बाजाराची मांडणी करण्यात प्रा. ए. पी. चौधरींनी अचूक मार्गदर्शन केले. ऑर्केस्ट्राची वाजू श्री. आर. डी. राणे यांनी सांभाळली. कार्यक्रम यशस्वी रितीने पार पाडण्यात प्रा. आर. डी. राणे ह्यांचे मोलाचे सहकार्य लाभले उप-प्राचार्य थत्ते हे प्रारंभापासून शेवटपर्यंत कार्यक्रमास उपस्थित होते. ह्या सर्वांचे आम्ही अत्यंत ऋणी आहोत.

तसेच सर्व विद्यार्थी प्रतिनिधींनी समंजसपणा दाखवून एकजूटीने कार्याची धुरा वाहिली व कार्य-

क्रमास गालबोट लागू दिले नाही. इतर विद्यार्थ्यांनी पण त्यांना पाहिजे ते सहकार्य मोठ्या आनंदाने दिले. रसिक प्रेक्षकांनी आपली भूमिका उत्तम बजावली. मार्मिक प्रसंगी टाळ्या वाजवून कलाकारांना प्रोत्साहित केले व आपल्या रसिकतेची दाद दिली. ह्या सर्वांचे कौतुक.

मेस -

वसतिगृहात जेवणाची व्यवस्था क्लब पद्धतीने केली जाते. अशा प्रकारची व्यवस्था ७-८ वर्षांपासून सातत्याने चालू आहे. या वर्षी खालील विद्यार्थ्यांनी सेक्रेटरी व स्टॉफमन म्हणून मेसचे कामकाज पाहिले. कवठे रमाकांत, सोनवणे गिरधर श्यामराव, अत्तरदे एकनाथ रामदास, पाटील मोतीराम हुना, पाटील एकनाथ नामदेव, ओगले पी. आर., वाणी सुभाष जगन्नाथ, हजारी दीवानसिंग, चौधरी ए. टी., सोनवणे अरुण जगन्नाथ, विजारणे के. एम्., भागवत डी. ए. भुसारी आर. जी., पाटील पी. ए., रडे पी. बी. पाटील सुधाकर रामदास.

दरवर्षी काही मागास व गरीब विद्यार्थ्यांची व्यवस्था विनामूल्य केली जाते. ह्यावर्षी चार विद्यार्थ्यांना राहण्याची सोय उपलब्ध करून दिली. त्यापैकी दोन विद्यार्थ्यांना जेवणाची मोफत सोय उपलब्ध करून देण्यात आली.

ह्या वर्षी कवठे रमाकांत धोंडू व सोनवणे गिरधर श्यामराव ह्या विद्यार्थ्यांनी वॉर्डन म्हणून कामे केली. अभ्यास मंडळाचे सेक्रेटरी म्हणून सावंकर कैलास ह्यांचे काम पाहिले. आम्हास प्राचार्य पोतनीस उप-प्राचार्य थत्ते व प्रा. नेमाडे डी. एस्. ह्यांचे वेळोवेळी बहुमोल सहकार्य लाभले त्याबद्दल आम्ही त्यांचे ऋणी आहोत.

प्रा. आर. जी. खारुल
रेक्टर,
मुलींचे वसतिगृह

प्रा. रा. वा. पाटील
रेक्टर,
मुलांचे वसतिगृह

अजिठा १९७८/७९

Diploma Courses

In view of the rapid Industrial Development of Jalgaon district, it is quite likely that we would require the personnel of the managerial calibre. It is therefore very essential to supply this personnel with up-to-date knowledge & skills in the field of management techniques for achieving this purpose. We have started the following Diploma Courses from previous academic years -

- * Diploma in Office Management.
- * Diploma in Salesmanship & Advertising.

From the academic year of 1978-79 we have started one more Diploma course namely "Diploma in Company Secretaryship. All the Diplomas are recognised by the University of Poona.

With the strenuous efforts of our Principal, Vice Principal and others we overcame all the initial difficulties, and we are proud to state that we have carried the work successfully to the end of the year.

Management Association -

A separate Management Association is formed for facilitating more & more activities which may help the participants for the development of their out-look.

The lectures of the following eminent persons were arranged by the Association-

- 1) Shri V. K. Borole (Advocate)
- 2) „ S. M. Jawadekar
(Management Consultant, Pune)
- 3) „ Sharu Rangnekar
(Managing Director 'Seant'
Pharmaceuticals, Pune)
- 4) „ Madame (Director, Town
Planning, Jalgaon.)

M. Talhar, Prof. S. M. Chhapekar, Prof. A. G. Rao, Prof. P. L. Kolhe and Prof. B. M. Chaudhari for their valuable guidance and co-operation received from time to time.

We express our thanks to the Superintendent of L. N. Sarvajanic High School & Principal, Law College, Jalgaon for allowing us to use their premises for our courses during the year. We are also thankful to our official staff, Library assistants, peons etc. for their co-operation.

D. V. Patil
Director

All these lectures were really very helpful to our students in acquainting themselves with the practical experience of the working of executing at different levels in different fields of Management.

We are very much thankful to our Principal, Vice-Principal, Prof. A. S. Dhake, Prof. P. G. Abhyankar, Prof. G.

लिवास
टेलर्स व
आउटफिटर्स
७२ नवी पेठ • जळगाव • फोन ३४७४

हार्दिक शुभेच्छा -

सुरक्षित ड्रायव्हिंग साठी -

मायको
स्पाक प्लग
ऑटो बल्ब
वॅटरी

अधिकृत विक्रेता -

एमके. इंजिनिअरिंग कंपनी
स्टेशन रोड, जळगाव.

फॅन्सी कपड्यांचा सितारा -

फॅन्सी रेडिमेड कपडे, शोले मॅक्सी, अेलिफंटा पॅन्ट,
आकर्षक फॉव्स, बाबासूटस्, मॅनिला
व होजिअरी मिळण्याचे एकमेव ठिकाण -

सुरेश रेडिमेड स्टोअर्स

८९, फुले मार्केट, जळगाव.

Luna, Vespa, Jawa, Bullet & Rajdoot

Interested in repairing Vehicles which
are out off orders since 3 to 4 years
Please contact us -

AURO AUTO CENTRE

Behind Punjab National Bank,
JALGAON - 425 001

Proprietor :
Rajmal Kabre

Clocks & Time Pieces & Pakts HMT,
Jayco, Favure - Leuba, Jaz & all
other company's watches will
be sold & repairing work

NEW

VARSHA WATCH COMPANY

177, Navi Peth, Maheji Bazar,
JALGAON - 425 001

सर्व प्रकारचा निवडक किराणा
व सुका मेवा
सौंदर्य प्रसाधने मिळतील.
होम डिलेव्हरी

Tens Coffee { Distributors
W. W. Soap {

रमेश किराणा स्टोअर्स, जळगाव

फोन नं. ३६१८

उत्तम निवडक किराणा,
सर्व प्रकारचा सुटा चहा,
सुका मेवा, बिस्कीट्स
चॉकलेट्स, भ्रमूल चीज,
व बटर इतर गृहोपयोगी वस्तू
योग्य भावात मिळण्याचे
अद्ययावत ठिकाण
होम डिलेव्हरी साठी
फोन :- ३५१४

गृहजीवन प्रोव्हिजन

जिल्हा पेठ, जळगाव

सर्व प्रकारचा किराणा माल मिळेल
होम डिलेव्हरीची खास सोय

फोन नं. { दुकान : ३५८९
घर : ४६७०

नवजीवन प्रोव्हिजन स्टोअर्स

नवी पेठ, जळगाव.

फोन नं ४१२४

चंपालाल मंगराज कांकरिया

११५, फुले मार्केट, जळगाव

होलसेल व रिटेल उत्कृष्ट सुटा चहा

सहजीवन टी सेन्टर

नवीन बस स्टॅण्ड शाजारी, जळगाव

खुष खबर ! !

खुष खबर ! !

धाता आपले केस गळणारही नाहीत व
पांढरे पण होणार नाहीत.

स्वास आपल्या सेवेसाठी -

लतिका क्रीम हेअर ऑईल

स्वास वैशिष्ट्ये :-

- १) केस चिकट होत नाहीत
- २) केस काळे होतात
- ३) केस गळण्याचे थांबतात.

स्टॉ :- वैशाली स्टोअर्स १८२ नवी पेठ, जळगाव.

(आमचेकडे स्टेशनरी, कटलरो व होजिअरी मिळेल.)

स्त्री पुरुषांकरिता शिवणकलेचे मोफत शिक्षण

आदर्श टेलरिंग इन्स्टिट्यूट

१० नवी पेठ, डॉ. तळेलेंच्या दवाखान्यासमोर

० सरकारमान्य अभ्यासक्रम ०

सी. सी. इ.एन. टी अँड सी.

(शिवण कर्तन प्रशस्ती पत्र अभ्यासक्रम)

अॅडव्हास कोर्स इन टेलरिंग अँड कटिंग

शिवणशास्त्र विशारद अभ्यासक्रम

स्त्री पुरुषांकरिता शिवणकलेचे मोफत शिक्षण

प्रोग्रेसिव्ह टेलरिंग इन्स्टिट्यूट

फुड सेल सोसायटी समोर, नशिराबाद, जिल्हा जळगाव

- सरकारमान्य अभ्यासक्रम -

सी. सी. इन. टी. अँड सी

शिवण कर्तन प्रशस्तीपत्र अभ्यासक्रम.

शाकाहारी व मांसाहारी जेवणाचे एकमेव ठिकाण
पार्टीसाठी खास सोय

हॉटेल युवराज
जळगाव

प्रोग्रा - के. एम्. निकुंभ

१३, पोलन पेठ, शिवाजी रोड, जळगाव-४२५००१

फॅशन की दुनिया में अग्रणी-
आधुनिक वस्त्रोंका खजाना
नवीनतम डिजाईनोंसे युक्त
सुटींग, शर्टिंग
ड्रेस मटेरियल

स्टॉकिस्ट्स -

रेमण्ड, ग्वालियर, विमल
तथा अन्य मिलोंके कपडे
अनुचित दामों में मिलते हैं

मे. मनोहर

१००-१०१, फुले मार्केट, जळगाव

WITH BEST COMPLIMENTS :

Gram : RAISONI

Phone : 3471

M/s.

R
A
I
S
O
N
I

BROTHERS

Maheji Bazar, JALGAON

DEALER - Motor Cycles, Scooters

Spares, Tyre, Tube

& Exide Batteries

GET ASSURED OF BRIGHT SUCCESS

Please contact us for experienced &
expertised guidance in the following
subjects for 11th, 12th, P. D. to T. Y.
B. Com., M. Com. & C. A.

- i) Costing
- ii) Accountancy
- iii) Business Mathematics
- iv) Management Accountancy
- v) Income Tax & Auditing
- vi) Statistics

PRASHANT
ACCOUNTANCY CLASSES

102, Bhawani Peth, Near Bhawani Temple
JALGAON (M. S.)

☎ 3122

आमचेकडे सर्व प्रकारचे लोखंडी सामान व शेतकी उपकरणे मिळतील.

सिमेन्ट स्टॉकिस्ट - सी. सी. आय्. व संच्युरी.
घराची शोभा वाढविणारे रंगीबेरगी भारत टाईल्स
सेल्स डेपोला भेट देऊन खात्री करा.

तुकाराम श्रीपत चौधरी
पोलन पेठ, जळगाव.

लेडिज अँड जेन्टस्
बेलबॉटमके डिझायनर

बेनहर टेलर्स

महात्मा फुले मार्केट, जळगाव.

सर्व प्रकारच्या पुस्तकांसाठी

तसेच

प्राथमिक, माध्यमिक, महाविद्यालयीन पुस्तके,
स्टेशनरी, ग्रीटींग्ज, लग्न-पत्रिका इ.

वृन्दा बुक डेपो

पंजाब नॅशनल बँके जवळ, जळगाव.

STUDIO PORTRAITS

GROUP
FLASH
COLOUR } PHOTOS

AND

EVERYTHING IN PHOTOGRAPHY

VISIT-

METRO PHOTO
STUDIO

M. G. Road, JALGAON.

Studio - 3634
Resi. - 3353